Каталог

Покажчик книжок 2

Роман Корогодський. Культура книжки 329

Покажчик авторів 335

На шмуцтитулах і обкладинці
використано малюнки
Ділявера Сейтаптієва до книжки
Василя Голобородька
«Українські птахи в українському краєвиді»

2019

Замовити вподобане видання можна
телефоном **(067)–708–15–60**
чи електронною поштою **order@acta.com.ua**

Приватним замовникам «Акта» висилає замовлення
Укрпоштою або Новою поштою накладною платою.

Дякуємо.

Покажчик книжок

Студії з природничих наук

Ахиезер Наум Ильич Избранные труды по теории функций и математической физике ... 9

I. D. **Chueshov** Introduction to the Theory of Infinite-Dimensional Dissipative Systems ... 13

Чуешов Игорь Дмитриевич Введение в теорию бесконечномерных диссипативных систем ... 14

Марченко Владимир Александрович Введение в теорию обратных задач спектрального анализа ... 15

Косевич Арнольд Маркович Механіка кристалічної ґратки ... 17

М. **Глобус,** Б. **Гринёв** Неорганические сцинтилляторы... ... 22

Економіка

Ричард **Познер** Економічний аналіз права ... 25

Фрідріх А. **Гаєк** Індивідуалізм та економічний порядок ... 34

Юридичні студії

Майкл **Ґоттфредсон**, Тревіс **Герші** Загальна теорія злочину ... 39

Ричард **Познер** Проблеми юриспруденції ... 43

Оксана **Книженко** Теоретичні засади встановлення санкцій у кримінальному праві ... 48

Оксана **Нестеренко** Інформація в Україні: право на доступ ... 50

Філософія

Джон **Локк** Розвідка про людське розуміння ... 52

Ернест **Ґелнер** Розум і культура. ... 55

Іван **Цехмістро** Голістична філософія науки ... 59

Публіцистика

Владимир **Жаботинский** Избранное ... 65

Томас **Фрідман** Світ плаский! ... 68

Томас **Фрідман** Розжарений, плаский, велелюдний ... 71

Томас **Фрідман** Люстро для нації ... 72

Віталій **Портников** Публіцистична трилогія: «Богородиця у синагозі», «Тюрма для янголів», «Дзвони Майдану» ... 73

Футурологія

Елвін **Тоффлер** Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила ... 74

Студії з соціології

Браян **Вілсон** Соціологія релігії ... 76
Сергій **Крижний** Цивільний колабораціонізм... ... 79

Історичні студії

Лариса **Пріцак** Основні міжнародні договори Богдана Хмельницького 1648–1657 рр. ... 83
Лариса **Пріцак** Із досліджень про державу Богдана Хмельницького 1648–1657 рр. Статті і матеріали ... 88
Максим **Яременко** Соціальна історія освіти й освіченості в Україні XVIII ст. ... 90
Микола **Сумцов** Слобожане ... 94
Володимир **Потульницький** Дипломатія Павла Скоропадського ... 97
Анджей С. **Ковальчик** Пан Петлюра? ... 101
Богдан **Гудь** З історії етносоціальних конфліктів... ... 102
Сергій **Крижний** Цивільний колабораціонізм... (див. с. 68)
Наталя **Шліхта** Історія радянського суспільства ... 104
Юрій **Ранюк** Лабораторія #1. Історія ядерної фізики в Україні ... 107

Історія сучасної України

Архиєпископ Ігор **Ісіченко** "Ми просто йшли...". Спогади ... 113
Віталій **Портников** Публіцистична трилогія (див. с. 73)

Історія церкви, релігієзнавство

Браян **Вілсон** Соціологія релігії (див. с. 76)
Архиєпископ Ігор **Ісіченко** Монашество Давнього Єгипту ... 118
Архиєпископ Ігор **Ісіченко** Загальна церковна історія ... 120
Архиєпископ Ігор **Ісіченко** Історія Христової Церкви в Україні ... 123
Наталя **Шліхта** Церква тих, хто вижив... ... 128
Українська перспектива літературної творчості о. Петра Скарги ... 134
Преподобний Нестор Печерський в історії української культури ... 136
Святі Борис і Гліб у національній культурі та суспільній думці: ... 138
Культуротворча місія Почаївського василіянського монастиря ... 140
Слово. Символ. Ритуал ... 142
Архиєпископ Ігор **Ісіченко** "Ми просто йшли...". Спогади (див. с. 113)

Студії з мовознавства, літературознавства та історії літератури

Юрій **Шевельов** Історична фонологія української мови ... 147
Дмитро **Наливайко** Компаративістика й історія літератури ... 151
Українське бароко ... 153
Григорій **Сивокінь** Давні українські поетики ... 155
«Слово о полку Ігоревім» та його поетичні переклади й переспіви в українській літературі ... 156
Леонід **Ушкалов** З історії української літератури XVII–XVIII століть ... 160
Леонід **Ушкалов** Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду ... 162
Барокова поезія Слобожанщини ... 164
Архиєпископ Ігор **Ісіченко** Аскетична література Київської Руси ... 171

Архієпископ Ігор **Ісіченко** Києво-Печерський патерик ... 173
Архієпископ Ігор **Ісіченко** Духовні виміри барокового тексту ... 175
Архієпископ Ігор **Ісіченко** Війна барокових метафор ... 178
Дмитро **Чижевський** Український літературний барок: нариси ... 181
Дмитро **Чижевський** Філософія Г. С. Сковороди ... 183
Юрій **Барабаш** "Коли забуду тебе, Єрусалиме..." Гоголь і Шевченко. Порівняльно-типологічні студії ... 185
Марко **Павлишин** Ольга Кобилянська: прочитання ... 187
Александер **Ф'ют** Зустрічі з Іншим ... 191
Анатолій **Дністровий** Автономія Орфея ... 196
Ярослав **Поліщук** Із дискурсів і дискусій ... 198
Ярослав **Поліщук** Пейзажі людини ... 200
Микола **Рябчук** Каміння й Сізіф ... 202
Два століття сковородіани. Бібліографічний довідник ... 204

Студії з культурології та культурної політики

Джон **Сторі** Теорія культури та масова культура ... 205
Іван **Саратов** Іван Сірко ... 208
Сучасне мистецтво. Науковий збірник. Вип. 1–5 ... 209
Париж: українські сезони ... 219

Музичні й театральні студії

Лінії. Перехрестя. Акценти: Композитор Леонід грабовський ... 227
Марина **Нестьева** Музыка Валентина Сильвестрова ... 233
Марина **Нестьева** Каждый текст ожидает интерпретации ... 236
Роман **Черкашин**, Юлія **Фоміна** Ми—березільці ... 238
Марина **Черкашина-Губаренко** Оперний театр у мінливому часопросторі ... 242
Валерій **Панасюк** Художнє та нехудожнє в системі театральних комунікацій ... 246

Музичні твори

Пісенний фольклор Харківщини ... 249
Олександр **Щетинський** Узнай себе ... 252
Віталій **Губаренко** Concerto grosso ... 254

Перекладознавчі студії

Ольга **Лучук** Пантелеймон Куліш і Микола Лукаш: перехресні стежки перекладачів ... 256
Хист і Глузд: теорія і практика перекладу ... 260

Сходознавчі студії

Роман **Москаль** І цзін: вступ до іцзінознавства ... 264

Педагогічні студії

Пауло **Фрайре** Вчителі як працівники культури. Листи до тих, хто насмілився вчити ... 267
Луїза **Столл**, Дін **Фінк** Нова парадигма навчання або Як змінити наші школи ... 269
Василь **Сухомлинський** Серце віддаю дітям ... 276
Педагогические апокрифы. Этюды о В.А. Сухомлинском ... 280

Листування

Омелян Пріцак і Юрій Луцький. Листування 289
Юрій Луцький і Богдан Рубчак; Юрій Луцький і Юрій Тарнавський 290
Юрій Шевельов і Юрій Луцький. Листування 291

Біографічні студії

Михайлина **Коцюбинська** Книга Споминів 292
Григорій **Гусейнов** Станційні пасторалі. Сповідь дитинства 295
Архиєпископ Ігор **Ісіченко** “Ми просто йшли...”. Спогади (див. с. 113)

Художні твори

Віталій **Портников** Евора 296
Оксана **Забужко** Вибрана проза 298

Захист інтелектуальної власності

Серюгина Алла Сергеевна Экспертиза промышленной интеллектуальной собственности и заявка на изобретение 323

Серійні видання:

Класика української науки

Юрій **Шевельов** Історична фонологія української мови (див. с. 147)
Ахиезер Наум Ильич Избранные труды по теории функций и математической физике (див. с. 9)

Університетські лекції

I. D. **Chueshov** Introduction to the Theory of Infinite-Dimensional Dissipative Systems (див. с. 13)
Чуешов Игорь Дмитриевич Введение в теорию бесконечномерных диссипативных систем (див. с. 14)
Марченко Владимир Александрович Введение в теорию обратных задач спектрального анализа (див. с. 15)
Косевич Арнольд Маркович Механіка кристалічної ґратки (див. с. 17)
Іван **Цехмістро** Голістична філософія науки (див. с. 59)
Наталя **Шліхта** Історія радянського суспільства (див. с. 104)
Дмитро **Наливайко** Компаративістика й історія літератури (див. с. 151)

Харківська школа

Юрій **Барабаш** “Коли забуду тебе, Єрусалиме...” Гоголь і Шевченко. Порівняльно-типологічні студії (див. с. 185)
Григорій **Сивокінь** Давні українські поетики (див. с. 155)
Леонід **Ушкалов** З історії української літератури XVII–XVIII століть (див. с. 160)
Леонід **Ушкалов** Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду (див. с. 162)
Архиєпископ Ігор **Ісіченко** Аскетична література Київської Руси (див. с. 171)

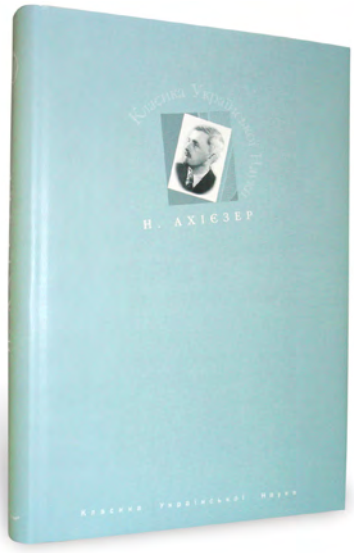
Ars poetica

Віталій **Портников** Евора (див. с. 296)
Оксана **Забужко** Вибрана проза (див. с. 298)
Назар **Федорак** Земляне тіло 299
Василь **Голобородько** Українські птахи в українському краєвиді 301
Ростислав **Мельників** Подорож рівноденням 306
Оксана **Забужко** Новий закон Архімеда. Вибрані вірші 311
Оксана **Мардус** Дім за узгір'ям грому 313
Іван **Андрусяк** Дерева і води 316

Ахиезер Наум Ильич

Избранные труды по теории функций и математической физике

Серія «Класика української науки»

Том 1.
352 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-21-1

Том 2.
460 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-37-8

В книгу вошли научные труды известного математика, развивающие теорию полиномов, наименее уклоняющихся от нуля, созданную П. Л. Чебышевым, Е. И. Золотаревым, А. А. Марковым. Автором найден общий вид полинома наименьшего уклонения с заданными тремя старшими коэффициентами.

Во второй том избранных трудов Н. И. Ахиезера вошли работы, посвященные приближениям непрерывных на всей оси функций полиномами или целыми функциями экспоненциального типа, и некоторые другие работы по теории приближений и математической физике.

Особое место занимает цикл работ по теории ортогональных полиномов на системе интервалов и их континуальных аналогов. Эти работы легли в основу целого направления в теории вполне интегрируемых нелинейных уравнений.

Книга предназначена для математиков, физиков-теоретиков.

Предисловие 9

1. О некоторых функциях, наименее уклоняющихся от нуля в заданных интервалах. 13

Введение 14

Глава I. Задачи Чебышева и Золотарева 16

Глава II. О минимальном уклонении функций в двух отдельных интервалах 33

Глава III. Задача В. Маркова 47

Глава IV. О минимальном уклонении полиномов с фиксированными тремя первыми коэффициентами 55

Глава V. Некоторые свойства автоморфных функций типа Шоттки 80

2. О полиномах, наименее уклоняющихся от нуля 104

3. Об экстремальных свойствах некоторых дробных функций 112

4. Асимптотическое решение одной задачи о полиномах наименьшего уклонения 117

5. Об одной экстремальной проблеме Чебышева. 122

6. Об асимптотических свойствах некоторых полиномов. . . 129

7. Об асимптотическом значении погрешности наилучшего приближения некоторых дробей полиномами 132

8. Об одной минимум-проблеме теории функций и о числе корней алгебраического уравнения, которые лежат внутри единичного круга 135

9. Об асимптотическом значении погрешности наилучшего приближения рациональных функций полиномами. 152

10. О некоторых функциях, наименее уклоняющихся от нуля в двух заданных интервалах 165

Глава I. Общие теоремы о полиномах наименьшего уклонения в двух интервалах . . 166

Глава II. Вывод некоторых вспомогательных формул и теорем. 176

Глава III. Об одном классе целых рациональных функций 189

Глава IV. Об асимптотическом поведении величины m_n . 201

Глава V. Асимптотическое поведение величины $m_n[s_l(x)]$ 215

Глава VI. Об асимптотическом поведении величины $m_n[s(x)]$ 234

Глава VII. Об асимптотическом значении погрешности наилучшего приближения на $\mathscr{E}$ некоторых аналитических функций полиномами 240

Глава VIII. О параметрическом представлении чебышевского полинома $t_n(x)$ для $\mathscr{E}$ при любом конечном n 256

11. Замечания об экстремальных свойствах некоторых дробей, связанных с преобразованием эллиптических функций . . . 269
12. О целых функциях конечной степени, наименее уклоняющихся от нуля 278
13. Об одном семействе целых функций конечной степени и одной чебышевской задаче 302
14. О наилучшем взвешенном приближении на всей оси посредством целых функций конечной степени 313
15. Экстремальные свойства целых функций экспоненциального типа. 319

СОДЕРЖАНИЕ II тома

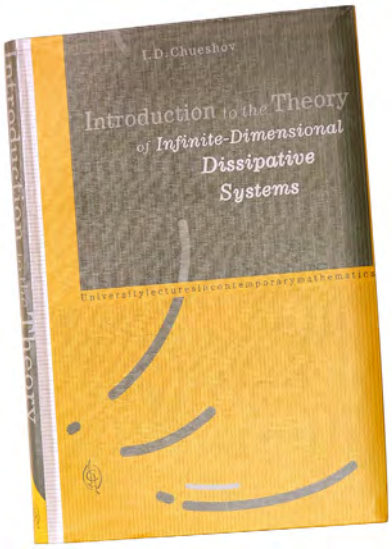
1. Об одном применении неравенства Г. Бора и Ж. Фавара (совместно с Б. М. Левитаном) 9
2. О наилучшем приближении тригонометрическими суммами дифференцируемых периодических функций (совместно с М. Г. Крейном) 14
3. О наилучшем приближении одного класса непрерывных периодических функций 20
4. Об интерполировании целых трансцендентных функций конечной степени 24
5. Об интерполировании целых трансцендентных функций конечной степени (совместно с Б. Я. Левиным) 30
6. О целых трансцендентных функциях конечной степени, имеющих майоранту на последовательности вещественных точек 57
7. О слабо весовых функциях 71
8. О взвешенном приближении непрерывных функций многочленами на всей числовой оси 77
9. Обобщение неравенства С. Н. Бернштейна для производных от целых функций (совместно с Б. Я. Левиным) 128
10. О полиномах, ортогональных на дуге окружности 180
11. Об ортогональных многочленах на нескольких интервалах 187
12. К теории ортогональных многочленов на нескольких интервалах (совместно с Ю. Я. Томчуком) . . 193
13. Континуальные аналоги ортогональных многочленов на системе интервалов 199
14. Континуальный аналог многочленов, ортогональных на дуге окружности. 205
15. Континуальный аналог некоторых теорем о теплицевых матрицах 212
16. Ортогональные многочлены на системе интервалов и их континуальные аналоги. 237
17. О континуальных аналогах многочленов, ортогональных на окружности (совместно с А. М. Рыбалко) 244
18. Об одном неопределенном уравнении чебышевского типа в задачах построения ортогональных систем 273

19. О некоторых формулах обращения сингулярных интегралов 291
20. Об одном обобщении преобразования Фурье и теоремы Винер-Палей 332
21. К задаче о дифракции электромагнитных волн у кругового отверстия в плоском экране (совместно с А. Н. Ахиезером) 314
22. К теории спаренных интегральных уравнений. 321
23. Эффективное граничное условие на поверхности раздела мультиплицирующей и замедляющей сред (совместно с А. И. Ахиезером и Г. Я. Любарским) 355
24. Об обращении некоторых сингулярных интегралов (совместно с В. А. Щербиной) 366
25. О некоторых формулах обращения. 376
26. Об одном уравнении Штурма–Лиувилля на полуоси 383
27. Об уравнении Лямэ 396
28. К спектральной теории уравнения Ламе. 414
29. О сепаратно аналитических функциях многих переменных и теоремах об “острие клина” (совместно с Л. И. Ронкиным) 423
30. О сепаратно аналитических функциях многих переменных (совместно с Л. И. Ронкиным) 442
31. Некоторые обратные задачи спектрального анализа, связанные с гиперэллиптическими интегралами 453
32. О построении потока, обтекающего тонкий профиль . . . 497
33. Проблема моментов А. А. Маркова относительно любого числа интервалов 503
34. О взвешенном приближении многочленами непрерывных на всей числовой оси функций (совместно с К. И. Бабенко) 514

I. D. Chueshov

Introduction to the Theory of Infinite-Dimensional Dissipative Systems

english edition

420 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-64-5

This book provides an exhaustive introduction to the scope of main ideas and methods of the theory of infinite-dimensional dissipative dynamical systems which has been rapidly developing in recent years. In the examples systems generated by nonlinear partial differential equations arising in the different problems of modern mechanics of continua are considered. The main goal of the book is to help the reader to master the basic strategies used in the study of infinite-dimensional dissipative systems and to qualify him/her for an independent scientific research in the given branch. Experts in nonlinear dynamics will find many fundamental facts in the convenient and practical form in this book.

The core of the book is composed of the courses given by the author at the Department of Mechanics and Mathematics at Kharkov University during a number of years. This book contains a large number of exercises which make the main text more complete. It is sufficient to know the fundamentals of functional analysis and ordinary differential equations to read the book.

> «The book is clearly and nicely written and printed. It supplies a lot of information presented at the level acceptable for graduate students of mathematics, physicists and engineers interested in asymptotic analysis of dissipative systems. It may be especially useful for specialists wanting to prepare a lecture for graduate students. Not being overloaded with technicalities, it presents the beauty of the asymptotic theory of evolutionary equations. Working in Hilbert spaces (of Sobolev type) and restricting the space dimension in examples (usually to 1 or 2), the author is able to present the basic ideas and techniques in a simple way suitable for beginners.»
>
> Mathematical Reviews 2001,
> from the review of Russian edition

Чуешов Игорь Дмитриевич

Введение в теорию бесконечномерных диссипативных систем

14 Серія «Університетські лекції»

436 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-23-8

В книге дается исчерпывающее введение в круг основных идей и методов бурно развивающейся в последние годы теории бесконечномерных диссипативных динамических систем. В качестве примеров рассматриваются системы, порождаемые нелинейными уравнениями в частных производных, возникающими в различных задачах современной механики сплошных сред. Главная цель книги — помочь читателям овладеть основными стратегиями, применяющимися при изучении бесконечномерных диссипативных систем, и подготовить их к самостоятельной исследовательской работе в данной области. Специалисты по нелинейной динамике найдут в ней систематическое изложение многих фундаментальных фактов в форме, удобной для работы.

Ядро книги составили материалы специальных курсов, читавшихся автором на мехмате Харьковского университета на протяжении ряда лет. Она снабжена большим количеством упражнений, существенно дополняющих основной текст. Для ее чтения достаточно знакомства с основами функционального анализа и теории обыкновенных дифференциальных уравнений.

СОДЕРЖАНИЕ

- Основные понятия теории бесконечномерных динамических систем
- Асимптотическое поведение решений некоторого класса полулинейных параболических уравнений
- Инерциальные многообразия
- Задача о нелинейных колебаниях пластины в сверхзвуковом потоке газа
- Теория функционалов, однозначно определяющих асимптотическую динамику
- Гомоклинический хаос в бесконечномерных системах

Марченко Владимир Александрович

Введение в теорию обратных задач спектрального анализа

144 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-91-2

В книге рассмотрены все главные задачи для трехдиагональных матриц. Их формулировки и методы решения обобщаются на трехдиагональные матрицы бесконечного порядка и на обыкновенные дифференциальные операторы второго порядка.

Эти задачи возникли в физике в первой половине прошлого века прежде всего для дифференциальных операторов. Однако много раньше в теории ортогональных полиномов в других терминах были сформулированы и решены подобные задачи.

Интерес к обратным задачам значительно возрос после открытия их связи с нелинейными уравнениями, которая позволила решить некоторые нелинейные задачи математической физики. Именно эти неожиданные приложения определяют сегодня важность обратных задач.

Первоначальная задача нахождения упругих сил, действующих в колебательной системе, по ее спектральным данным пока не нашла достаточно широких приложений. В общем случае систем с N степенями свободы (см. §9) неизвестно как выбрать спектральные данные, при которых обратная задача однозначно разрешима, но не переопределена.

В рассмотренных нами задачах выбор спектральных данных первоначально определялся наглядными физическими соображениями и только в процессе их решения возникли другие спектральные данные, прежде всего спектральные функции, имеющие чисто математическое происхождение. Естественность и целесообразность их введения обусловлена тем, что колебания струн описываются одномерными конечноразностными или дифференциальными операторами. Проблема выбора наиболее удобных спектральных данных в общем случае остается открытой.

СОДЕРЖАНИЕ

§1 Колебания нагруженной струны

§2 Спектр и собственные векторы трехдиагональных матриц

§3 Колебания однородной струны

§4 Спектральная функция трехдиагональной матрицы

§5 Процесс ортогонализации Шмидта-Сонина

§6 Построение трехдиагональной матрицы с заданной спектральной функцией

§7 Построение трехдиагональных матриц по двум спектрам

§8 Методы решения обратных задач

§9 Малые колебания систем с конечным числом степеней свободы

§10 Обратная задача спектрального анализа для периодических матриц

§11 Обратная задача рассеяния

Постановка задачи

Основные уравнения обратных задач рассеяния

Характеристические свойства данных рассеяния

Косевич Арнольд Маркович

Механіка кристалічної ґратки

306 стор., 165*240 мм
ISBN 978-966-7021-97-9

ПЕРЕДМОВА

Фізика твердого тіла — це той великий розділ фізики, в якому результати фундаментальних досліджень найщільніше пов'язані з їхнім застосуваннями у практичній діяльності людини...

Зовсім недавно під матеріалознавством як прикладною наукою розуміли дослідження, розробку технології створення та теоретичний опис переважно конструкційних матеріалів, які мають певні пружні, пластичні та міцнісні властивості. Саме на це були спрямовані зусилля багатьох поколінь учених та інженерів, які працювали у фізиці твердого тіла. Утім приблизно із середини минулого століття природні матеріали, головним чином кристали, все частіше розглядаються з іншого погляду — як готовий прилад. Такий підхід було покладено в основу мініатюризації різних електронних та оптичних пристроїв. Проте, щоб судити про властивості кристала-приладу, треба не лише мати уявлення про його структуру, а й знати які фізичні процеси та яким чином можуть відбуватися у кристалах. Відповіді на це питання надає вивчення фізики кристалів, а це й робить її (фізику) науковою основою сучасного матеріалознавства. Процеси, що мають місце у кристалі, розгортаються на фоні кристалічної ґратки, втягуючи її в рух або випробовуючи їхню реакцію. І хоча механічний рух атомів — найпростіший вияв динаміки кристалів, реакція ґратки на різноманітні фізичні впливи є однією з найбільш універсальних властивостей твердих тіл. Це означає, що не можна обійтися без теорії динамічних властивостей кристалічної ґратки, послідовно викладаючи фізику твердого тіла.

Динаміка кристалічної ґратки — це розділ механіки твердого тіла, присвячений вивченню внутрішніх рухів кристала з урахуванням дискретності його атомної структури. Він включає в себе класичну та квантову механіку коливальних рухів атомів ув ідеальному кристалі, динаміку дефектів кристалічної ґратки, теорію взаємодії кристала з проникаючим випромінюванням, опис фізичних механізмів пластичності та міцності кристалічних тіл.

Основи динаміки кристалічної ґратки в її сучасному вигляді закладено М. Борном та Т. Карманом на початку XX ст. ... Значний внесок у динамічну теорію кристалів належить академіку І. М. Ліфшицю. Під час роботи в Харківському фізико-технічному інституті АН України та Харківському державному університеті І. М. Ліфшиць виконав кілька циклів досліджень, які суттєво вплинули на сучасний стан теорії кристалів. Ось головні з них.

1. Теорія локальних коливань, що виникають у присутності точкових та протяжних дефектів ...
2. Теорія гармонічних коливань анізотропних кристалів...
3. Теорія квантових кристалів...

Деякі із зазначених нових напрямків теорії твердого тіла відображені у книзі. Викладено чи порушено також проблеми, які виникли в теорії кристалів у другій половині минулого століття, але стали вже традиційними — це дислокаційна теорія та нелінійна динаміка у вигляді її найбільш яскравих проявів — динамічних солітонів. Нарешті, не можна лишити поза увагою поширення та перенос результатів, методів розрахунку, образів та навіть мови теорії кристалічної гратки, на вивчення властивостей інших фізичних систем, подібних до кристала лише наявністю просторової періодичності, але з періодами зовсім інших порядків величини.

Мова йде про опис електромагнітних та звукових коливань у так званих надґратках. Надґратка — це макроскопічна структура, яка складається із блоків двох чи більшого числа однорідних діелектриків або пружних середовищ, що періодично повторюються у просторі. В таких системах частотні спектри електромагнітних чи звукових коливань набувають властивостей, які неможливі у відповідних однорідних середовищах: вони стають багатозонними з певним чергуванням дозволених та заборонених частотних інтервалів (смуг). Схожість спектрів частот, а відтак, і зумовлених особливостями цього спектра явиищ у діелектричних надґратках з такими ж у кристалі породила назву “фотонні кристали”, яка війшла в сучасну наукову літературу. Назва віддзеркалює ту обставину, що кванти електромагнітного поля (фотони) поводяться в діелектричних надґратках аналогічно до квантів коливань кристала (фононів) — у кристаличній ґратці. Не обійшлося і без невдалих спроб вигадати аналогічну назву для акустичної надґратки — її іноді називають “фононним кристалом”.

У цій книзі автор намагався по змозі просто, без особливої деталізації конкретних ситуацій, викласти основи фізики кристалічних грат. Найбільш докладно обговорено теоретичні положення, на які, на думку автора передовсім слід звернути увагу, вивчаючи механіку кристалів. Для спрощення кількісного опису фізичних явищ у ряді розділів книжки використано найпростішу (скалярну) модель кристала. Ця модель, не порушуючи загальності якісних висновків, дозволяє провести до кінця практично всі викладки.

Книжку створено на основі спеціального курсу, який протягом багатьох років автор читав студентам Харківського національного університету. Цим на значну міру визначено вимоги до рівня підготовки читача: передбачається його знайомство із загальними курсами фізики та математики в обсязі програм фізичних та інженерно-фізичних факультетів вищих навчальних закладів.

ЗМІСТ

1. Геометрія кристалічної ґратки

13 Трансляційна симетрія
15 Решітка Браве
17 Обернена ґратка
20 Оператор трансляції, його власні значення та власні функції
Задачі 22

Класична динаміка кристалічних ґраток

2. Коливання простих ґраток

27 Рівняння малих коливань
33 Закон дисперсії стаціонарних коливань
36 Власні коливання кристала
37 Аналіз закону дисперсії
40 Спектр значень квазихвильового вектора
41 Нормальні координати коливань кристала
Задачі 44

3. Коливання складної ґратки

46 Оптичні коливання
50 Загальний аналіз коливань складних ґраток
55 Молекулярні кристали

4. Довгохвильові коливання та перехід до теорії пружності

60 Рівняння для полів зміщень
64 Виведення рівнянь теорії пружності
67 Основні поняття та рівняння механіки суцільного середовища
70 Коливання йонного кристала

5. Характеристики спектрів власних частот кристала та пружної надґратки

77 Поверхні сталої частоти
81 Розподіл коливань за частотами
83 Аналіз густини коливань
88 Залежність густини коливань від вимірності кристала
94 Заборонені зони частот та відповідні їм динамічні стани
96 Акустика пружних надґраток. Фононні кристали
98 Спектр власних частот пружної надґратки
101 Проста модель пружної НҐ та обчислення частот її власних коливань
106 Фотонні кристали
Задачі 108

Квантова механіка кристала

6. Квантування коливань кристала

111 Зображення чисел заповнення
116 Фонони
118 Квантування поля пружних деформацій
121 Ангармонізм коливань кристала та взаємодія фононів
124 Ефективний гамільтоніан взаємодії фононів та процеси розпаду

7. Основи термодинаміки та кінетики фононного газу

129 Рівноважна густина фононів у кристалі
132 Середня енергія фононів та теплоємність кристала
136 Рівняння руху фононів та кінетичне рівняння
138 Частоти зіткнень фононів за низьких температур
142 Теплопровідність кристалічної ґратки за низьких температур
145 Другий звук у кристалах
147 Середньоквадратичне зміщення атома та умова стійкості кристалічного стану
150 Квантові кристали

Функції Гріна в теорії твердого тіла

8. Функція Гріна рівняння коливань

157 Функція Гріна як резольвента
161 Загаяна та випереджувальна функції Гріна
163 Квантовомеханічне визначення функції Гріна
165 Асимптотика функції Гріна на великих відстанях
Задачі 173

9. Зв'язок густини коливальних станів з функцією Гріна

174 Уявна частина функції Гріна за збіжних аргументів
176 Обчислення густини станів неоднорідної системи
177 Спектр власних частот та функція Гріна рівнянь коливань з узагальненою кінетичною енергією

Дефекти кристалічної ґратки

10. Точкові дефекти

181 Локальні коливання поблизу ізольованого дефекту
187 Розсіяння пружних хвиль на точковому дефекті
190 Концентраційні ефекти в динаміці кристала з точковими дефектами
192 Функція Гріна для кристала з точковими дефектами
198 Рівняння самоузгодження та його аналіз
200 Деформація густини коливань кристала під впливом дефектів
202 Квазилокальні коливання
207 Можливість перебудови спектра довгохвильових коливань кристала
Задачі 210

11. Міґрація точкових дефектів у кристалі

211 Моделі точкових дефектів
213 Дефекти у квантових кристалах
217 Механізми класичної дифузії та квантова дифузія дефектонів
220 Модель Френкеля–Конторової для краудіона та синус-рівняння Гордона
224 Солітон як частинка в кристалі
228 Гармонічні коливання кристала, що вміщує краудіон (*kink*)
230 Квантовий рух краудіона

12. Теорія дефектів кристалічної ґратки у континуальному наближенні

233 Точковий дефект у теорії пружності
240 Дислокація у кристалі
242 Дислокації в теорії пружності
245 Ковзання та переповзання дислокації
248 Дисклинації
251 Дисклинації та дислокації
Задачі 253

13. Локалізація коливань біля протяжних дефектів

254 Коливання кристала з одновимірною (лінійною) неоднорідністю
258 Локалізація малих коливань у пружному полі гвинтової дислокації
261 Частота локальних коливань за наявності двовимірного (плоского) дефекту

14. Пружні поля дислокацій у кристалі

266 Рівняння рівноваги пружного середовища з дислокаціями
270 Дія поля напруг на дислокацію
273 Поля та взаємодія прямолінійних дислокацій
280 Модель Паєрлса
284 Дальній порядок у дислокованому кристалі
Задачі 288

15. Динаміка дислокацій в кристалі

289 Пружне поле рухомих дислокацій
292 Дислокації — носії пластичності
295 Енергія та ефективна маса дислокації, що рухається
298 Рівняння руху дислокації

Покажчик 303

Марина Глобус, Борис Гринёв

Неорганические сцинтилляторы

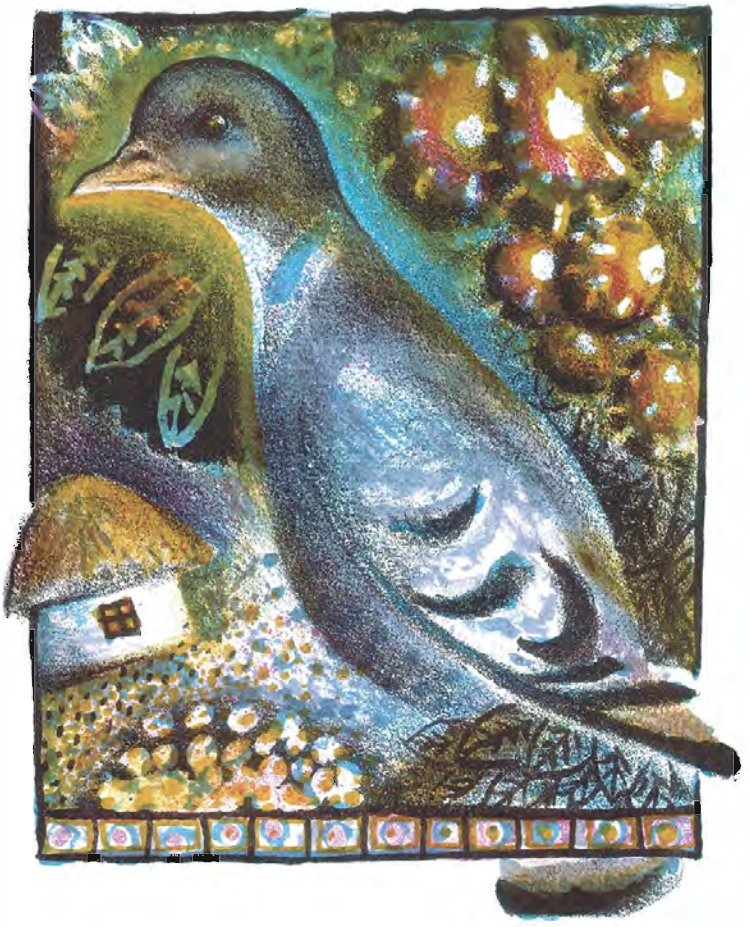
Новые и традиционные материалы

22

408 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-22-X

Монография посвящена неорганическим сцинтилляционным кристаллам и состоит из трех частей. В первой части охарактеризованы новые сцинтилляторы (в частности, на основе лютеция), сочетающие высокую эффективность регистрации, большой световой выход и быстродействие. Для ряда кристаллов сравниваются спектрометрические характеристики, измеренные с фотоумножителем и лавинным фотодиодом. Наряду с объемными кристаллами, рассматриваются тонкие монокристаллические пленки на основе активированных оксидных кристаллов для радиоизотопного и биологического мониторинга. Во второй части, посвященной широко используемым сцинтилляторам (NaI(Tl), CsI(Tl), BGO, $PbWO_4$ и др.), более подробно анализируются сцинтилляционные свойства и определяющие их электронные процессы. Рассмотрение проводится с учетом новых перспективных применений этих кристаллов в физике высоких энергий (сцинтилляционные модули для электромагнитных калориметров) и в ядерной медицине (позиционночувствительная диагностическая аппаратура). Эксплуатационные характеристики этих кристаллов рассчитаны, сравнены с экспериментом и представлены в таблицах как функции формы, размеров, оптических параметров и степени шероховатости отражающей поверхности (часть III).

Ричард Познер

Економічний аналіз права

Переклад з англійської
Сергія Савченка

984 стор., 160*230 мм
ISBN13 978-966-7021-60-X

У розвідці Ричарда А. Познера все законодавство Сполучених Штатів Америки, країни, що в ній, як прийнято вважати, найпослідовніше виконуються нормативні акти та захищаються права людини, аналізується на ґрунті економічних відносин. Закон у будь-якій галузі права тут трактується не як захист непредметної справедливості, а як суто економічний механізм.

Досить незвичним для вітчизняного читача, можливо, виглядатиме англо-американська практика погляду на юриспруденцію крізь призму прецеденту. А особливий інтерес мають викликати, зважаючи на українські суспільні трансформації, дослідження права власності (і, зокрема, інтелектуальної власності), контрактного права (серед іншого, тут, звісно, й сакраментально-суперечлива концепція шлюбу як контракту), адекватності карних заходів кримінального права, законодавства з монополії, комунальних послуг, трудових відносин, громадського транспорту тощо.

«Економічний аналіз права» Ричарда А. Познера являє собою добрий матеріал для засвоєння й аналізу світового юридичного досвіду. А такий аналіз як ніколи важливий під час формування нової правової системи та нових суспільних інститутів.

ПРО АВТОРА

Ричард Познер (н. 1939 р. , Нью-Йорк) — видатний американський юрист, суддя, викладач, науковець, аналітик, консультант з питань права. Працював секретарем у Верховному Суді США, був помічником комісара Філіпа Елмана (Федеральна комісія з питань торгівлі), асистентом Тергуда Маршалла — заступника міністра юстиції США, головним радником при спеціально створеній президентом Джонсоном групі з питань комунікаційної політики, брав участь у роботі Національного бюро економічних досліджень, спеціальної групи з питань конкуренції та продуктивності, ради видавців Чиказького університету, викладав право у Стенфорді.
Від 1981 до 2017 р. Р. Познер обіймав посаду окружного судді апеляційного суду 7-го округу (Чикаго). Найбільш цитований науковець у галузі права XX століття.

ЗМІСТ

Зі скарбниці світового досвіду: економічний аналіз американського права (*Кучерявенко М.П.)*
Передмова

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАВА: ВСТУП

Розділ 1

Природа економічного обґрунтування

1.1. Засадничі поняття
1.2. Цінність, корисність, ефективність
1.3. Реалізм економічних припущень
1.4. Нераціональність та надмірна раціональність. Зв'язок з теорією ігор

Розділ 2

Економічний підхід до права

2.1. Історія питання
2.2. Позитивний та нормативний економічний аналіз права
2.3. Критика економічного підходу

ЗАГАЛЬНЕ ПРАВО

Розділ 3

Власність

3.1. Економічна теорія прав власності: статичний та динамічний аспекти
3.2. Труднощі, що супроводжують надання й забезпечення прав власності
3.3. Інтелектуальна власність: патенти, авторські права, торговельні марки, комерційні таємниці та право на недоторканість приватного життя
3.4. Права власності у праві та в економіці: частота мовлення й аукціонний продаж діапазонів
3.5. Права на використання ресурсів у майбутньому
3.6. Несумісні використання ресурсів
3.7. Порушення права володіння та право держави на відчуження приватної власності

3.8. Два підходи до забруднення довкілля: джерело незручностей та сервітут
3.9. Інші способи проблем із несумісного використання землі. Різниця між правами власності та правами, обговореними в контракті, а також між судовими заборонами й рішеннями про відшкодування збитків
3.10. Маєтки як взірець спільного володіння
3.11. Труднощі, пов'язані з передачею прав власності
3.12. Дистрибутивні ефекти від передачі прав
3.13. Громадська земля

Розділ 4

Контракти: права та засоби їхнього захисту

4.1. Процес обміну та економічні функції контрактного права
4.2. Зустрічне задоволення
4.3. Укладання контракту. Взаємна згода й односторонній контракт
4.4. Обопільна помилка
4.5. Контракти як страховка. Нездійсненність і подібні поняття. Тлумачення страхових контрактів
4.6. Шахрайство
4.7. Примус, ринкова влада й незаконний контракт
4.8. Ґрунтовні принципи правового захисту від ламання контракту
4.9. Непрямі збитки
4.10. Штрафи, заздалегідь оцінені збитки та конфіскація майна внаслідок розривання контракту
4.11. Примусове виконання контракту
4.12. Самодопомога, умови контракту й реальне виконання
4.13. Неявний контракт

Розділ 5

Шлюбне право та правові норми, що регулюють сферу статевих відносин

5.1. Теорія домашнього виробництва
5.2. Одруження й розлучення
5.3. Наслідки розлучення
5.4. Правовий захист дітей
5.5. Сурогатне материнство
5.6. Право та кількість населення
5.7. Навіщо потрібно регулювати статеві відносини?

Розділ 6

Цивільне право

6.1. Економіка нещасливих пригод та формула Генда для обчислення відповідальності за необережність
6.2. Правовий стандарт раціональності людської поведінки
6.3. Звичай як аргумент захисту
6.4. Вина потрепілого: зустрічна провина, відносна необережність, прийняття ризику та відповідальність порушника прав власності
6.5. Обов'язкова відповідальність
6.6. Відповідальність за якість продукції
6.7. Причинова зумовленість та передбачуваність
6.8. Спільні цивільні правопорушення, розподіл відповідальності, звільнення від відповідальності. Відповідальність за дії іншої особи (зокрема за дії найманого працівника). Сексуальне домагання
6.9. Порятунки: відповідальність супроти відшкодування збитків
6.10. Функція компенсації збитків від делікту

6.11. Компенсація збитків, пов'язаних з утратою спроможності заробляти гроші
6.12. Компенсація за біль та страждання, проблема оцінки людського життя й ризик присудження зависокої компенсації
6.13. Правило про додаткові вигоди (додаткове джерело доходу)
6.14. Необережність, страхування відповідальності та страхування від нещасливих пригод. Обов'язкова компенсація шкоди від ДТП
6.15. Умисні делікти
6.16. Дифамація
6.17. Відповідальність правонаступника

Розділ 7

Карне право

7.1. Економічна природа та функції карного права
7.2. Оптимальний рівень карних санкцій
7.3. Запобігання злочину. Відповідальність за вчинення кількох злочинів. Замах на злочин і злочинна змова. Пособництво та співучасть. Рецидивізм і підбурювання на злочин
7.4. Злочинний замір
7.5. Нерозсудлива поведінка, халатність та обов'язкова відповідальність
7.6. Примушування до скоєння злочину та крайня необхідність як пом'якшувальні обставини
7.7. Запобіжні заходи, вжиті потерпілим. Зв'язок із провокуванням злочину потерпілим та законами про продаж і використання зброї
7.8. Економіка організованої злочинності
7.9. Війна з наркотиками

Розділ 8

Загальне право, історія права та правознавство

8.1. Неявна економічна логіка загального права
8.2. Загальне право, економічне зростання та історія права
8.3. Право та норми поведінки
8.4. Моральний зміст загального права
8.5. Моральна форма закону

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ

Розділ 9

Теорія монополії

9.1. Монопольна ціна та продукція монополії
9.2. Вплив зміни вартості або попиту на монопольну ціну
9.3. Монополія і теорія ефективності
9.4. Цінова дискримінація
9.5. Інші перешкоди монополізації: боротьба за ринок, товари тривалого вжитку, вихід нових конкурентів на ринок

Розділ 10

Антимонопольне законодавство

10.1. Картелі й антитрестівський закон Шермана
10.2. Напівлегальні горизонтальні угоди: угоди щодо патентів та "всеохопні ліцензії" АСКАП (Американського товариства з охорони авторських прав композиторів, письменників та видавців) й компанії "Бродкаст М'юзік Інкорпорейтед"
10.3. Установлення мінімальних роздрібних цін

10.4. Злиття фірм, що призводять до утворення монополій або олігополій
10.5. Монопольна влада
10.6. Визначення ринку та його частини, що належить фірмі
10.7. Потенційна конкуренція
10.8. Хижацька цінова політика
10.9. Демпінг та питання вільної торгівлі
10.10. Перекриття каналів для збуту продукції, продаж "з навантаженням", бар'єри для виходу на ринок
10.11. Бойкоти та їхній зв'язок з монополією
10.12. Антитрестівські справи та компенсація збитків

Розділ 11

Регулювання трудових стосунків

11.1. Особливе ставлення права до трудових монополій
11.2. Економічна логіка Закону про трудові відносини у США
11.3. Профспілки і продуктивність праці
11.4. Вільне працевлаштування
11.5. Праця й антитрестівське законодавство
11.6. Установлення мінімального рівня зарплатні та подібні законодавчі заходи, спрямовані на захист працівників
11.7. Расова, статева й вікова дискримінація на робочому місці
11.8. Федеральне пенсійне законодавство США

Розділ 12

Регулювання сфери комунальних послуг та громадського транспорту

12.1. Природна монополія
12.2. Контроль над рівнем прибутковості та проблема визначення "розумного" рівня доходності
12.3. Інші проблеми, зумовлені спробами обмежити прибутки комунальних підприємств
12.4. Регулювання системи стимулів
12.5. Регулювання структури тарифів та виходу на ринок
12.6. Платне телебачення
12.7. Оподаткування через регулювання (внутрішнє або перехресне субсидування)
12.8. Попит на регулювання

Розділ 13

Вибір між державним регулюванням і загальним правом

13.1. Оптимальний рівень регулювання
13.2. Новий погляд на обман споживачів
13.3. Обов'язкове розкриття інформації
13.4. Охорона здоров'я і техніка безпеки
13.5. Ще раз про забруднення довкілля
13.6. "Податок" на придбання тари
13.7. Кабельне телебачення: проблеми авторських прав та місцевої монополії

ЗАКОНОДАВЧІ НОРМИ СТОСОВНО КОМЕРЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ФІНАНСОВИХ РИНКІВ IV

Розділ 14

Корпорації, забезпечене й незабезпечене кредитування, банкрутство

14.1. Природа комерційної фірми
14.2. Різновиди фірм
14.3. Корпорація як стандартний контракт
14.4. Борг корпорації та забезпечений борг
14.5. Банкрутство — особисте та корпоративне
14.6. Скасування обмеженої відповідальності
14.7. Відокремлення права власності від контролю
14.8. Передача контролю над корпорацією
14.9. Корпоративне витискання й конкуренція за м'якість
14.10. Інсайдерні операції з цінними паперами
14.11. Свобода дій менеджерів та відповідальність корпорації перед суспільством
14.12. Корпоративна злочинність
14.13. Корпорація закритого типу
14.14. Ще раз про регулювання сфери комунальних послуг

Розділ 15

Фінансові ринки

15.1. Структура портфеля акцій
15.2. Диверсифікація, використання кредитів та співвідношення обсягів боргу і власного капіталу
15.3. Чому корпорації купують страховку?
15.4. Сортування акцій і гіпотеза ефективного ринку
15.5. Ринок цінних паперів та монополія
15.6. Закони про вкладання коштів у довірчу власність і ринкові фонди
15.7. Соціальні вкладення довірчих власників
15.8. Регулювання ринку цінних паперів
15.9. Регулювання банківської сфери та криза ощадно-кредитних компаній

ПРАВО ТА РОЗПОДІЛ ДОХОДУ Й БАГАТСТВ V

Розділ 16

Нерівномірність доходів, справедливий розподіл та бідність

16.1. Вимірювання нерівномірності
16.2. Чи є нерівність неефективною?
16.3. Контрактна теорія дистрибутивної справедливості та її достосування до соціального забезпечення
16.4. Витрати через бідність та обмеження приватної добродійності
16.5. Незареєстровані переведення грошей проти пільг у негрошовій формі
16.6. Перерозподіл багатства за правилами визначення відповідальності: упровадження житлових стандартів
16.7. Необмежені пільги в негрошовій формі

Розділ 17

Оподаткування

17.1. Оподаткування та ефективність
17.2. Військова повинність
17.3. Акцизні податки

17.4. Податки на нерухомість
17.5. Оподаткування доходів корпорацій
17.6. Оподаткування особистого доходу: вступ
17.7. Визначення доходу
17.8. Пільги щодо прибуткового податку
17.9. Особливе ставлення закону до доходів з капіталу
17.10. Прогресивні податки

Розділ 18

Передача багатства у випадку смерті

18.1. Податки на смерть і на дарування
18.2. Спадкоємці-вбивці
18.3. Мертва рука
18.4. Доктрина найближчого можливого варіанту (cy pres)
18.5. Стимули добродійних організацій
18.6. Умови передачі власності до приватного трасту. Траст, у якому передбачені ґарантії проти марнотратства бенефіціанта
18.7. Удовина частка

СУДОВИЙ ПРОЦЕС VI

Розділ 19

Ринок, система змагальності в суді та законодавчий процес як способи розподілу ресурсів

19.1. Порівняння розподілу ресурсів за допомогою ринку та юридичної системи
19.2. Порівняння розподілу ресурсів за допомогою судової та законодавчої систем
19.3. Економічна теорія законодавства
19.4. Як регулюють фінансування виборчих кампаній та обмежують термін перебування на посаді
19.5. Тлумачення законодавчих актів у світі, де політику визначають групи інтересів
19.6. Незалежна судова політика і вплив груп інтересів
19.7. Що максималізують судді?

Розділ 20

Процес утворення правових норм

20.1. Сукупність прецедентів як капітал
20.2. Утворення прецедентів
20.3. Вироблення законодавчих актів: чіткі правила й довільні стандарти
20.4. Сила прецеденту

Розділ 21

Цивільний та кримінальний процес

21.1. Економічні цілі судового процесу. Належна правова процедура та правила збирання доказів
21.2. Вартість помилки в цивільних справах
21.3. Тлумачення сумнівів на користь обвинувачуваного
21.4. Попереднє судове рішення. Попередня судова заборона, декларативне рішення та консультативні висновки
21.5. Уладнати суперечку поза стінами суду чи розпочати судовий процес? Норми цивільного процесу й еволюція загального права
21.6. Ще раз про правила відповідальності

21.7. Переговори щодо визнання провини, реформа карного процесу й теза про марність
21.8. Витрати на судовий процес і пошуки ефективної процедури
21.9. Приступ до заходів правового захисту — відрядна оплата за послуги правників, колективні позови, звільнення від судових витрат та правило 11
21.10. Правило 68 й одностороннє відшкодування судових збитків
21.11. Принцип неприпустимості повторного розгляду справи та принцип преюдиції
21.12. Зволікання з розглядом справ та проблема завантаженості судів
21.13. Присяжні та судді арбітражних судів
21.14. Апеляції
21.15. Вибір законодавства
21.16. Забагато юристів? Забагато судових процесів?

Розділ 22

Правозастосування й адміністративний процес

22.1. Державне і приватне впровадження закону: як досягти компромісу
22.2. Охорона закону урядом супроти приватного правозастосування: позитивні наслідки
22.3. Добір урядовою установою справ для розгляду
22.4. Структура адміністративного органа
22.5. Дії адміністративних органів
22.6. Судовий контроль над діяльністю адміністративного органу

КОНСТИТУЦІЯ ТА ФЕДЕРАЛЬНА СИСТЕМА США VII

Розділ 23

Природа й функції конституції

23.1. Економіка конституціоналізму: вступ
23.2. Принцип поділу влади
23.3. Захист прав
23.4. Аналіз раціональності

Розділ 24

Економічно виправдана належна процедура

24.1. Вільне укладання контрактів як конституційний принцип
24.2. Повернення до принципу економічної належної процедури. Бідняки як клас, що його захищає конституція
24.3. Права споживачів та державних найманців згідно з принципами належної процедури

Розділ 25

Економіка федералізму

25.1. Розподіл відповідальності між федеральним урядом і штатами США
25.2. Федеральні суди та впровадження закону федеральним урядом
25.3. Штати й оподаткування: акцизні податки

25.4. Штати й оподаткування: податки на нерухомість і на корпоративний прибуток
25.5. Обмеження, що їх належна процедура накладає на особисту підсудність
25.6. Міжбасейнове переміщення річкової води
25.7. Експорт бідності
25.8. Ще раз про суперечності в законодавстві та про забруднення довкілля
25.9. Право на торгівлю

Розділ 26

Расова дискримінація

26.1. Схильність до дискримінації
26.2. Сегрегація у школах
26.3. Вимоги щодо дій держави
26.4. Закони проти дискримінації
26.5. Обернена дискримінація

Розділ 27

Захист вільного ринку ідей та релігії

27.1. Економічні засади свободи слова
27.2. Межі діяльності, що її захищає конституція: заклик до протиправних дій, погрози, дифамація, непристойність та спалення прапора
27.3. Попередня цензура й обмеження поглядів
27.4. Регулювання телебачення та радіомовлення
27.5. Оманлива реклама та зв'язок між політичними й економічними правами
27.6. Економіка свободи віросповідання

Розділ 28

Обшуки, вилучення доказів та допити

28.1. Ще раз про право на недоторканість приватного життя
28.2. Засоби правового захисту, що їх надає четверта поправка
28.3. Загадка самообмови та зізнань, отриманих за допомогою сили

Покажчик справ

Покажчик авторів

Предметний покажчик

Фрідріх А. Гаєк

Індивідуалізм та економічний порядок

Переклад з англійської

34 Серія «Перекладацькі проекти»

420 стор., 125*165 мм
ISBN 966-7021-36-X

На перший погляд може видатися, що зібрані в цій книзі розвідки охоплюють велике розмаїття тем. Однак, сподіваюся, читач швидко відкриє, що в більшості з них розглянуто проблеми, щільно пов'язані між собою. У той час, як їх діапазон варіює від обговорення питань етики до методів суспільних наук і від проблем економічної політики до чистої економічної теорії, в більшості есеїв ці питання витлумачені як різні аспекти тієї самої чільної думки. Цей зв'язок найлегше помітити в перших шістьох розвідках. Три наступних присвячені проблемі соціалістичного розрахунку і їх можна розглядати як практичне достосування тих самих думок до конкретної проблеми, хоча, укладаючи ці розвідки, я ще не дивився на них під таким кутом зору. Тільки три останні есея пов'язані з дещо відмінними моментами теорії чи політики; але, позаяк я вважаю, що проблеми, яким вони присвячені, у майбутньому обговорюватимуться більше, ніж це було в минулому, то й скористався нагодою зробити їх досяжними у зручнішій формі.

Оскільки нещодавно я надрукував більш доступну працю, присвячену деяким проблемам з числа обговорюваних наразі, мені слід відверто попередити читача, що ця збірка не призначена для широкого вжитку. Тільки декілька зібраних тут розвідок (розділи I, VI та, можливо, IV й V) у певному розумінні можуть бути розглянуті в якості доповнення до того попереднього нарису, присвяченого практичним висновкам певного ґатунку, котрі я, спокусившись почуттям нагальності, надрукував під назвою The road to Serfdom. Решта ж писань, безумовно, орієнтована на колеґ-учених і має технічну природу. Всі вони є фрагментами, наслідками, що виникли з прагнення до віддаленої мети, якій нині мають слугувати замість готового виробу. Мабуть, слід додати, що до своєї нинішньої книги я не включив двох серій статей: "Scientism and the Study of Society" та "Counterrevolution of Science", хоча вони й мають стосунок до тих моїх нещодавніх публікацій у цій царині, з якими пов'язана більшість нижченаведених есеїв. Наразі поневажені статті

складатимуть частину більшого і систематичнішого твору; а втім, відповідно, їх можна знайти в томах часопису Economica за 1941–45 та 1940 роки.

Я дякую редакторам часописів American Economic Review, Economica, Economic Journal, Ethics та New commonwealth Quarterly за дозвіл передрукувати статті, які вперше з'явилися в цих виданнях, та компанії George Routledge & Sons, Ltd. (Лондон) за дозвіл включити дві розвідки, що раніше були подані до тому Collectivist Economic Planning й надруковані в 1935 році.

Ф. А. Гаєк
Лондонська школа економіки

ЗМІСТ

Передмова

I. Індивідуалізм: істинний та хибний
II. Економіка і знання
III. Факти суспільних наук
IV. Використання знання в суспільстві
V. Змагання — що це значить
VI. "Вільне" підприємництво та змагальний порядок
VII. Соціалістичний розрахунок I: природа й історія проблеми
VIII. Соціалістичний розрахунок II: стан обговорення (1935)
IX. Соціалістичний розрахунок III: змагальне "рішення"
X. Валюта товарного резерву
XI. Ефект Рікардо
XII. Економічні умови міждержавного федералізму

Список осіб, що згадуються в збірці

Майкл Ґоттфредсон,
Тревіс Герші

Загальна теорія злочину

Переклад з англійської
Наталки Бордукової

314 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-32-7

Існує не так багато тем, важливіших за встановлення засад суспільного й політичного ладу, цікавіших за питання про людську природу та практичніших, ніж з'ясування суті злодійства й насильства. Сучасна кримінологія мусить відповісти на цілу низку питань: чому більшість злочинів скоюють чоловіки, підлітки та представники етнічних меншин; яким чином на кількість правопорушень серед неповнолітніх впливає школа; якою мірою діти стають злочинцями завдяки друзям; чи можна зменшити число злочинів, якщо забезпечити населення різними видами праці; чому в одній державі кількість скоюваних злочинів більша, ніж в іншій; чи пояснення "білокомірцевих" злочинів потребує окремої теорії; чи існують так звані "злочинні орґанізації", тощо. На всі ці питання «Загальна теорія злочину» дає відповіді, що відбігають від традиційних міркувань учених та правоохоронців. Розвідка не обмежується вузькими фаховими рамцями; вона корисна для окреслення чільних принципів розумної суспільної політики, спрямованої на боротьбу зі злочинами.

Книжка розрахована на практичних працівників та науковців, студентів юридичних, психологічних, соціологічних спеціальностей, на широкий читацький загал, небайдужий до теми боротьби зі злочинністю.

До українського читача

Нам було надзвичайно приємно довідатися про переклад нашої книги українською мовою з кількох причин. По-перше, україномовне населення складає значну й поважну частину від світового читацького загалу. По-друге, українська й англійська мови посутньо відрізняються одна від одної. По-третє, переклад передбачає певне порозуміння та згоду з думками, висловленими у книзі, що перекладається.

Багато кримінологів гадають, що теорії злочину, придатні для однієї культури, не можуть бути чинні на ґрунті іншої. Наша ж теорія ґрунтується на протилежному принципові: ми припускаємо, що причини злочину всюди є однаковими. Якщо висловлені нами припущення справедливі також для вашого суспільства (а ми в цьому впевнені), цей принцип матиме додаткову підтримку.

Поза сумнівом, «Загальна теорія злочину» не претендує на легке прочитання будь-якою мовою, однак, хотілося б сподіватися, що вона вам сподобається.

Майкл Р. Ґоттфредсон
Тревіс Герші.

ЗМІСТ

ЧАСТИНА І

ЗЛОЧИН

1. *Класична теорія та поняття злочину* 24
Сучасна версія класичної концепції злочину 25
Висновки 35
2. *Природа злочину* 37
Характеристичні риси звичайного злочину 38
Умови, необхідні для скоєння злочину 44
Проникнення до житла (берґларі) 46
Пограбування 51
Убивство 54
Угон автомобілів 57
Зґвалтування 58
“Білокомірцеві” злочини 61
Розтрата 61
Наркотики й алкоголь 63
Випадки, що теоретично дорівнюють злочинам 65
Різниця між злочинами 65

ЧАСТИНА II

ЗЛОЧИННІСТЬ

3. *Біологічний позитивізм* 70
Джерела біологічного позитивізму 70
Сучасний біологічний позитивізм 76
Висновки 84
4. *Психологічний, економічний і соціологічний позитивізм* . . 87
Психологічний позитивізм 87
Позитивізм в економіці 95
Соціологічний позитивізм 99
Висновки 106
5. *Природа злочинності. Недостатня самореґуляція* . . . 108
Самореґуляція (контроль над собою) та альтернативні поняття . 110
Складники самореґуляції 112
Різноманітні вияви слабкої самореґуляції 114
Причини самореґуляції 118
Дитяче виховання та самореґуляція. Сім'я 120
Виховання дітей, школа та самореґуляція 129
Особистісні прикмети і злочинність 132
Альтернативні теорії злочинності 135
Природа людини та суспільство 141
Емпірична перевірка нашої гіпотези щодо злочину і злочинності 142
Висновки 144

ЧАСТИНА III

ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ

6. *Злочин та індивідуальні властивості — вік, стать, расова приналежність* 146
Інваріантність вікового впливу 147
Стать і злочин 168
Расова або етнічна приналежність та злочин 174
7. *Соціальні наслідки слабкої самореґуляції* 179
Група рівних 179
Школа 184
Праця 188
Шлюб і сім'я 190
Висновки 192
8. *Культура і злочин* 194
Позитивістська концепція злочину 194
Порівняльна кримінологія 196
Достосування концепцій злочину й самореґуляції до різних культур 200
Висновки 204
9. *"Білокомірцеві" злочини* 205
Джерела поняття про "білокомірцеві" злочини 206
Наявна теорія "білокомірцевих" злочинів 207
Зв'язок між типами злочинів та типами злочинців 215
Достосування загальної теорії до "білокомірцевих" злочинів . . . 216

"Білокомірцевий" злочин та індивідуальні відмінності 220
Вартість поняття про "білокомірцеві" правопорушення для теорії злочину 222
Підсумок 226
10. *Орґанізація і злочин* 227
Банда 231
Злочинні орґанізації 235
Висновки 239

ЧАСТИНА IV

ДОСЛІДЖЕННЯ І ПОЛІТИКА

11. *Дослідницький проект і вимірювання* 242
Ідеальний проект дослідження 242
Злочин і дослідницький проект 243
Самореґуляція та дослідницький проект 244
Перші повздовжні (лонґітюдні) дослідження 246
Причиновий порядок 248
Злочин: розповсюдженість, сфера дії, участь, частість 266
Дослідницький проект і теорія злочину 276
Висновки 279
12. *Значення загальної теорії злочину для суспільної політики* 282
Сучасний інтерес до ув'язнення злочинців 285
Професійний злочинець 292
Перевиховання 295
Поліція 297
Контроль над зброєю 299
Зменшення злочинів у вільному суспільстві 300
Висновки 300

Бібліографія 303

Алфавітний покажчик 316

Про авторів книги 325

Ричард Познер

Проблеми юриспруденції

Чи існують правдиві відповіді на юридичні питання?

Переклад з англійської
Сергія Савченка

448 стор., 160*230 мм
ISBN13 978-966-7021-49-9

ПЕРЕДМОВА

Під “юриспруденцією”, або ж “правознавством”, я маю на увазі найфундаментальнішу, найзагальнішу, суто теоретичну площину аналізу соціального явища, що його звуть правом. Здебільшого вона має справу з проблемами та використовує кути зору, що є далекими від повсякденних інтересів людей, які практично працюють у сфері права; ці проблеми не можна розв’язати, пославшися на традиційні джерела юридичної інформації, а кути зору — звести до правових понять або умовиводів. Чимало проблем юриспруденції не обмежені понятійними, часовими або національними рамцями.

“Філософією” ми називаємо аналіз засадничих питань розгляданої галузі, а відтак, традиційна дефініція юриспруденції як філософії права, або ж як достосування філософії до права, на позір є слушною. Проблеми юриспруденції включають у себе й такі: чи є (і якщо так, то в якому сенсі) поняття “правосуддя” об’єктивним (детермінованим, безособовим) та самостійним, або ж воно є політичним й особистісним; якою має бути та якою насправді є роль судді; яке місце в праві посідають суспільні науки та філософія моралі (етика); якою є роль традиції у праві; чи можна зробити право наукою; чи прогресує право; в чому полягає проблематика тлумачення юридичних текстів.

Усе це — приклади того, що можна позначити “оптовими” проблемами юриспруденції, в такий спосіб відокремивши їх від проблем “роздрібних” — приміром, питань, чи слід заборонити аборти та скасувати вищу міру покарання або чи варто покладати цивільну відповідальність на особу, котра не врятувала незнайомця від нещастя. Роздрібні проблеми заслуговують на не меншу увагу, ніж оптові, їх навіть не можна назвати менш фундаментальними: річ лише в тому, що вони є вужчими. Межа між цими двома ґатунками проблем є нечіткою та й неважливою, і в цій книзі ми часто її перетинатимемо — наприклад, у п’ятому розділі розглядаючи, який умонастрій потрібен для того, щоб покласти на особу карну відповідальність, і різницю між добровільними та вимушеними зізнання-

ми; у шостому — проблему юридичного доказу; у дев'ятому — політичну програму, спрямовану проти наслідків расової дискримінації; в одинадцятому — аборти; у п'ятнадцятому — свободу слова. Однак я висловлю думку, що для вирішення роздрібних проблем юриспруденції філософія важить менше, ніж для розв'язання оптових (див. останній підрозділ розділу 11).

Чільні інструменти, які я використовую, розбираючи як оптові, так і роздрібні проблеми юриспруденції,— це інструменти аналітичної філософії, котра вивчає "нормативні проблеми, пов'язані з причинами та умовиводами" (L. Jonathan Cohen, «The Dialogue of Reason: An Analysis of Analytical Philosophy», стор. 11, 1986). Хоча в моєму аналізі фігурують також етика та політична філософія, я приділяю головну увагу аналітичному підходу й у такий спосіб підношу питання об'єктивності права до рангу центрального. Я хотів би від самого початку дати читачу зрозуміти, що я — не творець, а споживач філософії. Я не прагну конкурувати з професійними філософами або ставати на чиюсь сторону у філософських дискусіях — замість цього я лише переорюю філософію в пошуках думок, корисних для права. Утім, іноді це вимагає від мене, щоб я дав зрозуміти, котру з альтернативних філософських позицій стосовно якогось питання вважаю переконливішою.

Єство мого підходу до проблем юриспруденції можна було б виразити за допомогою епітафії, що її ірландський поет Уїльям Батлер Єтс просив вирізати на його могильній плиті:

"Оглядав холодним оком
Життя та смерть.
Вершнику, проїжджай!"

"Холодне око" Єтса означало не байдужість або ворожість, адже в «Диких лебедях у Кулі» ми можемо прочитати про лебедів, які "Пара за парою / Плескалися в холодних / Дружелюбних водах або забиралися вгору". Йдеться про холод неупередженості — холодну голову, але палке серце, як у рядках з вірша «Рибалка»:

"До того, як зістарюся,
Я напишу йому вірша,
Може, холодного й палкого,
Як схід сонця".

Я намагатимуся розглянути проблеми правознавства з неупередженістю, про яку писав Єтс, тобто без непотрібних пієтету та лицемірства, котрі так часто характеризують дискусії щодо права. Я — прибічник такої юриспруденції, котра критично ставиться до формалізму, до букви закону, котра несе на собі відбиток правового реалізму, проте позбавлена лівого політичного ухилу, що характеризує цю та деякі інші юридичні течії. Потрібною я вважаю юриспруденцію, котра, подібно до правового реалізму, ґрунтована на філософії прагматизму (хоча не лише на ній), однак, на відміну від деяких різновидів правового реалізму, прагне розвіяти міфи про право і при цьому не очорнити його, не скласти враження, що закон — це щось лиховісне.

Я намагався зробити вступну частину якомога простішою, використати мінімальну кількість юридичної та філософської термінології. Не існує причин, через які чудова наука юриспруденція має бути власністю виключно купки юристів-теоретиків, котрі в ній спеціалізуються. Нею мають цікавитися всі правники та сту-

денти, що вивчають право, а також дедалі більша кількість філософів, економістів, політологів, соціологів, психологів та істориків, не байдужих до права та правосуддя. Оскільки ця книга присвячена не науці юриспруденції, а проблемам, з якими вона зіштовхується, то читачеві не варто шукати в ній викладу всіх принципів класичної юриспруденції. Я також не стверджую, що торкнувся всіх проблем правознавства — хоча їх кількість є достатньою для того, щоб дати мені право назвати книгу саме так. Утім, іноді я торкаюся певних питань лише мимохідь, і, либонь, неявною назвою книги слід уважати таку: "Мій особистий погляд на проблеми юриспруденції".

ЗМІСТ

Передмова 5
Вступ: Народження права та розвиток юриспруденції 9
Джерела права та юриспруденції 12
Коротка історія юриспруденції 16
Вступний опис книги 31

ЕПІСТЕМОЛОГІЯ ПРАВА

Розділ 1
ПРАВО ЯК ЛОГІКА, НОРМИ ТА НАУКА 43
Силогізм та інші методи логіки 43
Правила, стандарти та свобода дій 47
Наукове спостереження 66

Розділ 2
ЮРИДИЧНІ УМОВИВОДИ ЯК ПРАКТИЧНІ 75
Що таке практичний розум? 75
Авторитет 82
Умовиводи за аналогією 90
Уваги до юридичної освіти 101

Розділ 3
ІНШІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИЧНОГО РОЗУМУ В ПРАВІ 104
Тлумачення 104
Раціональність зв'язку між цілями та засобами 108
Підсвідоме знання 111
Перевірка часом 115

Розділ 4
ЛЕҐІТИМНІСТЬ СУДОВОГО РІШЕННЯ 126
Проблема раціонального упередження 126
Згода 128
Політичний курс у порівнянні з родоводом
як підстава для рішень суду 132
Як змінюються уявлення суддів? 151
Критична теорія права 155

II ОНТОЛОГІЯ ПРАВА

Розділ 5
ОНТОЛОГІЯ, РОЗУМ І БІГЕВІОРИЗМ 162
Онтологічний скептицизм 162
Психічні й інші метафізичні сутності в праві 168
Бігевіоризм і погляди суддів на свою професію 186

Розділ 6
ЧИ ІСНУЮТЬ ПРАВДИВІ ВІДПОВІДІ НА ЮРИДИЧНІ ПИТАННЯ? 196
Правові питання 196
Проблема факту 202

Розділ 7
ЩО ТАКЕ ЗАКОН, І НАВІЩО СТАВИТИ ЦЕ ПИТАННЯ? 217
Чи є право сукупністю норм та принципів, ґатунком діяльності або й тим, і тим? 217
Голмс, Ніцше та прагматизм 236

III ЩЕ РАЗ ПРО ТЛУМАЧЕННЯ

Розділ 8
ЗАГАЛЬНЕ ПРАВО ПОРІВНЯНО ДО СТАТУТНОГО 242

Розділ 9
ОБ'ЄКТИВНІСТЬ У ТЛУМАЧЕННІ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ 256
Оманливість чіткого значення 256
У пошуках теорії тлумачення 263
Недетерміновані справи в галузі статутного права 272

Розділ 10
ЯК ВИРІШУВАТИ СПРАВИ З ЦАРИНИ СТАТУТНОГО Й КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА 280
Чи взагалі можливе спілкування як передача інформації? 287
За межами тлумачення 293
Аналіз політики і прагматизму на конкретному прикладі 296

IV МАТЕРІАЛЬНЕ ПРАВОСУДДЯ

Розділ 11
КОРИҐУВАЛЬНЕ, КАРАЛЬНЕ, ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА ДИСТРИБУТИВНЕ ПРАВОСУДДЯ 306
Кориґувальне правосуддя та влада закону 306
Думки щодо карального правосуддя та прав 323
Формальне правосуддя 325
Дистрибутивне правосуддя 327
Що філософія моралі може запропонувати праву? 341

Розділ 12
ЕКОНОМІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПИТАНЬ ПРАВА 346
Підхід 346
Критика позитивної теорії 355
Критика нормативної теорії 367
Ще раз про загальне право 380

Розділ 13
ЛІТЕРАТУРНИЙ, ФЕМІНІСТИЧНИЙ І КОМУНІТАРНИЙ ПОГЛЯДИ НА ЮРИСПРУДЕНЦІЮ 385
Право й література 385
Природне право та феміністичне уявлення про правознавство 396
Комунітарний погляд на правознавство 405

V ЮРИСПРУДЕНЦІЯ, ПОЗБАВЛЕНА БУДЬ-ЯКОГО ПІДҐРУНТЯ

Розділ 14
НЕОТРАДИЦІОНАЛІЗМ 414
Занепад права як автономної дисципліни 414
Відповідь неотрадиціоналістів 423
Розділ 15
МАНІФЕСТ ПРАГМАТИКА 443
Іменний та предметний покажчик 458

Оксана Книженко

Теоретичні засади встановлення санкцій у кримінальному праві

48

384 стор., 160*230 мм
978-966-8917-62-2

Зміст

1
ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ САНКЦІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

1.1. Поняття санкцій у кримінальному праві 15
1.2. Види кримінально-правових санкцій 56
1.3. Взаємозалежність і взаємообумовленість санкцій та заходів (форм) кримінально-правового впливу 82

2
ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ САНКЦІЇ

2.1. Поняття принципів кримінального права та їхня система 101
2.2. Урахування принципів кримінального права у процесі визначення меж кримінально-правових санкцій 123
2.3. Співвідношення принципів кримінального права з принципами конструювання кримінально-правових санкцій 155

3
ПРОБЛЕМА УРАХУВАННЯ ЦІЛЕЙ ПОКАРАННЯ ПІД ЧАС ВСТАНОВЛЕННЯ САНКЦІЙ

3.1. Визначення цілей покарання в законодавстві, в доктрині кримінального права та їхня еволюція 179
3.2. Кара: її прояв у кримінально-правових санкціях 201
3.3. Виправлення як мета покарання та її вплив на кримінально-правові санкції 213
3.4. Загальна і спеціальна превенція та її значення для встановлення кримінально-правових санкцій 223

4

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ЯК ПІДҐРУНТЯ ДО ВСТАНОВЛЕННЯ САНКЦІЙ

4.1. Поняття диференціації відповідальності у кримінальному праві 238
4.2. Співвідношення диференціації та індивідуалізації відповідальності у кримінальному праві 261
4.3. Урахування диференціації та індивідуалізації відповідальності під час установлення кримінально-правових санкцій 279

5

ЮРИДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ ЯК ЗАСІБ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ВСТАНОВЛЕННЯ (ПОБУДОВИ) КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ

5.1. Кримінально-правова санкція як юридична конструкція 289
5.2. Поняття "побудова санкцій" і чинники, які впливають на їх побудову 301
5.3. Прийоми та правила юридичної техніки, які застосовуються під час конструювання кримінально-правових санкцій 327

У монографії на теоретичному рівні висвітлено питання, пов'язані з конструюванням кримінально-правових санкцій. Обґрунтовується, що до теоретичних засад установлення санкцій у кримінальному праві належать учення про санкції у праві, принципи кримінального права, мета заходів кримінально-правового впливу, диференціація та індивідуалізація відповідальності у кримінальному праві, юридична конструкція як засіб юридичної техніки.

Зважаючи на сучасні тенденції розвитку кримінального права, значну увагу приділено аналізу поняття санкцій у кримінальному праві, їх видів, розкрито урахування аксіологічного аспекту під час установлення кримінально-правових санкцій. Особлива увага приділяється теоретичному аналізу принципів і правил установлення санкцій у кримінальному праві.

Окрім того, розглянуто питання про диференціацію відповідальності як підґрунтя конструювання кримінально-правових санкцій, висвітлено її відмінність від індивідуалізації. Доведено, що юридична конструкція є засобом юридичної техніки встановлення (побудови) кримінально-правових санкцій. Розкрито поняття "побудова санкцій" та чинники, які впливають на їх побудову. Охарактеризовано прийоми і правила юридичної техніки, які застосовуються під час конструювання кримінально-правових санкцій.

Видання розраховане на науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів освіти, котрі навчаються за спеціальністю "Правознавство", суддів і працівників правоохоронних органів, а також на читачів, які цікавляться кримінальним правом.

Оксана Нестеренко

Інформація в Україні: право на доступ

50

308 стр., 160*230 мм
978-966-8917-50-9

Зміст

1

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ПОГЛЯД

1.1. Історія утвердження в правових системах країн світу 17
1.2. Історія утвердження на міжнародному рівні. Міжнародно-правові стандарти 56
1.3. Історія утвердження в сучасній Україні 63
1.4. Деякі загальні міркування 81

2

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ — ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ УТОЧНЕННЯ ТА ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ

2.1. З'ясування сутності та змісту права на доступ до інформації 83
2.2. Співвідношення понять: "право на інформацію", "свобода інформації", "право на доступ до інформації", "право на звернення" 89
2.3. Способи реалізації права на доступ до інформації 103
2.4. Що означає публічна інформація? 114
2.5. Суспільно необхідна інформація 118
2.6. Обмеження реалізації права чи порушення — у чому різниця? 128

3

СВОБОДА ІНФОРМАЦІЇ ТА ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

3.1. Принципи свободи інформації та інформаційної безпеки в Конституції України 147
3.2. Новели правового регулювання 172

4

СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ У СВІТЛІ РЕФОРМ

4.1. Стан виконання суб'єктами владних повноважень вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації» 182
4.2. Право на доступ до інформації та судова практика 188
4.3. Стан забезпечення доступу журналістів на засідання суб'єктів владних повноважень 190

5

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ: УТВЕРДЖЕННЯ ЧЕРЕЗ ЗАХИСТ

5.1. У пошуках досконалої інституційної моделі охорони та захисту права на доступ до інформації 195
5.2. Неурядові правозахисні організації 227

Замість висновків 246

Бібліографія 250

Додатки
1. Критерії законності віднесення публічної інформації до інформації з обмеженим доступом 278
2. Рекомендації щодо практичного застосування категорії "суспільно необхідна інформація" 280
3. Рекомендації щодо вдосконалення законодавства у сфері доступу до публічної інформації 284
4. Література та корисні посилання для медіа-юристів та державних службовців 298

Покажчик законодавчих актів і нормативних документів 300

Про автора 307

Джон Локк

Розвідка про людське розуміння

Переклад з англійської
Наталки Бордукової

Книга 1.
152 стор., 125*165 мм
ISBN13 978-966-7021-41-3

Книга 2.
608 стор., 125*165 мм
ISBN13 978-966-7021-42-1

Книга 3.
248 стор., 125*165 мм
ISBN13 978-966-7021-43-X

Книга 4.
394 стор., 125*165 мм
ISBN13 978-966-7021-44-8

Книга **1. «Про неприродженість принципів та ідей»**

ЗМІСТ

	Присвята	7
	Лист до читача	11
	Вступ	27
I	Немає природжених умоглядних принципів	36
II	Про брак природжених практичних принципів	70
III	Інші роздуми про умоглядні та практичні природжені принципи	110
	Іменний та предметний покажчик	145

Книга 2. «Про ідеї»

ЗМІСТ

I	Про ідеї навзагал та про їхнє походження	5
II	Про прості ідеї	34
III	Про прості ідеї відчуття	38
IV	Ідея щільності	42
V	Про прості ідеї від різних чуттів	51
VI	Про прості ідеї рефлексії	52
VII	Про прості ідеї відчуття та рефлексії	54
VIII	Деякі подальші міркування щодо наших простих ідей відчуття	62
IX	Про сприйняття	83
X	Про утримання ідей	96
XI	Про розрізнення та інші дії ума	107
XII	Про складні ідеї	122
XIII	Про складні ідеї простих модусів, щонайперше про прості модуси ідеї простору	129
XIV	Про ідею тривалості та її прості модуси	158
XV	Про розглянуті разом ідеї тривалості й розповсюдженості	188
XVI	Ідея числа	204
XVII	Про безконечність	213
XVIII	Інші прості модуси	241
XIX	Про модуси мислення	247
XX	Про модуси задоволення та страждання	252
XXI	Про здібність і силу	262
XXII	Про змішані модуси	360
XXIII	Про наші складні ідеї субстанцій	374
XXIV	Про сукупність ідей субстанцій	417
XXV	Про стосунки	420
XXVI	Про причину й наслідок та про інші стосунки	431
XXVII	Про тотожність і відмінність	439
XXVIII	Про інші стосунки	480
XXIX	Про ясні й невиразні, чіткі та плутані ідеї	504
XXX	Про дійсні й фантастичні ідеї	523
XXXI	Про адекватні й неадекватні ідеї	529
XXXII	Про правдиві та хибні ідеї	548
XXXIII	Про асоціацію ідей	570
	Именний та предметний покажчик	586

Книга 3. «Про слова»
ЗМІСТ

I	Про слова або про мову взагалі	5
II	Про значення слів	10
III	Про загальні терміни	18
IV	Про імена простих ідей	40
V	Про імена змішаних модусів та стосунків	56
VI	Про імена субстанцій	75
VII	Про слова-частки	135
VIII	Про абстрактні й конкретні терміни	141
IX	Про ґанджі слів	145
X	Про зловживання словами	172
XI	Про ліки на вищезгадані ґанджі та зловживання словами	207
	Именний та предметний покажчик	236

Книга 4. «Про знання і ймовірність»
ЗМІСТ

I	Про пізнання взагалі	5
II	Про ступені нашого пізнання	16
III	Про міру людського знання	32
IV	Про дійсність знання	75
V	Про правду загалом	97
VI	Про загальні положення, їхню слушність і достеменність	108
VII	Про максими	131
VIII	Про положення із нікчемним змістом	165
IX	Про неодмінність нашого знання про існування	183
X	Про наше пізнання Божого існування	186
XI	Про наше знання щодо існування інших речей	208
XII	Про збагачення нашого знання	225
XIII	Деякі подальші завваги щодо нашого пізнання	245
XIV	Про судження	250
XV	Про ймовірність	255
XVI	Про ступені згоди	263
XVII	Про розум	284
XVIII	Про віру, розум та їхні відмінні царини	324
XIX	Про релігійний шал	340
XX	Про хибну згоду й помилкові присуди	360
XXI	Про розподіл наук	385
	Іменний та предметний покажчик	389

Ернест Ґелнер

Розум і культура.

Історична роль раціональності і раціоналізму

Переклад з англійської
Сергія Савченка

298 стор., 130*175 мм
ISBN13 978-966-7021-81-2

“У неуцтва чимало форм, і всі вони дуже небезпечні”

Роберт Мур

Розвідка, яка є виразно образним, багатим на красиві порівняння та напрочуд цікавим викладом британського філософа, зводить воєдино філософські, історичні й соціологічні погляди на раціональність та намагається кинути світло на питання, що лежать у підгрунті відповідних дебатів у різноманітних дисциплінах.

Гелнер ставить перед нами текстуальну fiction-драму, виказуючи стурбованість інтелектуала за долю людства.

Від того, чи може розум претендувати на унікальний, панівний статус, вищий від усих інших форм керівництва, вповні залежить і людська та суспільна особистість, і обгрунтованість моральних та політичних ідей. Слідуючи за логікою Ґелнера можна припустити: ми спостерігаємо зараз творіння нової цивілізації на основі іншого консенсусу, на основі іншої раціональности. Ця раціональність, скажімо, припускає, що на поведінку й думки людини можуть впливати сили та чинники, які ми на даний момент не враховуємо для їх пояснення чи обгрунтування.

Автор виступає за певне бачення ідеалу розуму. Гелнер не вважає, що в сьогоднішньому світі розум зазнав поразки, та що існує влада більш потужніша за розум. Картина, намальована британським філософом,— красива, цікава й велична.

Ця книжка для багатьох своїх читачів напевно виявиться джерелом не лише нового погляду на минуле, а й надії на майбутнє.

Передмова до англійського видання 8
Слова подяки 12

1. РОЗУМ І КУЛЬТУРА 15
15 Прокляття звичаю й прикладу
31 Розум проти культури
40 Відсутній статут
44 Коперникова контрреволюція
52 Висновки

2. КОРЕНІ ІМПУЛЬСУ 54
54 Коло замикається
65 Розв'язка
66 Декарт проти Дюркгайма
70 Вибірний імпульс, або Дюркгайм і Вебер
86 Раціональний розум у раціональному світі

3. КОНФРОНТАЦІЇ РОЗУМУ 90
90 Вступ
114 Образ розуму

4. ЗЕМНІ ВОРОГИ РОЗУМУ 116
116 Дух історії
129 Темні боги проти Розуму
145 Терапевтичний ірраціоналізм

5. ХВОРОБИ РОЗУМУ 151
151 Природа пожирає Розум
153 Повернення первозданної гармонії
155 Гармонія чи нескінченна блокада?
158 Старий-новий супротивник
159 Немічність Розуму
162 Обґрунтування висновків

6. ТЕЧІЇ ПРОТИЛЕЖНОГО НАПРЯМКУ 171
171 Абсолютизм повертається в пошуках прагматичного підґрунтя
176 Незалежність культури
188 Творчість через обмеження
195 Про зради і зрадників
200 Перелік ударів по розуму

7. РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ЯК СПОСІБ ЖИТТЯ 205
209 Економіка номер один: виробництво
215 Економіка номер два: споживання
220 Пізнання
222 Культура
228 Влада й політика
231 Різноманітність раціонального досвіду

8. ПРОМЕТЕЙ РОЗГУБЛЕНИЙ 235
235 Утрата автономії
244 Трансцендентність і релятивізм
248 Раціоналізм та емпіризм як партнери
256 Розум проти пристрасті

9. РЕЗЮМЕ 262

Література 273
Предметно-іменний покажчик 277

ПРО АВТОРА

У західних країнах Ернест Гелнер добре відомий як соціолог, філософ і соціальний антрополог. З 1962 року він був професором філософії в Лондонській економічній школі, професором соціальної анторпології в Кембріджському університеті. Перелік його оприлюднених праць включає в себе такі книги:

«Диявол у модерній філософії»
(The Devil in Modern Philosophy, 1974),
«Мусульманське суспільство» (Muslim Society, 1981),
«Нації та націоналізм» (Nations and Nationalism, 1983),
«Психоаналітичний рух»
(Psychoanalytic Movement, 1985),
«Поняття спорідненості» (The Concept of Kinship, 1986),
«Держава й суспільство в радянській думці»
(State and Society in Soviet Thought, 1988) та
«Рало, меч і книга» (Plough, Sword and Book, 1988).

ПЕРЕДМОВА ДО АНГЛІЙСЬКОГО ВИДАННЯ

У неуцтва чимало форм, і всі вони дуже небезпечні. У дев'ятнадцятому та двадцятому століттях зусилля людства на значну міру були спрямовані на звільнення самих себе від традиційного, забобонного підходу до великих питань (а також від помилок у питаннях малих, на яких великі, власне кажучи, і ґрунтовані) — люди намагалися зробити це, перевизначивши царини знання та викшталтувавши в кожній з них спеціальну методу, що була би слушною для розробки того чи того питання. Такі зусилля дали незчисленні плоди, проте довелося й дещо за це сплатити. Щойно кожна нова галузь розробила спеціальну лексику, котра дозволяла прудко та достеменно посилатися на свій власний, швидко зростаючий запас ідей і відкриттів, і щойно виникла потреба в підвищенні кваліфікації фахівців, відразу же власна вченість відгородила теоретиків не лише від людства взагалі, а й від винаходів, що з'явилися в інших царинах — ба навіть від інших частин їхньої власної "парафії". Така ізоляція зменшує не лише корисність, а й розумність їхньої праці — значні зусилля доводиться витрачати тільки на подолання невеличких недоліків, таких очевидних спеціалісту, що працює "в сусідньому відділі",— хоча всю цю енергію можна би спрямовувати на ліквідацію тих вад, що їх було би значно легше розгледіти, кинувши погляд з віддаленішої перспективи. Марк Блок помітив у поглядах багатьох істориків таку суперечність: "коли питання стоїть у тому, аби встановити, чи дійсно люди колись зробили те чи те, історики чомусь нездатні виявляти значну старанність.

Якщо ж вони переходять до підстав для цього вчинку, то звичайно вдовольняються найпростішою видимістю, як правило, ґрунтованою на одній з тих сентенцій банальної психології, про які навіть не можна сказати, що вони є істиною на більшу чи меншу міру, ніж їхні протилежності". Коли ж історик заглядає в щілину того паркану, що огороджує його сферу діяльності, він бачить там своїх сусідів (скажімо, із царини літератури чи соціології), котрі так само ввічливо покладаються на історичні банальності, що є наївними, застарілими або надто спрощують дійсність.

Cogito ergo sum. Якщо в модерного світу є початок, він розташований саме тут. "Ера Розуму" скинула з п'єдесталу авторитети в релігії й політиці та заклала підвалини для суспільства, ґрунтованого на, здається, безмежному збільшенні багатства через систематичне збагнення та використання природи. Учинивши так, вона рішуче розірвала із традиційним світом — включаючи не лише своє власне минуле, а й ті частини сучасного світу, що не отримали своєї частки зиску від Проґресу Європи,— і при цьому наділила нас і ліками, котрі дали нам змогу жити досить заможно, і хворобами, що їх ми не спромоглися вилікувати.

"Я мислю, а відтак, існую",— ці слова Декарта знає кожен учень, проте не так-то й легко зрозуміти, чому та як вони змінили світ. Це питання призначене не лише історикам чи філософам, адже природа й межі раціонального дослідження розташовані в осередді математики та фізики, соціології та психології — усіх природничих і суспільних наук. Це питання має цікавити не тільки теоретиків й інтелектуалів, бо від того, чи може розум претендувати на унікальний, панівний статус, вищий від усіх інших форм керівництва, вповні залежать і людська та суспільна особистість, і обґрунтованість моральних та політичних дій. Ернест Ґелнер цілком міг задовольнитися тим, що описав би той вибір, котрий Декарт уважав за такий важливий,— між незалежністю розуму та претензіями культури, тобто всієї людської, а не лише генетичної спадщини. Цього було б цілком достатньо, щоб написати надзвичайно важливу книгу — адже та дилема визначила наступні три століття західної думки,— але він пішов далі. Він запропонував сміливе й потужне розв'язання останньої та найболючішої проблеми, що її розум, здається, ставить перед своїми сучасними оборонцями: чи є сам розум лишень ще одним ґатунком ірраціональної віри. Як наслідок, ця книжка для багатьох своїх читачів напевно виявиться джерелом не лише нового погляду на минуле, а й нової надії на майбутнє.

Іван Цехмістро

Голістична філософія науки

286 стор., 160*240 мм
ISBN 966-7021-65-3

Ця книга має подвійне призначення. З одного боку, вона являє собою узагальнення новітніх досягнень у галузі дослідження засад науки. З другого боку — вона виконана в жанрі навчального посібника.

Звернення до ідеї цілісності виявляється дуже плідним задля усвідомлення на одній концептуальній основі фундаментальних філософських проблем у засадах не тільки математики, фізики, але також психології, біології, кібернетики, космології та інших наук про людину й природу. Водночас цей підхід дозволяє дати нове тлумачення таким усталеним темам філософської науки, як реальність та свідомість, час і простір, причинність тощо. Однак найбільш важливим є те, що узагальнення всього різноманітного й усталеного наукового матеріалу на ґрунті ідеї цілісності дозволяє підступитися, зрештою, до центральної філософської проблеми — проблеми духовності. Вихід на проблему духовності в новітній культурі та її переосмислення у світлі сьогочасних засад науки відкриває нові можливості для трансформації гуманітарної освіти й рецепції всього спектра ідей сучасної науки та філософії.

Зміст

Передмова. 9

I. Вступ: "...sine ulla religione" 13
1. Альбер Камю: «Сторонній» 16
2. Метафізичний сторонній 18
3. Сторонній і смерть. 23
4. На порозі нової духовності. 26
5. Призначення філософії. 31
Питання для самоконтролю 35

II. Засади математики. Універсум не є множина 37
1. Парадокси теорії множин та їх епістемологічний зміст. 39
2. Континуум-проблема 50
2.1 Головоломки Зенона Елейського 50
2.2 Три погляди на континуум 56
2.3 Континуум-проблема в теорії множин 58
2.4 Нерозв'язність континуум-гіпотези 59
2.5 П. Коен: континуум-гіпотеза вочевидь хибна. Континуум як цілісність 63
2.6 Теореми Ґеделя про неповноту формальних систем і континуум-проблема 68
2.7 Статус ірраціонального числа 72
3. Реляційний голізм 77
4. Евристична цінність ідеї цілісності. 78
Питання для самоконтролю 82

III. Засади фізики. Універсум як цілісність 83
1. "Найважливіша величина всієї теоретичної фізики" 86
1.1 Формування поняття дії 87
1.2 Принцип найменшої дії 90
1.3 Квант дії 95
2. Квант дії та принцип стаціонарності дії 101
3. Чому природа розумна? (Чому в природі існують закони?) 105
Питання для самоконтролю 109

IV. Реляційний голізм як основа інтерпретації квантової механіки 111
1. Релятивізація поняття множини в описі фізичної реальності. 114
1.1 Релятивізація понять як джерело розвитку пізнання . . 114
1.2 Що може означати відмова від універсальності й абсолютності поняття множини в описі природи? . . 115
1.3 Стала Планка та співвідношення невизначеностей Гайзенберґа як конкретні прояви фізично-змістовної відмови від абсолютності поняття множини в описі природи. 117
2. Структура квантової "системи" 119
3. Редукція хвильової функції: голістична інтерпретація 120
4. Найславетніший парадокс: несилова кореляція в поведінці квантових систем 123
5. Концепція ансамблів в інтерпретації квантової механіки. . 133
6. Природа обмінної взаємодії. 136
7. Абстрактна сутність проблем у засадах фізики 141
8. Принцип доповняльності. 148
9. Імплікативно-логічна природа квантових кореляцій. 152
9.1 Загальний реляційний підхід 153
9.2 Природа ймовірностей у квантовій механіці 156
9.3 Квантовий голізм як теорія імплікативних структур імовірностей у квантових системах. 159
9.4 Квантовий голізм і багатосвітова інтерпретація квантової механіки 164
Висновки 167
Питання для самоконтролю 169

V. Космологічна проблема 171
1. Дві концепції простору та часу 173
2. Релятивістські космологічні моделі та проблема безконечності світу 179
3. Відносність метричного опису реальності: чи може метричний опис фізичної реальності бути вичерпним та універсальним?. 181
4. Фізична реальність — не тільки речовина й випромінювання 183
5. Квантове народження Всесвіту "з нічого". Семантичний аспект 187
6. Передфізика. 192
Питання для самоконтролю 200

VI. Природа свідомості: голістичний погляд 201
1. Операціональна теорія формування структур мислення та свідомості 203
1.1 Концепція інтелекту Жана Піаже 203
1.2 Ідеальне: основні етапи формування інтелекту та відповідні їм логіко-алґебраїчні структури систем операцій 209
1.3 Питання, що залишаються без відповіді в концепції Жана Піаже 223
2. Ідеальне та матеріальне 228
2.1 Термодинамічна модель інформаційних процесів 231
2.2 “Термодинаміка” процесу мислення 235
2.3 Узагальнення термодинамічного парадокса мислення: неможливість “множинних” механізмів мислення 246
3. Mind-Body Problem. Феномен цілісності як пристановище духа 252
3.1 Свідомість як реальний, але нередукований до фізико-хімічних явищ процес у мозку 256
3.2 АПР-кореляції в синаптичних переходах у мозку як можливе підґрунтя появи свідомості 257
Питання для самоконтролю 263

VII. Закінчення: культурологічні наслідки сучасного розвитку засад науки 265

Бібліографія 271

Термінологічний словник 275

Владимир Жаботинский

Избранное

432 стр., 137*173 мм
978-966-8917-52-3

В настоящий сборник вошли наброски и заметки о еврейском вопросе и близких к нему проблемах, составленные в разное время и для разных аудиторий. Здесь имеются и такие очерки, в которых собраны выводы долгого и кропотливого изучения, имеются и отрывки лирического характера, и полемика, и публичные речи. Но в этом разнородном материале есть одна общая черта: каждая строка была рождена в атмосфере борьбы, каждое слово было откликом на боевой вызов. Отсюда нервность тона, преобладание темперамента.

... В такой книге не может не быть отдельных противоречий. Далеко не каждая строка в ней с идеальной точностью отражает теперешний взгляд автора на те или иные вопросы. Но в общем и целом в этой книге сказано именно то, что автор хотел сказать.

Владимир Жаботинский. СПб. 1912

О национальном воспитании	9
В траурные дни	32
Еврейская крамола	41
Ваш Новый год	54
Из ухаба в ухаб	62
О “евреях и русской литературе”	75
Четыре статьи о “чириковском инциденте”	86
Homo homini lupus	120
Не верю	136
Право и сила	148
Поляки и евреи	165
Курии	181
Наше бытовое явление	197
Обмен комплиментов	215
Вместо апологии	232
Фальсификация школы	245
О языках и прочем	259
Урок юбилея Шевченко	274
Странное явление	287
На ложном пути	294
Мракобес	313
Четыре сына	327
Сионизм и Палестина	341

Указатель имен 425 Указатель топонимов 428

Дом на Еврейской

Небольшой особняк, с которого начинается в Одессе улица Еврейская, в другой стране и в других политических условиях давно мог бы стать если не музеем, то местом благодарности и памяти об одном из немногих реалистов, когда-либо живших на просторах Российской империи. Но, поскольку мы и сами, уже без всякой империи, продолжаем жить в вымышленных реалиях, для нас это просто дом. Дом Жаботинского.

Что заставило этого человека — блестящего публициста и неординарного писателя, любимца публики и наставника ищущей себя в творчестве молодежи, посмотреть на вещи реально? Кишиневский погром? Врожденное чувство справедливости? Само время, дававшее такой шанс каждому — вот только не каждый сумел этим шансом воспользоваться? Как бы то ни было, а Жаботинский был одним из первых, кто понимал, что его народу нужна страна и кто был готов за эту страну бороться. Одним из первых, кто понимал, что бороться — это не только проводить конгрессы и даже не только возделывать землю. Бороться это еще и сражаться — и это касалось не только земли обетованной, но и безопасности евреев в изгнании. Одним из первых, кто понимал что рано или поздно социалистическую иллюзию в еврейском государственном строительстве заменит жесткая логика рынка и к этому нужно готовиться. Одним из первых, кто отдавал себе отчет, что с арабскими соседями у возвращающихся домой евреев может еще получиться сосуществование, но уж точно не любовь. Одним из первых, кто предвидел не просто крах империи, но и появление на ее руинах украинского государства. Одним из немногих, кто не видел в этом трагедии, а скорее естественное поступательное движение истории — со всеми ее кровавыми вывертами. Логика уважения к праву евреев на свою страну диктовала ему уважение к такому же праву украинцев — тому, кто никогда внутри себя не соприкасался с такой логикой, этого просто не понять.

Можно восхищаться блестящим стилем Жаботинского и его универсальностью — как это делал один из его учеников и друзей Корней Чуковский. Можно поражаться его готовности рисковать и политическому инстинкту, покорившему одного из его последователей, будущего израильского премьера Менахема Бегина. Можно пытаться привлечь его в союзники собственных мыслей и даже собственных планов, как сделал это Симон Петлюра. И все же для меня книга, которую вы держите в руках, ценна не этими возможностями, не стилем, не парадоксальностью и четкостью мышления. Она ценна прежде всего своим реализмом — реализмом, которого всем нам так не хватает.

Виталий Портников

Томас Фрідман

СВІТ ПЛАСКИЙ!

глобалізований світ у XXI столітті

Переклад з англійської
Марічки Руденко

680 стор., 130*195 мм
ISBN 978-966-8917-33-2

ВСТУП ДО ТРЕТЬОГО ВИДАННЯ

Навіщо завдавати собі клопоту написанням другої, розширеної і доповненої, версії книжки *Пласкый світ* лише через рік після появи першого розширеного видання і за два роки по оприлюдненні оригіналу? Відповім дуже стисло: тому що я міг і мусив. Саме завдяки потужним технологічним силам, докладно описаним у цій книзі, зросла індустрія видавництва й зараз відносно легко переробити цілу розвідку. Це я мав на увазі, сказавши, що можу. Причин, чому я мушу, є вчетверо більше. По-перше, сили, які роблять світ пласким, не зупинилися, коли у квітні 2005 року з'явилося перше видання цієї книжки, і я хотів надалі відстежувати їх і включити до своїх загальних міркувань. По-друге, я хотів дати відповідь на одне із запитань, яке найчастіше ставили мені батьки, поки я мандрував країною, розповідаючи про свою книжку: "Чудово, містере Фрідман, дякуємо Вам за розповідь, що світ плаский — але що мені тепер казати моїм дітям?" У другому виданні я додав досить багато матеріалів про те, якою має бути "правильна" освіта, аби середній клас міг знаходити нові сфери зайнятості, і ще дещо я додав у цьому третьому виданні. По-третє, я отримав чимало вдумливих і корисних коментарів від читачів і оглядачів, тож я хотів включити найкращі з них до книжки. І нарешті, у третьому виданні я додав два нові розділи, присвячені темам, котрі не були цілком зрозумілими мені раніше, а тепер видаються надзвичайно важливими. Один розділ стосується того, як бути політично та соціально активним у пласкому світі. Другий присвячений загрозливішому явищу — як здобути і зберегти репутацію в світі, де всі ми стаємо видавцями, а отже, публічними фігурами.

Ця книжка дала поштовх до написання низки доморощених статей — варіацій на тему "Світ не є пласким". Вони викликають

Вступ до третього видання

Як світ став пласким

1 | Поки я спав 2
2 | Десять чинників сплощення світу
перший 09.11.89 51
другий 09.08.95 59
третій Управління робочими потоками 77
четвертий Вивантаження 94
п'ятий Аутсорсинґ 128
шостий Офшоринґ 140
сьомий Мережі постачання 154
восьмий Інсорсинґ 172
дев'ятий Інфо-порядкування 182
десятий Стероїди 191
3 | Потрійне поєднання 206
4 | Усеохопне залагодження 239

Америка і плаский світ

5 | Америка і вільна торгівля 268
6 | Недоторканні 283
7 | Належне начиння 313
8 | Безмовна криза 342
9 | Це не перевірка 380

Країни, що розвиваються, і плаский світ

10 | Гваделупська Діва 410

Компанії та плаский світ

11 | Як компанії дають собі раду 446

Ви та плаский світ

12 | Глобалізація локального 482
13 | Якщо щось не відбувається, це тому, що ти сам цього не робиш 494
14 | Що сталося б, якби ми мали слух, як у собаки? 521

Геополітика та плаский світ

15 | Неплаский світ 540
16 | Деллівська теорія попередження конфліктів 590

Завершення: творча уява

17 | 9 листопада проти 11 вересня 618

Іменний покажчик 651
Предметний покажчик 664

у мене дві реакції: 1 Серйозно? 2 Коли ви обираєте велику метафору на кшталт “плаский світ”, ви певною мірою поступаєтеся науковою точністю заради кращої зрозумілості пояснення. Звісно ж, світ не є пласким. Утім, так само він і не круглий. Я став використовувати це просте поняття пласкості, щоб описати, як щоразу більше людей можуть працювати, грати, конкурувати, зав’язувати контакти і співпрацювати з рівними собі як ніколи раніше — а саме це зараз відбувається в світі — аби дійсно допомогати тим, котрі намагаються зрозуміти сутність впливу усіх новітніх технологічних змін. Я не тільки не перепрошую за це, а й уважаю, що з кожним роком дедалі кориснішим стає пояснювати все, що відбувається, у простий спосіб . Коли застосовую слово “плаский”, я не маю і ніколи не мав на увазі “рівний” (як “рівні заробітки”). Йдеться про сплощення, бо вирівнювальні сили нині змушують щоразу більше осіб працювати інтенсивніше, швидше, глибше й дешевше, ніж будь-коли раніше, і саме сплощувальна сила — та зрівнювальна можливість, надає усе поважнішій кількості осіб засоби й можливість установлювати контакт, конкурувати і співробітничати. На мою думку, вирівнювання поля для гри є найважливішою річчю, яка наразі відбувається у світі, і ті, кого опанувало бажання вивчати глобалізацію за торгівельною статистикою, або як суто економічний феномен, і не вбачати в ній процесу, що впливає на геть усе: від особистих повноважень до культури організації ієрархічних інституцій — не помічають сутності цієї зміни.

Колись я припиню писати цю книжку. А зараз я просто радий нагоді й далі ділитися тим, чого я навчаюся — і тішуся, що сплощення світу робить це легшим, аніж будь-коли.

Томас Л. Фрідман

Вашинґтон
Квітень 2007

Томас Фрідман

Розжарений, плаский, велелюдний

Чому світ потребує зеленої революції, і як нам скерувати власне майбутнє

Переклад з англійської
Марічки Руденко

Серія «Перекладацькі проекти»

694 стор., 130*195 мм
ISBN 978-966-8917-57-8

ОГЛАВ

Як Ринок і Природа зайшли у глухий кут

Чому Citibank, банки Ісландії і льодовики Антарктики розтанули одночасно 6
Покоління Перетворення 42

Де ми є

Сьогодні перший день д.е.к. Погода на сьогодні: перегріто, пласко й велелюдно 58
Викапані ми, або Забагато американців 88
Повний бак від диктаторів 121
Глобальна недовіра. 170
Час Ноя 216
Енергетична бідність 235
Зелений — це новий державний колір Америки. . 256

Наш поступ

Енергетичний Інтернет: Коли IT (інформаційні технології) зустрічається з ET(енергетичними технологіями) 326
Кам'яний вік скінчився не тому, що людство вичерпало каміння 365
Бути зеленим – ТО марудна справа 414
Мільйон Ноїв, мільйон ковчегів 468
Перевершити "Аль-Каїду" на екологічному фронті (або "Придбай один та отримай чотири у подарунок") 499

Китай

Чи може червоний Китай стати зеленим? 540

Америка

До Китаю на день, та не на довше 586
Демократичний Китай чи бананова республіка?. . 633

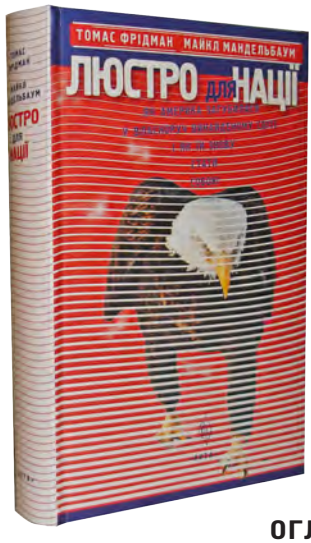
Слова вдячності

Томас Фрідман

Люстро для нації

Як Америка загубилася у власноруч винайденому світі, і як їй знову стати собою

Переклад з англійської
Марічки Руденко

72 Серія «Перекладацькі проекти»

472 стор., 130*195 мм
ISBN 978-966-8917-58-5

ОГЛАВ

Передмова | В Америці — перерва між таймами

Діагноз

1 | Якщо щось помітите, кажіть 2
2 | Нехтування власних проблем 15
3 | Ми ігноруємо власну історію 39

Освітній виклик

4 Вище неба 62
5 | Потрібна допомога 102
6 | Домашня робота х 2 = американська мрія 126
7 | Доба посередностей минула 169

Війна проти математики й фізики

8 | “Ви нам зобов’язані” 202
9 | Війна проти математики (і майбутнього) 207
10 | Війна з фізикою та інші захопливі штуки 236

Політична поразка

11 | Жахливі дворічки 274
12 | Хай би що ви запропонували, я — проти 308
13 | Знецінення 350

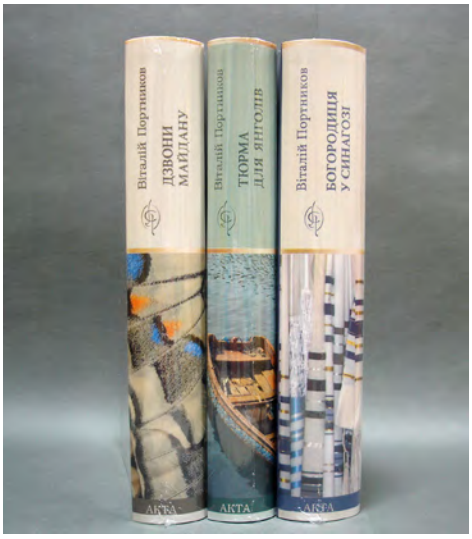
Знову відкриваючи Америку

14 | Вони просто не знають 374
15 | Шокова терапія 415
16 | Знову відкриваючи Америку 441

Подяки

Віталій Портников

Богородиця у синагозі
Тюрма для янголів
Дзвони Майдану

656+488+516 стор., 137*173 мм
978-966-8917-36-3
978-966-8917-47-9
978-966-8917-29-5

Публіцистична трилогія Віталія Портникова («Богородиця у синагозі», «Тюрма для янголів» і «Дзвони Майдану») охоплює значний хронологічний період сучасної історії України.

Перша книжка — авторські колонки у тижневику «Дзеркало тижня». У колумністиці Портникова відбито сім політичних років в Україні — від вересня 2000 до серпня 2006 рр. Автору щастить у такому вкрай малому форматі надати читачеві поважну інформацію, розвинути сюжет, навести несподівані зіставлення, запропонувати своє осмислення історичних подій чи епізодів сучасности.

«Тюрма для янголів» є продовженням «Богородиці у синагозі» і охоплює тексти, написані упродовж вересня 2006-го — серпня–вересня 2011 рр. Це радше особистий щоденник — погляд на українські реалії "зсередини": адже більша частина книги написана саме в Києві. Власне, тюрма для янголів — то ніби образ сучасної України, позаяк у нашій країні того часу люди з добрими намірами, свіжими ідеями були ніби "закорковані", мусили повсякчас продиратися через постсовєтський побут, людське несприйняття, стереотипи тощо. А втім, автор певен: "Щоби розвиватися, Людина має дивитися на світ небайдужими очима".

Закінченням трилогії є «Дзвони Майдану». Тексти цієї книжки обіймають період від осени 2011 до початку 2018 рр. Окремим блоком, який дійсно можна вважати щоденником Майдану, подано тексти, написані під час Революції Гідності.

Трилогія Портникова є правдивою історією незалежної України на тлі загальносвітового контексту, хоча, мовити б, його есії мають радше стратегічний, ніж тактичний характер і присвячені вічним загальнолюдським питанням, тобто тому, що є актуальним завжди й скрізь.

Елвін Тоффлер

Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила

Переклад з англійської
Наталки Бордукової

74 Серія «Перекладацькі проекти»

688 стор., 130*190 мм
ISBN 966-7021-48-3

«Нова парадигма влади» представляє собою дивне сполучення наукового дослідження і майже детективного сюжету, що нестримно розгортається на тлі щоразу нових фантастичних обріїв майбутнього в такій, здавалося би, буденній царині, як виробництво, кошти (звичайні гроші, електронні гроші, інфогроші), технології, економіка в цілому, політика, культура тощо, та перш за все — влада, влада, влада, що кожного разу постає новою у своїх іпостасях — від влади кулака і влади гаманця до інфовлади.

Це книжка про владу, про нову систему творення багатства. Вона оповідає про силу, багатство і знання та про їхню роль у нашому житті. У ній ідеться про нові стежки до влади, що їх відкриває світ, зазнаючи великих зрушень. Настає світанок ери преображення влади. Ми живемо в часи, коли руйнується вся структура влади, на котрій тримався світ. Ця руйнація відбувається на кожному рівні людського суспільства, розвалюються всесвітні структури влади.

Автор порушує проблему трансформації механізмів і самої філософії влади за нових цивілізаційних умов. Він показує реагування влади на ті чи ті явища, що зароджуються, здійснюючи певний "виклик", і як це впливає на реорганізацію владних інститутів, демонтує їх усталені принципи.

Книжка перекладена майже трьома десятками мов світу, має докладні бібліографію, іменний та предметний покажчики.

Частина I. **Новий сенс влади** 17

1. Ера преображення влади 19
2. Сила, гроші та розум 30

Частина II. ***Життя в надсимволічній економіці*** 41

3. Поза епохою Блиску 43
4. Сила: складник якудзи 55
5. Багатство: Морґан, Мілкен та інші 66
6. Знання: багатство в символах 83
7. Матеріал-ismo! 94
8. Остаточний замінник 111

Частина III. ***Інформаційні війни*** 121

9. Битва біля кас 123
10. Екстраінтелект 136
11. Влада мережі 150
12. Війна поширюється 163
13. Поліція думки 176
14. Тотальна інформаційна війна 191

Частина IV. ***Влада у гнучко-тривкій фірмі*** 203

15. Розвал картотечної шафи 205
16. Гнучко-тривка організація 223
17. Ватажки племені й корпоративні комісари 235
18. Автономний працівник 252
19. Мозаїка влади 267
Кода. Нова система творення багатства 284

Частина V. ***Нова парадигма влади в політиці*** 293

20. Вирішальні десятиліття 295
21. Партія-невидимка 310
22. Інфотактика 320
23. Метатактика 335
24. Ринок для шпигунів 354
25. Інформаційний порядок денний 383
26. Творці образу 397
27. Згубність ЗМІ 415
28. "Екранна" ґенерація 429
Кода. Туга за новим Середньовіччям 444

Частина VI. ***Планетарне преображення влади*** 463

29. Усесвітній "З-чинник" 465
30. Швидкі й повільні 471
31. Зіткнення соціалізму з майбутнім 490
32. Влада рівноваги 501
33. Тріади: Токіо–Берлін–Вашинґтон 508
34. Світові ґладіатори 543
Кода. Свобода, порядок та випадковість 556

Підсумки 561

Примітки 565

Подяка 607

Бібліографія 609

Іменний та предметний покажчик 631

Браян Вілсон

Соціологія релігії

Переклад з англійської
Марини Хорольської

344 стор., 125*165 мм
ISBN13 978-966-7021-54-5

ПЕРЕДМОВА ДО АНГЛІЙСЬКОГО ВИДАННЯ

Так само, як інші соціальні та природничі науки, соціологія є продуктом західної цивілізації. Але коли природничі науки, особливо економічна теорія з її вузькою спрямованістю до нормативної раціональності, легко перемагали культурні комплекси й упередження, пов'язані з умовами їхнього виникнення та раннього розвитку, соціології було значно важче переступити соціальний контекст, у якому вона розвивалася. Соціологія, мовити б, заразилася своїм власним предметом, припущеннями й перспективами суспільств, де їй було покладено початок і де потім розвивалося так зване суспільствознавство. Її узагальнення зазвичай стосувалися західних суспільств, а світогляд посутньо залежав від культур, у рамцях яких практикували самі соціологи. Навіть у тих випадках, коли з антропології до цієї дисципліни вливалася нова тема, соціологи занадто часто відштовхувалися від теоретичних засад, що були сформульовані у вченні про племінні суспільства, з лише незначними модифікаціями, до яких удавалися, аби пристосувати відмінності в масштабах і складності до розвинутих західних соціальних систем. Іншим моделям суспільної організації доводилося чекати, аж поки соціологи не звернуть на них належної уваги. Тематична спрямованість до абстрактних, універсальних засад призвела до передчасного й поверхового оптимізму стосовно міри, на яку соціологія, виступаючи суспільним еквівалентом фізики, спроможна оприявнювати універсальну теорію високого рівня. Одначе її позиція була неабияк підірвана тією обставиною, що соціологічні поняття завдячували саме західним культурам, а оскільки соціологія все ще плекає

початкові ідеали, їй так і не вдалося подолати цю обумовленість.

Проте, незважаючи на такі очевидні обмеження, посилення впливу західної науки й технологій на незахідні нації поступово призвело до зменшення значущості культурного полону соціолога. У технічному, економічному та організаційному сенсах світ поступово європеїзується, і хоча це відразу не призводить до виникнення моделей соціальних відносин або соціальних структур, які відповідають моделям Заходу, західні віяння за посередництвом таких дисциплін, технік і їхнього застосування різноманітними способами все більше впливають на соціальне життя в усьому світі. Соціолог має усвідомлювати та бути зацікавленим у тих відмінностях, які продовжують існувати, але він піддається потайному, хоча й не завжди певному, сподіванню, що людські суспільства на почасти подібний кшталт усе більше будуть, зрештою, дотримуватися тих самих імперативів. Поступово та в міру того, як соціологи починали це усвідомлювати й наслідком цього відчувати певну незручність, обмеженість соціології культурою, принаймні на позір, утрачає вагу.

Однак соціологу релігії, якщо він узагалі займався релігійними явищами, котрі мають місце за межами західного християнства, доведеться гостріше усвідомити радикальні відмінності між суспільствами світу. Релігія зберігає відбиток тривалих культурних імперативів і глибоко закладених зв'язків, навіть якщо йдеться про релігії, що їх зазвичай називають "новими", наприклад, про такі, які стали помітними в усьому світі за останні три десятиріччя. Фундаментальні поняття соціології релігії від початку посутньо пов'язані з християнським богослів'ям, і їх застосування для релігій нехристиянського світу завжди було проблематичним. Лише поволі та й то дуже нерівно соціологи визнали і почали долати труднощі, пов'язані з наданням нової форми концептуальним системам, аби узгодити їх з іншими світовими релігіями. Типові для теоретиків пошуки універсальних узагальнень виявилися, так би мовити, щонайменше передчасною вправою, виконаною з надмірним ентузіазмом, аби дійти багатонадійного розуміння предмета з позицій загальної соціологічної перспективи. Я глибоко вірю в те, що обіцянки були чесними, а задля їхнього справджування докладалися чималі зусилля,— але навряд чи це можливо на рівні абстрактної метатеорії, яка охоплювала б увесь світ.

Окреслені проблеми зустрічалися мені й раніше, але справді глибокого їх усвідомлення я дійшов щойно тоді, коли 1979 року мене запросили прочитати декілька лекцій на ці теми в Токіо. Саме ті лекції й покладено в основу книги. Зайве говорити, що мою академічну авдиторію складали чоловіки та жінки, чиї культура й релігійні засади докорінно відрізнялися від культури й релігійних засад будьякої західної авдиторії, яка могла б зібратися, аби прослухати лекції із соціології релігії. я відчував нагальну потребу переосмислити головні поняття та спробувати допасувати предмет до цілком іншого релігійного середовища. я вдячний моїм слухачам за їхнє терпіння, гострі запитання й завжди м'які, але водночас обґрунтовані критичні зауваження стосовно того, що я говорив. Мої лекції були прочитані за підтримки Східного інституту філософії та Університету міста Сока (виняток становить лише остан-

ній есей цієї книги, створений на тему лекції, яку я читав у різних місцях, подаючи її завжди трішки поіншому). Користуючись нагодою, хочу подякувати зпоміж інших панові Руїчі Гото зі Східного інституту філософії за організацію лекцій і цінні зауваження щодо них, а також панові Казуо Такамацу, Президенту Університету міста Сока за його доброту та люб'язність, проявлені під час організації моїх виступів в Університеті міста Сока. Окремо висловлюю подяку панові Тсуйоші Накано, який переклав ці лекції японською та впродовж своєї роботи над перекладом дуже допоміг мені, звертаючи мою увагу на суперечності й незрозумілості в тексті. Звісно, я мав би згадати й іще чимало людей.

ЗМІСТ

Передмова

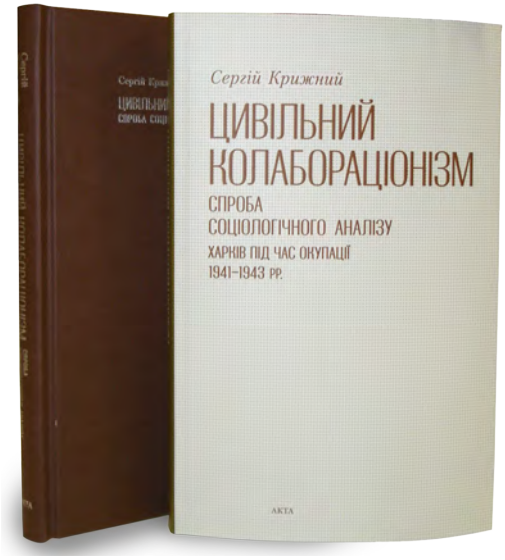
I. Соціологія релігії як наука
II. Функції релігії в сучасному суспільстві
III. Культура та релігія: Схід і Захід
IV. Соціологія сект
V. Нові релігійні рухи: точки перетину та контрасти
VI. Секуляризація та її негативні наслідки

Покажчик авторів
Предметний покажчик

Сергій Крижний

Цивільний колабораціонізм:

спроба соціологічного аналізу (Харків під час окупації 1941–1943 рр.)

220 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-81-3

Що вважати за співпрацю з ворогом?

Як можна уникнути такої співпраці, коли окупаційні війська перебувають у твоєму місті чи селі впродовж двох–трьох років?

Чи може вижити цивільне населення без лояльного ставлення до озброєного ворога?

Хто є більшим колаборантом — людина, котра працює на заводі, щоб якось прогодувати себе, і ремонтує загарбникові танки, чи спекулянт, який формально не працює на окупантів, але заробляє на народному горі під час окупації величезні статки?

Уперше у вітчизняній соціології явище цивільного колабораціонізму під час воєнної окупації стало об'єктом дослідження.

У цій розвідці розроблено методологію дослідження над явищем цивільного колабораціонізму, проведено історико-соціологічний аналіз відповідних подій у підокупаційному місті (на прикладі м. Харкова під час Другої світової війни) і умов, які сприяли тим чи тим проявам цього феномену.

ОГЛАВ

Вступ 7

Розділ 1 **Теоретико-соціологічні засади дослідження колабораціонізму як соціального явища**

§1 Явище колабораціонізму під час Другої світової війни: міра розробленості проблеми 19

§2 Концептуальні засади дослідження цивільного колабораціонізму в межах соціології повсякденності..... 52

Розділ 2 **Методологія історико-соціологічного дослідження підокупаційної повсякденності та цивільного колабораціонізму**

§1 Історико-соціологічний метод у дослідженні соціальних явищ минулого..... 83

§2 Застосування біографічного методу в історико-соціологічному дослідженні над цивільним колабораціонізмом у період окупації..... 101

Розділ 3 **Емпіричне дослідження явища цивільного колабораціонізму як практики повсякдення у період окупації міста Харкова**

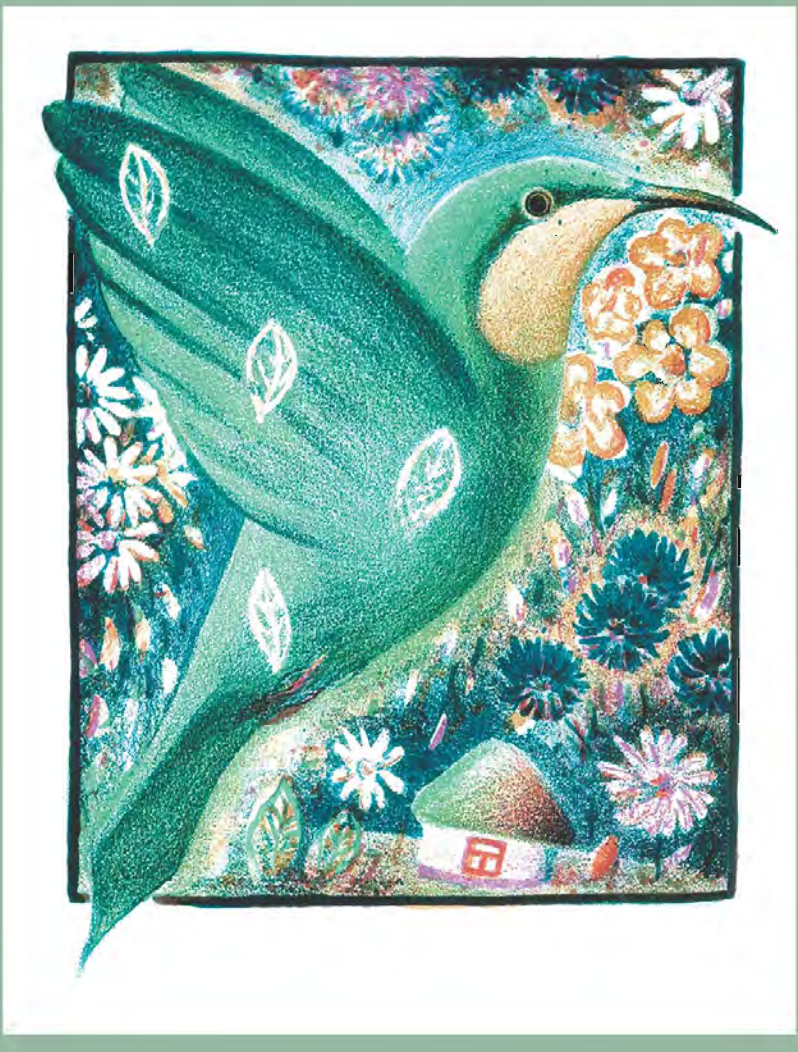
§1 Щодення міста напередодні окупації та чинники виникнення масової паніки серед населення 119

§2 Типологізація попереднього досвіду різних верств населення як чинник сприйняття окупантів харківською спільнотою в перші дні окупації..... 130

§3 Руйнація умов повсякденного життя і знищення відчуття “себе як удома” в умовах установлення “нового порядку”..... 138

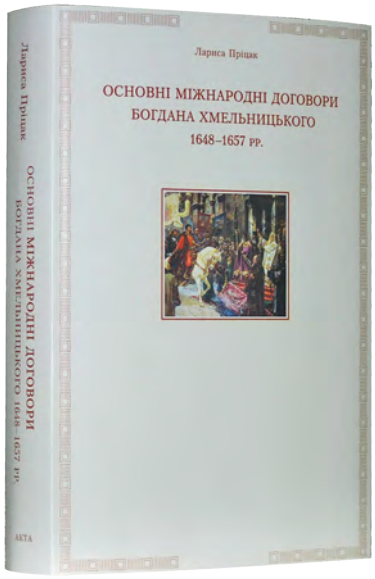
§4 Практики виживання населення в умовах голоду, холоду та страху на першому етапі окупації..... 153

§5 Форми цивільного колабораціонізму частини населення в умовах екстраординарного повсякдення 172

Лариса Пріцак

Основні міжнародні договори Богдана Хмельницького 1648–1657 рр.

496 стор., 147*230 мм
ISBN 966-7021-70-X

У книзі на підставі маловідомих джерел досліджуються основні міжнародні договори Богдана Хмельницького — з Іслам Ґіреєм III у березні 1648 р., Зборівський договір 1649 р., з султаном Османської імперії Мегмедом IV у 1650–1651 рр., ЧигиринськоFМосковський (т. зв. Переяславський) договір 1654 р. Широко висвітлюється зміст формули "під високу руку" як вияв української ментальності середини XVII ст. Вперше в історіографії чітко розрізнюється церемоніальний і юридичний аспекти договору 1654 р. Останній договір за життя Великого Гетьмана — це шведсько-козацький, який був підписаний Іваном Виговським. Обґрунтовуються нові погляди на зв'язки держави Богдана Хмельницького з Кримським ханством, Османською імперією, Польщею, Московським царством, Швецією.

ЗМІСТ

Скорочення 13
Передмова. *Омелян Пріцак* 15
Вступ 45

ЧАСТИНА ПЕРША
ДОГОВІР БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО З ІСЛАМ ҐІРЕЄМ III У БЕРЕЗНІ 1648 р.

РОЗДІЛ I. **Проблеми козацько-татарського договору**
§1. Єдина можливість Богдана Хмельницького вийти на міжнародну політичну арену 53
§2. Причини укладання козацько-татарського договору 54

РОЗДІЛ II. Реконструкція договору
§1. Спроба реконструювати основні статті договору .. 57
§2. Реконструкція преамбули і самого договору 59
§3. Дожиттєва вірність козацько-татарському договору 60

ЧАСТИНА ДРУГА
ЗБОРІВСЬКИЙ ДОГОВІР 1649 р.

РОЗДІЛ I. Проблеми Зборівського договору 1649 р.
§1. Ґенеза Зборівського договору: договір з Іслам Ґіреєм III 1648 р. 67
§2. Хто були договірні сторони Зборівського договору? 71
§3. Кримська версія Зборівського договору 1649 р. 74
§4. Польська версія Зборівського договору 1649 р. 75

РОЗДІЛ II. Три помилкові тези в українській історіографії в оцінці Зборівського договору 1649 р.
§1. Перша теза — суттєва різниця між пунктами «Вимог Війська Запорозького» і «Декларацією ласки» 80
§2. Богдан Хмельницький пішов на великі поступки польській стороні, передусім "була обкраєна козацька територія" 84
§3. Друга теза — Богдан Хмельницький не використав своєї перемоги над Польщею, не добився визволення від кріпацтва і не виборов національної державної самостійності 89
§4. Третя теза — так звана "зрада хана" 94

РОЗДІЛ III. Оцінка позиції кримського хана
§1. Кримський хан як гарант миру Зборівського договору 100
§2. Кардаш-казаґи 104

РОЗДІЛ IV. Програма Богдана Хмельницького у 1649 р.
§1. Самодержець руський 114
§2. Творення Богданом Хмельницьким держави Князівство Русь у 1649 р. 117
§3. Кого не задовольняв Зборівський договір? 121

ЧАСТИНА ТРЕТЯ
ОСМАНСЬКО-КОЗАЦЬКИЙ ДОГОВІР 1650–1651 рр.

РОЗДІЛ I. **Документи та дії Богдана Хмельницького**
§1. Специфіка укладання договору 1650–1651 рр. 127
§2. Чотири листи Богдана Хмельницького Мегмеду IV . 129
§3. Ґенеза османського протекторату: договір Іслам Ґірея III з Богданом Хмельницьким від березня 1648 р. і османсько-козацький договір з Чорноморською конвенцією від липня 1648 р. 131
§4. Невислана Грамота Мегмеда IV від 10 серпня 1650 р. Богдану Хмельницькому та причини її невислання 132

РОЗДІЛ II. **Пакет османських документів, що підтверджують османський протекторат над Військом Запорозьким**
§1. Грамота Мегмеда IV про протекторат над Богданом Хмельницьким з усім Військом Запорозьким 137
§2. Лист великого візира Мелек Агмед Паші Богдану Хмельницькому 140
§3. Лист Мегмеда IV Іслам Ґірею III 141

РОЗДІЛ III. **Спроба реконструкції османського ʿahd-nāme 1651 р.**
§1. Лист Богдана Хмельницького Мегмеду IV з кінця листопада – початку грудня 1655 р. 142
§2. Порівняльний матеріал двох османських ʿahd-nāme, один — для гетьмана Петра Дорошенка 1669 р., другий — для гетьмана Пилипа Орлика 1711 р. . . . 143
§3. Загальний погляд на характер османсько-козацьких договорів Гетьманської доби 146

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА
ФОРМУЛА “ПІД ВИСОКУ РУКУ”

РОЗДІЛ I. **Московська формула “служба” у порівнянні з польською**
§1. Як розуміли формулу “служба” в Московській державі? 151
§2. Польська формула “служба” у порівнянні з московською 155

РОЗДІЛ II. **Формула “під високу руку” як український варіант православного інтернаціоналізму XVII ст.**
§1. Православний інтернаціоналізм у дії 157
§2. Український варіант православного інтернаціоналізму XVII ст. 161

§3. 1620 рік — переломний в інтелектуальній історії України і Східної Європи 172
§4. Православний інтернаціоналізм і протидія йому малоросійського патріотизму 185
§5. Коли виникла ідея "високої руки" в Україні? 198

РОЗДІЛ III. Українська версія концепції "під високу руку" 9

ВСТУПНІ ЗАУВАГИ. Проблема об'єднання двох держав у системі досвіду всесвітньої історії 203
§1. Джерело концепції "під високу руку" 207
§2. Формула "під високу руку" як вияв української ментальності середини XVII ст. 213
§3. Договір ізраїльського народу з Богом, "під високу руку" якому вони піддалися, як зразок для ідеології Козацької держави 216
§4. Хто подав Б. Хмельницькому ідею концепції "під високу руку"? 217
§5. Реалізація концепції "високої руки" Богданом Хмельницьким у закордонних зносинах з Олексієм Михайловичем 223

ЧАСТИНА П'ЯТА
ДВА ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЧИГИРИНСЬКО-МОСКОВСЬКОГО (ТАК ЗВАНОГО ПЕРЕЯСЛАВСЬКОГО) ДОГОВОРУ 1654 р.

РОЗДІЛ I. Релігійно-церемоніальний аспект так званого Переясловського договору 1654 р.
§1. Царське посольство кн. Рєпніна до Польщі у 1653 р. . . 231
§2. Земський Собор 1653 р. 234
§3. Переяславська Рада 8 січня 1654 р. 236

РОЗДІЛ II. Юридичний аспект так званого Переяславського договору 1654 р.
§1. Дві Грамоти Б. Хмельницького Олексію Михайловичу від 17 лютого 1654 р. 249
§2. Проблема оригінальності так званих «Статей Б. Хмельницького» 252
§3. Чим відрізняється уряд воєводи у Польщі і Московському царстві? 265
§4. Як мовсковські воєводи реалізували свою діяльність в Україні 268

§5. Чигиринсько-Московський (Переяславський) договір і його особливе місце в історії Східної Європи 271

РОЗДІЛ III. Епілог
§1. Перший українсько-шведський договір 272
§2. Загальна оцінка міжнародних договорів гетьмана Богдана Хмельницького 284
§3. Висновки 288

ДОДАТКИ

Додаток №1. Пакет копії оригіналу татарської версії Зборівського договору 1649 р., укладеного поміж кримським ханом Іслам Гіреєм III і польським королем Яном Казимиром 305

Додаток №2. Кримські Ярлики до польського короля Яна Казимира і великого коронного канцлера, перекладені з турецької на польську мову Др. Абдулою Зігні Сойсалем 308

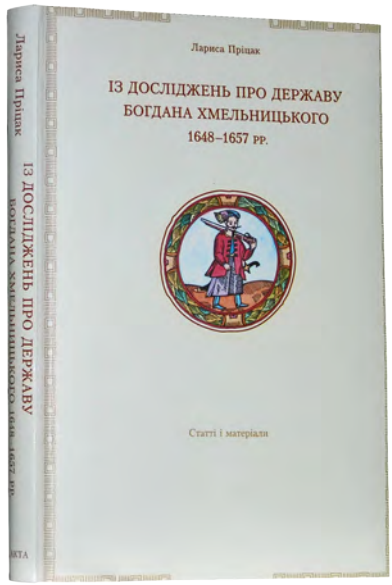
Додатки №3, 4. *Наказные памяти* царя московским боярам воеводам кн.: Ф. С. Куракину, Ф. Ф. Волконскому и дьяку А. Немирову, несущим службу за границей в Украине, и *Отписки* вышеназванных бояр в Посольский приказ с апреля 1654 г. до октября 1656 г. 315

Примітки 401
Бібліографія 458
Покажчик імен і назв 469
Покажчик проблем 488
Резюме англійською мовою 490

Лариса Пріцак

Із досліджень про державу Богдана Хмельницького 1648–1657 рр.

Статті і матеріали

88

280 стор., 147*230 мм
ISBN 966-7021-71-8

У книзі вміщено статті і матеріали Лариси Пріцак, присвячені дослідженню держави Богдана Хмельницького. На першому плані — висвітлення міжнародної політики Великого Гетьмана, його договори і взаємини з Московською державою, Османською Портою, Кримським ханством, Польщею, Молдавією, Швецією.

ЗМІСТ

Передмова. *Омелян Пріцак*

Вступ автора

1620 рік — переломний в інтелектуальній історії України і Східної Європи 15

Березневий договір 1648 р. Богдана Хмельницького з Ісламом Ґіреєм III 32

Перша спроба Війська Запорозького укласти договір з Османською Портою у липні 1648 р. 38

“Зрада хана” 43

Кардаш-казаґи 48

Проблеми двох статей Г. Кунакова 59

Кого не задовольняв Зборівський договір 1649 р.? 71

Перший похід Богдана Хмельницького на Молдавію 75

Невислана Грамота турецького султана Мегмеда IV від 10 серпня 1650 р. гетьману Богдану Хмельницькому та причини її невислання 92

Грамота Мегмеда IV про протекторат над Богданом Хмельницьким з усім Військом Запорозьким 99
Православний інтернаціоналізм XVII ст. в дії 105
Формула “Високої руки” як вияв української ментальності середини XVII ст. 113
Невідома стаття Михайла Грушевського «К истории Переяславской Рады 1654 года» 121
Два основні аспекти Чигиринсько-Московського договору 1654 р. 137
Чим відрізнявся уряд воєводи у Польщі і в Московському царстві? 153
До питання молдавської політики Богдана Хмельницького 166
Неопублікований лист В. Лупула як джерело історії України 195
Перший українсько-шведський договір 215
Богдан Хмельницький і селянство 228
Титулування Богдана Хмельницькогов 1648–1649 рр. ... 234
Титулування Богдана Хмельницькогов 1655–1657 рр. ... 242
Зовнішньополітична діяльність Б. Хмельницького в останні роки гетьманування (1655–1657) 256

Покажчик імен і назв 267

Максим Яременко

"Академіки" та Академія

Соціальна історія освіти й освіченості в Україні XVIII ст.

90

534 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-65-3

Цю книжку присвячено українській ранньомодерній освітній культурі. У ній автор аналізує склад студентів Києво-Могилянської академії у XVIII ст. і моделює "колективний портрет" "студіозів"; осмислює феномен та особливості тогочасного шкільництва і соціальне замовлення на освіту й освітні стратегії різних соціальних груп. У дослідженні також детально розглянуто постійні контакти формально поділених державними і конфесійним кордонами українців обох берегів Дніпра й успішність двох варіантів конфесійного будівництва: унійного — у сфері формування ексклюзивної унійної ідентичності, православного — у сфері освітнього дисциплінування духівництва. Монографія характеризується повнотою джерельної бази, широкими порівняннями з річпосполитськими, західноєвропейськими та російськими освітніми практиками, а також новаторським комплексним підходом до інтерпретації аналізованих проблем.

ЗМІСТ

Передмова 9
Перелік скорочень 11

Вступ 15

РОЗДІЛ **1** КОЛЕКТИВНА "ФОТОГРАФІЯ" КИЇВСЬКИХ СТУДЕНТІВ 1737–1738 рр.

Станове походження 51
"Киевская академия, по назначению своему для духовенства..."? 53
Вікові характеристики 60
Успішність спудеїв 66
Географія походження 69
"Чинник міста" 77
Чисельність студентів: багато чи мало? 90

РОЗДІЛ **2** КОЗАЦТВО В АКАДЕМІЇ

§1 **Загальна характеристика спудеїв-козаків**
Зміна складу....127
Географія походження....131
"Закордонні" козаки....136
Вікові характеристики й успішність....138

§2 **Яких козаків діти навчалися в Києво-Могилянській академії?**
Антропонімія вихованців Академії XVIII ст. і соціальна ідентифікація студентів....140
Сини "сильних світу" й "рядових"....154

§3 **"Ради души", на "дому честь и похвалу" та "в ползу отчєства и в прислугу государствєнную"**
Спонуки до навчання козацької старшини....173
Старшинські плани "доброго воспитания"....195
Могилянська реакція....208
Освіта рядового козацтва....221

РОЗДІЛ **3** РІЧПОСПОЛИТСЬКА ШЛЯХТА-СПУДЕЇ

§1 **"Уродзоні" "поляки": хто і звідки**....229

§2 **Втеча від унії, бажання "православнѡ ѡбучатисъ" чи "в Рѡссіи, вѣчне жить"? Ще раз про полонізацію та зв'язки попри державні кордони**....239

РОЗДІЛ **4** "СТУДІОЗИ"-МІЩАНИ

§1 **Характеристика міщанського континґенту в Академії**....263
Зміна складу....264
Географічне походження....265
Вік та успішність....271
Соціальна ґрадація....273

§2 **Чи потрібна міщанам освіта?**....282

РОЗДІЛ **5** ПОСПОЛИТІ В АКАДЕМІЇ

§1 **Походження, вік та успішність**....299

§2 **Посполиті "академіки": селяни чи міщани?**....303

§3 **Навчатися чи не навчатися? Про "освітні стратегії" простолюду Гетьманщини у XVIII ст.**
Арґументи на користь любові до знань....310
Ціна дяківської науки або про доступність елементарної освіти....312
"Школярі"....324
Вертаючись до початку: чи були посполиті письменними й потребували освіти?....332

§1 **“Портрет” студентів і крокування поповичів щаблями академічної науки** ... 357

§2 **“Подобаєть быти пастырю разумну, оучитєльну”: спонуки до студій дітей духівництва** ... 368

§3 **Успіхи й невдачі “освітнього дисциплінування” парафіяльного духівництва Київської митрополії** .. 378

Загальні дані ... 381
“Центр” – “периферія” ... 384
“Керівники” – “підлеглі” ... 385
Село – “місто” ... 390
Виборність і освітній рівень ... 396

§4 **Демографія, економіка та традиція проти конфесійного дисциплінування: навчання дітей “закордонного” духівництва** ... 401

Таблиці

1.1. Типи населених пунктів, з яких походили київські студенти 1737–1738 рр. ... 80
1.2. Типи населених пунктів, з яких походили київські “академіки” з родин духівництва 1777 р. ... 82
1.3. Типи населених пунктів, з яких походили переяславські колеґіанти 1766 р. ... 83
2.1. Зміна студентського козацького континґенту у 1737–1738 рр. ... 130
2.2. Географія походження студентів із козацького стану ... 134
2.3. Успішність студентів-козаків ... 139
2.4. Закінчення прізвищевих назв могилянських студентів ... 144
2.5. Статус батьків вихованців-козаків із Ґетьманщини ... 158
2.6. Статус батьків вихованців-козаків зі Слобожанщини ... 167
3.1. Чисельність річпосполитської шляхти по школах ... 230
3.2. Географія походження студентів-шляхтичів ... 230
4.1. Зміна міщанського спудейського континґенту ... 265
4.2. Проблемні ідентифікації студентів ... 266
4.3. Географія походження студентів із міщан ... 268
4.4. Успішність спудеїв-міщан ... 272
5.1. Зміна континґенту студентів-посполитих ... 299
5.2. Зміна у складі студентів-посполитих ... 300
5.3. Географія походження студентів із посполитих ... 301
5.4. Успішність синів посполитих ... 302
6.1. Географія походження студентів із духівництва ... 359
6.2. Успішність спудеїв із родин духівництва ... 362
6.3. Географія походження студентів із духівництва 1777 р. ... 364
6.4. Успішність спудеїв із родин духівництва 1777 р. ... 365
6.5. Змінність континґенту студентів із родин духівництва ... 366
6.6. Освіта парафіяльного духівництва ... 382
6.7. Освіта парафіяльного духівництва протопопських центрів ... 386
6.8. Освіта міського і сільського духівництва ... 391
6.9. Співвідношення між рівнем освіти та складом парафій у протопопіях ... 392

Додатки

1 Станове походження студентів 1737 р. 442
2 Станове походження студентів 1738 р. 443
3 Статистичні дані про походження київо-могилянських студентів 444
4 Вікові характеристики студентів 1737 р. 446
5 Вікові характеристики студентів 1738 р. 447
6 Вікові характеристики вихованців Переяславського колегіуму (1744 р.) 448
7 Успішність спудеїв 1737 р. 449
8 Успішність спудеїв 1738 р. 451
9 Географія походження студентів 452
10 Вікові характеристики студентів із козацького стану 1737 р. 456
11 Вікові характеристики студентів із козацького стану 1738 р. 457
12 Вікові характеристики студентів із міщанського стану 1737 р. 458
13 Вікові характеристики студентів із міщанського стану 1738 р. 459
14 Вікові характеристики студентів-посполитих 1737 р. 460
15 Вікові характеристики студентів-посполитих 1738 р. 461
16 Вікові характеристики студентів із родин духівництва 1737 р. 462
17 Вікові характеристики студентів із родин духівництва 1738 р. 463
18 Вікові характеристики студентів із родин духівництва 1777 р. 464
19 Письменність “малоросійських” міщан 1760-х рр. (за здатністю власноруч засвідчити накази до Законодавчої комісії) 465

Микола Сумцов

Слобожане

Історико-етнографічна розвідка

94

282 стор., 125*185 мм
ISBN 966-7021-47-5

Історико-етнографічна розвідка «Слобожане», перше видання якої датується 1918 роком, уже давно стала бібліографічною рідкістю. Це зумовлює важливість її нинішнього виходу у світ. Микола Сумцов лишився в історії як етнограф світового масштабу, відоміший за кордоном, ніж на Батьківщині.

На фоні виданої в ті самі революційні роки «Історії Слобідської України» Дмитра Багалія, що була перевидана й повернена до широкого читацького кола ще у перші роки Незалежності, книга Сумцова вирізняється не меншою глибиною та ґрунтовністю дослідження, але більшою публіцистичністю, есеїстичністю. Сумцов не лише вивчає історію і культуру краю, а й робить із одержаного матеріалу публіцистичні висновки, актуальні й донині. Науковість не заважає книзі «Слобожане» по-своєму бути белетристикою, просто цікавою для прочитання. А жвавість та індивідуалізм у викладі матеріалу робить твір справжньою пам'яткою української мови початку XX століття.

У розвідці Сумцов значну увагу приділив цікавим деталям народного життя, зазвичай ігнорованим поважними історичними працями. Відображені максимально об'єктивно, без нездорового надмірного замилування й ідеалізації, дрібниці, іноді просто цікаві, іноді викривальні чи кумедні (як-от матеріали з цілком офіційних судів над відьмами в кінці XIX століття або список витрат на весілля), допомагають краще відтворити картину культурного, політичного й економічного життя Слобожанщини в минулому, характерні етнопсихологічні риси її населення та передумови багатьох теперішніх процесів.

Передмова 7
1. Початок Слобожанщини 11
2. Відозви про слобожан 21
3. Поділ громадянства 33
4. Хліборобство й промисловість 55
5. Торгівля. Ярмарки. Шибаї-котолупи 79
6. Від колиски до могили 87
7. Будні й свята 101
8. Оселя 115
9. Одежа 127
10. Їжа й напої 133
11. Громадське хвилювання 141
12. Світогляд. Забобони 149
13. Пияцтво 161
14. Лихі години. Хвороби. Ліки 169
15. Наука й мистецтво 181
16. Преса. Театр 197
17. Діячі слобідського фольклору 205
18. Етнографічний музей в Харкові 219
19. Церковні музеї в Харкові 223
20. Короткі додатки: 229
Відозва Льовшина 1816 р.
Перші мешканці в Харкові в 1655 р.
Людність в 1788 і 1859 роках
Ціни на живність у Харкові в 1732 р.
Газети на Слобожанщині в 1869 р.
Грамотність на Слобожанщині в 1913 р.

Промислові дрібниці:
а) До цукроварних звичаїв.
б) До бджільництва.
в) До огородництва.
г) До дрібних виробів на Слобожанщині.
д) Щодо чумацтва.
Зміна мови і звичаїв на Основі
Проти вечерниць
Слобожанська страва у Степ. Олександрова
Весільна комора в 1842 р.
Охтирський бовван Купала 1769 р.
Слобожанський дяк по Кореницькому

Покажчик іменнів і речей 241

Микола Сумцов (1854–1922) був багатообдарованою людиною. Він відомий як славетний фольклорист, етнограф, літературознавець, мовознавець, історик, мистецтвознавець, бібліограф, музеєзнавець, педагог, публіцист. «Слобожане» — це історично-етнографічна розвідка, яка була видана у 1918 р. і з того часу не перевидавалася.

“Український народ вступає в нове політичне життя в часи великого занепаду своєї культури, що особливо відбилось на безграмотности народу, того самого народу, який два с половиною віки тому назад до єдности з Москвою освітою своєю дивував чужинців, який для самої Московщини ціле століття постачав письменників, вчених і мистецьких майстрів”.

“Преса — велика сила, але не видно, щоб слободські новочасні діячі про неї дуже піклувались. Для того, щоб газету поставити міцно, бракує матеріяльних засобів і ще більше бракує єднання”.

“Світогляд народа виявляється не тільки з величезної безлічи його пісень, казок, прислів’їв, а також в його мистецтві, в різьбярстві, в будівлях, в орнаменті, в вишивках та мережках, нарешті в його звичаях, в почуттях і розумінні правничім що правда і що кривда, прикладаючи їх до окремої особи, до громадянства, до держави”.

(М.Сумцов. Слобожане)

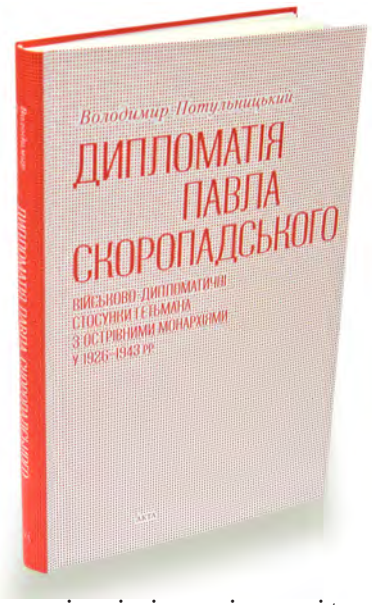
“Коли думаю про творчість Сумцова, Потебні, то не можу бути об’єктивним: без найпроникливішого, найгрунтовнішого занурення в бездонну криницю знань цих світочів української науки, культури, без вивчення і творчого засвоєння їхніх безмежних осягів, без запровадження цих знань на усих щаблях інституювання України національна духовність не здатна бути повноцінною, українці не усвідомлять своєї національної ідентичности”.

Роман Корогодський

Володимир Потульницький

Дипломатія Павла Скоропадського

Військово-дипломатичні стосунки гетьмана з острівними монархіями у 1926–1943 рр.

312 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-64-6

Використовуючи ненадруковані архівні матеріали, еміґраційну періодику й надруковані джерела з українських і зарубіжних архівів та бібліотек, автор розкриває особливості співпраці українських монархістів на чолі з гетьманом України Павлом Скоропадським на теренах міжвоєнних Великої Британії, Німеччини і маріонеткової держави Маньчжоу-го з представниками японських та британських військово-політичних і дипломатичних кіл. Особливості співпраці, яка вирізнялася великою конспіративністю, висвітлено на тлі широких політичних планів кожної з трьох сторін, а також Третього Рейху. Автор визначає місце й роль української монархічної еміґрації у тогочасних політичних стосунках.

Унікальну практичну цінність має інформація з особистого щоденника гетьмана Павла Скоропадського, що її вперше введено до наукового обігу.

ЗМІСТ

ЧАСТИНА 1

ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ ТА ОСТРІВНІ МОНАРХІЇ В КОНТЕКСТІ ІДЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОГО МОНАРХІЗМУ

Розділ 1 **Взаємозв'язок ідеології, політики й науки в українській монархічній традиції XX століття: досвід і уроки** 21

§1 Постання ідеології українського монархізму у XX столітті та його специфіка 22

§2 Місце ідеології українського монархізму, розробленої Вячеславом Липинським, у типологічній структурі ідеології як багаторівневого політичного винаходу і феномену 27

§3 Ідеологія українського традиційного консерватизму в баченні Павла Скоропадського та її відмінність від ідеології "правого спектра" Вячеслава Липинського 32
Висновки 37

Розділ 2 **Роль і місце острівних монархій у науковій та політичній спадщині ідеологів Другого Гетьманату** 39
§1 Забезпечення взаємозв'язку ідеології, політики і науки в теорії та практиці українського монархізму 40
§2 Бачення Англії та Японії в контексті історіософії й політології українського традиційного консерватизму 46
Висновки 56

ЧАСТИНА 2
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ І ДИПЛОМАТИЧНІ СТОСУНКИ З ЯПОНСЬКОЮ ІМПЕРІЄЮ

Розділ 3 **Леґалізація гетьманського руху на території Німеччини й чинники започаткування політичних відносин між гетьманом та Японською імперією** 61
§1 Гетьманська перспектива в контексті німецької політики реваншу і пошуку союзників на базі "схожості органічного розвитку" 61
§2 Чинники визначення гетьманом Скоропадським власної політики щодо Японської імперії 71
Висновки 78

Розділ 4 **Владна політика Японської імперії в 1926–1943 роках: еволюція курсу від владного дуумвірату Танака–Сідехара до авторитаризму генерала Тодзьо Хідекі** 81
Висновки 93

Розділ 5 **Перший (ознайомчий) етап налагодження взаємин гетьмана Павла Скоропадського з військовими дипломатами Японії (1928–1929 рр.)** 96
Висновки 106

Розділ 6 **Другий (підготовчий) етап взаємин гетьмана Павла Скоропадського з військовими дипломатами Японії (1931–1941 рр.)** 109
§1 Розгортання гетьманського руху в Маньчжурії у загальному контексті планів Японії на Далекому Сході в 1931–1937 рр. 110
§2 Два урядування принца Коное Фумімаро як фундамент до переведення політики Японії щодо гетьманської України з підготовчого у конструктивне русло взаємодії 118
Висновки 127

Розділ 7 **Третій (діловий) етап співпраці гетьмана Павла Скоропадського з імперськими колами острівної тихоокеанської монархії у 1941–1943 рр.** 130

Висновки 144

Розділ 8 **Згортання стосунків Павла Скоропадського з військово-дипломатичними колами Японської імперії 1943 р. та його причини** 145

Висновки 158

ЧАСТИНА **3**

ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ ТА ДИПЛОМАТИЧНІ СТОСУНКИ З КОРОЛІВСТВОМ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ І ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ

Розділ 9 **Підготовка Павлом Скоропадським підґрунтя до започаткування власних політичних стосунків з королівством Великої Британії та Північної Ірландії у 1926–1931 рр.** 163

Висновки 177

Розділ 10 **Політична діяльність українських монархістів у Великій Британії в 1931–1939 рр.** 179

Висновки 193

Розділ 11 **Проблема України у британській науковій та політичній ретроспективі міжвоєнної доби в контексті вироблення ставлення до гетьманської проблеми** 195

§1 Основні етапи дослідження британськими науковцями й аналітиками проблеми історії України 195

§2 Гетьманська Україна у плюралістичному баченні британської політики і дипломатії 203

Висновки 210

Розділ 12 **Підготовка гетьманом для переїзду до Англії Данила Скоропадського та інкорпорація гетьманича до справ консервативно-гетьманського руху у Великій Британії в 1939–1943 рр.** 213

Висновки 232

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ 233

Вячеслав Липинський про Англію як про політичний феномен і приклад для наслідування гетьманцями. (Бачення мислителем Альбіону в «Листах до братів-хліборобів» і у особистих листах до окремих респондентів) 245

Осип Назарук про Японію та про Англію, як про острівні монархії в ролі можливих політичних партнерів для гетьманської України 260

Осип Назарук про Норвезьку реставрацію 1905 р., як про аналог для встановлення гетьманської держави в Україні 263

В'ячеслав Липинський про вузлові питання гетьманської ідеології 266

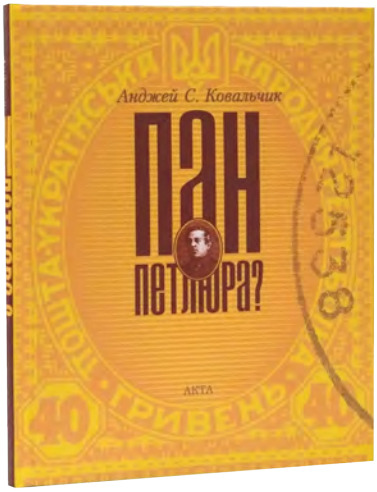
Розуміння гетьманської ідеології гетьманом Павлом Скоропадським 276

Бачення гетьманської ідеології гетьманичем Данилом Скоропадським у 1937–1938 рр. 282

Анджей С. Ковальчик

Пан Петлюра?

Переклад з польської
Марії Гудь

196 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-43-1

Чому Шльома Шварцбард у травні 1926 р. в Парижі вбив отамана Симона Петлюру і чому французький суд визнав його невинним? Ця книжка зважує позиції та арґументи героїв тих подій з різних кутів зору, нічого не вирішуючи і не виносячи вироків. Вона є радше заохоченням іще раз осмислити справу та замислитися, бо тіні тутешніх героїв усе ще живі поміж нас і в нас самих.

ОГЛАВ

Микола Рябчук.
Спокута метафізичних провин *5*

ПАН ПЕТЛЮРА?

Rue Racine — Вулиця Расін *25*
Козаки *49*
Від Лисянки до Умані *59*
Ізраїлеві, старшому братові... *75*
Не знаю *102*
Чи знаєте Ви, пане, історію Йова? *128*
Добровольці *148*
Стемповський *166*

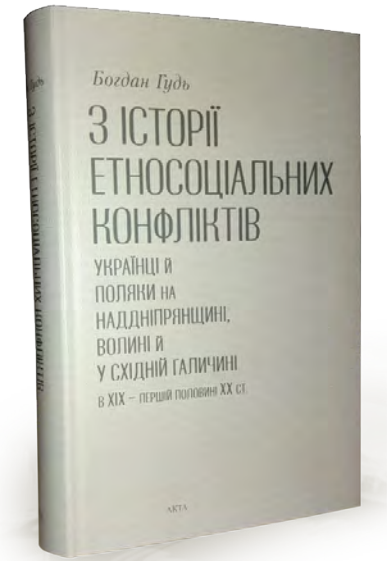
Богдан Гудь.
Слово на захист отамана *177*

Богдан Гудь

З історії етносоціальних конфліктів

Українці й поляки на Наддніпрянщині, Волині й у Східній Галичині в XIX – першій половині XX ст.

Авторизований переклад з польської: Андрій Павлишин

102

480 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-22-6

Автор фахово й арґументовано висвітлює економічні, релігійні та етнічні чинники українсько-польських конфліктів на теренах Наддніпрянщини, Волині й Східної Галичини у дев'ятнадцятому й першій половині двадцятого століть. Надто важливими для розуміння проблеми є розділи, що охоплюють період 1918–45 років. Читачам, котрі звикли до текстів, що подають польсько-українські конфлікти у чорно-білих кольорах, ця розвідка не видаватиметься легким і втішним читвом. Підсилені щедро долученими архівними матеріалами та зіперті на ґрунтовні наукові розвідки авторські висновки важко ігнорувати.

Монографія призначена для наукових працівників, викладачів закладів вищої освіти, учителів, студентів, усіх тих, хто цікавиться історією українсько-польських відносин

ЗМІСТ

Перелік скорочень 9

Слово до читача 11

ВСТУП 15

РОЗДІЛ I
“СУМНО ПОЛЯКОВІ ПИСАТИ ПРО ЦЕ...” 33

РОЗДІЛ II
ПІД ЗНАКОМ ДВОГОЛОВОГО ОРЛА 107

РОЗДІЛ III
ВІД БУНТІВ
ДО “ВЕЛИКОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЖАКЕРІЇ” 193

РОЗДІЛ IV
ВОГНЕМ І... СОКИРОЮ 247

РОЗДІЛ V
ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКИЙ ВУЗОЛ 309

РОЗДІЛ VI
КРИВАВІ РОКИ ВІЙНИ 363

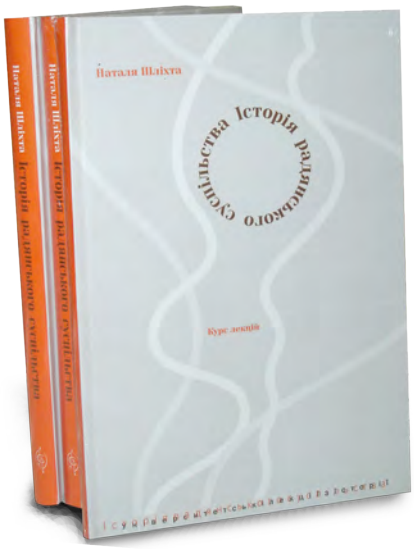
ВИСНОВКИ 411

Бібліографія 421

Покажчик імен 472

Наталя Шліхта

Історія радянського суспільства

104 Серія «Університетські лекції»

252 стор., 165*240 мм
ISBN 978-966-8917-68-4

Навчальний посібник «Історія радянського суспільства. Курс лекцій» пропонує критичний погляд на неполітичну історію держави, в якій заполітизованим був кожен аспект життя й поняття “партія” і “держава” стали тотожними. Видання ознайомлює з основними характеристиками радянської повсякденності, охоплюючи найширше коло тем: від офіційного ідеалу радянської людини і методів її виховання до щоденного опору в СРСР. Довідково-методологічний апарат, критично дібрана розгорнута бібліографія до кожної з тем дають змогу додатково використовувати посібник і як довідково-бібліографічне видання. Посібник пропонує методичний супровід однієї з циклу професійно-орієнтованих дисциплін, включених до навчального плану за напрямом підготовки 6.020302 “Історія” освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” у Національному університеті «Києво-Могилянська академія».

Оглав

Передмова до другого видання 6

Основні засади курсу

1 Теоретичні й методологічні засади. Історіографія і джерельна база. Хронологія

12 Історико-антропологічний підхід
15 Західна історіографія радянської історії
21 Пострадянська історіографія
23 Джерела для історико-антропологічного дослідження. Джерела для дослідження радянського суспільства
25 Хронологія
Завдання для самоконтролю 26

Формування “нової людини”. Радянський спосіб життя

2 Офіційне бачення радянського суспільства і “нової людини”. Радянська ідентичність

30 Поняття ідентичності. Політика творення ідентичності
31 Радянська політика творення ідентичності
34 Радянськість і релігія
37 Радянська й національна ідентичності. Радянськість і російськість
39 “Ми” й “вони”. Образ ворога як інструмент політики творення ідентичності
Завдання для самоконтролю 44

3 Виховання радянської людини (I): Творення нового “духу”

46 “Пропаґандистська держава”
47 Освіта (Атеїстичне виховання / Уроки історії. Історична наука в СРСР)
55 Преса
56 Радіо
58 Телебачення
60 “Новояз”: мова як інструмент творення нової спільноти
62 Кіно
65 Художня література
67 Візуальні засоби впливу
Завдання для самоконтролю 68

4 Виховання радянської людини (II): Творення нового “тіла”

70 Тілесність “нової людини”
71 Фізкультура в системі виховання. Великий спорт
76 Роль праці. Трудові колективи
Завдання для самоконтролю 78

5 Політична релігія у житті радянської людини

80 Легітимація влади
81 Концепції політичної релігії, світської релігії, громадянської релігії
83 Марксизм як релігія
84 Радянська обрядовість (Календарні свята. Масові святкування / Обряди життєвого циклу)
92 Радянський пантеон
Завдання для самоконтролю 92

Повсякденне життя в радянській державі

6 Соціальна структура радянського суспільства: Теорія і практика

96 Категорія “клас”. Підходи до дослідження соціальної стратифікації радянського суспільства
98 Еволюція класової політики партії. Класи “безкласового” суспільства
102 “Класи” “двокласового” суспільства. Номенклатура
Завдання для самоконтролю 108

7 **Повсякденне життя: соціально-економічний та соціальний виміри**

110 Економіка дефіциту. Розподіл. Черга
114 Рівень життя. Споживчий кошик. Соціальне забезпечення
118 Житлова проблема
121 Сім'я. Місце і роль жінки
Висновки 122
Завдання для самоконтролю 123

8 **Організація дозвілля (втеча з-під контролю?)**

126 Радянські концепції "дозвілля", "вільний час"
128 Резервуар і структура вільного часу
130 Культурний відпочинок (Сільський клуб / Кіно / Телебачення / Естрада / Книжки)
138 Рекреативний відпочинок. Туризм 138
Висновки 141
Завдання для самоконтролю 142

Опір і виживання радянських громадян

9 **"Стратегії підкорених" радянських громадян. Повсякденний опір у політичній сфері**

146 Теоретичні засади дослідження "стратегій підкорених" (Концепції Джеймса Скотта та Шейли Фіцпатрик)
150 Джерела задля дослідження "стратегій підкорених"
152 Нонконформістські настрої різних груп населення (Друга половина 1920-х – 1930-ті рр. / Повоєнні роки / Середина 1950-х – 1980-ті рр.)
Висновки 161
Завдання для самоконтролю 162

10 **Позаполітичний нонконформізм, економічне виживання**

164 Сміх
166 Музика
171 Молодіжна субкультура
175 Економічне виживання
Висновок 176
Завдання для самоконтролю 178

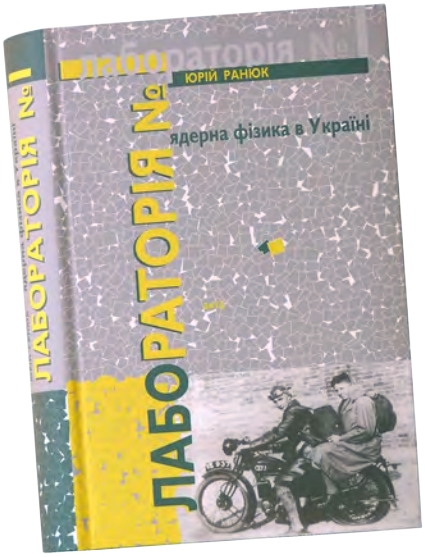
11 **Повсякденний опір: релігійний вимір (на прикладі Українського екзархату Російської Православної Церкви)**

180 Дискримінаційний контекст
182 Позиція Московського Патріархату. Ідентичність Церкви
184 Способи організації. Форми протесту
192 "Возз'єднання" українських греко-католиків із РПЦ (Народна релігійність. Віряни / Духівництво / Єпископат)
Завдання для самоконтролю 200

Юрій Ранюк

Лабораторія #1. Історія ядерної фізики в Україні

Видання друге, виправлене й доповнене

580 стор., 130*200 мм
978-966-7021-93-6

В центрі уваги автора Харківський фізико-технічний інститут, заснований 1928 року, де саме й сталося знамените розщеплення і де в 1946–1956 здійнсювала секретні ядерні розробки “Лабораторія № 1”. Харківським ученим з пріоритетом 1940 року було видано у сорок шостому й авторське свідоцтво про винахід ядерної бомби.

Згадуючи жахливу Чорнобильську катастрофу, колишні та нинішні перипетії “ядерних перегонів” і загрози, ними провоковані, важко не погодитися з тим, що від адекватного незамуленого розуміння й свідомого ставлення до “ядерного питання” сьогодні залежить дуже багато. Книжка Юрія Ранюка, опріч своїх суто пізнавальних достоїнств, здатна послужитися саме такому розумінню й усвідомленню.

ЧАСТИНА ПЕРША. ДЖЕРЕЛА

I. ПРО ТЕ, ЯК ПОСТАЛА НАУКА ПРО ЯДРО

Відкриття рентгенівського випромінювання 16
Іван Пулюй 18
Відкриття радіоактивності 20
Дослідження радіоактивності в Україні до революції 25
Микола Пильчиков 28
Здійснення мрії алхіміків про перетворення елементів 30
Приборкувачі блискавок 36
Зруйнування атомного ядра 38

II. УКРАЇНСЬКИЙ ФІЗИКО-ТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ

Наукова імперія Абрама Йоффе 43
Фізика в Україні по революції 56
Мушкетери 64
Ленінградський науковий десант 73
Фізико-механічний факультет 90

III. ВИСОКОВОЛЬТНА БРИГАДА

З чого почалася ядерна фізика в Україні? 93
Гучний успіх, його оцінки та наслідки 100
Олександр Лейпунський 111
Кирило Синельников 125
Антон Вальтер 133
Георгій Латишев 141

IV. ANNUS MIRABILIS

Відкриття нейтрона 144
Так з чого ж складається атомне ядро? 148
Позитивно заряджений електрон 149

V. ТРОХИ ІСТОРІЇ

Історія журналу «Совфіз» 151
Над листами Едни Альфредівни 161
Теоретичні конференції 179
Дмитро Іваненко 184
Лев Ландау 186
Олександр Ахієзер 191
Віктор Вайскопф 196

VI. ЯДЕРНА АРТИЛЕРІЯ

Наукове життя 198
Яким шляхом іти? 199
Трансформатор Тесла та генератор Маркса 202
Розрядна трубка 206
Генератори постійної напруги 207
Генератор Ван де Граафа 210
Найбільший у світі 213
Лабораторія ударних напруг 219
Фрідріх Ланге 221

VII. ШТУРМ ЯДРА

Нова наука 232
Ядерні реакції із зарядженими частинками 234
Відкриття штучної радіоактивності 237
Нейтронна фізика в Римі 239
...і в Харкові 243
Поділ атомного ядра 247
Дослідження поділу ядра в Харкові 256
Всесоюзні конференції з проблем атомного ядра . . . 258
Деякі статистичні дані 267

VIII. ХТО ДОСЛІДЖУВАВ ЯДРО В УКРАЇНІ?

Персоналії 271
Ігор Курчатов 283
Фрідріх Гоутерманс 286
Перелік захищених до війни дисертацій 291

IX. ЛИХОЛІТТЯ

Вступне слово 292
Упровадження режиму 294
Конфронтація 298
Арешти в інституті 303
Протокол допиту 310
Підсумки 312
Доля публікацій 313
Післямова 317

ЧАСТИНА ДРУГА. УРАНОВА ПРОБЛЕМА

X. ЯДЕРНА ТА УРАНОВА КОМІСІЇ

Академія наук і розстановка сил 324
Ядерна комісія 326
Кілька документів 328
Як це відбувалося на Заході 332
Володимир Вернадський 337
Уранова проблема 341
Група Курчатова 362
Що думали про це в Харкові? 365

XI. СВІДОЦТВО ПРО ВИНАХІД АТОМНОЇ БОМБИ

Як це було 370
Два інтерв'ю з Володимиром Шпінелем 384
Віктор Маслов 390
Володимир Шпінель 390
Зі спогадів 392

XII. РЕАКТОР І БОМБА

Кілька попередніх зауважень 397
Лабораторія №2 401
Бомба і розвідка 410
Спеціальний комітет і ПГУ 417
Атомна промисловість 422

ЧАСТИНА ТРЕТЯ. АТОМНИЙ ПРОЕКТ

XIII. ЛАБОРАТОРІЯ № I

Попередні зауваження 430
Війна й евакуація 432
Лабораторія № 4 436
Синельников і Курчатов 443
УФТІ: 1944–1945 роки 450
Організація Лабораторії №1 453
Режим 460
Ще одна чистка 464
Фізико-технічний факультет ХДУ 465

XIV. ПЕРШІ ЗАВДАННЯ

Ядерні константи 471
Термоядерні реакції 477
Вакуумні насоси 482
Сектор Петухова 485
Лабораторія №7 490

XV. ЯДЕРНІ МОНСТРИ

Зенітна установка 494
Історія одного проекту 502
Фабрика плутонію 521
І знову променева зброя 523
Харків–Стенфорд. Великі перегони 524
Яків Файнберг 528
Графік спорудження прискорювачів 532

XVI. ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО КИРИЛА СИНЕЛЬНИКОВА

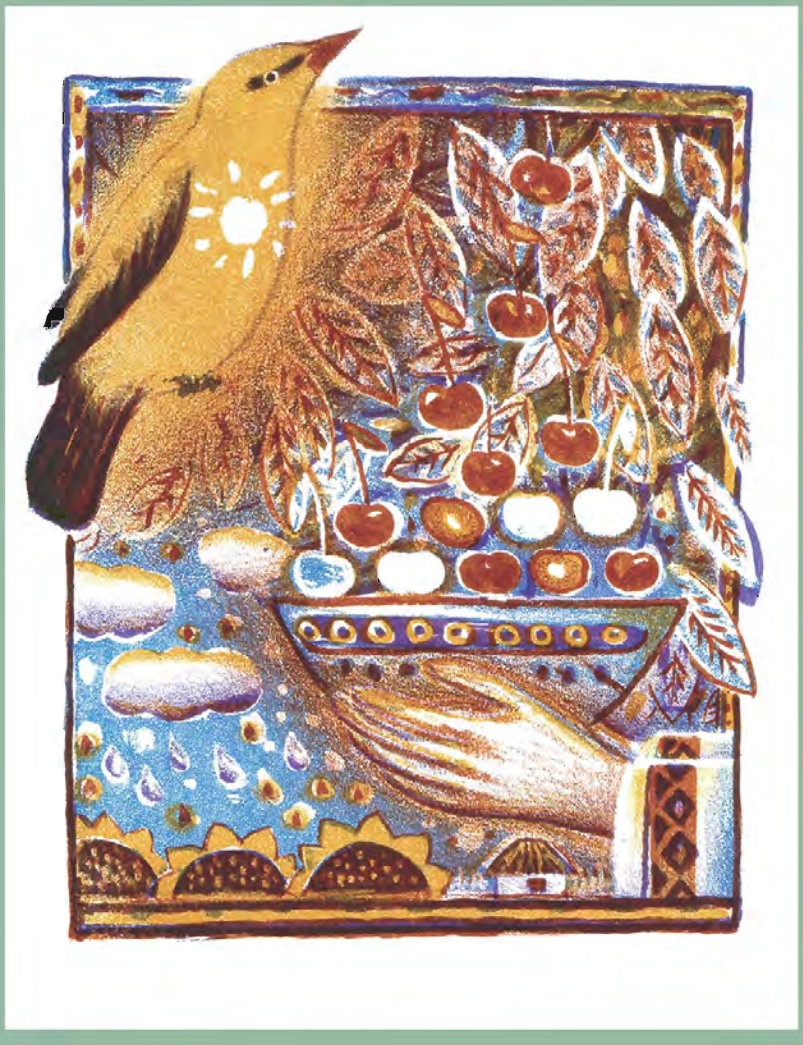
Післямова 543

Література 550

Іменний покажчик 565

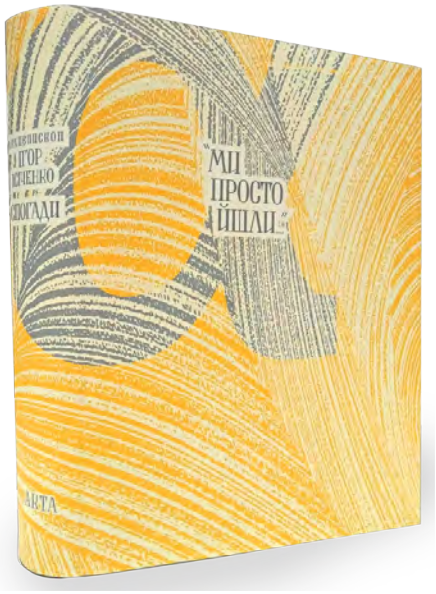
Перелік фотографій 577

Реєстр умовних скорочень 581

Архиєпископ Ігор Ісіченко

“Ми просто йшли…”. Спогади

608 стор., 170*230 мм
ISBN 978-966-8917-27-1

30 років зустрічей

Із Юрієм Ісіченком я познайомився в минулому столітті. Це був інший час. Змінилися швидкість, темп. Тепер світ має вигляд цілком інший.

…

Юрій Ісіченко, одначе, вже й тоді плив проти течії. З-під його пера вийшла не лише солідна дисертація «Києво-Печерський патерик в історико-літературному процесі XVI–XVIII ст. на Україні», а й ціла низка статей про період українського літературного бароко, популярно кажучи, могилянської доби. Ця література і втягувала автора в тематику української сакральної культури і церковної історії.

…

Юрій Ісіченко зумів неупереджено підходити до тематики, яка за часів його навчання як студента й пошукача примітизувалася комуністичними постулятами. Згодом, протягом наступних трьох десятиліть, він стає одним з найбільш плідних інтерпретаторів давньої української літератури, церковної історії, духовности та культури.

…

Спогади Ігора Ісіченка будуть цікаві тим, хто вивчає недавню історію України та Совєтського Союзу — останні роки останньої імперії. Адже високий рівень рефлексії — щодо себе й оточення — допомагає побачити тектонічні зміни через життя однієї конкретної людини.

Ми бачимо і жертви, і помилки.

У спогадах часто вловлюємо дві глибокі туги — за науковим і монашим життям. Його мова і спосіб висловлювання змінюється, коли він говорить про наукове життя й монастирі, в яких побував і молився. Необхідну бюрократію і єпископські обов’язки, як і громадську активність, він прийняв з відповідальности, бо більше нікому було, але дві його безсумнівні любові, до яких він постійно повертається, — академія та монаший подвиг.

Для сучасних церковних істориків ці спогади містять складні описи нещодавньої православної історії України – історії розколів і втрат. Автор намагається бути максимально щирим, не прикрашає дійсність і не шукає евфемізмів. Не одна сцена ріже до болю.

...

Завдяки своєму нонконформізму, що проявився ще з захоплення непопулярною науковою темою, своєму прагненню завжди належати до "гідної меншости" та готовности до жертви, завдяки безустанному збиранню спільноти однодумців, бажанню без страху починати з малого і не шукати "успіху" владика Ігор може сказати подібно до клясика: "У нас нема зерна неправди за собою".

Для нас є честю й відповідальністю сьогодні стояти з ним на цьому шляху, в його досвіді впізнавати себе чи навпаки, заперечувати і дистанціюватись, а таким чином ліпше розуміти та відчувати власний шлях. У будь-якому разі не залишатися байдужими, молитись одне за одного, за Україну, за її Церкви.

Єпископ *Борис Ґудзяк*,
президент Українського Католицького Університету

ОГЛАВ

Єпископ *Борис Ґудзяк*. 30 років зустрічей (11)

Вступне слово (17)

Дитинство

Башкирія (20)
Балаклія (21)
Природа (23)
Батько (24)
Мати (28)
Дідусь (30)
Бабуся (34)
Друзі (40)
Сестра (43)
Домашній простір (43)

Школа

Перша вчителька (48)
Друзі (50)
Час змін (52)
Відкриття ідентичности (54)
«Смерічка» (61)
«Спадщина» і що було потім (62)

Навчання в університеті

Невдалий початок (68)
Лісоцех (69)
Праця в друкарні (71)
Вступні іспити (73)

Факультет на Гоголя 7 (74)
Колгосп (76)
Наш курс (79)
Викладачі (84)
Гуртожиток (93)
Моє навчання (99)
Духовне формування (105)

Недовге вчителювання

Розподіл (112)
Балаклійська середня школа №6 (113)
Вечірня школа (114)
Втеча зі школи (115)

Викладання

Лекційні курси (118)
Фольклорна практика (126)
Пошук житла й гуртожиток (129)
Колеґи (132)
Учні (135)
Києво-Могилянська академія (140)

Наукова праця

Початок (144)
Кандидатська дисертація (144)
Бароко (149)
Докторська дисертація (159)
Духовність ранньомодерної літератури (167)

Громадська робота

Імпульси “Солідарности” (172)
Фонд культури (175)
Літературний музей (177)
«Спадщина» (179)
Товариство української мови (181)
Народний Рух України (183)
“Професійні українці” (189)
Харківське православне братство (190)
Всеукраїнське братство апостола Андрія Первозваного (195)
Львівське братство (208)
Політична правиця (215)

Церква Патріярха Мстислава

Перші відомості (228)
Перші харківські ініціятиви (229)
Хрест пам’яти жертвам Голодомору (230)
Митрополит Філарет про УАПЦ (230) Харківські владики РПЦ (232)

Помісний собор УАПЦ (235)
Успенська парафія Харкова та її драма (236)
Київські владики й отці (243)
Петропавлівська парафія Львова (259)
Патріярх Мстислав (263)
Іоано-Богословська парафія (272)
Утворення УПЦ-КП (278)
Боротьба за збереження УАПЦ (284)

Харківсько-Полтавська єпархія

Перші громади (294)
Єпархіяльний собор 1992 р. (299)
Єпископ Роман Попенко (300)
Монаший постриг (302)
Дияконське рукоположення (305)
Ієрейське рукоположення (306)
Настоятельство (308)
Архиєрейське рукоположення (312)
Архиєрейське середовище (319)
Боротьба за легалізацію УАПЦ (324)
Свідки історії (328)

Парафії

Каплиця в Русі (332) Свято-Дмитрівська парафія (333) Іоано-Богословська парафія (339) Введенська парафія Мерефи (340) Свято-Миколаївська парафія с. Циркуни (341) Свято-Андріївська парафія Слов’янська (343) Парафія свт. Афанасія Лубенського (Всіх святих) Лубен (344) Свято-Юріївська парафія Полтави (346)

Клир

О. Віталій Зубак (351) О. Олег Кучер (354) О. Сергій Підтягин (356) О. Василь Крупа (358) О. Дмитро Котерлин (359) О. Олег Козубов (360) О. Михайло Миронов (361) О. Ярема Вережак (363) О. Леонід Даниленко (364) О. Ігор Литвин (366) О. Юрій Бублик (367) О. Станіслав Шинкаренко (368) О. Станіслав Аштраф’ян (369) О. Дмитро Романків (370) О. Олег Усов (371) О. Павло Кущ (372) О. Володимир Офіленко (372) Нереалізовані покликання (373) “Гастролери” (377)

Колеґія Патріярха Мстислава

Утворення (383) Юридичне оформлення (385) Викладачі (385)

Перші контакти з УГКЦ

Харківські активісти (387) Львівська інтеліґенція (388) Долаючи бар’єри (389) Отець Михайло Димид (393) Владика Борис Ґудзяк (394) Катакомбні владики (395) Єпископ Софрон Мудрий (400) Патріярх Любомир Гузар (402)

Патріярх Димитрій

Шлях до священства (406) Служіння в РПЦ (408)
Покликання до предстоятельства (410) Монаший постриг (412)
Обрання та інтронізація (413) Побут на Теремках (416)
Візитації Харківсько-Полтавської єпархії (418)
Патріярх у Патріярхії (420) Поїздка до Сполучених Штатів (424) Важкий 1999 рік (426) Авантюра з “УАПЦ-КП” (430)
Подолання розколу (435)

Помісний собор 1997 р. (441)
Мефодій Кудряков (446) Макарій Малетич (447)
Андрій Абрамчук (449) Роман Балащук (450)
Іоан Модзалевський (452) Яків Макарчук (454)

Патріярхія

Черкаська єпархія (462) Центр візантиністики і патрології (464)
Святослав Заставський (465) О. Валерій Копійка (468)
Андрій Вовкунович (469) Євген Сверстюк і «Наша віра» (469)
Наталя Стависька (472) Дмитро Поляков (473)

Міжнародні контакти
Франція (475) Румунія (481) Німеччина (485) Польща (485)
Сполучені Штати Америки (486)

Відхід Патріярха Димитрія (487)
Похорон (489) Призначення місцеблюстителя (490)
Помісний собор (494)

Розкол
Руйнування проєкту виходу з канонічної ізоляції (497)
Провісники розколу (501) Розрив стався (505)
Помаранчева революція (511) Захоплення Патріярхії (513)

Розширення Харківсько-Полтавської єпархії

Прийняття парафій із Центральної та Південної України (520)
Канів–Костянець (523) Реєстрація нового статуту (525)
Відвідини монастирів (528) Прощі до Зарваниці (537)

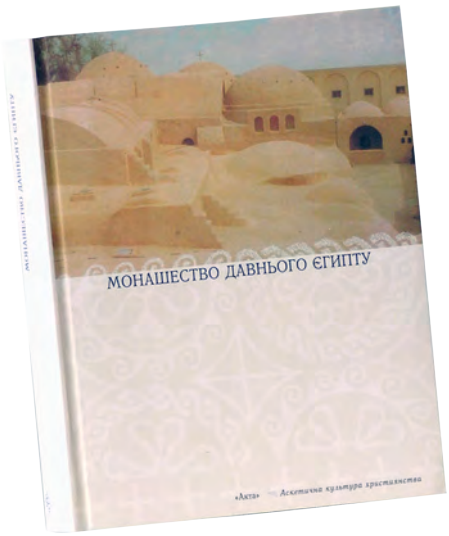
Зарубіжні поїздки
Єгипет (541) Польща (548) Канада (550) Свята Земля (555)
Сполучені Штати Америки (564) Велика Британія (572)
Іспанія (576) Італія (578) Бельгія (580) Франція (584)

Нова стратегія
Втрата канонічної опіки УПЦ у Сполучених Штатах (587)
Помісний собор 2015 р. (588) Фронда (593) Діялог з УГКЦ (596)

Покажчик імен (599)

Архиєпископ Ігор Ісіченко

Монашество Давнього Єгипту

118

248 стор., 135*175 мм
978-966-7021-89-8

“Не повертайся назад від добрих діл, до яких ти приступив (2,10)”

Устав життя на самоті
Б)Устрій внутрішнього життя

Історія зародження та розвитку єгипетського монашества. Спираючись на багатющий джерельний матеріал, автор створює цілу галерею портретів славетних подвижників та подвижниць — Антонія Великого, Павла Препростого, Онуфрія Великого, Меланії Римлянки, Марії Єгипетської та інших,— чий аскетичний досвід справив посутній вплив на християнську духовну традицію від давнини до сьогодні.

Книга надає інформацію про правила монашого життя, Устав життя на самоті, про Патерики та устрій Лаври.

ОГЛАВ

Вступне слово (5)

ЄГИПЕТ ПАТРІАРХІВ

Край Міцраїма (8) Ніл (13) Авраам у Єгипті (16) Єгипет Йосипа (18) Пасха (21) Релігія Єгипту (26) Імперія Міцраїма (28) Перське завоювання (35)

“ІЗ ЄГИПТУ ПОКЛИКАВ Я СИНА СВОГО” (Мт. (2: 15)

Свята Родина в Єгипті (42) Ангел пустелі (47) Спокушання Христа (48) Життя за євангельськими порадами (50)

ОЛЕКСАНДРІЙСЬКА ЦЕРКВА

Олександрія Єгипетська (56) Юдейська колонія (58) Терапевти (60) Апостол Марко (61) Патріарша столиця (66) Олександрійська школа (69) Оріген (71) Свт. Афанасій Олександрійський (74)

ВІДКРИТТЯ ПУСТЕЛІ

Сахара (79) Дезертир, тобто "пустельник" (82) Прп. Павло Фівейський (85) Нітрійська гора (87) Келії (88) Скитська пустеля (88)

Прп. АНТОНІЙ ВЕЛИКИЙ

Історія життя прп. Антонія (90) Апофтегми (102) Устав (112)

ПУСТЕЛЬНИКИ ФІВАЇДИ

Прп. Павло Препростий (136) Прп. Сисой Великий (140) Прп. Іоан, пророк і пустельник (143) Прп. Аполлоній (151) Прп. Онуфрій Великий (153) Прп. Патермуфій (155) Оксиринхські пустельники (158) Монастир авви Ісидора (160)

КІНОВІЯ

Прп. Пахомій Великий (162) Прп. Феодор Освячений (162) Богослужіння в єгипетських монастирях (169) Правила монашого життя (171) Короткі настанови прп. Пахомія (173)

ЛАВРИ

Устрій лаври (176) Аммон (178) Прп. Макарій Великий (180) Прп. Макарій Олександрійський (184) Прп. Пиор (187)

ЖІНОЧЕ МОНАШЕСТВО

Перші дівственици (190) Монастирі (192) Прп. Синклітія (194) Прп. Таїсія (194) Меланія Старша (196) Прп. Меланія Римлянка (198) Прп. Марія Єгипетська (199)

ПАТЕРИКИ

Патерики, або отечники (203) «Історія єгипетських монахів» (205) Прп. Руфін Аквілейський (206) «Лавсаїк» Палладія Єленопольського (207) «Луг духовний» Іоана Мосха (208) Прп. Іоан Касіян (211)

КОПТСЬКА ЦЕРКВА

Розкол (214) Перське завоювання (217) Арабське завоювання (218) Копти в ісламському Єгипті (219) Сучасна Коптська Церква (228)

ГРЕЦЬКИЙ ПРАВОСЛАВНИЙ ПАТРІАРХАТ ОЛЕКСАНДРІЇ (232)

Хронологія Олександрійських православних патріархів (238)

Список літератури (243)

Архиєпископ Ігор Ісіченко

Загальна церковна історія

120 Серія «Університетські лекції»

608 стор., 165*240 мм
ISBN13 978-966-7021-74-X

Чи може історія Церкви бути цікавою, ба навіть захоплюючою?

— Так! — стверджує своєю книжкою архиєпископ Ігор Ісіченко, православний владика й викладач університету з понад тридцятирічним стажем.

Він знайомить читача зі стародавніми цивілізаціями, серед яких у країну нащадків Авраама прийшов Спаситель світу.

Читач бачить, як у часи Римської імперії проливається кров мучеників за віру, як у єгипетських пустелях зароджується монашество, як відбувається становлення богослов'я та церковного права, як оформлюється канон Біблії та правила богослужінь.

Разом з автором читач переживає епоху Вселенських соборів і перетворення багнистих лісів Європи, заселених напівдикими племенами, на багату християнську цивілізацію.

Хрестові походи, навали тюрків, падіння Рима, Єрусалима, Константинополя, відкриття Америки, християнська проповідь в Африці, Індії, Японії, Китаї, спокуси секуляризації, якобінський терор у Франції, експансія большевизму тощо постають епізодами у сповненій важких випробувань апостольській місії Церкви.

Попри поділи та розколи, поширення єресей, міжконфесійні конфлікти, перед читачем виростає Церква як цілість, що мужньо відповідає на виклик світу. Апостольське спадкоємство, єдність навчання й таїнственного життя втілюють стародавні осередки християнства — Рим, Константинополь, Олександрія, Антіохія, Єрусалим. На цьому тлі поступово вирізняється постать Вселенського Патріярха — архиєпископа Константинополя й першого серед православних архиєреїв.

Книжка з церковної історії перетворюється на впровадження читача до реалій Христової Церкви — за православною наукою, містичного Христового Тіла, а з погляду світського історика — чільного складника сучасної західної цивілізації.

Розділ 1. Виникнення Церкви

Цивілізації Стародавнього Сходу
Еллінська цивілізація
Римська імперія
Юдея
Релігія Юдеї
Початки Христової Церкви

Розділ 2. Церква перемагає імперію

Падіння Єрусалима
Устрій ранньої Церкви
Опір Римської імперії
Церковне вчення
Єресі
Початки богослов'я
Перший Вселенський собор (325 р.)
Виникнення монашества
"Ти переміг, Галилеянине..."
Золота доба богослов'я
Христологічні собори V ст.
Стародавні Східні Церкви

Розділ 3. Pax Romana

Новий Рим

Розділ 4. Християнська Європа

Ґерманські завоювання
Новий Рим в обороні імперії
Початок західного монашества
Подолання монофелітства
Навернення народів Заходу
Європа Каролінґів
Навернення Північної Європи
Арабська експансія
Іконоборництво
Навернення слов'ян

Розділ 5. Pax Christiana

Розкол 1054 р.
Початки афонського монашества
Тюркські завоювання
Хрестові походи
Рицарські ордени
Середньовічні єресі
Монаше життя на Заході
Римський престол у боротьбі за владу
Експансія тюрків
Побут і духовне життя Європи
Православні Церкви Сходу

Розділ 6. Секуляризація

Реформація
Контрреформація
Місія
Російський месіянізм
Просвітительство

Розділ 7. Модерний світ

Вселенська Патріярхія
Помісні Церкви
Тоталітарні вчення
Антихристиянський терор
Модерні секти
Ісламський фундаменталізм
Католицька Церква
Екуменізм
Православний світ
Новітній секуляризм

Хронологічні таблиці

Константинопольські архиєпископи
Римськи імператори

Архиєпископ Ігор Ісіченко

Історія Христової Церкви в Україні

видання п'яте

700 стор., 117*170 мм
ISBN 978-966-8917-60-8

Книга подає докладний і місткий огляд історії християнської Церкви в Україні від її виникнення до наших днів. Окремо розглянуто епохи навернення Русі та становлення її Помісної Церкви ("княжа доба"), польсько-литовського панування, поділу України та Київської митрополії, сповідництва й мучеництва часів атеїстичного терору, входження Церкви в нову політичну реальність самостійної Української держави. Церковне життя показане з граничною об'єктивністю в усій складності стосунків різних християнських конфесій і деномінацій. Автор прагне виявити універсальні тенденції розвитку Церкви в Україні як частини єдиної соборної Церкви. Разом з тим він намагається визначити риси української релігійної ідентичности як запоруки тяглости національної церковної традиції. Ураховується широке суспільно-культурне тло релігійних подій, але при цьому закцентовано визначальну роль унутрішньоцерковних чинників.

6 *Розділ 1.* КНЯЖА ДОБА

Віра стародавніх українців

Феномен поганства 26 Джерела відомостей про дохристиянські вірування Русі 30 Поганські боги 33 Культ 38 Міфологія 44

Хрещення України

Апостоли Христові й Україна 46 Християнство в Північному Причорномор'ї 50 Місія рівноапп. Кирила та Мефодія 54 Хрещення князя Аскольда 57 Хрещення княгині Ольги 62 Хрещення князя Володимира Великого 63 Латинські місії в Україні 69

Становлення Київської митрополії

Утворення Київської митрополії 71 Перші київські митрополити 73 Помісне право Київської митрополії 77 Візантійський обряд на Русі 78 Українці на Афоні 86

Церковне життя Великого князівства Київського

Релігійна політика київських князів 91 Єпархії 96 Монастирі 98 Шанування Пресвятої Богородиці 103 Святі княжої доби 106 Римсько-Католицька та Вірменська Церкви в княжій Україні 113

Падіння Києва й утрата митрополичої кафедри

Церква в Заліссі та зруйнування Києва 116 Татаро-монгольська навала 119 Церква в Золотій Орді 122 Переїзд київського митрополита на схід 126 Християнська Церква в Криму 129

Церква в Галицько-Волинській державі

Князь Данило Галицький 133 Утворення Галицької митрополії 139 Захоплення Галичини поляками 145 Церква на Закарпатті 149 Церква на Буковині 151 Католицизм на західноукраїнських землях 153

Хронологічна таблиця

Розділ 2. ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКА ЗАЙМАНЩИНА 7

Православна Церква у Великому князівстві Литовському

Литовська митрополія 160 Флорентійська унія 170 Відокремлення Московської митрополії 176 Київські митрополити 179 Подвижники віри 185 Інші християнські визнання 187

Українська Церква часів Реформації

Протестантські рухи в Україні 193 Острозький духовний центр 200 Монаше життя 203 Братський рух 206 Патріярші відвідини 209

Берестейська церковна унія 1596 р.

Контрреформація в Речі Посполитій 214 Проголошення Московського Патріярхату 219 Архиєрейські собори 1590-х рр. 224 Підписання унії в Римі 228 Берестейські собори 1596 р. 229 Становлення уніятської митрополії 233 Беатифікація архиєпископа Йосафата Кунцевича 236 Василіянський чин 238

Відновлення ієрархічного устрою Київської митрополії

Православна Церква після Берестейського собору 241 Богословська полеміка 243 Братський рух 251 Патріярх Феофан в Україні 252 Митрополит Йов Борецький 255 Соборне життя Київської митрополії 256 Досвід святости 258 Монаше життя 260

Митрополит Петро Могила і його доба

Святитель Петро Могила 269 Суспільне служіння 272 Богослов'я 274 Шкільництво 287 "Українське бароко" 290

Хронологічна таблиця

8 ПОДІЛЕНА ЦЕРКВА В ПОДІЛЕНІЙ УКРАЇНІ *Розділ 3.*

Церква в гетьманській державі

Церковна політика українських гетьманів 296 Підпорядкування Київської митрополії Московському Патріярхові 303 Київські митрополити 308 Богословські школи 312 Подвижники віри 313 Церква на Слобожанщині 316

Церковне життя в Речі Посполитій: 1667–1795

Релігійна політика Речі Посполитої 323 Римсько-Католицька Церква після козаччини 328 Православні громади на Правобережній Україні 329 Уніятська Церква в Речі Посполитій 334

Синодальний період церковного життя (1720–1917)

Релігійна політика російських царів 340 Київські митрополити 356 Українське духовенство в Російській державі 360 Духовна освіта в Україні 369 Церковне мистецтво 371 Досвід сповідання віри і канонізація українських святих 375 Старчество 378 Переклади Святого Письма 383 Поширення протестантизму 387

Буковинська митрополія

Історія утворення Буковинської митрополії 391 Буковинська митрополія в Австрійській імперії 393 Духовна освіта на Буковині 396 Досвід святости 398 Буковинська митрополія в складі Румунської Церкви 400

Греко-Католицька Церква в Австрійській та Російській імперіях

Падіння Речі Посполитої 402 Скасування унії Катериною II 404 Нищення уніятської церкви в Росії в XIX ст. 405 Львівська греко-католицька митрополія 410 Уніятська Церква на Закарпатті 418 Реформа василіянського чернецтва 424 Львівський собор 1891 р. 427 Нові монаші спільноти 429 Місія в країнах поселення 431

Розділ 4. ЕПОХА МУЧЕНИКІВ І СПОВІДНИКІВ 9

Православна Церква під час визвольних змагань (1917–1921)

Церковні проблеми в діяльності Центральної Ради 438 Всеукраїнська Православна Церковна Рада 443 Всеукраїнський Церковний Собор 1918 р. 445 Міністерство ісповідань Директорії 450 Українізація церковного життя (1919–1921 рр.) 453

Українська Автокефальна Православна Церква: 1921–1930

Всеукраїнський Церковний Собор 1921 р. 459 Митрополит Василь Липківський 463 Стосунки між православними юрисдикціями 465 Місійне служіння УАПЦ (1921–1930) 470

Антицерковний терор в СССР

Законодавче обмеження релігійного життя 473 Переслідування християнських Церков 479 КП(б)У і Союз войовничих безбожників 486 Великий Терор 1929–1939 рр. 491

Українські Церкви в Польщі: міжвоєнний період

Православні українціна території Польської держави 496 Унормування правного статусу Православної Церкви в Польщі 498 Томос 1924 р. про надання автокефалії Польській Церкві 500 Українські спільноти в складі Польської Церкви 506 Дискримінація Православної Церкви в Польщі 510 УГКЦ у міжвоєнній Польщі 512 Протестантський прозелітизм 516

Українські Церкви в діяспорі: міжвоєнний період

Православні Церкви Північної Америки 520 Православні громади Південної Америки 523 Крижевацька єпархія 523 Греко-Католицька Церква в США 525 Греко-Католицька Церква в Південній Америці 525

Церковне життя в Україні часів війни: 1939–1945

Українські єпархії Польської Православної Церкви після окупації Польщі: 1939–1941 528 УГКЦ під час Другої світової війни 532 Канонічне завершення процесу відродження УАПЦ 535 Автономна Церква в Україні часів війни 539 Включення РПЦ до державно-політичного устрою СССР 542

Українські Церкви в діяспорі: повоєнна доба

Організація церковного життя в таборах переміщених осіб 546 Українська Католицька Церква в діяспорі по війні 549 Українська Православна Церква в Канаді 559 Українські Православні Церкви в США 562 Соборноправний рух 566

Доля українських християн на рідних землях: 1944–1991

Церква й совєтська окупація України 568 Церковна політика комуністичної влади 571 Московський патріярхат 575 Опозиційні рухив Православній Церкві 578 УГКЦ в катакомбах 580 Протестантські визнання в Україні 591 Українські Церкви на землях, переданих країнам-сателітам 594

Хронологічна таблиця

Розділ 5.
СУЧАСНЕ ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ

Церква в часи "перестройки"

Ювілей хрещення Русі-України 1988 р. 602 Київський екзархат РПЦ 607 УАПЦ 611 УГКЦ 623 Римсько-Католицька Церква 625 Інші визнання 626

Православна Церква в незалежній Україні: 1991–2013

Релігійна політика уряду 629 УПЦ-МП 634 УПЦ-КП 642 УАПЦ 650 Альтернативне православ'я 657 Православна спільнота діяспори після проголошення незалежности України 664

Католицька Церква в незалежній Україні

УГКЦ 673 Римсько-Католицька Церква 682

Інші релігії та християнські деномінації

Протестантські визнання 687 Харизматичні рухи 690 Традиційні нехристиянські визнання 691 Нетрадиційні культи та неорелігії 700 Неопоганство 704 Сатанізм 708

Хронологічна таблиця

Наталя Шліхта

Церква тих, хто вижив

Радянська Україна,
середина 1940-х –
початок 1970-х рр.

128

480 стор., 147*235 мм
ISBN 978-966-8917-42-4

Монографія висвітлює малодосліджене як у вітчизняній, так і зарубіжній історіографії питання з історії Церкви XX ст.— життя православної громади в Українській РСР у повоєнні десятиліття, коли її єдиним легальним представником була Російська Православна Церква, суттєвий вплив на неї в національному, обрядовому й організаційному планах формально "возз'єднаних" із РПЦ українських греко-католиків, що спричинив поступову й повільну українізацію й автономізацію Українського екзархату, а також допомагає збагнути, як вижила інституційна релігійність в радянську добу, й чим зумовлюється еклезіальна ситуація в сучасній Україні.

Видання розраховано як на фахівців із проблематики, так і на ширший читацький загал; як на тих, хто цікавиться державно-церковними взаєминами, життям Церкви під комуністичними режимами, так і тих, хто має загальне зацікавлення радянською історією, життям радянського суспільства

Подяки 11

Сергій Плохій.
Люди, церква, держава:
тайни бабусиного світу 13

Переднє слово 17

ЧАСТИНА **1**

ДИКТУЮЧИ УМОВИ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ:
ПОЛІТИКА ДЕРЖАВНОЇ
ТА ЦЕРКОВНОЇ ВЛАДИ 37

§1 **Офіційна політика: від Сталіна до Брежнєва**

Пізній сталінізм: прагматика проти ідеології 41
Хрущовська боротьба з релігією та Церквою:
тріумф ідеології 50
Брежнєвська політика:
повернення до сталінського прагматизму? 60

§2 **Ізолювати Церкву від суспільства**

Податкова політика 64
Богословська освіта 69
Суспільна діяльність Церкви 75

§3 **Посередницька роль Ради у справах РПЦ і Ради у справах релігій**

До визначення ролі Ради в адмініструванні Церкви 80
“Зовнішнє посередництво” Ради
як інструмент ізоляції Церкви 85
“Внутрішнє посередництво” Ради
як засіб інституційної руйнації Церкви 89
Залежність Церкви від Ради:
додаткові штрихи до інтерпретації 93

§4 **Церковне життя в Московському Патріархаті з юридичної перспективи**

“Конкордат” 1943 з погляду офіційної церкви 96
«Положення про управління РПЦ» 1945 року 97
Що здійснив Архиєрейський Собор 1961 року? 102

§5 **Політична філософія Московського Патріархату в радянську добу**

Джерела й причини 107
Конструювання “своєчасної” ідентичності 109

§6 **Український екзархат виходить на сцену**
Український екзархат як об'єкт державної політики 119
Український екзархат як об'єкт політики
церковного керівництва 122
Український екзархат
як виклик московській політиці 126

ЧАСТИНА **2**
ЯК ВИЖИТИ ЦЕРКВІ В РАДЯНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ 131

§1 **Тактика "малих справ" єпископату** 135
Кадрова проблема.....136
Архиєрейські служби 146
Між опором і конформізмом.....150

§2 **Єпископ на захисті своєї єпархії: два портрети**
"Бунтівний єпископ" Феодосій (Ковернинський).....154
Двомислення як тактика:
архиєпископ Палладій (Камінський).....160
Дві стратегії 170

§3 **Пастирське служіння:**
ініціативи знизу проти обмежень згори
Таємні обряди та обрядові нововведення..... 172
Модифікація обрядів 179
Обрядові модифікації з погляду офіційної церкви..... 185

§4 **"Практична пристосовуваність" Церкви**
Критика "церковного пристосуванства"
в офіційній радянській та дисидентській літературі 190
Утверджуючи зв'язок Церкви і суспільства:
символічний вимір..... 192
Як єпископат і духовенство стали "асиміляторами" 195
"Радянське духовенство" й "радянські єпископи" 200

§5 **Православні віряни — на захист своїх прав**
і Церкви (макроісторичне дослідження)
Миряни в церковному житті..... 205
Петиційні техніки..... 207
Практична пристосовуваність 212
"Антирадянські дії"..... 217

§6 **Православні віряни Чернігова — на захист своїх прав і церкви (мікроісторичне дослідження)** 224
Чернігівський контекст ... 226
Причини кампанії ... 230
Риторичні техніки ... 235
Радикалізація протесту ... 238
Світські активісти, церковна рада, офіційна церква ... 242
Наслідки ... 246
Деякі висновки ... 249

ЧАСТИНА **3**
ЯК ВИЖИВАЛА "ЦЕРКВА В ЦЕРКВІ" 251

§1 **"Возз'єднання" і оправославлення з погляду державної та церковної влади**
Причини і характер державної акції в Західній Україні ... 255
Республіканський та обласні уповноважені про державну акцію в Західній Україні ... 263
"Возз'єднання" й оправославлення в церковних документах ... 270
"Уніатський чинник" у взаєминах Церкви з державою 279

§2 **"Возз'єднання" очима "возз'єднаної" громади**
Мотивація Ініціативної групи ... 284
Бачення "возз'єднання" Гавриїлом Костельником. "Церква в Церкві" ... 288
Шлях до "возз'єднання": образ РПЦ ... 297
Після "возз'єднання": ідентичність "Церкви в Церкві" 301

§3 **Постання і життя "Церкви в Церкві"**
Леґальне існування "у Церкві" ... 308
Традиційні релігійні практики ... 314
"Возз'єднане" духівництво (I): мотивація, ідентичність, оманлива покора ... 319
"Возз'єднане" духівництво (II): між обережним спротивом і подвійним церковним підпорядкуванням ... 327

§4 **Православні архиєреї "возз'єднаних" єпархій на захисті "своєї власної" Церкви**
Єпископи Михаїл (Мельник) і Антоній (Пельвецький): "приховані уніати" на чолі православних єпархій .. 334
Архиєпископи Миколай (Юрик), Йосиф (Савраш) і Григорій (Закаляка): між "колаборацією" і "протестом" ... 351
Заключні спостереження ... 365

§5 **Неочікувані наслідки “возз’єднання”**
Асиміляційний потенціал “возз’єднаної” громади 367
“Східняки” й “західняки”:
“релігійна місія” західних українців 371
Зміна релігійної ситуації в Українському екзархаті 375

ЕПІЛОГ
На шляху до автономії Українського екзархату 383

ДОДАТКИ
Єпархії та архиєреї в Українському екзархаті (1945–1971) .391
Церковна мережа і кадри духовенства в Українському
екзархаті у пізньосталінський період 398
Хрущовський “релігійний неп” в Українському екзархаті 400
Хрущовська антирелігійна кампанія (кульмінаційні роки) ..402
Хрущовська кампанія: закриті (“типові”) церкви
за матеріалами “одночасного обліку духовенства,
церков і церковної власності” 1961–1962 рр. 403
Обрядовість в Українському екзархаті
(середина 1960-х рр.) 404

ЛЮДИ, ЦЕРКВА, ДЕРЖАВА: ТАЙНИ БАБУСИНОГО СВІТУ

Книжка, яку Ви тримаєте в руках, є одним з перших досліджень з історії церковно-державних взаємин та релігійного життя в Україні, що вповні бере до уваги не тільки надбання української та східно-європейської історіографії, але також є вписаним в історіографію світову, і то не лише проблеми церковно-державних відносин чи історії православної та греко-католицької церков. Виходячи з власного розуміння проблеми, нових архівних знахідок, численних інтерв'ю з учасниками й "самовидцями" подій та процесів, які описано у книзі, Наталя Шліхта йде далі ніж її поважні попередники як на Сході, так і на Заході. Вона підважує спрощенні уявлення про незмінну тоталітарну радянську систему, колаборацію тих, хто належав до толерованих державою церков, та ексклюзивне мученичество інших. У цій інетрпретації з'являються не тільки біле й чорне, але також різномантність і різнобарв'я сірого: багатьох перехідних форм між полюсами співпраці та супротиву, з яких і складалося життя більшості українських вірян післявоєнної, хрущовської та початку застійної доби. Така увага до втраченого "сірого", повсякденного у житті ієрархів, священників, вірних і чиновників, які наглядали за ними, дає змогу представити (і, головне, зрозуміти) загублені сьогодні коди їхньої щоденної поведінки та відтворити застосовані ними стратегії виживання.

...Читач має нагоду зрозуміти не тільки стратегії релігійного виживання з боку пересічних вірних, але також ціну вибору, який робили свого часу, щоб зберегти інституційну релігію, українські священники та ієрархи, включно з сучасними церковними лідерами — митрополитами Філаретом (Денисенком) і Володимиром (Сабоданом)— вони, як і багато інших відомих сьогодні осіб, є негероїчними героями цієї студії.

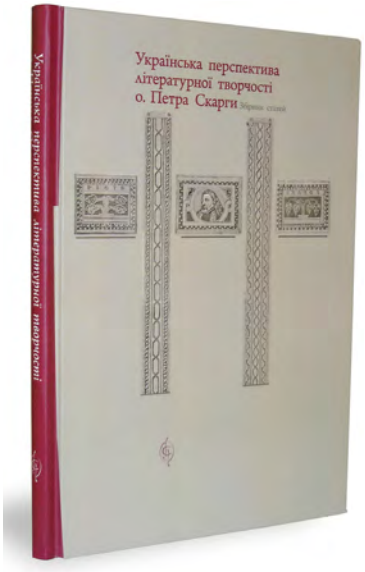
Найцікавішими і, мабуть, найбільш контроверсійними є ті частини кижки, де йдеться про "воз'єднаних", колишніх греко-католиків, яких влада примусила "повернутися до віри батьків", тобто православ'я. Вони були прокляті з одного боку, замовчувані з обох боків, однак разом з тим, становили кількісне ядро українського повоєнного православ'я...

Історія церкви без святих та апостатів, представлена в цій праці насправді є історією надзвичайно героїчною. Принаймні, таке враження на мене справила книга та її спроба осягнути церковну повсякденність. Але головна заслуга авторки полягає не в дегероїзації старих героїв чи створенні нових, а в наданні нам змоги краще зрозуміти світ, з яким ми й далі стикаємося в сучасному житті, але чимраз менше розуміємо.

Сергій Плохій

Українська перспектива літературної творчості о. Петра Скарги

Збірник матеріалів конференції

134

170 стор., 165*240 мм
978-966-8917-61-5

ЗМІСТ

Привітання єпископа Харківського і Запорізького Мар'яна Бучека (Римсько-Католицька Церква) 5

Привітання архиєпископа Харківського і Полтавського Ігоря Ісіченка (Українська Автокефальна Православна Церква) 7

Привітання Генерального Консула Республіки Польща в Харкові пана Яна Ґраната 9

Michał Kuran Synod brzeski i jego obrona Piotra Skargi — struktura retoryczna i perswazyjność 11

Оксана Ніка Ранньобарокові казання і староукраїнська книжна традиція 23

Dawid Szymczak Przekształcenia argumentacji *via notarum* w polemikach ks. Piotra Skargi z prawosławiem i reformacją 35

Архиєпископ *Ігор Ісіченко* Трактат о. Петра Скарги ТІ «Про єдність Церкви Божої» як чинник українського літературного життя XVI ст. 69

Ігор Лосієвський Видання творів о. Пьотра Скарги в колекції стародруків Харківської державної наукової бібліотеки імені В.Г. Короленка 78

Наталія Сінкевич Петро Скарга у «Патериконі» Сильвестра Косова – прямі та непрямі посилання на єзуїтського автора в православному наративі першої половини XVII ст. 95

Сергій Серяков Образ Пьотра Скарги в польській історіографії XIX – XX ст. 101

Тетяна Шевченко Петро Скарга і князі Острозькі: культурна ідентичність і соціальний статус, або чому не був почутий Скарга? 109

Ольга Новик Трансформація барокової метафори «світ-театр» у романтичному письменстві 127

Ігор Помазан Традиції західноєвропейської емблематики в українській зоровій поезії доби Бароко 137

Тетяна Левченко-Комісаренко Вплив польської риторичної традиції на творчість українського проповідника другої половини XVII ст. Антонія Радивиловського 144

О. *Олексій Бределєв*, ТІ Доля єзуїтських колеґій на території України під час Хмельниччини (згідно з «Relatio de caedibus patrum ac fratrum S.I.» о. Яна Зуховича від 1665 р.) 154

Преподобний Нестор Печерський в історії української культури

Збірник матеріалів конференції

136

216 стор., 165*240 мм
978-966-8917-66-0

ЗМІСТ

Микола Сулима Про один письменницький прийом Нестора Літописця 9

Назар Федорак Концепція часу «Повѣсти време( )нныхъ лѣтъ» і метафізичні параметри українського середньовічного літописання 14

Катерина Марчук Структурні особливості міфопоетичних оповідей у складі «Повісти временних літ» 22

Ганна Павленко Композиція і традиційні топоси «Читання про Бориса і Гліба» прп. Нестора 32

Оксана Сліпушко Парадигма образу руської святості у «Чтенії о Борисі і Глібі» прп. Нестора 44

Наталія Левченко Мистецтво тлумачення Біблії в творчості Нестора Печерського 53

Юрій Ясіновський Церковна музика за часів літописця Нестора 65

Євген Джиджора Формування культу Бориса і Гліба у старокиївських агіографічних та гімнографічних пам'ятках 76

Юрій Пелешенко Феномен святості в «Житії Михайла Чернігівського» 99

Світлана Шумило Запозичення з богослужбових текстів у проповідях Кирила Туровського (на прикладі проповіді на Великдень) 106

Ігор Лосієвський Текст, сюжети і мотиви «Повісти временних літ» в українському літописному збірнику 1620-х рр. з фондів Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка 114

Архиєпископ *Ігор Ісіченко* Культ прп. Нестора Літописця як чинник самоусвідомлення ранньомодерного письменника 138

Ольга Новик Літописні сюжети у творчості Івана Леванди 144

Леонід Ушкалов Мотиви «Повісти временних літ» у творчості Тараса Шевченка 153

Наталія Пелешенко «На полі смиренному» Валерія Шевчука vs Києво-Печерський патерик: на полі інтерпретаційному 162

Світлана Журавльова Часопросторовий вимір агіографічної поезії свт. Іоана Максимовича 178

Ірина Фаріон Українська історіографія XVII ст.: руськомовна рецепція та мовна компетенція 189

Лілія Терещенко-Кайдан «Ірмолой» Гаврила Головні — взірець особливостей слов'янських вимов 202

Святі Борис і Гліб у національній культурі та суспільній думці:

Досвід 1000-річної присутности в українській історії

Збірник наукових статей

138

160 стор., 165*240 мм
ISBN: 978-966-8917-79-0

2015 р. минуло тисячоліття з часу мученицької смерти князів-страстотерпців Бориса і Гліба — перших святих, канонізованих у Київській митрополії. Досвід їхньої жертви, принесеної в ім'я запобігання братовбивчій ворожнечі, залишається духовною альтернативою клановим і партійним чварам, згубним для української держави.

Збірник наукових праць об'єднує дослідження, присвячені аналізові жертовного досвіду святих князів, його рецепції в літературних текстах і науковому дискурсі. Автори, що репрезентують провідні філологічні центри України, виявляють особливості інтерпретації сюжету загибелі Бориса і Гліба в текстах XIII–XX ст. та простежують вплив на ці твори актуальних суспільно-культурних чинників.

Книга адресована всім, хто цікавиться історією української культури та агіографічною спадщиною Київської Руси.

ЗМІСТ

Євген Джиджора Хрестильні імена Бориса і Гліба як форма літературної символізації 5

Наталія Левченко Борисо-глібський сюжет у матриці біблійної герменевтики давньої української літератури 17

Юрій Ясіновський Найдавніші літургійні книги Княжої доби і питання про їх локалізацію 30

Юрій Пелешенко Відгомони творів про Бориса і Гліба в східнослов'янській агіографії XII–XIII ст. 41

Назар Федорак Мотиви борисо-глібського сюжету в Галицько-Волинському літописі 46

Олена Матушек Борис і Гліб у проповідях Антонія Радивиловського 60

Микола Сулима Образи святих Бориса і Гліба в українській поезії XVII–XXI ст. 68

Світлана Журавльова "Княжат росских недармо тот клейнот, Стефане, носиш": сарматська теорія родоводу в українській бароковій поезії 80

Архиєпископ *Ігор Ісіченко* Сюжет про Бориса і Гліба в історичній ретроспективі письменства епохи Руїни 88

Леонід Ушкалов Образи Бориса і Гліба в театрі часів Бароко 94

Ольга Новик Літописний сюжет про Бориса і Гліба та «Страшний звір» Євгена Гребінки: трансформація мотиву братовбивства 118

Наталія Пелешенко Духовний подвиг князів Бориса і Гліба в українській літературі XX ст. (на матеріалі поезії Бориса Чичибабіна) 124

Віра Сулима Твори про святих Бориса і Гліба в історіях української літератури (1887–2014) 144

Культуротворча місія Почаївського василіянського монастиря

Збірник наукових статей

140

232 стор., 165*240 мм
978-966-8917-31-8

ЗМІСТ

Вступна довідка 5

Юрій Пелешенко. «Слово похвальне трьом отрокам і пророку Даниїлу» Григорія Цамблака зі збірника Почаївської лаври XVI ст. 8

Віра Сулима. Свята Тройця у книзі «Зерцало богословії» Кирила Транквіліона Ставровецького: прототекст, текст, контекст 38

Архиєпископ Ігор Ісіченко. Преподобний Іов Почаївський у культурному коді Почаївського василіянського монастиря 51

Наталія Левченко. Шляхи тлумачення Біблії у творах Іова Заліза 62

Ієромонах Пантелеймон Саламаха, ЧСВВ. Друкарня Почаївського монастиря василіянського чину у XVIII та початку XIX ст. 77

Йоанна Ґетка. Василіянські руські друковані видання релігійного характеру (Почаїв, XVIII сторіччя) як джерело для дослідження української культури 86

Леонід Ушкалов. Почаївське видання книги Томи Кемпійського «De Imitatione Christi» 103

Журавльова Світлана. Пісні до святих із почаївського «Богогласника» в контексті розвитку української агіографічної поезії доби Бароко 118

Олена Матушек. Чуда Почаївської Богородиці в літературному дискурсі 129

Олена Руда. Поетична збірка Лазаря Барановича «Żywoty świętych» (1670) та житійні пісні «Богогласника» (1791): компаративний аналіз 136

Микола Сулима. Почаївські програми шкільних вистав та їх місце в історії українського театру 150

Ігор Помазан. Традиції презентації видавничого проекту в Острозькій Біблії 1581 року та Почаївському «Служебнику» 1735 року 158

Ігор Лосієвський. Почаївські стародруки у фондах Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка 164

Роман Кисельов. Роль почаївського видавничого осередку в історії української літературної мови 204

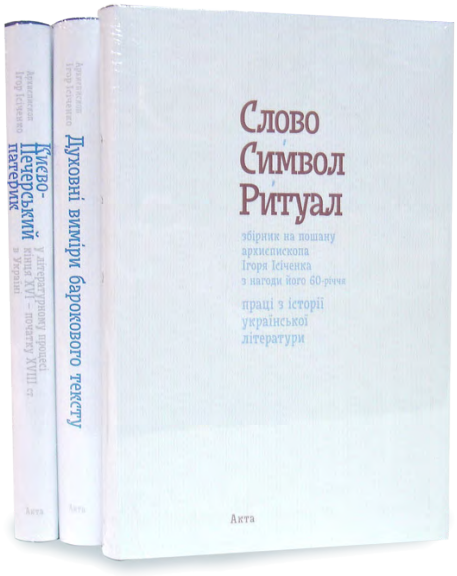
Тетяна Трофименко. Авторські стратегії Яцека Денеля в романі «Матінка Макрина»: від мартирію до авантюрної біографії 214

Відомості про авторів 230

Слово. Символ. Ритуал

Збірник на пошану
архиєпископа Ігоря Ісіченка
з нагоди його 60-річчя

**Праці з історії
української літератури**

142

308 стор., 147*230 мм
ISBN: 978-966-8917-72-1

Книжка «Слово. Символ. Ритуал» — це збірник наукових статей, що їх можна умовно поділити на кілька тематичних блоків: проблеми українського середньовіччя, інтерпретація барокових текстів; література XIX століття; барокові риси в творчості авторів XX століття.

Для літературознавців, викладачів і студентів вишів, усіх, хто цікавиться давньою українською літературою.

ЗМІСТ

Назар Федорак
Концепція "першоначальної" української літератури
та її метафізичні засади 7

Наталія Пелешенко
Бароко в типологічних концепціях першої половини XX ст.:
Дмитро Чижевський і Віктор Петров (Домонтович) 22

Тетяна Трофименко
Прозові частини «Перла многоцінного»
Кирила Транквіліона Ставровецького:
Авторська інтерпретація християнської есхатології 56

Светлана Шумило
Парадокс как художественное средство в стиле "плетение словес"
(на примере жития Сергия Радонежского) 76

Мирослав Трофимук
«Книги буття українського народу» Миколи Костомарова 97

Олександр Борзенко
Григорій Квітка і проблема "дамського смаку" 112

Ганна Павленко
Засоби переконання в посланнях Івана Вишенського (на матеріалі «Поради») 123

Ігор Набитович
«Розмова Великоросії та Малоросії» Семена Дівовича як політико-правовий і культурний феномен: Обґрунтування автономії Гетьманщини-України та її суверенних прав 132

Світлана Журавльова
"Пристрасна арґументація": Про ампліфікацію в українській панегіричній поезії доби бароко 153

Ігор Помазан
Українські історичні поезії доби Івана Мазепи: Претензії непересічної особистості на суспільне лідерство 163

Лариса Литвин
«Мандрівка в світі цьому грішного Йоасафа, ігумена Мгарського»: Метафора духовної мандрівки Йоасафа Горленка 182

Ольга Новик
Образ корабля у проповідях українських барокових письменників 189

Вікторія Циганенко
Образ смерті в творчості Климентія Зиновієва 201

Леонід Ушкалов
«Symbola et emblemata selecta» у творчості Григорія Сковороди 209

Олена Матушек
Куп'ятицька ікона Богородиці в українській літературі другої половини XVII століття 227

Юрій Пелешенко
Соціокультурні чинники зародження елементів громадянського суспільства в Україні (друга половина XIV – перша половина XVXI ст.) 236

Петро Білоус
Середньовічний ритуал у літературі Київської Русі 250

Список публікацій архиепископа Ігоря (Ю.А. Ісіченка) 271

Юрій Шевельов

Історична фонологія української мови

Переклад з англійської:
Сергій Вакуленко,
Андрій Даниленко
(розділи 14–28, 49,
53–56)

Серія «Класика української науки»

1068 стор., 165*240 мм
ISBN13 978-966-7021-62-6

“Поява «Історичної фонології української мови» Юрія Шевельова — то велике свято мовознавства в Україні”

Януш Рігер, польский славіст

“До кінця 80-х ймення Шевельова належало до заборонених у межах УРСР. Його праці вперто замовчувались. Легально ймення Шевельова з’явилося в материковій українській пресі 1990 року. Однак довелося чекати ще 13 років, поки капітальна праця вченого, magnus opus його життя зазвучить рідною мовою.”

“У праці «Історична фонологія української мови» Ю. Шевельов простежує звуковий розвиток української мови від VII століття до нашого часу, аналізує низку звукозмін, що сформували її фонологічні характеристики.”

“Головним здобутком цієї праці є доведена на грунті всебічного наукового аналізу формування й розвитку звукової системи української мови концепція її походження безпосередньо із спільнослов’янської мови, час розпаду якої на окремі слов’янські мови дослідник відносить до VI–VII ст. н.е.”

“Книга є неперевершена з погляду методики та прозорости викладу. Вона вражає ясністю стилю. Чітко видно перебіг міркувань, аргументацію за або проти тієї чи тієї гіпотези, ідеї, пояснення. Завдяки цьому читач може виробити власну позицію щодо інтерпретації окремих явищ.”

“Праця Шевельова, яку роками ховали від читача, таки проторувала до нього шлях.”

Януш Рігер, Лариса Масенко,
Оксана Соловей

Януш Ріґер. Упровідне слово
(переклад з польської Вікторії Піддубної) VII
Сергій Вакуленко. Три сторінці про переклад X
Зміст 1
Передмова 4
Скорочення 9
Завваги щодо звукової вартості деяких літер і позначок 33
1. Вступні завваги 41
2. Праслов'янська система фонем перед початком формування української мови 71
3. Особливості протоукраїнських діалектів з погляду праслов'янських палаталізаційних процесів 76
4. Скупчення приголосних у протоукраїнських діалектах 104
5. Диференціація довгих і коротких голосних 109
6. Метатеза плинних і повноголос 122
7. Перебудова просодичної системи 141
8. Деназалізація носових голосних 178
9. Континуанти праслов'янських ***ě*** (***ęă***) та ***ĭ*** (> **ъ**) після ***j*** у середині слова та після середньопіднебінних 192
10. Утрата ***j*** на початку слова перед огубленими голосними та її наслідки 215
11. М'якість приголосних перед голосними переднього ряду та її еволюція; ствердіння ***l'*** і ***n'*** 228
12. Ствердіння ***r'*** 250
13. Потрактування ***ě*** 255
14. Перехід (I) від протоукраїнської до давньоукраїнської доби 266
15. Палаталізація велярних перед ***y*** 299
16. Занепад єрів 308
17. Еволюція ***y***, ***i***, **ѣ** та **ь** в позиції поряд із ***j*** 345
18. Еволюція єрів перед сонантом між двома приголосними (сполуки **СъSC**, **СьSC**) 366
19. Наслідки занепаду єрів: чергування ***v*** : ***u*** 378
20. Наслідки занепаду єрів: так званий "новий ять" 388
21. Наслідки занепаду єрів: потрактування ***o*** у складах перед слабким єром 406
22. Наслідки занепаду єрів: потрактування ***e*** у складах, за якими йшов слабкий **ъ** 412
23. Наслідки занепаду єрів: правила групування приголосних 427

24. Наслідки занепаду єрів: перехід ***е*** в ***а*** у звукосполуці ***ије ~ ъје*** 438
25. Спірантизація ***g*** 444
26. Ствердіння губних у позиції перед приголосним та наприкінці слова 458
27. Потрактування складів із двома верхів'ями звучності 463
28. Злиття ***і*** та ***у*** 480
29. Перехід (II) від давньоукраїнської до ранньосередньоукраїнської доби 489
30. Огублення ***l*** 520
31. Злиття ***і*** та ***у*** — частина друга 535
32. Просунення вперед ***ė*** з перетворенням його на ***і*** 540
33. Потрактування ***u***$_2$ та ***'ù*** 559
34. Протетичні приголосні 568
35. Упорядкування складобудови: склади з двома верхів'ями звучності 585
36. Нові закономірності у скупченнях приголосних (середньоукраїнська доба та стислий огляд подальших процесів) 604
37. Асиміляція у скупченнях приголосний + ***j*** (нове подвоєння) 628
38. Ствердіння губних перед голосними 636
39. Асиміляція голосних у суміжних складах: ***о*** (***е***) та ***а*** 645
40. Потрактування ненаголошених голосних середнього піднесення: ***е***, ***у*** та ***о*** 659
41. Діалектний переголос ***а*** > ***е*** 689
42. Ствердіння середньопіднебінних 700
43. Перехід (III) від ранньосередньоукраїнської до середньоукраїнської доби 710
44. Усунення складів із двома верхів'ями звучності наприкінці слова 753
45. Просунення вперед і знеогублення ***u***$_2$ 760
46. Розповсюдження звука ***і*** на місці ***'ù*** 780
47. М'якість ***с'*** та її статус 788
48. Нові приголосні звуки ***g***, ***ʒ*** та ***f***; розповсюдження звука ***ǯ*** 793
49. Друге ствердіння ***r'***; дисиміляційні зміни ***r*** 809
50. Зсуви в чергуваннях приголосних 816
51. Новий ***о*** < ***е*** після зубних 824
52. Зсуви та допасування в дистрибуції ***у*** 835
53. Усічення та стягнення 853
54. Діалектна асимілятивна лабіалізація неогублених голосних 872

55. Зміни в палаталізації приголосних та посилення скупчень приголосних 874
56. Дрібніші та діалектні процеси в системі консонантизму 883
57. Перехід (IV) від середньоукраїнської до пізньосередньоукраїнської та новітньої доби 888
58. Усунення складів із двома верхів'ями звучності в середині слова 914
59. Зсуви в чергуванні ***о***, ***е*** : ***і*** 918
60. Пересуви в чергуваннях приголосних (частина 2) 935
61. Розмаїті дрібні зміни в системі консонантизму 940
62. Замість підсумків 955
Іменний покажчик 1007
Покажчик українських слів 1011
Предметний покажчик 1042

Дмитро Наливайко

Компаративістика й історія літератури

428 стор., 165*240 мм
ISBN 978-966-8917-06-2

Оглав

3 ..... Вступне слово

5 ..... Компаративістика в системі літературознавчих дисциплін

43 ..... Чи був Ренесанс в українській літературі?

63 ..... Петрарка й Боккаччо в давній українській літературі

79 ..... Україна в рецепції гуманістів Відродження

116 ..... Українське бароко: типологія і специфіка

127 ..... Роксолана в італійській і французькій класичній трагедії XVII ст.

138 ..... Мазепа в європейській літературі XVIII–XIX ст.: історія і міф

184 ..... Західноєвропейська україніка початку XIX ст.

204 ..... Українська народна поезія у Західній Європі епохи романтизму

235 ..... Стиль поезії Шевченка і його міжнаціональний контекст

274 ..... Національні системи реалістичної літератури XIX ст.

301 ..... Українська реалістична література в європейському контексті

340 ..... "...А щодо мене, то я — козак". Україна в творчості Меріме

366 ..... Шукаючи єдності зі світом і людьми: паломництво Рільке в Україну

389 ..... Література

402 ..... Іменний покажчик

411 ..... Згадувані твори

> Генеральна тема компаративістики – це зустріч “свого” й “іншого” та процеси, що при цьому відбуваються, експлікація того, як “інше” стає “своїм”. У наш час ці процеси набули глобального характеру й незвичайної значущості, що піднімає статус компаративістики і водночас її актуальність у сучасному світі.

ЗІ ВСТУПНОГО СЛОВА

Як одна з основних літературознавчих дисциплін, компаративістика склалася в другій половині XIX ст. і зайняла проміжну позицію між двома іншими, основними й “давніми”, дисциплінами — між історією літератури й теорією літератури. Вона пов’язана з ними тим внутрішнім специфічним зв’язком, що властивий утворенням проміжного характеру, і її розвиток від початку і донині позначений “хитаннями”, зміною векторів руху то в бік історії літератури, то в бік теорії. Разом з тим їй притаманні інтенції їх синтезування, в певному розумінні вона є своєрідною метамовою літературознавства. Подібно до багатьох наукових галузей, вона має багатовікову передісторію, яка бере початок в античності класичної пори, в V — IV ст. до н.е., а можливо й раніше.

...

В останні десятиліття минулого сторіччя наукова компаративістика переходить в нову стадію розвитку, означену появою нових векторів та інтенцій. ... На теоретико-методологічному рівні її найхарактернішою рисою є фронтальне звернення до концептів та методів сучасного літературознавства й суміжних з ним гуманітарних дисциплін та їх активне застосування.

...

Зрештою, генеральна тема компаративістики — це зустріч “свого” й “іншого” та процеси, що при цьому відбуваються, експлікація того, як “інше” стає “своїм”. У наш час ці процеси набули глобального характеру й незвичайної значущості, що піднімає статус компаративістики і водночас її актуальність у сучасному світі.

Українське бароко

Том 1, 2

Збірник наукових статей

636+418 стор., 170*230 мм
ISBN 966-7021-39-4
ISBN 966-7021-52-1

Бароко як феномен посідає надзвичайно важливе місце в українській культурі, а відтак, привертає дедалі пильнішу увагу дослідників. На тлі зрослого інтересу до вивчення бароко це видання має на меті комплексно висвітлити українську барокову культуру, різні її сфери й аспекти, а також її міжнаціональний контекст, зокрема вплив на культури сусідніх народів. У збірнику представлені праці відомих українських учених: історика Я. Ісаєвича, філософів С. Кримського та М. Кашуби, культурологів В. Скуратівського та Є. Пащенка, мистецтвознавців Д. Горбачова, Т. Кара-Васильєвої, В. Овсійчука, В. Чепелика, музикознавців Т. Гусарчук, І. Юдкіна, письменника В. Шевчука, мовознавця В. Німчука, літературознавців В. Крекотня, П. Михеда, Д. Наливайка, М. Сулими, Л. Ушкалова та архиєпископа І. Ісіченко.

В окремих розділах книги, що тією чи тією мірою становлять підсумок чималої праці, подано також новий досі невивчений матеріал, свіжі дискурси й інтерпретації. Інші розділи постають першодослідженнями тих питань, що їх лише нещодавно почали студіювати науковці (менталітет українського бароко, його культурна антропологія, церковне життя доби, бароко та модернізм тощо).

Збірник являє собою своєрідну синтезу досліджень різноманітних ділянок та аспектів культури українського бароко, зведення їх до спільної синтагми. Саме в цьому й полягає новизна видання, яке не має прецедентів у нашій науці.

ЗМІСТ І ТОМУ

ДМИТРО НАЛИВАЙКО ..... ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО: ТИПОЛОГІЯ І СПЕЦИФІКА 7

СЕРГІЙ КРИМСЬКИЙ ..... МЕНТАЛІТЕТ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО 21

ЯРОСЛАВ ІСАЄВИЧ ..... УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ДОБИ БАРОКО 49

АРХИЄПИСКОП ІГОР ІСІЧЕНКО .. ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНИ ЕПОХИ БАРОКО 83

МАРІЯ КАШУБА ..... ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДҐРУНТЯ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО 175

ДМИТРО НАЛИВАЙКО ..... ПОЕТИКИ Й РИТОРИКИ ЕПОХИ БАРОКО 217

ЛЕОНІД УШКАЛОВ ..... УКРАЇНСЬКА БАРОКОВА ПОЕЗІЯ 265

ВОЛОДИМИР КРЕКОТЕНЬ ..... УКРАЇНСЬКА БАРОКОВА ПРОЗА 331

ВАЛЕРІЙ ШЕВЧУК ..... ПОЕТИКА БАРОКО В УКРАЇНСЬКИХ ЛІТОПИСАХ 445

МИКОЛА СУЛИМА ..... УКРАЇНСЬКА БАРОКОВА ДРАМА 469

ВАСИЛЬ НІМЧУК ..... СТАРОУКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ В КОНТЕКСТІ БАРОКО 487

ІГОР ЮДКІН-РІПУН ..... БАРОКО ТА УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР 525

ВОЛОДИМИР ОВСІЙЧУК ..... ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКЕ БАРОКОВЕ МАЛЯРСТВО 569

ЗМІСТ ІІ ТОМУ

ТЕТЯНА КАРА-ВАСИЛЬЄВА ..... УКРАЇНСЬКЕ БАРОКО І ЛІТУРГІЙНЕ ШИТВО XVII–XVIII СТОЛІТЬ ... 7

ТЕТЯНА ГУСАРЧУК ..... ТРАДИЦІЇ БАРОКО В УКРАЇНСЬКІЙ МУЗИЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVIII СТОРІЧЧЯ 41

РОСТИСЛАВ РАДИШЕВСЬКИЙ ..... РОЛЬ ПОЛЬСЬКОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ БАРОКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ 69

ПАВЛО МИХЕД ..... УКРАЇНСЬКЕ ЛІТЕРАТУРНЕ БАРОКО ТА РОСІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА XVII–XIX СТОЛІТЬ 123

ЄВГЕН ПАЩЕНКО ..... УКРАЇНСЬКО-СЕРБСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ ПІД ДОБУ БАРОКО 159

ДМИТРО ГОРБАЧОВ ..... БАРОКО І ФУТУРИЗМ 219

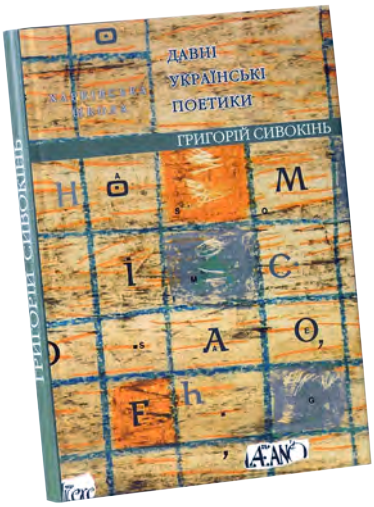
МИКОЛА СУЛИМА ..... УКРАЇНСЬКА БАРОКОВА ДРАМА ТА ДРАМА 1920-Х РОКІВ 253

ВІКТОР ЧЕПЕЛИК ..... АРХІТЕКТУРА УКРАЇНСЬКОГО НЕОБАРОКО 269

ВАДИМ СКУРАТІВСЬКИЙ ..... ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО 37

Григорій Сивокінь

Давні українські поетики

168 стор., 135*195 мм
ISBN 966-7021-61-0

У даній роботі викладаються результати дослідження автором латинських курсів теорії поезії XVII ст., що читалися в Київській колегії (пізніше академії) і вплинули на розвиток української літератури того часу. Подається систематизована характеристика змісту поетик, встановлюється обсяг і спосіб трактування вміщуваного ними теоретичного матеріалу. Спростовується традиційна думка про давні українські поетики як про цілковиту схоластику.

Підсумовується також історія вивчення давніх поетик та накреслюються конкретні шляхи дальших досліджень цього цікавого й важливого літературного явища.

ЗМІСТ

Від автора
Чому перевидається ця книга

Давні українські поетики

Вступ
Давні поетики в літературознавстві
Українські шкільні поетики XVII ст.
Загальна поетика
Польський і слов'янський вірш
Прикладна поетика
Курйозний вірш
Висновки

Додатки

Н. Гудзий. Исследование о старинных украинских поэтиках
Г. Сивоконь. «Сад поэтический»
Г. Сивокінь. «Схоластика» Феофана Прокоповича

«Слово о полку Ігоревім» та його поетичні переклади й переспіви в українській літературі

156

668 стор., 170*230 мм
ISBN 966-7021-46-7

Пам'ятка світового значення нашої національної культури, яка відтворює події давньої української історії, котрі відбувалися на Київщині, Чернігівщині, Новгород-Сіверщині й Переяславщині.

Книга містить:

- факсимільне відтворення першодруку «Слова» 1800 року;
- Катеринінську копію;
- адаптований оригінальний текст, поділений на поетичні рядки;
- оригінальний текст і його ритмічний переклад Л. Махновця, котрий вважається одним із найбільш вдалих;
- двадцять поетичних перекладів і переспівів «Слова» в українській літературі XIX–XX століть;
- вперше зібрані поетичні версії «Слова», створені вченими й митцями діаспори;
- примітки та бібліографічні довідки.

Для повноти історичного контексту читачам пропонується також «Літописна повість про похід Ігоря Святославовича на половців у 1185 р.» і «Родовід руських князів, які згадуються у "Слові..."»

Видання, присвячене пам'яті видатного дослідника й пере-

кладача «Слова о полку Ігоревім» Леоніда Махновця підготував член-кореспондент НАН України Олекса Мишанич, видатний знавець давнього українського письменства.

Книжка розрахована як на фахову авдиторію, так і на читачів шкільних та візівських бібліотек.

Видавництво має виробничі можливости враховувати бібліотечну специфіку використання книжок щодо палітурок.

"Світова література знає небагато творів, які б захоплювали нові й нові покоління, перетинали межі країн і материків, здобували все ширшу й гучнішу славу і саме до таких пам'яток належить безсмертне «Слово о полку Ігоревім» — героїчна, сповнена палкої любові до вітчизни, до свого народу пісня — заклик, що лине із сивих віків Київської Русі й гаряче відлунює в наших серцях"

Леонід Махновець

ЗМІСТ

Леонід Махновець, Олекса Мишанич.
НА СВІТАНКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 11

Ироическая пѣснь о походѣ на половцовъ удѣльнаго князя Новагорода-Сѣверскаго Игоря Святославича.
Фотокопія видання 1800 року 39

Слово о полку Игоревѣ Игоря
сына Святъславля внука Ольгова.
Катерининська копія кінця XVIII століття 97

Слово о полку Ігоревім.
Адаптований текст 117

Слово о плъку Игоревѣ,
Игоря, сына Святъславля, внука Ольгова.
Слово про похід Ігорів, Ігоря, сина Святослава, внука Олега.
Ритмічний переклад Леоніда Махновця 129

ПОЕТИЧНІ ПЕРЕКЛАДИ ТА ПЕРЕСПІВИ «СЛОВА» В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ XIX–XX СТОЛІТЬ

Тарас Шевченко
Плач Ярославни 167
«В Путивлі-граді вранці-рано...» 169
«З передсвіта до вечора...» 170

Михайло Максимович
Песнь о полку Игореве 171

Степан Руданський
Ігор — князь Сіверський 197

Осип-Юрій Федькович
Пісня о поході Ігоря на половців 226

Іван Франко
Слово про похід Ігоря 238

Володимир Кендзерський
Слово о полкові Ігоревому 258

Панас Мирний
Дума про військо Ігореве 282

Іван Стешенко
Слово о плъку Игоревѣ 303

Костянтин Зіньківський
Дума про похід Ігорів (Слово о полку Ігоревім) 323

Василь Щурат
Слово про похід Ігоря Святославича 339

Микола Чернявський
Слово про похід Ігоря 361

Святослав Гординський
Слово про Ігорів похід 383

Володимир Свідзінський
Слово про похід Ігорів,
Ігоря сина Святослава, внука Олега 402

Максим Рильський
Слово про Ігорів похід 421

Леонід Гребінка
Слово про похід Ігорів, Ігоря Святославича, внука Олегового 440

Наталя Забіла
Слово про Ігорів похід 463

Митрополит Іларіон (Іван Огієнко)
Слово про Ігорів похід 481

Олексій Коваленко
Слово о полку Ігоревім 515

Михайло Кравчук
Слово про Ігорів похід 544

Василь Шевчук
Слово про Ігорів похід 565

Володимир Васьків
Слово о полку Ігоря 580

Літописна повість про похід Ігоря Святославовича на половців у 1185 році.
За Іпатським списком «Літопису Руського».
Переклад Леоніда Махновця 615

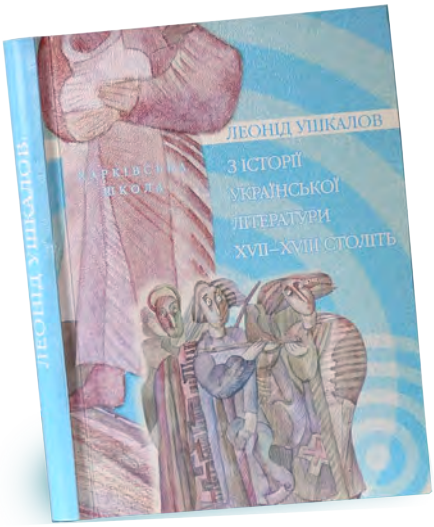
Примітки до оригінального тексту «Слова о полку Ігоревім» 627

Бібліографічні довідки 657

Родовід руських князів, які згадуються в «Слові о полку Ігоревім».
Уклав Леонід Махновець 665

Леонід Ушкалов

З історії української літератури XVII–XVIII століть

160 Серія «Харківська Школа»

216 стор., 135*195 мм
ISBN 966-7021-29-7

Роздуми українських інтелектуалістів XVII–XVIII століть над сенсом власного життя та долею Вітчизни, їхні душевні порухи й естетичні уподобання складають “мисленний” сюжет цієї книги, заснованої на багатющому матеріалі київських, чернігівських, почаївських, львівських, віленських, краківських та інших стародруків, частина з яких досі не вивчалася.

Ця книжка, як наукова подія, що сталася, має й матиме своє безсумнівне значення для українського літературознавства.

Предметом дослідження є якраз ті сюжети, які найбільше хвилювали барокових письменників і згадувалися вони не раз, але тут постають особливо виразно з огляду на широке коло авторів. Леонід Ушкалов багато цитує — цитати і є тим основним арґументом, який важко спростувати. Автор надає перевагу методу ¨прочитання”, щоразу навертаючи до першотексту й даючи можливість прочитати те саме або щось своє, інше. І робить, правду кажучи, неоціненну послугу для того, хто цього хоче, бо “вибрана” лектура значно розширює попередні уявлення про ті чи інші барокові ідеї, повертає їм цілісність і органічність.

Широта охоплення джерел, адекватність їх прочитання, відповідність між предметом дослідження і його методикою складаються на те, щоб відтворити рух засадничих ідей та образів. Взагалі, ця книжка не тільки професійно фундаментальна, але і ідеологічно, історично та, навіть, і політично тенденційна (не в розумінні упередженості, а в плані об’єктивності).

Mundus Symbolicus (замість передмови) 9

“ До тебе взиваю, Ісусе прекрасний ” 10
“ Що є свобода? Добро в ній яке? ” 28
“ Та приміта в Україні, що лежить вона в руїні ” 42
“ Правду Августин співав ” 59
“ Наше життя — мандрівка ” 73
“ Чуття є мовби якісь ворота ” 88
“ Хто посіє в сльозах, пожинатиме в радощах ” 105
“ Бо ж любив він Мудрість Божу ” 121
“ Якщо ім’я Господнє в граматиці буде ” 135
“ З вами на світі, книжки, солодко жити було ” 151
“ Ні Йовіша, ні Марса, ні Сатурна, ні Аполліна ” 167
“ Жовте, блакитне та фіалкове й усякої барви ” 179
“ Жалься, Боже, України, що не вкупі має сини ” 198

Бібліографічна довідка 212

Леонід Ушкалов

Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду

162 Серія «Харківська Школа»

224 стор., 135*195 мм
ISBN 966-7021-35-1

У цій книзі творчість Григорія Сковороди (1722–1794), що-найперше його метода сходження до Бога “лiствицею” творива, розглядається як найвищий злет української духовної традиції доби пізнього бароко.

Книжка може претендувати на роль вінця “стратегії”, бо, присвячена Григорію Сковороді, зводить воєдино комплекс баро-ко від його витоків до проявлення в БОГОМИСЛЕННІ, не тільки в художній творчості, нашого великого філософа, в богомисленні, де “нуртує українське бароко” (с. 217) а тим часом “проізростає” ціла національна духовна культура з романтиками й Т. Шевчен-ком у нових витоках.

Так, це називається «Українське барокове богомислення», поняття якого “було звичним для українських інтелектуалістів XVII–XVIII століть” (с. 19) і синтезувало в собі філософію, теологію й містику, проявляючись, ясна річ, у всіх галузях творчості, зокре-ма чи й особливо в творчості художній.

Враження, що Л. Ушкалов чи не напам’ять знає і текстову частину досліджуваного матеріалу, і відповідну фахову літературу про цей матеріал, і те, що далеко навколо нього.

Богомислення як філософія, як світогляд, гранично загострю-вало проблему людини, божественного і дуже земного чи призем-леного в ній. “Положи в умѣ твоем испытаніе таково: кто єси ты? откуду? и камо грядеши? Кто єси?” — ставить питання Дм. Тупта-ло, та й не тільки він. “Всяк убо знай себе самого” — це “завдання”, як відомо, стало наскрізним у житті і творчості Григорія Сковоро-ди. І лишається тільки з подивом констатувати, наскільки пильно ставилися давні мислителі й письменники до проблеми ЛЮДИНИ, до загадковостей і таємниць її. Це подивування — одне з істотних вражань по прочитанні рецензованих книжок Л. Ушкалова. Так, ніби не про бароко як літературне явище йдеться, а про концепцію людини — Божого творіння і “Кто єси?”, що стосується тебе самого.

ЗМІСТ

Вступ. Сковорода на тлі старожитнього українського письменства 11

Боже об'явлення 39
Психомахія 63
Timor Dei 91
Theologia exegetica 109
Себепізнання 141
Стиль 161
Риторична "матерія" 185

Замість післямови. Доля українського бароко 209

Theologia exegetica

Незадовго до смерті, в одному з листів, надісланих зі слобожанської Іванівки до Санкт-Петербурга, Григорій Сковорода писав таке: "Нынѣ скитаюся у моего Андрея Иван[овича] Ковалевскаго. Имам моему монашеству полное упокоеніе ... Земелька его есть нагорняя. Лѣсами, садами, холмами, источниками распещренна. На таком мѣстѣ я родился возлѣ Лубен. Но ничто мнѣ не нужно, как спокойна келіа, да наслаждаюся моею невѣстою оною: "Сію возлюбих от юности моея ...". О сладчайшій органе! Едина голубице моя, Бібліе! О, дабы собылося на мнѣ оное! "Давид мелодивно выгравает дивно. На всѣ струны ударяет. Бога выхваляет". На сіе я родился. Для сего ям и пію, да с нею поживу и умру с нею, аминь!" [1].

Барокова поезія Слобожанщини

антологія

Упорядкування, передмова, примітки та коментарі Леоніда Ушкалова

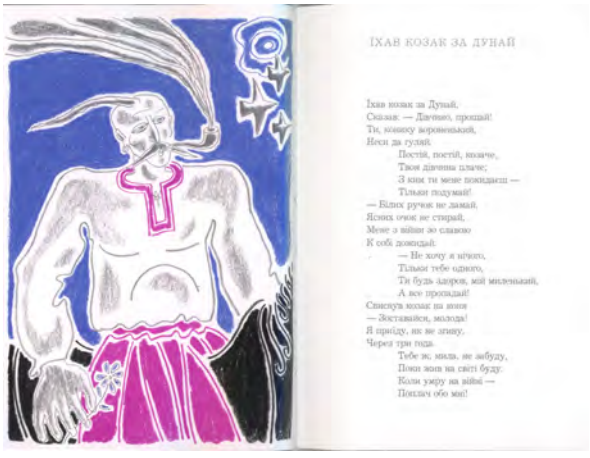

164

524 стор., 115*175 мм
ISBN 966-7021-59-9

Антологія містить повні збірки поетичних творів архимандрита Курязького монастиря Онуфрія, славетного харківського "козака-віршувальника" Семена Климовського, широкому загалу, на жаль, знаного лише завдяки пісні «Їхав козак за Дунай» та, природно, Григорія Сковороди — великого українського богослова, філософа й письменника доби пізнього бароко. Також до книжки входять тексти Іллі Филиповича та двох невідомих авторів XVIII століття. Окрім перлин суто поетичних, антологія вирізняється ще й ексклюзивними фаховими коментарями, що належать одному з найбільших дослідників українського літературного бароко проф. Леоніду Ушкалову.

Видання створює цікаву панорамну картину літературного життя старого Харкова та Слобідської України, яке бурхливо розвивалося на тлі загального культурного підйому, становлення і розширення системи тогочасної освіти. І всупереч політичним перипетіям, пов'язаним зі скасуванням автономії краю, закріпаченням, русифікацією, той літературний злет став своєрідним еталоном, що з ним надалі порівнювали кожне вагоме явище вітчизняного письменства. А барокова асиметрична парадигма сприймається відтоді за найпитомиший стиль цілого українського мистецтва. Подібно до того, як сковородинівська "філософія серця" оприявнює саме єство української філософії.

ІХАВ КОЗАК ЗА ДУНАЙ

Їхав козак за Дунай,
Сказав: — Дівчино, прощай!
Ти, конику вороненький,
Неси да гуляй.
Постій, постій, коначе,
Твоя дівчина плаче;
З ким ти мене покидаєш —
Тільки подумай!
— Білих ручок не ламай,
Ясних очок не стирай,
Може з війни ко славою
К собі доводай.
— Не хочу я нічого,
Тільки тебе одного,
Ти будь здоров, мій миленький,
А все пропадай!
Свинув козак на коня
— Зостанайся, молода!
Я приїду, як не згину,
Через три года.
Тебе ж, мила, не забуду,
Поки жив на світі буду.
Коли умру на війні —
Поплач обо мні!

Леонід Ушкалов. [ПЕРЕДМОВА] 17

АРХИМАНДРИТ ОНУФРІЙ

О ПРІРОЖЕНІЮ ЧЕЛОВѢЧЕСКОМ

Весна 51
Лѣто 51
Осѣнь 52
Зима 52
“Которого в небѣ зовут Вседержитель…” 53
“Нещасливая есть минута на свѣтѣ…” 55
О природѣ человѣческой визнаніе 56
О женах беремѣнных 57
О женской природѣ, еже во отца тварью дочь вдается 59
“Великіе люди ест нездорови…” 60
О неделѣ объявленіе 61
“Так имя написуй матки и своей…” 66
Объявленіе о прирожденю знамен небесных
12 м[ѣся]цей 67
О женской природѣ 71
“Един Бог то свѣдый земных существо…” 73
“Една тилко з так многих звѣзд в горней сфере…” 74
О солнцу визнане вѣршо[ва]не 75
О дневной свѣтлости 77
Идучи на ложе Призови имя Боже 78
О куроглашеніи 79
О мѣсяцу визнанье 80
О дванадцяти знаках небесніх описаніе 81
О седми планетах неб[ес]ных великих ви́знанье
вѣршовое 82
“Для того бо вѣки кругло кладутся…” 84
“Егда сонце в подземних бывает…” 85
“Солнцу затмѣна от того бывает…” 86
“Сонце бо, м[ѣся]ць ходити степенми…” 87
Бог о всем знает и он справляет 88
“Знаков небесных двох сих: Водолея…” 89
“Не налѣгай свое сердце, чловече…” 90
О полуденном сне, иже недобре есть в полдень спати 91

СЕМЕН КЛИМОВСЬКИЙ

Їхав козак за Дунай ■ 95
О правосудію началствующих,
правдѣ и бодрости их ■ 96
О правосудію ■ 96
О правдѣ ■ 114
О бодрости ■ 124
О смире[н]іѣ височайших ■ 129

ІЛЛЯ ФИЛИПОВИЧ

[Похвальне слово Єпифанію Тихорському] ■ 139

АНОНІМ

[Ода архиєпископу Теоктисту Мочульському] ■ 143

АНОНІМ

“Ах! Еву не вини, Адаму не пеняй…” ■ 151

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА

САД БОЖЕСТВЕННЫХ ПѢСНЕЙ, ПРОЗЯБШІЙ ИЗ ЗЕРН СВЯЩЕННАГО ПИСАНІЯ

Пѣснь 1-я (“Боится народ сойти гнить во гроб…”) ■ 158
Пѣснь 2-я (“Оставь, о дух мой, вскорѣ всѣ земляныи
мѣста!..”) ■ 162
Пѣснь 3-я (“Весна люба, ах, пришла! Зима люта,
ах, пройшла!..”) ■ 164
Пѣснь 4-я (“Ангелы, снижайтеся, ко землѣ
сближайтеся…”) ■ 166
Пѣснь 5-я (“Тайна странна и преславна!..”) ■ 169

Пѣснь 6-я (“Вонми, небо и земля, нынѣ ужаснися!..”) 170
Пѣснь 7-я (“Кто ли мене разлучит от любви твоей?..”) 172
Пѣснь 8-я (“Объяли вкруг мя раны смертоносны...”) 174
Пѣснь 9-я (“Голова всяка свой имѣет смысл...”) 176
Пѣснь 10-я (“Всякому городу нрав и права...”) 178
Пѣснь 11-я (“Нелзя бездны окіана горстью персти
забросать...”) 182
Пѣснь 12-я (“Не пойду в город богатый.
Я буду на полях жить...”) 184
Пѣснь 13-я (“Ах поля, поля зелены...”) 188
Пѣснь 14-я (“Коликая слава нынѣ?..”) 190
Пѣснь 15-я (“Лежиш во гробѣ, празднуеш субботу...”) 196
Пѣснь 16-я (“Пройшли облака. Радостна дуга сіяет...”) 198
Пѣснь 17-я (“Видя житія сего я горе...”) 200
Пѣснь 18-я (“Ой ты, птичко жолтобоко...”) 202
Пѣснь 19-я (“Ах ты, тоска проклята!
О докучлива печаль!..”) 204
Пѣснь 20-я (“Кто сердцем чист и душею...”) 206
Пѣснь 21-я (“Щастіе, гдѣ ты живеш?
Горлицы, скажите!..”) 208
Пѣснь 22-я (“Распростри вдаль взор твой и разумны
лучи...”) 212
Пѣснь 23-я (“О дражайше жизни время...”) 214
Пѣснь 24-я (“О покою наш небесный! Гдѣ ты скрылся
с наших глаз?..”) 218
25-я пѣснь отходная (“Ѣдеш, хочешь нас оставить?..”) 220
Пѣснь 26-я (“Поспѣшай, гостю, поспѣшай...”) 222
Пѣснь 27-я (“Вышних наук саде святый...”) 226
Пѣснь 28-я (“Возлети на небеса, хоть в Версальскіи
лѣса...”) 232
Пѣснь 29-я (“Чолнок мой бури вихр шатает...”) 238
Пѣснь 30-я (“Осѣнь нам проходит, а весна прошла...”) 242
Carmen 244
Мелодіа 246

De libertate 249
Fabula (“Как толко солнце к вечеру запало...”) 250
Fabula de Tantalo 251
Фабула (“Старичок нѣкій Філарет в пустиннѣ...”) 253
Разговор о премудрости 256
“Все лице морщиш, печален всегда ты...” 258
Похвала астрономіи (Ex Ovid[io] Fast[i]) 259
O delicati blanda etc. [До Петра Ґерардія] 260
In natalem Iesu 263
Est quaedam maerenti flere voluptas 264
Quid est virtus? 266
Epigramma (“Скажи мнѣ кратко мужа мудра дѣло!..”) 267
Similitudines ex Virg[ilio] 2 Aeneid[a]e 268
“Хоть сначала грѣх пріятен...” 270
Horatii l[iber] II, oda X (“Прямо жить будеш,
ниже по глубоком...”) 273

In natalem Basilii Tomarae, pueri 12 annotum 274
In natalem bilogrodensis episcopi 276
De sacra caena, seu aeternitate 278
De umbratica voluptate 284
De jejunio 286

ВІРШІ З ДІАЛОГІВ ТА ПРИТЧ

Бесѣда, нареченная двое

“Не то орел, что лѣтает…” 291
“Сирен лестный окіана!..” 292
“Распространи бодр вѣтрила…” 293
“Inveni portum Jesum. Caro, munde, valete!..” 294
“Их твердь — одна вода…” 295
“Чиста птица голубица таков дух имѣет…” 296

Разговор, называемый Алфавит, или Букварь мира

Пѣсня (“О жизнь безпечна! О драгій покой!..) 299
“Inveni portum — Jesum. Caro, munde, valete!..” 301
“Вить тоска вездѣ лѣтает…” 302
“Бездна дух есть в человѣкѣ…” 303
Fabula de haedo et lupo tibicine (Басня Есопова) 304

Брань архистратига Михаила со Сатаною о сем: легко быть благим

“Жесток и горок труд…” 309
“Снійде архангел в Назарет ко Дѣвѣ…” 310
“О міре, міре, міре украше́нный!..” 311
Богач, путешествуя, поет пѣснь (“Пусть я во свѣтѣ скверн — только бы был богат…”) 313
Лицемѣры, молящеся, поют (“Боже, возстани, что спиши?..”) 314
Ангелская пѣснь (“Нелзя бездны окіана горстью персти забросать…”) 315
“Древній вѣк был для святцов…” 316
“Господи, Отче и Боже живота моего!..” 317
“О, Сыне, рожден от Дѣвы…” 318
[Плачущая неплоды] (“Кто даст мнѣ крилѣ нынѣ? Кто даст посребре́нны?..”) 319
Пѣснь (“Воньми, небо и земля! Нынѣ ужаснися…”) 321
Пѣснь побѣдная (“Пой и воспой, коль благ Бог твой!..”) 323
“Воспоим Господеви! О Боже всесилный!..” 325

Пря бѣсу со Варсавою

“Когда Израиль почтет над крастели стерву…” 327
“Кто хощет в мірѣ жизнь блаженно править…” 328
“Воля! О несытый ад!..” 329

Благодарный Еродій

“O quarta luna seminate!..” 331
“По мосту, мосточку с народом ходи...” 332
“Будь доволен малым. За многим не гонися...” 333
“Пройшли облака...” 334
Свиток о благом рожденіи чад ради благочестивых, сострастных и здравых родителей 335
“Соловеечку, сва́тку, сва́тку!..” 336

Убогій Жайворонок

“Кому меньше в жизни треба...” 339
“Жри все то, что пред очима...” 340
“Не то орел, что лѣтает...” 341
Пѣснь Рождеству Христову о нищетѣ его 342

Діалог. Имя ему — Потоп зміин

“Не за́йдет бо сонце тебѣ...” 347
“Сонце всю тварь презирает...” 348
Пѣснь (“Кто даст мнѣ посребренны крила голубины?..”) 349
“Inveni portum. Satana, caro, munde valete!..” 350
“Излій на мя, Боже, со небеси росу...” 351
“Излій на мя, Боже, со небеси росу...” 352
“Проч уступай, проч!..” 353

ПОЕЗІЇ З ПЕРЕКЛАДІВ

“Хотя пастушком слыву...” 356
“Будь всѣ тѣм, что Бог дал, ради...” 357
“Там у Бога у порога...” 359

ПОЕЗІЇ З ЛИСТІВ

Листи до Михайла Ковалинського

“Спаси мя, Господи! Яко...” 363
Αἴνεσις πενίας 364
“Si sit vita beata intus, cur, inquis, ad illam...” 370
“Disce, quid est illud, quod vita beata vocatur...” 372
“Ista dies summo Michaeli sacra στρατηγῶ...” 374
“O vitae via dulcis, ubi bene conscia mens est!..” 376
Oda Horatiana (libri II, XVI) “De animi tranquillitate” (“Купец покоя [в страхъ] сладка Бога просит...”) 378
Ἡ σὰρξ κατὰ τοῦ πνεύματος ἐπιθυμεῖ 380
“O igitur miseros, o terque quaterque misellos!..” 382
“Аще око твое лукаво” etc. (“Sidere sub pravo, si sunt mala tempora lunae...”) 384
Ἐπίγραμμα (“Ter tribus ut Musis olim Venus obvia facta est...”) 386
“Да не будет бѣгство ваше в зимѣ...” (“Dum fera saevit hiems, haud naves nativa solvit...”) 388

“Nec tibi, mi Michael, scio, res ingrata futura…” 390
“И сѣд, учаше при брезѣ etc. с кораблѧ” (“Navigat in portu, procul est cui vita negotiis…”) 392
“Gaudia pelle…” 395
“Ecce juventa anni! facies nova ridet ubique…” 396
“Δῆμος ὁ χριστιανὸς δαπανάει σῶμα καὶ αἷμα…” 398
“Frustra corpus edit, qui in corpore sistit edendo…” 400
Καθώς γέγραπται 404
Εἰς τὴν Πεντηκοστήν 406
“Quid mente velox volvis in praesentia?..” 408
“Tres adeo Christi miles sibi conspicit hostes…” 410
“Inveni portum, spes et fortuna valete!..” 412
“Beatus ille, qui fugit negotia…” 414
“Haec tua mens si dia facit, nae digna facit se…” 416
“Nempe satellitii dux regi proximus esse…” 418
“In lucem me nocte parens hac edidit olim…” 422
“Nempe, ut ajunt homines, tantum est paradisus amoenus…” 424
“Ne fabricato dolos, nec sanguine pollue dextram…” 426
“Est ergo vitae consanguinea molestia…” 428
“Nil est quod irascere rebus scilicet…” 430
Бездна бездну призивает 432
Oratio ad Deum in urbem Zacharpolim 434

Листи до Якова Правицького

“Lateo in cremo; duco ostam pie…” 437
“Omnia praetereunt, sed amor post omnia durat…” 438
“Qui Christum noscit, nihil est, si cetera nescit…” 440
“Жизнь сія есть нам темница…” 442
“Тайновидным херувимам сообразны…” 443
“Corpore sum procul a vobis, at corde propinquus…” 444
Diva columba canit 446
“Inveni kepham. Satana, caro, munde valete!..” 448

Лист до Іоіля

Боится народ 451

Лист до Гервасія Якубовича

R[everendissimo] s[acro] s[ancto] in Christo p[atri] Gervasio carmen apobaterion 453

Лист до Степана Курдюмова

“In stadio currunt multi et victoria paucis…” 455

Архиєпископ Ігор Ісіченко

Аскетична література Київської Руси

400 стор., 135*195 мм
978-966-7021-85-5

Ця книжка посіла друге місце у номінації «Хрестоматія/ Літературознавство» рейтингу «Книжка року-2008».

Дослідження, яке пропонує архиєпископ Ігор, особливо актуальне, бо воно випливає з всеохопного й цілісного погляду на літературну спадщину Київської Руси і відзначається ґрунтовністю осмислення цієї спадщини.

Джерельна база використана в книзі максимально, враховано навіть "другорядні" тексти. Варто відзначити високий рівень загальної ерудиції автора, блискуче знання як Святого Письма, так і києворуських текстів. Оправданим видається, як для науково-популярного типу видання, багаторазове цитування великих фрагментів літературних пам'яток, включення до корпусу текстів аскетичної літератури Літопису руського у повному обсязі. Залучено значну наукову літературу.

Книга архиєпископа Ігоря Ісіченка вражає прозорістю концепції, прекрасним стилем.

ЗМІСТ

Вступ 9

Дискурсивна стратеґія аскези

Християнський аскетизм 31
Ісихія 39
Молитовний дискурс 48
Досвід патристики 120

Ритм церковного уставу

Монаші устави 151
Монастирі Київської Руси 163
Естетика побуту 186
Сакральний простір 195

Духовна боротьба

Євангельські чесноти 209
Агіографічні моделі 217
Персоніфікація спокус 221
Християнське лицарство 225

Сакралізація світу

Провіденційна перспектива історії 245
Єрусалим і Афон 261
Паломництва 272
Пустеля 289

Служіння слова

Біблія 301
Катехеза 311
Послання 327
Проповідництво 338

Висновки 355

Література 361
Список скорочень 381
Покажчик імен 383

Архиєпископ Ігор Ісіченко

Києво-Печерський патерик

у літературному процесі кінця XVI – початку XVIII ст. в Україні

248 стор., 147*230 мм
966-978-966-8917-70-7

У монографії досліджуються основні етапи еволюції тексту Києво-Печерського патерика, відображені в Арсеніївській (1406) та двох Касіянівських (1460 і 1462) редакціях, «Патериконі» Сильвестра Косова (1635), редакції Йосифа Тризни (середина XVII ст.) і «Патерику Печерському» (1661 й пізніші редакції). Зв'язок твору з літературним процесом розглянуто у двох площинах — відбиття в нових редакціях Патерика загальних закономірностей розвитку давньої української словесності та вплив Патерика на інші писемні пам'ятки того часу.

Для літературознавців, викладачів і студентів вишів, усіх, хто цікавиться давньою українською літературою.

ЗМІСТ

Передмова до другого видання 5
Перелік скорочень 11
Вступ 13

РОЗДІЛ **1**
Києво-Печерський патерик — пам'ятка середньовічної східнослов'янської культури

§1 Візантійський літературний досвід як передумова появи твору 29
§2 На шляху до створення київського монастирського епосу 44
§3 Перші відомі редакції Патерика 67

РОЗДІЛ **2**

Засвоєння Києво-Печерського патерика жанрово-стильовою системою українського літературного бароко

§1 Переосмислення жанрового змісту Патерика Сильвестром Косовим 83
§2 Спроба синтезу житійного й історіографічного жанрів у редакції Йосифа Тризни 105
§3 «Патерик Печерський» (1661) — підсумок освоєння жанру українським бароко 115
§4 Вплив Патерика на літературне оточення 128

РОЗДІЛ **3**

Художня мова барокових редакцій Києво-Печерського патерика

§1 Відображення в тексті Патерика зміни форм художньої комунікації 141
§2 Емблематичні властивості тексту 157
§3 Алегоризм художнього мислення барокових агіографів 170
§4 Переклад середньовічної образності мовою культури бароко 184

РОЗДІЛ **4**

Києво-Печерський патерик і культура сарматського бароко

§1 Ідеологія сарматизму як елемент культури українського бароко 195
§2 Кореляція ідеалів Патерика з українською ментальністю 209

Висновки 225

Бібліографія 231

Покажчик імен і назв 241

Архиєпископ Ігор Ісіченко

Духовні виміри барокового тексту

592 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-71-4

«Духовні виміри барокового тексту» — збірка досліджень, які були написані між 1984-м і 2015-м роками. Вона складається з шести розділів, де статті упорядковано тематично, а не хронологічно. Узяті навзагал ці дослідження продовжують проєкт відомого славіста Дмитра Чижевського.

Автор аналізує твори Івана Вишенського, Касіяна Саковича, Кирила Транквіліона Ставровецького, Сильвестра Косова, Іоаникія Ґалятовського, Паїсія Величковського, Григорія Сковороди та ін.

Для літературознавців, викладачів і студентів вишів, усіх, хто цікавиться давньою українською літературою.

ЗМІСТ

"Це підпільне бароко…" (Наталія Пилипюк) 7

РОЗДІЛ 1

Механізми творення тексту

Кирило-мефодіївські парадигми самоідентифікації української культури 32
У пошуку наративної програми барокового літературного твору 41
Містична перспектива літературного тексту в культурі українського бароко 50
Бароко — мистецький стиль і літературна епоха 54
Київський ареопаг православного Єрусалиму 66
Берестейська унія й українська література XVII століття 86
Православна Контрреформація та розвиток барокової культури України 101

РОЗДІЛ 2

Текст як феномен містичного діялогу

Сакраментальні виміри барокового дискурсу 108
Духовність Ігнатія Лойоли і барокова риторична культура України 115
Літературна спадщина св. Терези Авільської
в рецепції православної книжности 142

РОЗДІЛ 3

Текст як феномен полемічного діялогу

о. Петро Скарга і християнський Схід: український вимір 160
Трактат о. Петра Скарги ТІ «O jedności Kościoła Bożego»
як чинник українського літературного життя XVI ст. 171
Східна аскеза і бароковий текст: досвід могилянського Києва 180
Феномен свт. Петра Могили: ідентичність
і вселенськість у духовному досвіді могилянського Києва 192
Полемічна література перед викликом нескінченности 203
Іван Вишенський і Львівське братство: літературні аспекти діялогу 215
Історична ретроспектива в багатовимірності
барокового полемічного дискурсу
(зі спостережень над діялогом о. Лева Кревзи, ЧСВВ
та о. Захарії Копистенського) 229
Сакраментальні виміри християнської етики
в трактаті Євсевія Пиміна «Λίθος» 239

РОЗДІЛ 4

Поетика тексту

«Вірші на жалосний погреб гетьмана Сагайдачного»
о. Касіяна Саковича та проблема джерел "козацького бароко" 250
«Exegesis» Сильвестра Косова (1635):
маніфест києво-могилянської Контрреформації? 264
«Перло многоцінне» Кирила Транквіліона Ставровецького
як феномен української барокової релігійної культури 282
Досвід християнської святости в українській бароковій сюжетиці 301
Барокова рецепція персонажів «Києво-Печерського патерика»:
Святі-письменники 312
Мучеництво святих Бориса і Гліба —
архетипний сюжет українського письменства 326
Аскетична традиція Києво-Печерського монастиря
в агіографічному дискурсі свт. Димитрія Туптала 336
Культ прп. Нестора Літописця як чинник самоусвідомлення
ранньомодерного письменника 344
Мученицький архетип у житійному просторі Руїни 351
Трактат о. Іоаникія Ґалятовського «Fundamenta» 365

РОЗДІЛ 5

Літературні тенденції

Українська барокова проза в пошуку літературної моделі початків східнослов'янської історії 390
Рим на бароковій мапі Європи (зі спостережень над ідеєю Риму в моделі світу книжників кола митрополита Петра Могили) 412
Риторика й барокове проповідництво в шкільній культурі Києва XVII ст. 419
Біблійні архетипи у художньому світі барокової проповіді 429
«Мир с Богом человѣку» в контексті богослов'я покаяння 437
Чернігівсько-сіверська аскетична традиція та духовні пошуки новочасної України 459
"Василіянське бароко" 468
Сакральний простір «Саду божественних пісень» Григорія Сковороди..... 497
Онтологія дороги в «Автобіографії» прп. Паїсія Величковського 514

РОЗДІЛ 6

Бароковий текст у сучасному дискурсі

Давня українська література в духовному світі сучасної людини 522
Літературна спадщина X–XVIII ст. — предмет вивчення і засіб формування сучасного інтелектуала 534

Архиєпископ Ігор Ісіченко

Війна барокових метафор

"Камінь" Петра Могили проти "підзорної труби" Касіяна Саковича

178

348 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-20-2

Ця книжка посіла перше місце у номінації «Хрестоматія/ Літературознавство» рейтингу «Книжка року-2017».

Полемічне протистояння трактатів «Perspectiwa» Касіяна Саковича (1642) і «Λίθος» Євсевія Пиміна (1644), під чиїм іменем приховався гурток православних інтелектуалів з оточення митрополита Петра Могили, було одним із найбільш яскравих і певною мірою епатажних епізодів літературного життя України епохи Бароко. Однак досі воно розглядалося лише принагідно, і то виключно в контексті православно-католицької полеміки, як протистояння певних богословських і суспільно-церковних концепцій. Пропонована книга виводить аналіз обох текстів у площину барокового діялогу, в якому змагання ідей набуває яскравої образної форми, обертаючись справжньою війною метафор і вправлянням у дотепності талановитих авторів. Спостереження архиєпископа Ігоря Ісіченка над творами будуть цікаві як для літературознавців і богословів, так і для всіх, хто цікавиться історією української культури.

Перелік скорочень 5

Вступ 7

Діалог Касіяна Саковича та Євсевія Пиміна в літературознавчій інтерпретації

Відкриття Касіяна Саковича 13
Росія, др. пол. XIX ст. 16
Український погляд 21
З позицій марксизму 27
У вільному світі 29
Ювілейні публікації 33
Сучасний етап 36

Наратор

Касіян Сакович: шлях пошуків і розчарувань 41
«Kalendarz stary» (Вільно, 1640) 49
«Sobor kiiowski schizmatycki» (Варшава, 1641) 61
Загадка Євсевія Пиміна 67

Динаміка назви

Символічний простір титульної сторінки 76
«Επανόρθωσις abo Perspectiwa» 80
«Λίθος albo Kamień» 84

Геральдичний пролог

Шренява — переможний герб Любомирських 88
Хрест — Богові, стріла — ворогам (на герб Бжозовських) 91

Комунікативна перспектива

Адресат «Perspectiwy» 93
Адресат «Λίθος'у» 97

Розширення перспективи

Напучення "грекоруському" читачеві 101
Метафоричні бар'єри перед "темнохвильою перспективою" 106
Профетичні конотації Каменя 111

Реєстри помилок 114

Хрещення «Perspectiwa» (116) «Λίθος» (118)
Богословський резонанс (122)

Миропомазання «Perspectiwa» (124) «Λίθος» (127)
Богословський резонанс (131)

Сповідь «Perspectiwa» (132) «Λίθος» (135)
Богословський резонанс (142)

Євхаристія «Perspectiwa» (145) «Λίθος» (152)
Богословський резонанс (174)

Священство «Perspectiwa» (178) «Λίθος» (182)
Богословський резонанс (185)

Подружжя «Perspectiwa» (187) «Λίθος» (189)
Богословський резонанс (191)

Оливопомазання «Perspectiwa» (194) «Λίθος» (197)
Богословський резонанс (208)

Устав «Perspectiwa» (211) «Λίθος» (237)
Богословський резонанс (282)

«Paraenesis» ... 283

«Pro colophone» ... 289

«O pochodzeniu Ducha Świętego» ... 293

«O zwierzchności cerkiewney» ... 297

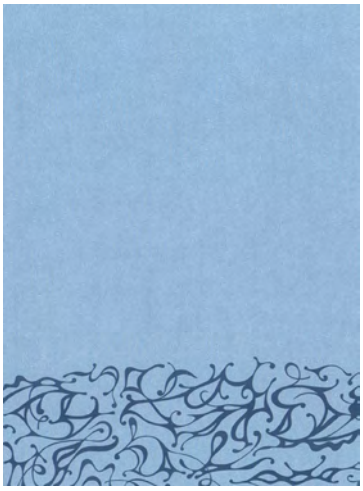
Висновки ... 309

Бібліографія ... 315

Покажчик імен ... 336

Дмитро Чижевський

Український літературний барок: нариси

460 стор., 125*163 мм
ISBN 966-7021-82-3

Ця студія Дмитра Чижевського вперше була оприлюднена на сторінках третього, четвертого та п'ятого томів «Праць Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі» (1941–1944 роки). У вступі до своїх нарисів Чижевський писав: "Видаю їх з надією, що ті, хто має змогу легше дістатись до першоджерел, продовжать мою працю. Буду так само радіти, якщо усі висновки моєї праці дальше дослідження відкине, як і в випадку, коли більшість їх знайде підтвердження. Бо завданням моєї праці є в першу чергу поставити ті питання, на які україністика мала б дати відповідь". Утім, склалося так, що піонерська студія Дмитра Чижевського й досі залишається єдиною ґрунтовною структуралістською працею про українську поезію XVII–XVIII століть.

Книга «Український літературний барок» Дмитра Чижевського представляє найфундаментальніше зацікавлення вченого — складну культурно-історичну епоху української літератури XVII–XVIII ст. Перед дослідником стояло два завдання: перше — подати чітку періодизацію історії літератури, в яку б органічно вписалося бароко (варто відзначити,— мало прописане на той час); друге — довести, що період бароко виявився самобутньою епохою небувалого розквіту української літератури й містив "сонорні" коди з європейськими літературами (культурами).

За Чижевським, бароко виявилося "модерною" течією, що буквально сколихнула засади тогочасного мислення в усіх сферах культурного, суспільного чи соціального життя. Іншими словами, XVII ст. для України виявилося початком докорінних перетворень, утілення сміливих проектів та ідей.

Цінність бароко полягає не лише у формальному аспекті — жанровому, стильовому, тематичному тощо розширенні. Здається, саме в XVII ст. українська культура дістала потужний мультикультурний досвід, всотала в себе різноментальні, різноетнічні, різномовні, різнорелігійні чинники. Поруч зі староукраїнським

словом у літературі утвердилося польське, латинське тощо. Українські письменники не обмежували себе й у виборі матеріалу, "літературним" могло стати все: високе, низьке, світське, церковне, поганське, народне, шляхетне, потворне, трагічне, сатиричне...

Українське бароко багато в чому завжди буде загадковим, оскільки та культурна, семантична тощо різноманітність, що лежить у його основі, здатні витворювати чимраз нові горизонти бачення, нові інтерпретаційні картини. Відтак цілком природно, що до бароко звертатимуться в наступні (ймовірно — "співзвучні") культурні епохи як не лише до української традиції, екзотичної віхи в її континуальності, а й як до своєрідних "корисних копалин", котрі ще треба віднайти й "упровадити" в гуманітарне, наукове, творче виробництво.

ЗМІСТ

Олекса Мишанич. Дмитро Чижевський як історик давньої української літератури 6

ЧАСТИНА ПЕРША

Передмова 27
1. "Поезія барока" 37
2. З історії української епіграми 47
3. Майстер малих форм 80
4. Невідомий український поет 18-го віку 122

ЧАСТИНА ДРУГА

5. До перекладів Сковороди 160
6. Решткы підручника поетики Сковороди 184
7. Сковорода, яко реформатор віршування 194

Додаток до глави 7-ої 247

Григорій Сковорода. «Сад божественных пѣсней, прозябшій из зерн Священнаго Писанія» 251

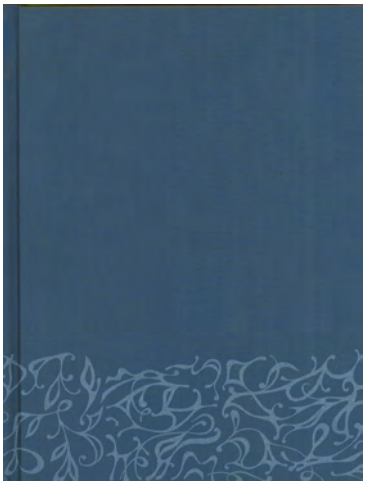
ЧАСТИНА ТРЕТЯ

8. Емблематична поезія 326
9. Гербовна поезія 379
10. До типології барокової віршованої літератури 404

Покажчик імен 441

Дмитро Чижевський

Філософія Г. С. Сковороди

432 стор., 125*163 мм
ISBN 966-7021-83-1

Фундаментальна монографія Дмитра Чижевського «Філософія Г. С. Сковороди» вперше побачила світ у Варшаві 1934 року як двадцять четвертий том праць Українського Наукового Інституту. На багатющому джерельному матеріалі Чижевський досліджує тут засади сковородинської метафізики, антропології, етики тощо, править про місце та роль Сковороди в європейській мисленнєвій традиції. Універсалії та образи великого українського філософа яскраво увиразнюються на тлі античного платонізму й новоплатонізму, патристики, середньовічної та новочасної (передовсім німецької) містики. Ця книжка давно вже стала класикою історико-філософської сковородіяни.

Чижевський зробив настільки багато, що його спіткала найкраща з можливих доль ученого: його висновки здаються тепер очевидними — і водночас продовжують рухати науку. З урахуванням того, що донедавна з ними мало хто міг ознайомитись.

Класичну гірацю Чижевського «Філософія Г. С.Сковороди», яку перевидано завдяки наполегливій праці Леоніда Ушкалова, присвячено широкоформатному аналізу світогляду Сковороди та формуванню його вчення.

«Філософія Сковороди» виграє конструктивно: порівняно з «Бароком» ця монографія надзвичайно чітко вибудована. «Вступ — Підстави — Метафізика — Антропологія — Етика — Містика — До джерел Сковороди». Власне, це підручник — проблемний, новаторський, яким, власне, і має бути підручник. Чижевський визначає роль Сковороди у вітчизняній культурі (“Сковорода стоїть у центрі української духовної історії”) і його місце в традиції європейської думки (“близькі відносини Сковороди до цих трьох філософічних та релігійних традицій не є в обставинах тодішньої України ніяке диво”).

Розум без зарозумілости; новаторство без екстреми; енциклопедичність без накопичення другорядних фактів. Навіть якщо всі висновки Чижевського були б спростовані (як він хотів; як він побоювався,— і чого не сталося), цих рис науко вого почерку вистачило б, аби його праці варто було перевидавати й перечитувати.

Леонід Ушкалов.
Сковородіяна Дмитра Чижевського ... 7

Передмова ... 31

I. ВСТУП

1. Проблематика ... 36

II. ПІДСТАВИ

2. Coincidentio oppositorum ... 44
3. Κύκλος τῶν κύκλων ... 58
4. Hieroglyphica, emblemata, symbola ... 71
5. Symbola et emblemata ... 85
6. Біблія ... 114

III. МЕТАФІЗИКА

7. Матерія ... 137
8. Materia aeterna ... 144
9. Дуалізм ... 152
10. Ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀμερίστως, ἀσυγχύτως ... 170
11. Бог ... 175
12. Премудрість ... 190
13. Рослина як символ усесвіту ... 197

IV. АНТРОПОЛОГІЯ

14. Внутрішня людина ... 214
15. Серце ... 224
16. Кілька символів ... 234
17. Безодня ... 240
18. Мікрокосмос ... 246
19. Пізнання ... 257

V. ЕТИКА

20. Θέωσις ... 266
21. Спокій, мир, субота ... 273
22. Світ ... 277
23. Самоприниження ... 287
24. Нерівна рівність ... 299
25. Педагогіка ... 324
26. Сковорода й Україна ... 328

VI. МІСТИКА

27. Сковорода – містик ... 342
28. Сковорода – містичний поет ... 356

VII. ДО ДЖЕРЕЛ СКОВОРОДИ

29. Передпосилки Сковороди ... 386

До таблиць. Тексти та пояснення ... 395
Покажчик імен ... 403
Index symbolorum et emblematum ... 425

Юрій Барабаш

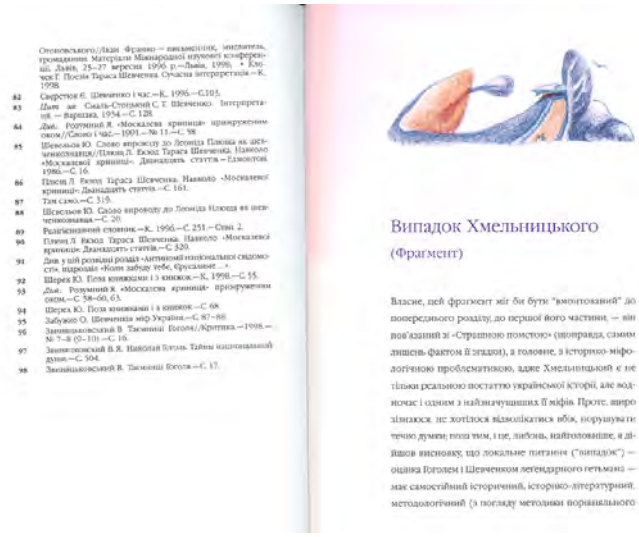
“Коли забуду тебе, Єрусалиме…” Гоголь і Шевченко. Порівняльно-типологічні студії

376 стор., 135*195 мм
ISBN 966-7021-50-5

За цю книгу автор отримав Національну премію ім. Тараса Шевченка у галузі літератури за 2003 рік.

Розвідка Юрія Барабаша — це перша спроба комплексного порівняльного аналізу життєвих доль і творчих індивідуальностей М. Гоголя та Т. Шевченка як найвидатніших, воістину знакових постатей в українській культурі. У типологічному ракурсі, у широкому історичному та крос-культурному контексті розглянуто аспекти схожості й разом суттєві за своєю суб’єктивною й об’єктивною природою відмінності, розбіжності, часом і контроверсії, поміж двома мистцями, їхні естетичні, етичні, історіософські системи, соціальні концепції, конфесійні позиції, психологічні та поведінкові настанови, шляхи національної самоідентифікації та формування національної свідомості — з огляду на антиномічність і різноспрямованість векторів цього процесу. Виявляються як моменти етнічної, моральної, духовно-художньої близькості, корелятивної взаємозв’язаності, так і бінарні опозиції структурного і значеннєвого порядку.

Випадок Хмельницького

(Фрагмент)

Власне, цей фрагмент міг би бути “вмонтований” до попереднього розділу, до першої його частини, — він пов’язаний зі «Страшною помстою» (шкода, самим лишень фактом її згадки), а головне, з історико-міфологічною проблематикою, адже Хмельницький є не тільки реальною постаттю української історії, але водночас і одним з найзначущіших її міфів. Проте, виро зізнаюся, не хотілося відволікатися вбік, порушувати течію думки; вищ чим, і це, любонь, найголовніше, я дійшов висновку, що локальне питання (“випадок”) — оцінка Гоголем і Шевченком легендарного гетьмана — має самостійний історичний, історико-літературний, методологічний (з погляду методики порівняльного

Короткий вправід 9

Антиномії національної свідомості 15
Чиї ми діти? 19
"Коли забуду тебе, Єрусалиме..." (Бінарна опозиція "батьківщина — чужина") 37
Дискурс "бусурманства" 70

«Страшна помста» у трьох вимірах (Міфологія. Історіософія. Етика) 107

Випадок Хмельницького (Фрагмент) 201

"Мій бідний protégé", або Після Гоголя... 229
Дві містифікації 229
Гоголівський притяг 234
Мова імперії 240
"Художник петербурзький!" Гоголь. «Портрет» — Шевченко. «Художник» 255
Портрети й автопортрети 259
Підтексти "петербурзького(-их) тексту(-ів)" 271
В єдиній художній просторі 286
Войовничі реалісти?.. 304

Що далі? 347

Покажчик імен 351

Марко Павлишин

Ольга Кобилянська: прочитання

друге видання

358 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-40-0

ЗМІСТ

Ця книжка стала переможцем у номінації «Гуманітаристика» рейтингу «ЛітАкцент року-2008».

Переднє слово до другого видання 5

Передмова 9

1. “Німеччина” чи ні?: Питання ідентичності 19
2. Природа людини 49
3. Ніцше чи ні? 81
4. «Земля» без братовбивства 145
5. “Мені не соромно отворити уст про мої чувства”: Взаємини Ольги Кобилянської з Осипом Маковеєм 173
6. Що таке нація? Пізня проза 231

ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА. ДОЛЯ 283

Бібліографія 341

Покажчик імен та творів 345

Тематичний покажчик 357

Ольга Кобилянська — ідентичність чи автентичність?

Ярослав Поліщук

Може, треба починати від того, що ця книга давно була очікувана в Україні? Ще від початку десятиліття автор заінтриґував читача, публікуючи свої інтерпретації Кобилянської на сторінках періодики, зокрема в журналі «Сучасність» (2001–2003). На підставі тих публікацій напрошувалося враження, що заповідається на цілісну працю, причому евристичну, яка по-новому розставить акценти літературної класики. Напругу підігрівав і той факт, що протягом цього періоду наша суспільна думка менш чи більш активно «пережовувала» тему інтимних стосунків Кобилянської та Лесі Українки, неймовірно розрекламовану та розтиражовану в медіях. Оцінки ж Марка Павлишина виглядали в цьому контексті принаймні стриманими: дослідник явно не квапився приміряти на себе лаври скандальної слави першовідкривача «полуничок», хоча назагал критицизму його позиції не бракувало. Авторитет ученого заслужено піднесла (принаймні, в Україні) його попередня праця «Канон та іконостас» (1997), часто дискутована та цитована в середовищі гуманітаріїв. Якщо, міркували, Марко Павлишин так відважно й переконливо звойовує стереотипи та кліше («іконостаси») української літератури, то й у царині Кобилянської від нього належить сподіватися нового погляду. Нарешті тепер згадана вище інтриґа розкривається: харківське видавництво «Акта» оприлюднило монографію відомого австралійського вченого, професора М. Павлишина з непретензійною, на перший погляд, назвою «Ольга Кобилянська: Прочитання».

Головним персонажем книги стає текст Ольги Кобилянської. Уживаємо це поняття радше в його ширшому значенні, хоча не в універсально-лаканівському, де втрачається грань між вербалізованим та уявлюваним текстом. Коли ж оцінювати текст, опредмечуваний у монографії Марка Павлишина, то він присутній принаймні на кількох рівнях та в кількох якостях: 1) канонічний художній твір, що піддається викличним інтерпретаціям та виявляє приховані від попередників смисли; 2) нехрестоматійний, марґінальний твір, якому досі не надавали поважного значення, трактуючи його як тло для канону (наприклад, ранній «Щоденник» або пізній роман «Апостол черні»); 3) епістолярне письмо, знання якого дає змогу арґументувати критику стереотипних образів письменниці; 4) автодокументальні свідчення, як-от кілька біографій Кобилянської, писаних у різні часи та з різного приводу, — блискучі документи змінної автопрезентації авторки в літературному житті її епохи. До цього сухого переліку слід додати, що критик не лише блискуче знає тексти та метатексти Кобилянської, а й підходить до їх прочитання делікатно, уважно, неупереджено, диференціюючи свою дослідницьку оптику залежно від характеру та функції аналізованого текстового матеріалу.

…

Спробуємо коротко сформулювати цікаві, подекуди парадоксальні, висновки дослідника, що репрезентують його евристичні

версії прочитань Кобилянської. Зрештою, вони досить добре виокреслюються у структурі праці, кожен розділ якої перетворюється у своєрідний детективний сюжет та обдаровує читача альтернативним прочитанням хрестоматійно знаних творів та біографічних акцентів буковинської письменниці, до того ж, критично відсторонених щодо стереотипів – від соцреалістичного образу «гірської орлиці» до постмодерного кліше «хтосічка чорненького».

1. Відповідаючи на питання ролі «німеччини» в письменницькій біографії О. Кобилянської, автор студії заперечує популярне уявлення про нібито можливу успішну кар'єру письменниці в німецькій літературі. М. Павлишин доводить, що в таких твердженнях українські критики радше виявляли бажане за дійсне. Ще від першої оцінки Лесі Українки, яка наголошувала на провідній ролі «німеччини» в освіті та мистецьких критеріях буковинської авторки – як передумові її самобутньої постаті в українській культурі, — утвердився стереотип, що пов'язував Кобилянську з домінуючим німецько-культурним (власне, австрійсько-німецьким, мова йде про спільний мовно-культурний ареал) впливом. Критикуючи цю тезу, М. Павлишин перечитує біографічні свідчення самої авторки «Царівни», аналізує факти публікацій та відгуків у німецькій пресі, аби верифікувати загальноприйняте твердження.

2. Дилеми ніцшеанства відстежуються в кількох проекціях. М. Павлишин прагне локалізувати цю тезу, зіставляючи тексти Ф. Ніцше та постулюючи окремі запозичення або впливи, присутні у творах Ольги Кобилянської. При цьому впливи могли бути не безпосередніми, а опосередкованими – через інші лектури, в яких пропагувалися ідеї «божевільного філософа». Але й запозичення буковинської письменниці не буквальні, а творчі, свідомі. Іншу грань теми виявляють впливи дарвінської теорії, поступових ідей Конта та подібні, — адже світогляд Кобилянської не формувався виключно на культі надлюдини-Заратустри. У праці М. Павлишина ніцшеанству загалом приділяється чимало уваги, — ця тема порушується в кількох розділах книги.

3. Інтригуючу версію автор пропонує щодо трактування «Землі». Відомо, що свого часу саме цей роман був поставлений у центр канону. Павлишин, однак, не обмежується деконструкцією соціологічного прочитання твору, як можна було б гадати. Він іде далі й зауважує стійку апорію інтерпретаційних схем, котру ніхто з дослідників так і не подолав. Це тема братовбивства в «Землі» — тема, яку, власне, критики нав'язали читачеві, бо в самому тексті відсутнє однозначне звинувачення Сави як братовбивці. Цей цікавий аспект твору різнобічно коментує автор, відділяючи авторський (аукторіальний) наратив від опосередкованих оцінок персонажів та беручи до уваги чинники, які пізніше нашаровувалися на первісний текст, а саме: а) оцінки критиків; б) коментарі письменниці, зокрема в листах та виступах; в) совєтський ідеологічний шаблон, який вихолощував текст до ролі ілюстрації марксівської теорії соціальної боротьби. Останній, здається, остаточно приглушив автентичний голос письменниці, репрезентований текстом роману, і накинув читачеві стереотип, чинний і подосі, в студіях останніх років. І про це цікаво розважає дослідник, окреслюючи цілком конкретну лакуну в читанні класичного твору письменниці.

4. Традиційно табуйованою сферою вважалося приватне життя «буковинської орлиці», передовсім її стосунки з чоловіками. Марко Павлишин знімає це табу на прикладі чи не найзагадковішої та найскандальнішої на свій час історії – роману з Осипом Маковеєм. Відтворити перипетії цієї любовної історії йому дає змогу кореспонденція обох літераторів, тим паче, що вона лише частково відома читачеві в 5-томному виданні, тоді як решта листів лишається неопублікованою. Уважно перечитуючи цей епістолярій в архівних сховищах, автор праці уточнює риси людського характеру своєї героїні. Утім, характерно, що він підходить до матеріалу неупереджено, адекватно – після стількох критиків, котрі дещо спрощено трактували ці взаємини та зазвичай докоряли Маковеєві, котрий, мовляв, злегковажив, дезертирував од особливої місії, яку йому як патріотові належало прийняти беззастережно.

5. Інше табу перекочувало в нашу епоху, радикально змінивши смисл заборони. Якщо раніше критика взагалі замовчувала пізній роман «Апостол черні», вважаючи його незрілим та ідеологічно шкідливим, то в 90-х роках XX століття, навпаки, цей твір визнано мало не за еталонний, а його головного персонажа Юліана Цезаревича – за взірець національної ідентичності. Марко Павлишин, перечитуючи роман заново, засвідчує, що текстові інтенції виразно суперечать такій шаблонізації. Цезаревич зовсім не відповідає ідеалові письменниці (здається, ідеальний чоловічий персонаж узагалі не властивий її письму!), тоді як жіночі персонажі посвоєму конструктивніші у своїй життєвій програмі «малих діл», ніж він. Узагалі, Кобилянська трактує поняття нації модерно, доводить Марко Павлишин, — як предмет вільного вибору, а не мус походження й традиції. Ця теза знаходить прикметне вираження на сторінках останнього роману письменниці.

Але що таки водило пером О. Кобилянської – поміж контроверсій і драм її особистої долі? Це питання супроводжує інтригу читання книги Марка Павлишина від початку до кінця. Наприкінці книги, як додаток до розвідки, вміщено неопубліковане оповідання «Доля», яке видавалося дослідникам надто автобіографічним, щоб його оприлюднювати, — й воно цілком доречно завершує приватно-біографічну тему книги.

…

Александер Ф'ют

Зустрічі з Іншим

Переклад з польської
Ярослава Поліщука

Серія «Перекладацькі проекти» 191

268 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-34-9

У книзі увага зосереджена на трьох проблемних вузлах: один шлях веде на так звані Креси, сприйняті зі зворотної, непольської перспективи; другий провадить на інші континенти — до Південної Америки, що постає у спостереженнях Ґомбровича й естонського філософа Кейсерлінґа, та до Північної Америки, побаченої очима Мілоша, Ґловацького, Брихта, Косінського, Щепанського; третій мотив становлять рефлексії над досвідом обох тоталітаризмів на теренах Східної та Центральної Європи. Своїми постколоніальними, антитоталітарними та гуманістичними акцентами ця праця цілком актуальна для сучасної України і, очевидно, викличе зацікавлення українського читача.

Автор пропонує нову мову опису літератури, відсвіжує способи інтерпретації світу культури.

Передмова 7

Довкола «Серця пітьми» 13

1

Колонізація? Полонізація? 27
Велике Князівство Литовське:
між утопією та ностальгією 37

2

Ніби за вікном 49
Місто з багатьма іменами 72
Посмертні пригоди Бруно Шульца 96

3

Подоріж "Континентом Третього Дня Творення Світу" 117
Вростання в Америку 133
Стрибок за океан 153

4

Зіткнення з антицивілізацією 171
Перед наступом світу фаст-фудів 190
Повернення до Центральної Європи? 206
Побачене з центру Європи 225

Післямова. Дискусійне поле ідентичностей (Ярослав Поліщук) 231

Бібліографія вміщених праць 247

Покажчик імен і творів 251

Про автора 263

Список скорочень цитованих художніх творів 266

ПЕРЕДМОВА

Зізнаюся: трапилася зі мною дивовижна пригода. Коли я писав книжку «Питання про ідентичність», не припускав, що порушені в ній проблеми невдовзі перетворяться на загальне місце — стануть не лише предметом наукових праць чи будуть дискутовані у вузькому колі фахівців, а й потраплять на сторінки періодики та щоденної преси. Коли ж завершив «Бути (або не бути) центральноєвропейцем», мало хто в Польщі цікавився цими питаннями, сам конструкт Центральної Європи менше промовляв до уяви моїх земляків, аніж до уяви чехів, угорців або мешканців колишньої Югославії. Нині ситуація змінилася кардинально: центральноєвропейська література викликає жваве зацікавлення у країні над Вислою, а два знані видавництва — «Pogranicze» і «Czarne» публікують цілу серію книжок авторів із цієї частини континенту. Та й саме поняття Центральної Європи несподівано ожило під пером двох письменників, поляка й українця, — Анджея Стасюка та Юрія Андруховича. Коли, натхненний книгою Еви Томпсон «Трубадури імперії», я намагався перенести постколоніальну методологію на ґрунт дослідження польської літератури, зацікавлення постколоніалізмом були в моїй Вітчизні ще в зародковій стадії. Раніше такі спроби можна було знайти в Україні — в есеях Миколи Рябчука та Олі Гнатюк. Нині ж постколоніальні студії в Польщі стали дуже модними, ними займаються кафедри кількох престижних університетів.

Не криюся, що пишучи ці книги, які в моєму розумінні становлять своєрідний триптих, я насамперед шукав опосередкованої відповіді на питання, котрі нуртували в мені самому. Отже, я запитував також і про власну ідентичність, бо мої предки прибули до Галичини з Угорщини, приречені на вигнання за участь у визвольному повстанні 1848 року. Я повторював автоіронічно гамлетівську дилему, оскільки мій дід мандрував по всій Австро-Угорській імперії, а мій батько народився у Відні. Я пробував уявити свою зустріч із Іншим, бо мені назавжди лишився в пам'яті цивілізаційний шок, який довелося переживати громадянинові Польської Народної Республіки, котрий, будучи тридцятилітнім, опинився на мітичному Заході, конкретніше кажучи, у Франції. Другим таким шоком стало для мене перебування в Сполучених Штатах у 1981–1986 роках. Небавом я спостеріг, що з такими дилемами змагаються не тільки мешканці Центральної Європи, а отже, рефлексія над польською літературою наближає до розуміння проблем, що їх багато людей досі сприймають як незагоєні рани. Можливо, через те, на мій великий подив, ці есеї про польських письменників викликають жваве зацікавлення в Чехії, Румунії, Сербії, а тепер і в Україні. Це передусім заслуга моїх перекладачів. Відтак хотів би тут висловити свою величезну вдячність Ярославові Поліщуку за труд і старанність, які він вклав у тлумачення моїх незугарних спроб.

Бувають "хуліганські книжки", котрі викликають сум'яття в серцях і розумах сучасних їм читачів, не раз змінюючи їхнє життя. Проте бувають також книжки, спершу мало зауважувані, ба навіть легковажені, які набувають щораз вагомішого значення з плином літ, книжки майже пророчі. До них напевно належить «Сер-

це пітьми» Джозефа Конрада. Опосередкованим доказом непроминальної актуальності цього твору можуть бути палкі суперечки, які нині точаться навколо повісті серед постколоніальних дослідників. Проте ця лектура нерідко є міцно заідеологізованою, що шукає обґрунтування для наперед прийнятих тез, згідно з якими письменник висловлює імперський погляд щодо культури країн Третього Світу. Тим часом архітвір Конрада чудово захищається перед так грубо спрощеними інтерпретаціями, але також схиляє до вибору значно цікавіших і більш інтриґуючих шляхів, що їх започатковує й визначає. Довкола нього, як виявляється, зосереджуються надзвичайно актуальні питання та проблеми. Моя книжка постала з роздумів над цією дивовижною оповіддю. До її написання схилило мене відчитування «Серця пітьми» як притчі про зустрічі з Іншим, рясної на явні та приховані значення.

Інше у творі Конрада має не одне ім'я. Спокушає, вабить, ошелешує, викликає захват, але також буває вбивчим. Воно то змушує до авторефлексії, то знову загрожує зацикленням — у жесті самозахисту — на тому, що знане, близьке, освоєне. Буває й так, що воно лишається у шлейфі тіні, не зауважене й не спостережене. То інший прибулець, ближчий чи дальший сусід, або також чужий, котрий послуговується відмінною від нашої мовою, культивує окремі традиції та звичаї чи сповідує погано нам знану релігію; часом він виявляється приятелем, але не раз — смертельним ворогом. Щоправда, іншого зображують у літературі, однак зазвичай йому визначено місце опосередковане, другорядне, його втискують у тло або замикають у клітці стереотипу. Та все ж інші ість, як добре повчає «Серце пітьми», означає також явища ширшого овиду: це можуть бути близькі чи далекі культури, старі й нові цивілізації, віддалені континенти, зрештою — дружні чи недружні політичні системи, відмітність і самість котрих, ніби сконденсовані, володіють більшою силою притягання й відрази, викликаючи навпереміну цікавість та страх.

Категорія Іншого зробила останнім часом шалену кар'єру, головно завдяки студіям Левінаса, Лакана й Тодорова. Щоб запобігти ймовірним непорозумінням, відразу підкреслюю, що надаю їй передусім культурного сенсу. Таким чином, один шлях веде в цій книжці на так звані Креси, побачені, одначе, немовби зі зворотної, непольської перспективи. Звідси питання: які були форми польської культурної домінації на теренах давньої Речі Посполитої Обох Народів? Який портрет українця та образ України змальовує Івашкевич, визнаний за незаперечного прихильника наших південносхідних сусідів? Яке Вільно виникає зі спогадів польського й литовського поетів, котрі належать до різних поколінь? Яким тайнописом сприймають нині прозу Шульца єврейські письменники, що живуть у різних країнах світу?

Другий шлях провадить на інші континенти: до Південної Америки, спостереженої Вітольдом Ґомбровичем і естонським філософом Германом Кейсерлінґом, і до Північної Америки, захопливу таємницю котрої пробують осягнути та здефініювати як еміґранти — Мілош, Косінський чи Брихт, так і інтелектуали й ґастарбайтери, що відвідують її, шукаючи вражень і грошей: їх зображують ме-

муари й щоденники, між іншим, Щепанського, Кшиштоня, Гартвіґ та Мусяла, а також повісті Сємьона, Редлінського чи Ґловацького.

Аби стрітися з Іншим, не треба вирушати за океан. Адже Центрально-Східна Європа пережила протягом останнього століття інвазію двох, не відомих раніше на цих теренах, протилежних форм цивілізації: витворених тоталітаризмом — як у його фашистському різновиді, так і в комуністичному, а також ринковою економікою, в тій її фазі розвитку, котра містить початкові форми ґлобалізації. Інше промовляло до нас протягом півстоліття червоними прапорами, а тепер його знаком стає Мак-Дональдс. Особливо важливою пам'яткою і все ще актуальним аналізом зіткнення з антицивілізацією сталінізму є «Дорога в нікуди» Юзефа Мацкєвича, зате свідчення інтелектуального безсилля перед загрозою другої конфронтації становить проза початку XXI сторіччя.

Зустрічі з Іншим вимагають, і це очевидно, відсвіжування мови опису літератури. Звідси беруться в цій книжці досить ризиковані, признатися, методологічні жести, а також мандрівки до теренів постколоніальних і міжкультурних студій, творення неповноцінних типологій, спроби визначення розмаїтих дискурсів та стратегій, виокремлення різноманітних ролей. Трактувати її належить як вступ до подальших солідних і докладних праць, котрі незабаром, мабуть, з'являться. Бо світ зменшується, й Інший стоїть уже у дверях.

І ще одна заввага. «Зустрічі з Іншим» становлять завершення триптиху, два крила котрого означили мої дві попередні книжки — «Питання про ідентичність» (Краків, 1995) та «Бути (або не бути) центральноєвропейцем» (Краків, 1999). Усі три порушують, у різних сенсах, подібні проблеми, зокрема проблему ідентичності, поступово розширюючи перспективу й ускладнюючи та збагачуючи контексти. У кожній з них зосібна та в усіх трьох разом перегукуються ті самі мотиви, постаті й теми, на взір музичного принципу повторів і трансформацій.

Анатолій Дністровий

Автономія Орфея

варіації на тему поетичної творчості
і навколо неї

196

132 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-16-X

Вступне слово (уривок)

В юні роки, читаючи Вітмена, я дійшов думки, що поезію, якою захоплююся, яка мене хвилює чи виводить зі звичного стану, навряд чи буду здатен пояснити та описати досвід власного переживання від прочитаного. Не тому, що стану безсилим у пошуку потрібних слів для пояснення (хоча цей страх лякав багатьох, хто намагався писати про поезію), а тому, що надзвичайно важко подолати внутрішній бар'єр: те враження від поезії, яке пробуджує своєрідне оніміння. Слово "оніміння" в українській мові має, загалом, неґативний відтінок, що вказує на своєрідну недугу (німота) чи стан пригнічення й безруху. Щодо поетичного досвіду воно, проте, є дуже влучним, оскільки емоційно фіксує (на рівні першої сигнальної системи) первинний стан прочитання — враженнєвість, лише після надходить наше суб'єктивне розуміння. Найважчим є пошук конкретних причин у поезії, що впливають на читача. Та, зрештою, й не це є головним. Чи зачаровані ми магією, чи енергією, чи поривом, чи унікальною поетичною уявою — все це наближає нас до не раціонального, а чуттєвого розуміння поезії. Це не потребує ані доказів, ані будь-яких балачок про хибність її або правдивість. Ми просто віримо-захоплюємося, бо нас приворожує художня автономія поета.

Я свідомий того, що мої подальші міркування будуть далекими від цього підходу. Тому пропонована книжка — суб'єктивний і фраґментарний погляд на поезію.

...

Робота над *Автономією Орфея* розпочалася понад десять років тому, коли я ще не думав про книжку. Ця обставина пояснює певну світоглядну й методологічну "нестабільність" між окремими есеями, які було написано в різний час моїх ідейних пошуків і захоплень аналізом — феноменологічним, текстуальним або соціологічним. Перечитавши їх заново, я спробував надати есеям певної органічності й послідовності, але не настільки, щоб "затерти" ха-

рактер, стиль, словник та інші деталі як виплоду часу їх написання.

Низка есеїв цієї книжки, серед них — *Берклі й творча уява*, *Уроки Ґельдерліна*, *Поезія і містика*, *Контексти Павнда, або пластилін культури*, *Поезія юрського періоду*, *Археологія етнічної пам'яті*, — в тій чи тій редакції друкувалися в часописах «Література плюс», «Критика», «Кальміюс», «Кур'єр Кривбасу», «Молода нація». Після нового опрацювання деякі з них зазнали суттєвих змін і редакційних уточнень.

ОГЛАВ

Вступне слово 7

I. ТІНЬ ШЛЕҐЕЛЯ

Зауваги до теми 19
Спокій і фізика 27
Питання сенсу 32
Творчість і етика 36
Homo lassus і картина світу 40

II. БІЛЯ ДЖЕРЕЛ ГІПЕРТЕКСТУ: УЯВА, ПРОСТІР, РЕАЛЬНЕ

Зауваги до теми 53
Берклі й творча уява 56
Уроки Ґельдерліна 63
Поезія і містика 68
Контексти Павнда, або пластилін культури 79
Археологія етнічної пам'яті 89

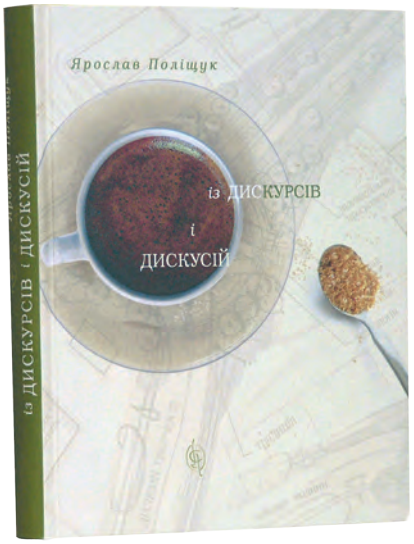
III. МІЖ ТРАДИЦІЄЮ ТА ПРИЙДЕШНІМ

Вступні зауваги 101
Поезія юрського періоду 107
Від усеєдності до фраґментації 112
Автономія Орфея 117

Іменний покажчик 127

Ярослав Поліщук

Із дискурсів і дискусій

198

288 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-12-7

ВСТУПНЕ СЛОВО (уривок)

Розмірковуванням про те, що таке література та які її властиві межі, немає ані початку, ані кінця. Теоретична рефлексія літератури триває, незважаючи на те, що скептики вже проголосили еру посттеорії. Автор цієї книжки також долучається до великої дискусії інтелектуалів, хоча, ясна річ, не має амбіцій знайти властиву відповідь на поставлені руба питання. Мабуть, узагалі вичерпати за допомогою раціональних арґументів сутність того, що називають красною словесністю, неможливо, позаяк феномен літератури — як усякого мистецтва, зрештою, — полягає в таємничому впливі на чуттєву сферу людини.

…

Якщо зміст перших двох розділів цієї книжки склали авторові рефлексії, винесені з дискурсивного поля, то в останній частині читачеві пропонується поринути в стихію дискусій новітньої епохи. Хоча претекстом суперечок стають переважно внутрішньолітературні справи, як-от пореволюційний конфлікт символістів та футуристів, вільна чи узалежнена (в тоталітарних умовах) культура або сучасна криза естетичних вартостей, проте характерно, що в цих дебатах неодмінно проявляється ширший розмах і — так чи інак — вони заторкують цілу гаму гострих суспільних проблем. Тим-то й цікаві ці дискусії в культурній історії: вони своєрідно діаґностують спроби художньої словесності подолати межі та бар'єри власне естетичної свідомості. Це той випадок, коли Інший зустрічається з Тим Самим, пізнаючи себе й розкриваючи власні проекції ідентичності.

…

Вступне слово 7

засадниче

1. АРХІТЕКТУРА УКРАЇНСЬКОЇ КНИГИ

Традиція манускрипту 11
В епоху Ґутенберґа: естетика і технологія 23
Текст як модель світу 38

2. ФОЛЬКЛОР І ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ

Традиція 47
Виклики нашого часу 59

3. ПОСТКОЛОНІАЛЬНА ТРАНСҐРЕСІЯ

Системне зміщення 69
Загумінкова фобія 81

актуальна геопоетика

4. ПРОСТІР ІДЕОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

До природи репрезентації 87
Ідеологія й література: спільні визначники 97
Метафори буття 105

5. ТОПОГРАФІКА МІСТА

Освоєння урбанного простору 117
Дві столиці 124
Захід 141
Схід 150

6. ЛІТЕРАТУРНИЙ ГЕРОЙ: ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЕМАНСИПАЦІЯ

Індивідуальне просвітлення 163
Між пригадуванням і передчуттям 171
Історія навспак 180
Фатум Системи 184

дискусійне

7. СВІТЛО Й ТІНІ «МУЗАҐЕТУ» 193

Формація символістів 194
До універсальних істин 200
Амбіції лідерства 204
Дилеми творчості 209

8. ПОВЕРТАЮЧИСЬ ДО ДВАДЦЯТИХ 217

Література й політика 218
Плюралізм позицій 225
Пік і спад 238

9. ҐРУНТІВСТВО, ПОСТМОДЕРН І ПОП-КРИТИКА 243

Фронт і барикади 246
Народження поп-критики з духу кризи 262

Ярослав Поліщук

Пейзажі людини

триданцять історій
зі світу літератури

видання друге

200

498 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-54-7

ЗМІСТ

Розділ 1. Краєвиди пам'яті

Палімпсест Гоголя
Історичний проект Михайла Старицького
Колоніальна риторика Михайла Булґакова
Археологія в белетристиці (Наталена Королева)

Розділ 2. Пейзажі людини

Слобожанський хуторянин (Яків Щоголів)
Голос Командора (Микола Хвильовий)
Ідентичності Уласа Самчука
Маска Шереха

Розділ 3. Ландшафти культури

Поет-художник (Михайло Жук)
Чехов в українській критиці
Відлуння Тетмаєра
Мандрівна муза Софії Яблонської
Краківські інспірації Максима Рильського

Переднє слово (уривок)

Задум цієї книжки постав на перехресті двох різних і, певною мірою, непоєднуваних тенденцій. З одного боку, це дослідницька спрага пізнавати якщо не нові сторінки, то бодай нові тіні й відтінки української літератури модерної епохи.

...

З іншого боку, не менш важлива потреба впорядкування й регламенування різнобічних суджень і оцінок, які на перший погляд видаються незіставними та взаємно суперечливими. Це спрага методу, пошук методу, який — мабуть, таки більше — на щастя, ніж на жаль,— не дається нам у своїй завершеності, а тільки відкривається у становленні, в конструкції риштовань.

...

У структурі книжки також поєдналися кілька принципів укладання матеріалу. Три розділи репрезентують три відповідні ракурси, крізь які автор пропонує перечитувати знані чи маловідомі тексти українського письменства. У першому розділі йдеться про ті факти літератури, які стають опорними елементами конструювання *культурної пам'яті* й, отже, ідеологічних матриць. Не випадково тут зібрано контроверсійні інтерпретації повісті Миколи Гоголя «Тарас Бульба», прокоментовано історичні твори Михайла Старицького, що вибудовували альтернативну до імперської українську ідентичність. «Біла гвардія» М. Булгакова править за інший приклад ідеологічного роману — канонотворчого вже для радянської доби (попри суперечливу логіку, за законами якої така канонізація відбувається, коли прийняття білогвардійського руху переходить в утвердження червоної тоталітарної влади). Своєю чергою, творчість Наталени Королевої — це приклад альтернативної пропозиції, «християнського роману», який в умовах своєї доби не міг набути ширшого впливу.

У другому розділі увагу зосереджено власне *на постатях авторів*, українських письменників, зокрема на їхніх автокоментарях (у листах, біографічних замітках чи й просто в художніх творах), крізь призму яких спробуємо подивитися на смисл їхньої творчості.

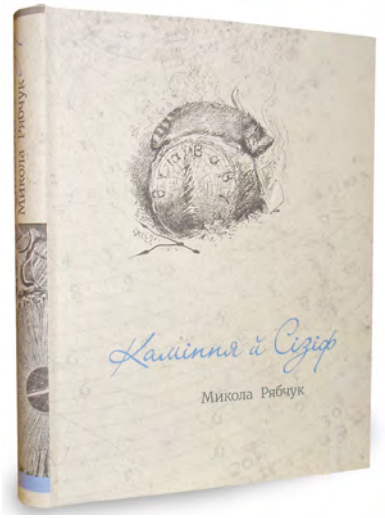
...

Третій розділ цієї книжки присвячено траєкторії, на якій літературний факт (зазвичай художній текст) перетинається з культурним тлом або входить у стосунки *культурного трансферу*.

...

Микола Рябчук

Каміння й Сізіф

202

354 стор., 137*173 мм
978-966-8917-74-5

«Каміння й Сізіф» — збірка літературних есеїв Миколи Рябчука, одного з чільних українських інтелектуалів, який здобув собі в останнє десятиліття міжнародну репутацію блискучого коментатора політичних подій, а проте лишився при тому вірним і своєму давнішому фахові літературного критика. Кожен із чотирьох десятків зібраних тут есеїв — це довірлива співбесіда з автором про ту чи ту книжку, постать, подію, — незмінно проникліва, ледь іронічна, стилево вишукана, інтелектуально захоплива.

Оглав

Від автора 8

Per aspera

18 Французький Сізіф і українське каміння · *Альбер Камю*
24 “Небо, наша справжня вітчизна” · *Луцій Анней Сенека* й *Аврелій Августин*
33 Шевченкова трансатлантична подорож · про книжку *Юрія Луцького*
40 Два Шевченки
48 Лист до султана · над картиною *Іллі Рєпіна*
54 Запізнілий предтеча · *Олександр Олесь*
63 Непростима недуга · *Євген Плужник*
70 Слава наборг · *Еріх Марія Ремарк*
76 Випробування Шевельовим
83 Стигми крил · *Богдан Рубчак*
98 Небесний протяг · *Ігор Римарук*
108 Людина пограниччя · *Кшиштоф Чижевський*

Межі канону

118 Про користь ревізіонізму · *Григорій Грабович*
124 Порцелянові пастушки та українська ідея · про книжку *Олександра Гриценка*
135 "Міньєт з вершками" · *Олександр Кривенко* й *Володимир Павлів*
151 Тексти не ангели · *Володимир Цибулько*
163 Закарпатці за Дунаєм · русинська поезія
170 Людина і символ · *Олесь Гончар*
175 Нелояльна підсвідомість · *Гончареві щоденники*
178 "Я поет робітничий останній" · *Володимир Сосюра*
183 Відчакловування Фауста · *Іван Драч*
190 Урок реставрації · *Євген Гуцало*
195 Яшмова проза на руїнах Діамантової Імперії · *Володимир Яворський*

Пригоди з Історією

204 Множинність історій · *Орест Субтельний*
213 Кінець козацької Атлантиди · *Зенон Когут*
223 Між Гоголем і Шевченком · про ще одну книжку *Юрія Луцького*
233 Імперська історія і національна культура · *Вадим Скуратівський*

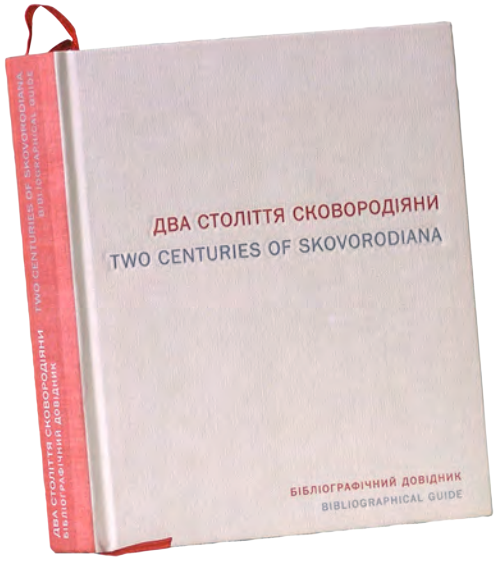
242 Спокута метафізичних провин · «Пан Петлюра?» *Анджея Ковальчика*
262 "Підлішого часу не було й не буде..." · *Михайло Грушевський* і ГПУ
270 Спогади з потойбіччя · про книжку *Надії Суровцової*
277 Лікування амнезії · спогади *Анастасії Лисивець*
283 Життєпис на тлі доби · *Роман Волчук*
296 Історія в дійсному способі · *Юрій Шаповал*

In memoria

306 Чубай як спосіб існування
312 «Dances with Wolves» · *Джеймс Мейс*
321 Остання осінь Патріарха · *Юрій Луцький*
327 Придворний поет Її Величности · *Тед Г'юз*
331 Останнє послання пана Cogito · *Збігнев Герберт*
336 Присутність Мілоша

Два століття сковородіани.

Бібліографічний довідник

204

528 стор., 135*165 мм
ISBN 966-7021-58-0

Бібліографічний довідник «Два століття сковородіяни» визнано Українською бібліотечною асоціацією кращим довідником 2003 року.
Також книжка посіла 1 місце у номінації "Довідкова література" V конкурсу "Книжка року" (2004 р.).

"У свідомості сьогочасного інтелектуаліста Григорій Сковорода (1722–1794), побіч Тараса Шевченко, є справдешнім символом української духовності. Життя Сковороди зазвичай править за питомий вияв української вдачі, а твори письменника: філософські діалоги й трактати, притчі, езопівські байки, візії, псальми та канти, солілоквії, листи й переклади з латини — давно вже стали неодмінним складником класичного українського репертуару."

Леонід Ушкалов

Бібліографічний довідник має на меті зафіксувати найповажніші видання творів Сковороди та численні праці про українського філософа, що з'явилися впродовж XIX–XX століть у цілому світі, насамперед у Європі й Америці.

Довідник подає матеріал в хронологічній послідовності. Усі позиції мають наскрізну нумерацію, а всі супровідні тексти подано українською й англійськоє мовами.

Довідник оснащений іменним та предметним покажчиками. Останній допоможе отримати інформацію щодо наукового опрацювання найрізноманітніших питань сковородіяни: від біографії Сковороди, його світогляду, мотивів та жанрів поетичної творчості до перекладів творів Сковороди різними мовами, зв'язку Сковороди з тими чи тими явищами світової культури.

Керівник проєкту — доктор філології, професор Леонід Ушкалов

Джон Сторі

Теорія культури та масова культура

Переклад з англійської
Сергія Савченка

360 стор., 140*175 мм
ISBN13 978-966-7021-90-1

“Працюючи над цією студією,
я понад усе намірявся створити в читача
початкове уявлення про академічне вивчення маскультури”

Доктор Джон Сторі — викладач культурології і директор «Центру досліджень ЗМІ та вивчення культури» в Сандерлендському університеті.

Книга репрезентує досить широкий спектр поглядів на культуру, включно із маловідомими українському читачеві. Автор стисло і коректно викладає суть досить складних концепцій культури і маскульту. Замість просто оглянути царину, Автор намагається за допомогою цитат і докладних коментарів створити у людини, що досліджує маскультуру, відчуття “смаку”матеріалу. Виникає бажання прочитати дещо з цитованих праць.

Кожний розділ має список літератури, корисної для докладнішого розуміння теми.

Дж. Сторі створив гарний навчальний посібник. Книжка цікава для студентів культурологічних, соціологічних, філософських факультетів, науковців, що студіюють популярну культуру, ЗМІ, сучасне мистецтво, гендерні проблеми, тощо.

Передмови до британських видань 9

Подяка 11

1. ЩО ТАКЕ МАСОВА КУЛЬТУРА?

Культура 14
Ідеологія 15
Масова культура 20
Маскультура як "культура інших людей" 35

2. ПІДХІД "КУЛЬТУРА ТА ЦИВІЛІЗАЦІЯ"

Метью Арнольд 40
Левісизм 48
Американська маскультура: післявоєнна дискусія 56
Культура інших людей 65

3. КУЛЬТУРАЛІЗМ

Ричард Гоґарт та його книжка «Користь від письменності» 70
Раймонд Уїльямс та «Аналіз культури» 80
Е. П. Томпсон: «Формування англійського робітничого класу» 88
Стюарт Гол та Педі Веннел: «Популярне мистецтво» 91
Центр сучасного культурологічного аналізу 100

4. СТРУКТУРАЛІЗМ І ПОСТСТРУКТУРАЛІЗМ

Фердінанд де Соссюр 103
Клод Леві-Стросс, Уїл Райт та американський вестерн 108
Ролан Барт: «Міфології» 113
Постструктуралізм 122
Жак Дерріда 123
Жак Лакан 126
Дискурс і влада: Мішель Фуко та Едвард Сед 130

5. МАРКСИЗМ ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ

Класичний марксизм 137
Франкфуртська школа 141
Альтюсеріанство 156
Неоґрамшіанство та культурологічний аналіз 168
Маскультура та карнавальна сміхова культура 176

6. СТАТЬ І СЕКСУАЛЬНІСТЬ

Фемінізм 183
Популярне кіно, психоаналіз та культурологічний аналіз 184
Читання жіночих романів 193
Мильні опери 205
Читання жіночих журналів 215
Фемінізм як соціальна практика 225
"Чоловічий" аналіз та маскулінізм 226
Теорія нетрадиційної сексуальності 228

7. ПОСТМОДЕРНІЗМ

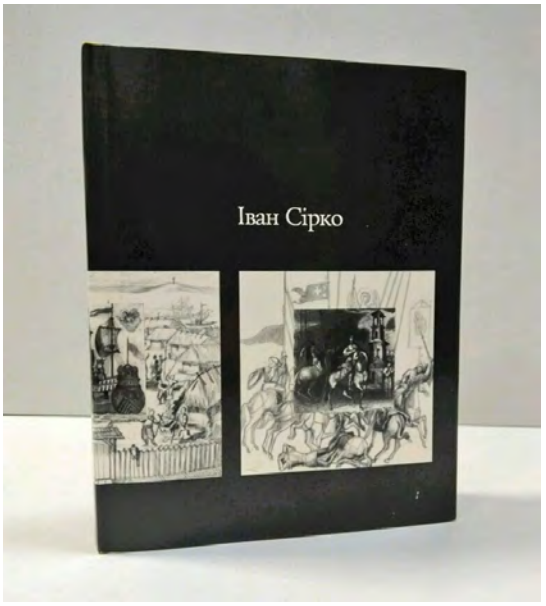
Постмодерні умови ... 237
Постмодернізм у 60-х роках ... 239
Жан-Франсуа Ліотар ... 243
Жан Бодріяр ... 246
Фредрик Джеймсон ... 253
Постмодерна поп-музика ... 262
Постмодерне телебачення ... 266
Постмодернізм і плюралізм цінності ... 271

8. МАСОВА КУЛЬТУРА ТА ПОЛІТИКА

Криза парадигми в культурологічному аналізі? ... 280
Сфера культури ... 284
Сфера економіки ... 302
Ще раз про геґемонію ... 310
Ідеологія маскультури ... 313

Іван Саратов

Іван Сірко

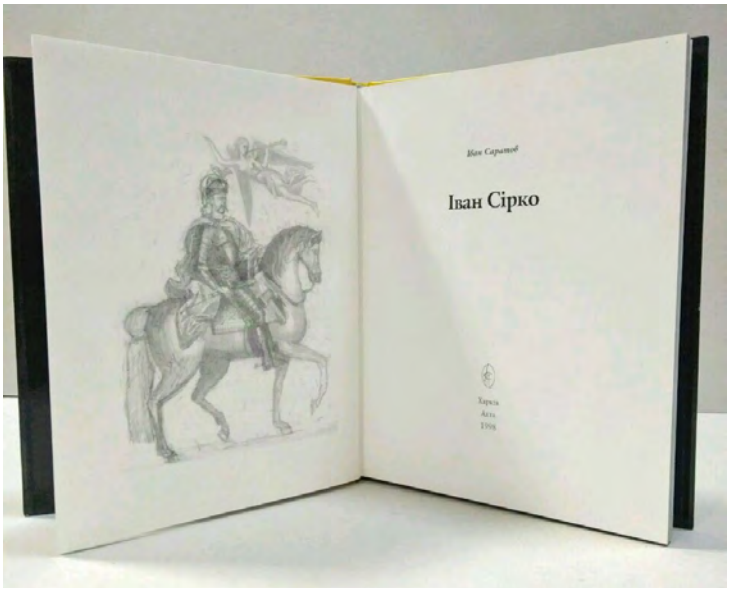

208

112 стор., 170*215 мм
ISBN 966-7021-19-X

ЗМІСТ

У боях звитяжних і трагічних
Славний лицар України
Таємниці минулого
Життєві інтереси і політичні ігри
Невдалий напад
Якби не козацтво
Порятунок Чигирина й Києва
На схилі буремного життя

Сучасне мистецтво

Науковий збірник
випуск 1

288 стор., 170*230 мм
ISBN 966-7021-87-4

ЗМІСТ

Вікторія Бурлака
Фігуративний живопис кінця 1980-х – початку 2000-х років: тенденції розвитку

Олександр Соловйов
“Нова хвиля” в українському мистецтві 90-х рр. XX ст. та її трансформація

Гліб Вишеславський
Деякі складові Нет-арту у практиці інвайронменту. Акції київської мистецької групи «Фіктивна галерея. Експедиція»

Марина Протас
Континуальне мистецтвознавство і візуальні практики

Олеся Авраменко
Актуальна українська образотворчість: погляд крізь призму Музею сучасного мистецтва

Галина Скляренко
Сучасне мистецтво в умовах постколоніальної культури: українська версія

Марина Протас, Євген Лоссовський
Аспекти сучасної культурно-мистецької практики у просторі міждисциплінарних природничо-наукових досліджень

Віктор Сидоренко
Венеціанські Бієнале і проблеми сучасного мистецтва в Україні

Марина Гринишина
Інноваційні процеси в театральному мистецтві України ХХ століття. Київський ландшафт драматургії А.Чехова

Юрій Станішевський
Шляхи і проблеми розвитку національного режисерського мистецтва в контексті історії українського драматичного театру

Наталія Єрмакова
Режисерські покоління 90-х років

Юлія Раєвська
“Європейське обличчя” українського театру початку ХХ століття: Людмила Старицька-Черняхівська

Андрій Карнак
Музика “іншого роду”: прогностика і реалії сучасного стану музичного мистецтва

Ірина Зубавіна
“Стратегії гри” в просторі сучасної екранної культури (Homo Ludens у пошуках нової цілісності)

Олег Сидор-Гібелинда
Українське кіно 1990-х: аспекти візуальності

Ірина Зубавіна
Нові екранні технології: специфіка комунікативної дії. Віртуалізація світу як стратегія “нуль-дистанції”

Марина Кондратьєва
Документальна стилістика початку XXI ст.

Алексей Босенко
Блуждающие огни (Искусство и свобода?)

Сучасне мистецтво

Науковий збірник
випуск 2

300 стор., 170*230 мм
ISBN 966-7021-96-3

ЗМІСТ

Наталія Булавіна
Нове розуміння актуального мистецтва

Анна Коновалова
До питання модернізації української культури
в умовах глобалізації

Вікторія Бурлака
Перевірка реальності — постмедійний реалізм у творчості
сучасних українських митців

Марина Братерська-Дронь
Значення феноменів інтуїції і фантазії у творчому процесі

Марина Протас
Еволюція мистецтва як складний фрактал
(До питання фазово-просторових інтерпретацій
сучасних візуальних практик у моделях теорії хаосу)

Віктор Сидоренко
Візуальне мистецтво України кінця XX – початку XXI ст.

Олексій Роготченко
Шлях у прірву чи позасвідомість нездійснених ілюзій

Ольга Тарасенко
Формирование пластического языка модернизма:
беспредметность и абстракция (М. Врубель и П. Филонов)

Орест Голубець
Львів: регіональні проблеми мистецького середовища

Ганна Дружиніна
Національні українські ознаки в сучасній архітектурі (на прикладі архітектури центрального регіону)

Андрій Бєломєсяцев
Проблеми архітектурної творчості на сучасному етапі розвитку філософії архітектури

Оксана Чепелик
Утопія у фокусі сучасного мистецтва та архітектури

Андрій Карнак
Нові комп'ютерні технології в сучасній музиці та концепція творчого процесу

Юлія Раєвська
Державне реґулювання театральної справи за часів перших національних урядів

Юрій Станішевський
Сучасний український театр оперети: проблеми, пошуки, парадокси

Марина Гринишина
Музична драма Ріхарда Ваґнера і модерні інтенції символізму

Віта Шпаковська
До питань інтерпретації історичної теми у жанрі сучасного музично-драматичного театру "рок-опера"

Марина Кондратьєва
Життєдайні фільми

Ірина Зубавіна
Ретроспектива «Берлінале-55»: на перетині кінематографічних арт-просторів

Олег Сидор-Ґібелинда
Ґічкок та Україна. Текст-пунктир

Оксана Чепелик
Міжнародні фестивалі медіа-мистецтв як лабораторії новітніх технологій

Гліб Вишеславський
Кураторські концепції міжнародних виставок сучасного мистецтва на межі XX й XXI сторіч

Олена Сом-Сердюкова
Венеціанське Бієнале та український контекст

Олеся Авраменко
Художники на барикадах, або Романтика революції та творчі прояви митців

Євген Березницький
Апропріативне мистецтво, запозичення та авторське право

Алексей Босенко
Блуждающие огни (Случайная свобода)

Сучасне мистецтво

Науковий збірник
випуск 3

196 стор., 170*230 мм
ISBN 966-8917-08-1

ЗМІСТ

Наталія Булавіна
Мистецтво в тенетах глобалізації.
Український варіант: “перезавантаження”

Віктор Сидоренко. «АУТЕНТИФІКАЦІЯ»

Алексей Босенко
Истребление пространства (Страсти по времени)

Олеся Авраменко
Тринадцятий, або Шлях до себе

Вікторія Бурлака
Лишитися серед живих

Андрей Пучков
Статика формы сопротивляющейся,
или Новый эпос Виктора Сидоренко

Олег Сидор-Гібелинда
Народилась людина? («Аутентифікація» Віктора Сидоренка)

Олександр Соловйов
“Комплекс мумії”, або Сеанс синестезії (контекстуальні нотатки)

Оксана Чепелик
Гнучкі простори, або Практики створення трансформуючого мультимедійного середовища у реальному часопросторі

Оксана Чепелик
НАНОмистецтво

Ганна Чміль
Мистецький авангард — зміна когнітивної установки в пошуках нових смислів

Ірина Зубавіна
Промовиста мовчазність "зірок"

Анатолій Баканурський
Простір мовчання, або Семантика німоти у видовищі

Анатолій Баканурський
Природа сценічної еротики

Юрій Станішевський
Режисерські традиції Леся Курбаса в мистецьких пошуках його учнів у 40–60-і рр. XX ст.: Режисура В.М.Скляренка в українському оперному театрі

Марина Протас
Міжнародна асоціація критиків мистецтва (AICA) та Україна

Андрій Карнак
Формування експертної думки в мистецтві: у пошуках єдиного підходу

Анна Білик
Роль одеської критики у формуванні репертуару драматичних театрів міста (кінець XIX – початок XX століття)

Віктор Сидоренко
Мистецьке одкровення Харкова

Олег Сидор-Гібелинда
Метаморфоза профанічного артефакту (Візитівки українських митців)

Алексей Босенко
Философия как предательство поэзии

Сучасне мистецтво

Науковий збірник
випуск 4

352 стор., 170*230 мм
ISBN 978-966-8917-11-9

ЗМІСТ

Марина Протас
Європейський досвід мультикультуризації
(тенденції, проблеми, перспективи)

Олеся Авраменко
Особливості інтеґрації українського актуального мистецтва
в європейський мистецький простір
(досвід участі у Венеційській бієнале 2001–2007 років)

Наталія Булавіна
Неслухняне мистецтво теперішнього часу

Гліб Вишеславський
52 Венеційська бієнале

Олексій Роготченко
Б-52, або п'ятдесят друга Венеційська бієнале

Олег Сидор-Ґібелинда
Як розпочиналася Венеційська бієнале...
та "українська присутність" на ній

Гліб Вишеславський
Постмодерністські тенденції у сучасному візуальному
мистецтві України кінця 1980-х – початку 1990-х рр.

Наталія Булавіна
Мистецтво в новому полі видимості
(не відсторонений погляд на ситуацію)

Марина Протас
Мистецтвознавчі моделі еволюції, теорія Шміта
та стильоутворювальні стратегії розвитку
української скульптури XX–XXI століть

Андрей Тарасенко
“Иероглиф красоты” скульптора Бориса Румянцева

Євгенія Морєва
Музика і мультимедіа

Юлія Раєвська
Концепція національної культури та театральні роздуми Івана Огієнка

Наталя Єрмакова
Українські театральні контакти — проблема діалогу

Дар’я Шестакова
Дім як образ світу в драматургії А. Чехова та її сценічних втіленнях на сценах київських театрів на межі XX–XXI століть

Анна Липківська
До проблеми часово-просторового континууму в драматургії і театрі XX – початку XXI ст.

Олег Сидор-Гібелинда
Троє кіномистців з України (Назимова, Гайдаров, Стен)

Марина Кондратьєва
Сучасний кінематограф Німеччини

Лариса Наумова
Телебачення. Нереалізований потенціал

Андрій Карнак
Формування експертної думки в мистецтві: у пошуках єдиного підходу (Частина 2)

Олена Кашуба-Вольвач
Кубофутуризм О. Богомазова: стилістичні особливості творів 1914–1916 років

Анна Носенко
Живопись “тихих созерцаний”: мастер одесской пленэрной школы Д. М. Фрумина

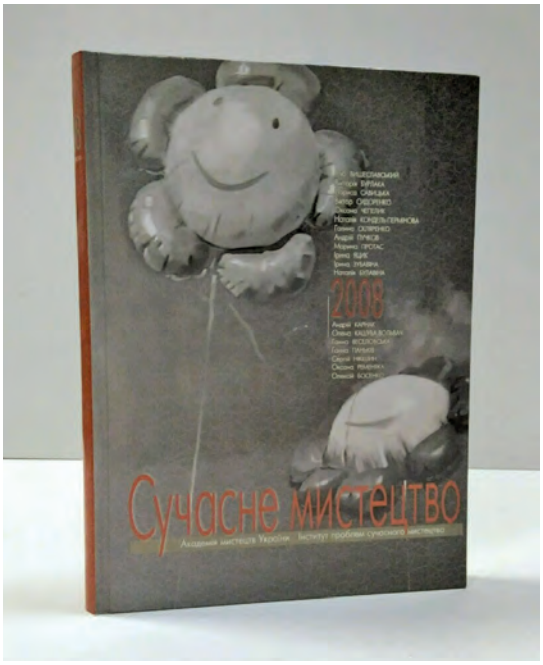
Наталья Порожнякова
Образы низшей славянской мифологии в изобразительном искусстве конца XIX – начала XX вв. (На примере произведений В. Васнецова, М. Врубеля, Н. Рериха, Е. Кульчицкой)

Ольга Тарасенко
Всадник К. С. Петрова-Водкина в пространстве искусства “большого времени”: постижение смысла образа композиции «Купание красного коня»

Алексей Босенко
Современность как анахронизм (Еще не раз об абсолютной красоте)

Сучасне мистецтво

Науковий збірник
випуск 5

272 стор., 170*230 мм
ISBN 978-966-8917-14-1

ЗМІСТ

Гліб Вишеславський
Художні процеси у сучасному мистецтві України 1990-х рр.

Вікторія Бурлака
Багатозначна оптика мистецтва 2000-х

Лариса Савицька
Мистецтво Харкова на зламі сторіч

Оксана Чепелик. «ГЕНЕЗИС/GENESIS»

Віктор Сидоренко
Перетікання різних модальностей

Оксана Чепелик
Мультимедійний проект «Генезис»

Наталія Кондель-Пермінова
“Генезис” нашого буття від Оксани Чепелик

Галина Скляренко
Життя на замовлення: про проект Оксани Чепелик

Андрій Пучков
Над желтизной правительственных зданий...
(До «Генезису» Оксани Чепелик)

Марина Протас
Седнев-2008. Скульптурные пленэры в “тихом свете” критики

Ірина Яцик
Public Arty сучасному просторі Києва.
Інсталяція. Перформанс. Акціонізм

Ірина Зубавіна
Berlinale-2008: PostScript
(або роздуми після закінчення кінофестивалю в Берліні)

Наталія Булавіна
Мистецька критика в сучасних реаліях,
або голос позбавлених голосу

Андрій Карнак
Рейтингові конкурсні системи:
аналіз та перспективи впровадження

Олена Кашуба-Вольвач
Педагогічні програми з Фортеху.
Огляд авторських концепцій та їх аналіз

Ганна Веселовська
Візаві: театр і карикатура у взаємному віддзеркаленні

Ганна Паньків
“Образна геометрія”
як визначний принцип рішення композицій В.А.Гегамяна

Сергій Нікішин
Маніпуляція красою

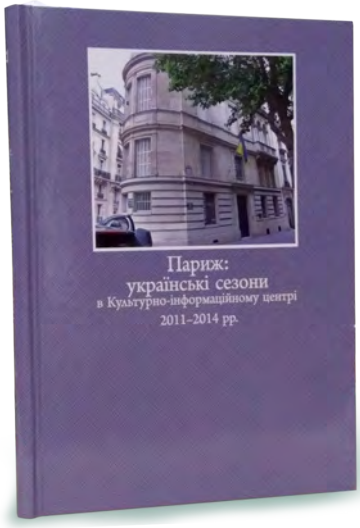
Оксана Ременяка
“Український парадокс”: спроба організації
образотворчого матеріалу в концепцію виставки

Алексей Босенко
Вопрос времени...

Париж:
українські сезони

в Культурно-інформаційному центрі
2011–2014 рр.

Упорядник: Наталія Набокова

162 стор., 170*230 мм
ISBN 978-966-8917-78-3

ПОДЯКИ

Період 2010–2014 років був винятковим в історичному значенні для нашої держави, з глибинними змінами в національному розвитку, з драматичними суспільно-політичними колізіями і трагічними подіями, що назавжди змінили країну. Якраз у цей час мені випало очолювати Культурно-інформаційний центр Посольства України у Франції, де з метою ознайомити саме французьку публіку з культурними здобутками України проводилися різноманітні культурно-мистецькі акції, які ми намагалися зробити інформаційно-насиченими, цікавими, актуальними, духовно піднесеними, представляючи брендові імена вітчизняної культурної спадщини, акцентуючи увагу на духовності, гуманістичній спрямованості, унікальності, багатобарвності й численності різноманітних жанрів і форм українського мистецтва.

Хотів би низько вклонитися всім митцям, які прийняли запрошення центру й погодилися взяти участь у наших музичних імпрезах, багатогранних тематичних виставках, театральних виставах, конференціях, кінопоказах, фестивалях, доброчинних концертах. Велику подяку за співпрацю і допомогу у вирішенні організаційних питань та проведенні заходів складаю Олегові Ковалю, президентові асоціації «Український дім у Франції», Олені Місталь, директорці української школи мистецтв у Парижі, Любові Бондарчук, президенту української асоціації у Франції «ART culture et créativité», Володимирові Лазарю, президентові франко-української асоціації «Центр розвитку та міжнародного співробітництва», Дмитру Атаманюку, президентові франко-українські асоціації «Медична і благодійна допомога Франція – Україна», Тетяні Мельник, координатору культурних проектів Президентського фонду Леоніда Кучми «Україна», Тамарі Лі, мистецтвознавиці, арт-критику і кураторці мистецьких проектів, а також молодим активістам євромайдану у Франції — Ігореві Решетняку й Анні Гармаш.

Особлива подяка власному кореспондентові «Укрінформу» у Франції Романові Сущенку, який висвітлював ці події у своїх репортажах.

З глибокою повагою.

Олег Яценківський, директор Культурно-інформаційного центру при Посольстві України у Франції (2010–2014 рр.)

Передмова

Питання культури є важливим напрямом у міжнародних справах та відносинах, її роль у міжнародній дипломатії посідає особливе місце, діалог культур робить значний внесок у процеси збереження миру та запобігання конфліктів. Культурний складник, що його виконують дипломатичні місії та Посольства, завжди був важливим та актуальним у міждержавних відносинах та в багатосторонньому культурному діалозі, надаючи змогу влаштовувати виступи митців, конференції, круглі столи, виставки, презентуючи національні мистецькі надбання за кордоном з метою

Будинок за адресою: авеню де Мессін 22, в якому розташовано Культурно-інформаційний центр при Посольстві України у Франції

Балюстрада центру, люстра, що залишилася з часів Алена Делона

інтеґруватися до глобального культурного діалогу, ставши тим містком, так званою "м'якою силою", яка допомагає усунути непорозуміння між державами, котрі годі розв'язати на політичному чи економічному рівнях. На початку XXI століття стало на часі питання посилення культурної присутності України в світі. Насамперед, особлива роль у цьому питанні належить створенню закордонних культурно-інформаційних установ у складі дипломатичних місій. Їх мета — ефективно впроваджувати політику культурної дипломатії, щоб забезпечити результативний вплив Української Держави на формування її позитивного іміджу та поширювати український культурний продукт у країні перебування через культурно-мистецькі акції та ефективне залучення активних осередків української діаспори. Особливо це стає найактуальнішим питанням за сучасних умов, коли з'явилася нагальна потреба позитивно вплинути на формування думки міжнародної спільноти про нас, підвищити авторитет України у світі. Отже, міжнародний статус держави великою мірою залежить від того, як працює її культурна дипломатія, й ще від того, яким чином її запроваджують у практику на базі культурно-інформаційних установ. У Франції з 2004 року працює Культурно-інформаційний центр, який придбано того-таки року за сприяння тодішнього посла України у Франції Юрія Сергєєва. Завдяки престижному приміщенню в аристократичному старовинному восьмому районі Парижу, культурна політика в дипломатії України дістала нагоду впровадити у простір світового креативу мистецькі проекти через проведення художніх виставок, концертів видатних музикантів, популяризуючи класичну та народну спадщину, залучаючи іноземних фахівців до вивчення українського мистецтва. Платформою для цього і став Культурно-інформаційний центр Посольства України, розташований за адресою: авеню де Мессін 22. Місцем, де відтепер перетинаються різноманітні жанри українського та французького мистецтва, музики, кіно, літератури, народних промислів, освіти, де почали проходити виставки та міжнародні конкурси, які набули великого резонансу у французькому культурологічному просторі та про які не раз писали французькі й українські видання.

Завдяки потужним акціям, завзяттю і ентузіазму небайдужих до подальшої долі України мистецтво українських авторів відкривається світові у своїй унікальності, у своєму глибоко національному дусі, у своєму героїзмі та непохитності. Окремо зазначмо, що й сама історична аура будинку сприяла успішному проведенню культурно-мистецьких заходів з метою представити самобутню українську культуру та її найновіші надбання французькій громадськості. Саме культура і наш національний дух є речником України — модерної нації, що інтенсивно творить своє майбутнє.

Олег Яценківський,
директор Культурно-інформаційного центру
при Посольстві України у Франції (2010–2014 рр.)

Зміст

2 · · · · · · · · · · Передмова (*Олег Яценківський*)
5 · · · · · · · · · · Подяки
6 · · · · · · · · · · Закарбовані миттєвості мистецтва (*Маріанна Копиця-Карабиць*)
7 · · · · · · · · · · Історія Будинку

Париж: українські сезони в Культурно-інформаційному центрі 2011–2014 рр.

16 · · · · · · · · · · Внутрішнє сяйво
17 · · · · · · · · · · Театральні зустрічі
18 · · · · · · · · · · Презентація моновистави «Посланіє» за мотивами поезії Тараса Шевченка
19 · · · · · · · · · · Фільм Леоніда Осики «Вклонися до землі» у Франції
20 · · · · · · · · · · Виставка Ірини Ксікевич «Тіні забутих предків»
21 · · · · · · · · · · Фотовиставка «Києво-Печерська Лавра — святиня України»
22 · · · · · · · · · · Дмитро Суховієнко з концертом у Культурно-інформаційному центрі
26 · · · · · · · · · · «Українські сезони» та «Петриківський розпис»
28 · · · · · · · · · · Пряма трансляція жеребкування фіналу Євро-2012 у Парижі
29 · · · · · · · · · · Вернісаж виставки картин французького художника і композитора Жана Аві «Київ вічний»
30 · · · · · · · · · · «Українські сезони II»
36 · · · · · · · · · · Виставка робіт 7-річного київського художника Луки Осики
37 · · · · · · · · · · Мирослав Скорик. Концерт для вишуканої паризької публіки
40 · · · · · · · · · · Спільний вернісаж виставки робіт української та французької художниць Ольги Кошелевої та Наташі Тутен
42 · · · · · · · · · · Виставка української вишивки
43 · · · · · · · · · · Мистецька акція в рамцях Міжнародного кінофестивалю «Харківський бузок»
45 · · · · · · · · · · Концерт Національного ансамблю солістів музики «Київська камерата»
52 · · · · · · · · · · Концерт із нагоди 100-річчя Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського
54 · · · · · · · · · · Персональна виставка сучасного живопису Дарії Скорубської
57 · · · · · · · · · · Презентація мистецького альбому «Таїна Пінзеля»
61 · · · · · · · · · · «Миттєвості» Маріанни Абрамової
62 · · · · · · · · · · Нічний радіомарафон на знак пам'яті про 27 річницю аварії на ЧАЕС
63 · · · · · · · · · · Концерт пам'яті Бориса Лятошинського
69 · · · · · · · · · · Дні української аграрної освіти у Франції
70 · · · · · · · · · · Виставка українського художника Андрія Набоки
71 · · · · · · · · · · Міжнародний фестиваль мистецтв у Ля Ферте-Бернар
87 · · · · · · · · · · Фотовиставка «Вулиці Одеси» французького режисера-документаліста Пабло Треїн-Марсо
88 · · · · · · · · · · Персональна виставка французької художниці Наташі Тутен у Києві
89 · · · · · · · · · · Концерт Антонія Баришевського та Віри Сімчич
90 · · · · · · · · · · Європейське турне Ореста Манюка
91 · · · · · · · · · · «Вікно до Парижа» Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського
94 · · · · · · · · · · Українське серце Парижа
98 · · · · · · · · · · Музичні фрески Криму
100 · · · · · · · · · · Концерт Дмитра Суховієнка

101 · · · · · · · · · · Концерт народної артистки України Людмили Марцевич «Не забудьте пом'янути»
102 · · · · · · · · · · Концерт «Мистецтво за єдину і неподільну Україну»
103 · · · · · · · · · · Концерт у Сорбонні
106 · · · · · · · · · · Виставка фотографій «Вогонь уособлений» Ігоря Бабія
107 · · · · · · · · · · На перетині музики та живопису
108 · · · · · · · · · · Українські музичні сезони в Парижі
113 · · · · · · · · · · Виставка картин Володимира Філіппова «Прояв образу в буденному»
115 · · · · · · · · · · Концерт «Молодь підтримує Україну!»
116 · · · · · · · · · · Свято Кобзаревого слова в Парижі
118 · · · · · · · · · · Благодійний концерт Марії Бурмаки
119 · · · · · · · · · · Три українські перлини в Нотр Дам де Маре
124 · · · · · · · · · · Концерт «За мир в Україні»
126 · · · · · · · · · · Мистецький проект «Омріяна великим Кобзарем»
127 · · · · · · · · · · Перший міжнародний фортепіанний конкурс «Резонанси»
132 · · · · · · · · · · Акція «Майдани 2004–2014 і КПІ»
135 · · · · · · · · · · Концерт скрипаля-віртуоза Олександра Семчука
136 · · · · · · · · · · Виставка дитячого малюнка «Дружба без кордонів-2014»
136 · · · · · · · · · · Барви України
137 · · · · · · · · · · Полтавці у Парижі
139 · · · · · · · · · · Виставка французького художника українського походження Темістокля Вірсти
140 · · · · · · · · · · Концерт «З Україною в серці»
141 · · · · · · · · · · Нагородження Антона Соломухи та Ігоря Хранюка Європейським призом «Золота Європа»
142 · · · · · · · · · · Виставка дитячих малюнків «Моя мирна Україна»
144 · · · · · · · · · · Живопис Жана Кассіса, сюрреалізм та музика
145 · · · · · · · · · · Виставка «Артефакти Майдану»
146 · · · · · · · · · · Доброчинний концерт «Рік з Майданом»
147 · · · · · · · · · · Допрем'єрний показ фільму «Одного разу в Україні»
148 · · · · · · · · · · Завершальний концерт програми «Золоті сторінки української музики» «Моя Земля — моя любов!»
152 · · · · · · · · · · Відзначення 200-річчя від Дня народження Тараса Шевченка
153 · · · · · · · · · · Зустріч із театральним режисером Павлом Юровим
154 · · · · · · · · · · Український кіноклуб

156 · · · · · · · · · · Довідкові й архівні матеріали

162 · · · · · · · · · · Перелік джерел

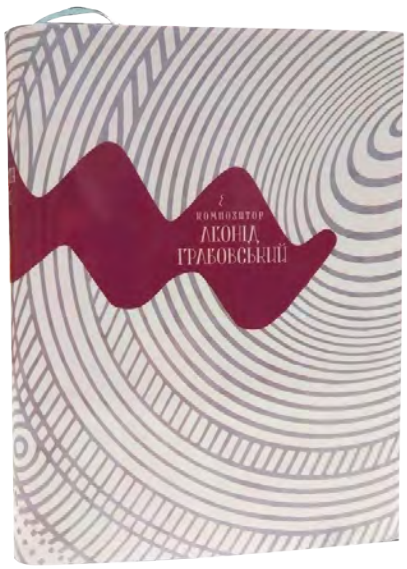

Лінії. Перехрестя. Акценти

Композитор
Леонід Грабовський

Бесіди, статті, матеріали

Ідея, укладання, загальне редаґування,
коментарі Олександра Щетинського

780 стор., 170*230 мм
ISBN 978-966-8917-24-0

Книжка є першим виданням, цілком присвяченим видатному українському композиторові Леоніду Грабовському. Зібрані матеріали відтворюють життєвий і творчий шлях мистця, містять чимало фактів і відомостей, необхідних для осмислення епохи, в якій Грабовському випало жити та працювати. Книжка містить як суто наукові дослідження його творчости, так і есеїстичні й публіцистичні нариси. Перший розділ становлять діалоги Грабовського і Олександра Щетинського, в яких докладно обговорюється життєвий шлях композитора й окреслено його основні твори. Наступний розділ укшталтовують аналітичні статті про композиторський метод і творчість Грабовського. Статті належать музикознавцям і композиторам, а також самому Грабовському, який вдається до самоаналізу. Наступний розділ містить листи Грабовського до друзів і колеґ, написані в 1960–90-і роки. До книги вміщено два поетичні твори, пов'язані з Грабовським: його власний переклад поеми Рільке та вірш М. Бажана, присвячений композиторові (вірш уперше друкується в авторській редакції). Завершує книгу вперше складений і вивірений з автором повний список музичних творів Грабовського. Усі матеріали зібрані й детально прокоментовані Олександром Щетинським.

ОГЛАВ

[Замість епіграфа] *Микола Бажан.* Ніч на Івана Купала (7)
Олександр Щетинський. Передмова (9)

Леонід Грабовський і Олександр Щетинський:
Бесіди
I. Час і люди (17). II. Твори (153)

Статті
Леонід Грабовський. Мій метод (307)
З інтерв'ю *Гайнца Голліґера* (329)
Світлана Савенко. Константи стилю Леоніда Грабовського (330)
Алла Загайкевич. Міркування про метод Л. Грабовського (349)
Олександр Ґрінберґ. Додекафонія у творчості Л. Грабовського (359)
Ігор Пясковський. «Чотири українські пісні» Л. Грабовського (365)
Ігор Пясковський. Оновлення поліфонічних засобів
у музиці Л. Грабовського (385)
Ігор Пясковський. Неоготичні риси в музиці Л Грабовського (401)
Ігор Пясковський. Ювілей Леоніда Грабовського (413)
Ігор Пясковський. Публіцистика Леоніда Грабовського (421)

Леонід Грабовський:
Листи до
Едісона Дєнісова (437), Вірка Балея (597),
Світлани Савєнко (627), Ніколая Корндорфа (671)

Вітольд Лютославський, Казімєж Сероцький:
Листи до Леоніда Грабовського (717)

Список музичних творів Л. Грабовського (723)

Додаток
Райнер Марія Рільке. Дума про кохання і смерть
корнета Крістофа Рільке
(з німецької переклав Л. Грабовський) (735)

Покажчик імен (747)

ПЕРЕДМОВА

Про Леоніда Грабовського я вперше дізнався, бувши ще школярем,— у середині 1970-х років. Тоді мені до рук потрапив довідник «Спілка композиторів України» з короткими, статистично-формальними біографіями всіх членів Спілки, а також списками їхніх творів. Цей довідник я ретельно простудіював і знайшов у ньому чимало цікавого про українських композиторів і їхні доробки. Відчуваючи себе переконаним прихильником музичного авангарду, я за назвами творів і між рядків небагатослівних біографій визначив, хто з сучасних українських авторів належить до цього напряму. Мою увагу привернули В. Сильвестров, А. Нікодемович і Л. Грабовський. Бо кому ж іще, як не авангардистам, мали належати «Есхатофонія» та «Спектри», «Сонористична композиція» і «66 експресій», «Мікроструктури» й «Гомеоморфія I–III»? Тоді ж у нас вийшли друком переклади польських книжок В. Котоньського про ударні інструменти і Й. Хоминського «Історія гармонії та контрапункту». Мені впало в око ім'я перекладача цих унікальних видань — Леоніда Грабовського. З його біографії я пам'ятав, що він є композитором, народився 1935 року, живе в Києві. Трохи пізніше я прочитав — в його ж таки перекладі — статтю К. Штокгаузена «Ритмічні каданси у Моцарта» і підручник Е. Кшенека з додекафонії. Тимчасом пізнати Грабовського як композитора було нелегко, бо в ті роки його музика у нас практично не виконувалася. Моє знайомство з нею обмежилось, здається, кількома дитячими п'єсами для фортепіано, записом на платівці «Симфонічних фресок» і почутими по радіо уривками з «Чотирьох українських пісень».

Так тривало аж до 1990-х років, коли Грабовський зазвучав в Україні частіше, хоча й далеко не в повному обсязі. Раніше його знали головно за кількома творами, написаними на початку творчого шляху. Тепер же поволі почала відкриватися його цілісна творча особистість. На той момент самого композитора вже давно не було в Україні: на початку 1980-х років він переїхав до Москви, а відтак — до Америки. Вдатись до такого кроку його змусили як особисті обставини, так і надто несприятливе ставлення до нього київського офіціозу: українські музичні інституції фактично ігнорували Грабовського і його творчість. Оточений суцільною байдужістю, позбавлений житла, роботи й елементарних засобів до існування, він був змушений залишити Україну.

Важко уявити, яку внутрішню драму пережив тоді композитор, змінивши "місце постійного проживання", адже зв'язок із Україною надто багато важив для нього. Хоча за своїми творчими принципами, за характером мислення він суттєво відрізняється від усталених уявлень про "питомо українського мистця" і нібито далеко відходять від традиційної парадигми українського мистецтва, на глибинному рівні Грабовський віддавна й на рідкість міцно пов'язаний з рідною культурою, добре її знає і відчуває своєю. Його модерне "українство" формувалося в середовищі київських шістдесятників, і саме воно стало сенсом його життя, осердям його творчої праці і в Україні, і в еміґрації. Його зацікавлення, можливо, оминають наше трагічне, розхристане народницьке XIX сторіччя, але й не обмежуються модерним чи авангардним XX-м. Його інтелектуалізм хоч і є виплодом нової доби, проте стоїть у гармонії із бароковими звитягами думки. Його заглибленість у себе, презирство до будь-якого спрощення і заграванння зі слухачем — явище, суголосне тому, про що думали і писали в середньовічних руських монастирях. У його вокальних творах звучить, окрім української, німецька, французька, латинська і російська мови, а це нагадує про багатомовність освіченого українського середовища як доби бароко, так і 1920-х років.

Перед нами постать, що істотно оновила українську музику, влила до неї нової, свіжої крови. Рідкісне, як на сьогодні, явище! Справжнє осмислення ролі Грабовського і його місця в нашій культурі, либонь, іще попереду. Його творчі принципи, ба навіть і значна частина самих творів,— ще майже не пізнані нашим мистецьким середовищем, не почуті, а тому і не засвоєні й ніким не підхоплені. Навзагал його й дотепер знають доволі поверхово і неповно — з багатьох причин, зокрема, через істотну технічну складність, герметичність, інтровертність, смислову багатозначність його музики. Вона ніколи не стелитиметься м'яким килимом перед слухачем, не огортатиме приємними пахощами, не заспокоюватиме і не заколисуватиме. Вона не соромиться бути шорсткою, нетовариською, нетерпимою до заяложених банальностей, потребуватиме мисленнєвої роботи, напруження пам'яти, естетичної відкритости, готовности до експерименту. Ця музика, коли звучить, потребує миттєвої слухової реакції, бо в ній безліч критично важливих деталей, що пролітають повз вас на шаленій швидкості. Проґавили якусь із них — утратили часточку змісту. Потрібен вигострений слух і незашорена уява, тоді відкривається її вишукана краса й ориґінальність.

Записувати наші бесіди з Леонідом Олександровичем для майбутньої книжки я розпочав у лютому 2010 року, а про-

довжив у кінці листопада – на початку грудня 2013-го, обидва рази під час його приїздів до Києва з Нью-Йорка. Чимало речей ми обговорили влітку 2014-го, цього разу по Скайпу. Окремі деталі додавалися й уточнювались у другій половині 2015-го і в 2016-у. Я намагався максимально зберегти стиль висловлювань композитора, обмежившись лише редакторськими правками тексту, одначе широко застосовував перемонтування окремих його фраґментів, аби досягти послідовности і формальної стрункости оповіді. Чимало зусиль я доклав, щоб подати якомога точнішу й перевірену інформацію та звести неминучі помилки до мінімуму. Навколо Грабовського поступово накопичується інформаційне сміття: журналістські неточності у формулюваннях, перекручені історії про появу окремих творів, списки робіт композитора із багатьма помилками тощо. Час усе це виправляти і вичищати, тоді далі осмислюватимемо його мистецтво на чистому ґрунті.

Його життя — це майже безперервний ланцюжок зустрічей і спілкування з людьми, деякі з яких стали знаковими постатями доби. Оповідаючи про себе чи про інших, композитор створює дуже виразний портрет свого часу. Розказуючи про власні твори, допомагає зрозуміти їх, хоча говорить часто про зовнішні, начебто неважливі обставини — коли розпочав чи скінчив роботу, на якому папері і чим писав тощо. Проте, для розуміння мистецького явища важливим є все! Живі деталі іноді скажуть більше, ніж нудний і безкрилий псевдоаналіз,— тим паче, що пам'ять композитора зберегла чимало "дрібниць". Серед них — і навдивовижу точно запам'ятовані дати подій, що відбулися 40–50 років тому, і виразні "мізансцени" та промовляння тодішніх "дійових осіб", і хронікально достовірні "краєвиди" й "декорації". Багато чого доповнюють листи Грабовського, писані по гарячих слідах. Його листування з друзями — це зворушливий, подеколи пронизливий документ епохи, незамінне джерело достовірної інформації від очевидця й учасника подій.

Значну частину книжки становлять статті про творчість Грабовського, зосібна його власний аналіз свого творчого метода. Ці матеріали публікувалися раніше, однак для нашого видання вони були заново переглянуті, а всі редакторські зміни — узгоджені з авторами. Статті різняться за жанрами і спрямованістю: представлені як наукові студії, так і есеїстичні та публіцистичні нариси. Лаконічна описовість статей Олександра Ґрінберґа і Світлани Савєнко можуть стати ґрунтом для докладніших і більш розгалужених досліджень життя і творчости композитора. Стрункa й дисциплінована наукова думка Ігоря Пясковського сусідить з метафоричним стилем Алли Загайкевич та й самого голов-

ного героя книжки — попри репутацію затятого раціоналіста, він, доводячи власну думку, чимраз вдається до емоційно насиченого навіювання, апелює не так до логіки, як до поетичного образу. Звідти неважко було перекинути місток до справжньої поезії — присвяченого Грабовському вірша М. Бажана і поеми Р. М. Рільке, перекладеної молодим Грабовським. Обидва поетичні шедеври також знайшли своє місце в книжці.

Завершує студію укладений нами повний список музичних творів Грабовського. Ця, здавалося б, найлегша і найпростіша для виконання частина книги піднесла низку проблем. Список, що його надіслав мені автор, був інформаційно неповним, містив чимало неточностей, а декілька важливих творів були там узагалі відсутні. Аби уникнути плутанини в майбутньому, потребували переосмислення деякі назви, що майже дублювали одна одну. Автор активно долучився до розв'язання усіх цих питань. Завдяки численним бесідам і листуванню з ним ми нарешті все ретельно вивірили й уточнили.

Висловлюю щиру подяку всім, хто в різний спосіб — порадами, консультаціями, наданими матеріалами тощо — допоміг появі книжки. Це В. Балей, Ю. Бентя, Т. Бондаренко, В. Брайнін, О. Войтенко, Володимир Грабовський, Є. Громов, О. Ґрінберґ, О. Жарков, А. Загайкевич, О. Зінькевич, Є. Купровська-Дєнісова, О. Микитенко, Ю. Микитенко, А. Парін, Л. Пясковська, Л. Рєзнікова, С. Савєнко, І. Тукова, І. Шеремета, Ю. Щербінін.

Олександр Щетинський

Марина Нестьева

Музыка Валентина Сильвестрова

Беседы, статьи, письма

442 стр., 137*173 мм
978-966-8917-51-9

Содержание

17 ..... Вместо предисловия

21 ..... *Его музыка — пение мира о самом себе…* Творчество Валентина Сильвестрова

89 ..... Пять вечеров с музыкой Валентина Сильвестрова

97 ..... *Горящий дар.* Беседа поэта Геннадия Айги с музыковедом Мариной Нестьевой, посвященная композитору Валентину Сильвестрову

111 ..... *Сокровенны разговоры.* Беседы с Валентином Сильвестровым

381 ..... Письма Валентина Сильвестрова к Марине Нестьевой

395 ..... *Автопортрет композитора в интерьере его музыки*

411 ..... Основные произведения Валентина Сильвестрова

417 ..... Указатель произведений Валентина Сильвестрова

423 ..... Указатель других произведений

427 ..... Именной указатель

Вместо предисловия

Валентин Сильвестров, творческий принцип которого можно выразить словами названия этой книги, — **крупный** современный композитор. Живет он в Киеве и является ныне — после десятков лет **непризнания** у себя на Родине — народным артистом Украины и вполне заслуженно имеет мировое имя. Сильвестров был четырежды номинирован на престижную премию Grammy, его произведения записывают знаменитые фирмы, такие как *Sony Classical, EMC Recopds*, его музыка звучит в исполнении известных музыкантов — дирижеров И. Блажкова, Р. Кофмана, В. Ашкенази, А. Борейко, В. Юровского, пианистов А. Любимова и В. Фельдмана, виолончелистов И. Монигетти и А. Рудина, скрипачей Т. Гринденко и Г. Кремера и многих других.

Познакомившись с героем, перейдем к содержанию книги и ее структуре.

Первый раздел — "теоретический". В нем есть статья о творчестве Валентина Сильвестрова, написаная двадцать с лишним лет назад и примечательная тем, что и сегодня дает представление о художественном облике композитора в целом, представление, которое, судя по всему, не утратило своей актуальности. В этом разделе также размещен отклик-информация на первый масштабный фестиваль музыки Сильвестрова, прошедший в Екатеринбурге в начале 90-х годов, — характеризуя путь киевского композитора, нельзя было пройти мимо этого уникального события, отразившего достаточно полно его музыкальный портрет.

Следующий раздел состоит из моих бесед с известным российским поэтом Геннадием Айги, на стихи которого композитор написал несколько произведений. Геннадий Айги, наблюдающий Сильвестрова — художника и человека — в течение многих лет, в этой беседе рассуждает об особенностях личности

композитора. Вторая беседа, имеющая название “Сокровенны разговоры”, — наиболее значимый и актуальный фрагмент книги. Сосредоточенные преимущественно вокруг музыкально-философско-эстетических проблем, как связанных с творчеством самого Сильвестрова, так и обсуждаемых сегодня, а может быть и всегда, в мире, они свидетельствуют о своеобразии мировоззрения композитора, о свежести его мышления. В этом издании читателю предлагается и новый корпус бесед, состоявшихся спустя восемь лет после первого цикла.

При работе над текстом «Разговоров...» собеседница старалась сохранить не только оригинальность мыслей, но и сам способ их выражения. Поэтому пусть читателя не удивляют некоторые повторы, некие “темные места” — для более обыденного сознания, порой медленное нащупывание формулировки, определенная шероховатость изложения, присутствующие в беседах. Все это оставлено специально, чтобы в тексте бесед не исчезла способность Сильвестрова думать “не как все”.

В **последнем разделе** приведены несколько писем композитора разных лет к Марине Нестьевой, в которых композитор также предстает очень своеобычным мыслителем, чутким, отзывчивым человеком и преданным другом. Далее следует статья-рецензия на книгу «Дождаться музыки», вышедшую в издательстве «Дух и литера». В этой книге отражено неординарное событие — встречи Сильвестрова с киевскими музыкантами и любителями музыки.

Завершает книгу список избранных произведений Сильвестрова.

Марина Нестьева

Марина Нестьева

Каждый текст ожидает интерпретации

236

408 стр., 137*173 мм
978-966-8917-25-7

Содержание

5..... Вместо предисловия

61..... Интерпретации современные и традиционные...

Бизе. «Кармен» (63)

Моцарт (93)
«Свадьба Фигаро»;
«Похищение из Сераля»;
«Cosi fan tutte»; «Дон Жуан»

Вагнер. «Кольцо нибелунга» (119)

Верди. «Травиата» (156)

Дебюсси. «Пеллеас и Мелизанда» (168)

Берг. «Лулу» (185)

Мессиан. «Франциск Ассизский» (200)

Чайковский. «Евгений Онегин» (211)

Шостакович.
«Леди Макбет Мценского уезда» (245)

255..... Сравнительные этюды

«Любовь и жизнь женщины» Шумана (256)

Три фортепианные сонаты Шуберта (274)

Первый виолончельный концерт Бориса Тищенко. Сравнение авторской редакции и редакции Дмитрия Шостаковича (295)

309..... Рыцари музыкально-театральной сцены

Сергей Прокофьев (310)

Евгений Колобов (324)

Владимир Атлантов (333)

353..... Театр — сотворец рождающихся спектаклей

Традиции, которые оживают
(1970–80-е гг.) (354)

Преображение оперы
на театральных подмостках (364)

381..... Вместо послесловия

382..... Именной указатель

Роман Черкашин, Юлія Фоміна

Ми—березільці

театральні спогади-роздуми

238

338 стор., 171*230 мм

ПЕРЕДМОВА

...

Коротка зустріч із Лесем Курбасом визначила всю подальшу історію родини Черкашиних. «Скінчилися блукання молодості, у наше життя остаточно увійшов український театр. Міцно й назавжди», — напише згодом Роман Олексійович, виокремлюючи цей момент біографії, як мить здійснення свідомого вибору і творчого шляху, і символу віри. Вони стають *березільцями* — «міцно і назавжди». І це самовизначення виявилося пророчим.

Назва спогадів Романа Черкашина — «Ми — березільці» — не констатація конкретної життєвої ситуації, а оприлюднення кредо. Романтична піднесеність такої словесної формули не позбавляє її природності та щирості. Без ознак бравади, але з очевидним наполяганням, автор наголошує особливий духовний родовід, вірність якому він та його дружина зберігатимуть до останньої хвилини. Коли про це думаєш, укотре переконуєшся, що честь, справедливість, відданість — не абстракція, а стійкий та непорушний моральний імператив, на якому тримається світ. Важко у цьому сенсі не поціновувати як вищу закономірність зв'язок публічного виступу Романа Черкашина на захист Леся Курбаса 1933 року й того факту, що самого молодого актора — важко хворого, сухотного — доля надалі боронила в усіх репресіях, чистках, голодних роках і воєнному лихолітті. Як боронила вона ще двох захисників Учителя — Івана Мар'яненка та Бориса Балабана.

... На цих сторінках постають люди, явища, часто маловідомі, навіть зовсім призабуті, такі, що лише завдяки цим рядкам зостаються в історії, — стає очевидним непересічне значення останньої роботи Романа Черкашина.

Окрім «Споминів» Йосипа Гірняка (Нью-Йорк, 1982 р.) та книжки В. Василька «Театру віддане життя» (Київ, 1984) ми не маємо жодних інших «березільських» мемуарів. Наразі не зайве буде

■ Брат Романа Черкашина Костянтин

■ Роман Черкашин у віці двох років

■ Будинок у Старокостянтинові, де народився Р. Черкашин

11 Ятір — риболовне знаряддя на взір настки (сітка, натягнута на обручі), що його встановлюють на дно водоймищ.

12 Спогади Р. Черкашина написані ним за радянських часів, коли автор не міг сказати, що Лютнева революція в Росії призвела до Української національної революції і про своє сприйняття її. Ймовірно, у Старокостянтинові до 1920 року не було встановлено радянської влади, бо ця територія перебувала під контролем УНР.

нагадати, що в Україні з роботою Йосипа Гірняка можна вільно ознайомитися лишень останнім часом, а монографія В. Василька, який покинув «Березіль» 1926 року, не висвітлює подій подальшого існування Курбасівського дітяти. Отже, не буде перебільшенням стверджувати: «Ми — березільці» посідає особливе місце в історії нашої культури, сприяючи відновленню втраченого «зв'язку часів», правдивому окресленню театрального простору України. Нарешті, оскільки спогади Романа Черкашина змальовують життя колективу до початку 1950-х років, тим надається унікальна змога простежити долю Курбасового творчого спадку, утвореного колосальною напругою його мистецького генія.

Більшість розвідок про березільську епоху Харківського театру імені Шевченка незмінно закінчується «відлученням» Леся Курбаса від створеного ним колективу, утворюючи враження цілковитого винищення всіх здобутків, накопичених реформатором національної сцени. Натомість Роман Черкашин — єдиний серед його учнів, хто, оповідаючи про подальші події, фактично заперечує ідею остаточної руйнації справи Леся Курбаса. Вона ним змальована як незнищенна, здатна за найгірших обставин відновлювати творчі сили митців березільської школи; увійшовши в їхню «плоть і кров», назавжди лишитися органічною ознакою кращих створінь кожного з них.

...

Наталія Єрмакова,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
провідний науковий співробітник
Інституту проблем сучасного мистецтва
Академії мистецтв України.

7 . . . Передмова

РОМАН ЧЕРКАШИН. МИ—БЕРЕЗІЛЬЦІ

Коротко про себе 13
Як я став «березільцем» 17
Лесь Курбас. «Березіль» і березільці у Харкові 34
Режисерський театр Леся Курбаса 103
Без Леся Курбаса — з Мар'яном Крушельницьким . . 116
Театр і війна (1941–1945) 171
Діяльність театру у кінці 1940-х років 192

ЮЛИЯ ФОМИНА. МЕМУАРЫ

Семья (Детство актрисы)
Дом №70 (Из жизни одной семьи) 215
▪ Воспоминание о семье. ▪ На Троицкой, 70
Мои сестры (Зарисовки к семейным портретам) . . . 223
▪ Маруся. ▪ Шура
▪ Мизинчик (Моя маленькая сестричка Танечка)
Мальчики 230
▪ Мой брат Николай. ▪ Жорж.
Снова на Троицкой, 70 235
▪ Колокольный звон.
Паньковка (Из воспоминаний) 238
Павлоград 244
Весенний шум (Юность актрисы) 258
Весенний шум (Москва) 289

ДОДАТКИ

Роман Черкашин. *Лесь Дубовик* 309
Роман Черкашин. Пам'ятні зустрічі
(Спогади про *В. С. Василька*) 315
Юлія Фоміна. *Софія Федорцева* 322
Юлія Фоміна. *Ганна Бабіївна* 325
Юлія Фоміна. *Мар'ян Крушельницький* 327

329 . . Іменний покажчик

Марина Черкашина-Губаренко

Оперний театр у мінливому часопросторі

242

380 стор., 171*260 мм
198 фото
978-966-8917-67-7

Від автора

Ідея цієї книжки постала зі спостережень за живим оперним театром Європи та є підсумком роздумів над тими процесами останніх 10–15 років, які так разюче змінили його обличчя. Зміни, що сталися, не схожі на природну еволюцію, але мають характер вибуху. З позицій народженого нового театру творчість його безпосередніх попередників — таких режисерів, як В. Фельзенштейн, Б. Покровський, Ж.-П. Поннель, Ф. Дзеффіреллі, являють собою приклад досконалої гармонії, вищої єдності музичного й театрального складників оперного синтезу. Їхні безпосередні послідовники заявили про себе як про одноосібних творців нового феномену — сучасного оперного спектаклю, включно з його концепцією, епатажним зовнішнім виглядом, трансформованою на свій штиб сюжетною канвою.

Як і всі явища культури, що народжуються внаслідок вибуху, режисерський оперний театр на сьогодні виглядає аж ніяк не сталим. Він не вільний від суперечностей і крайнощів, а до того таки не цілком посів місце традиційнішого театру. Є як його прихильники, так і безоглядні невизнавці й поміж глядачів, і серед самих театральних діячів. Проте вже зрозуміло, що Опера остаточно стала Театром. І цей виниклий наново музичний театр не схожий на ту оперу, яка існувала протягом двох попередніх століть, починаючи від становлення романтичного репертуару і до спектаклів, народ-

жених класиками оперної режисури другої половини XX ст.

Цей новий оперний театр я побачила на європейських оперних фестивалях, на котрі потрапила завдяки газетам «Дзеркало тижня» й «День», журналу «Музика», російському журналу «Музична академія». На їхніх сторінках оприлюднено деякі розвідки, що слугували підготовчим матеріалом до книжки. Хочу подякувати людям, без яких ця книга ніколи б не з'явилася. Це журналісти й музикознавці Марина Нестьєва і Юрій Корєв (обоє з Москви), журналісти Світлана Короткова, Ганна Шеремет, Тетяна Поліщук, Ольга Голинська (усі з Києва). Важливою спонукою до роботи було спілкування з моїми учнями. Так, з Аделіною Єфіменко ми протягом кількох років разом відвідували та обговорювали спектаклі Баварської державної опери. Важливою була й постійна підтримка творчих ініціатив і заходів, що її надає Національна музична академія ім. П. Чайковського, де я працюю вже понад чверть століття.

І останнє. Моя любов до оперного театру, розуміння його специфіки, знання деяких таємниць, пов'язаних з появою нових творів, ніколи б не реалізувалися такою мірою, якби поруч зі мною не було настільки яскравої й самобутньої творчої особистості, як композитор Віталій Губаренко. Він пішов із життя якраз тоді, коли новий оперний театр тільки-но народжувався. Проте одним зі спектаклів-провісників цього нового, безумовно, стала постановка на одеській сцені опери-балету В. Губаренка «Вій». Ця книжка є даниною пам'яті моєму чоловікові й творчому наставнику, автору тринадцяти оперних партитур, більшість із яких мали активне сценічне життя.

Оглав

Велика прогулянка / *Ганна Веселовська* (**5**) Від автора (**7**)
Передмова (**9**)

Оперний Мюнхен (**15**)
Від Монтеверді до Ґлюка (**22**)

(**26**) *Перший історичний відступ*
Опера і грецький міф,
міф та історія на оперній сцені

(**40**) *Другий історичний відступ*
Опери Генделя в теорії та практиці
сучасного театру

(**60**) *Третій історичний відступ*
Два «Орфеї» в діалозі оперних епох

Моцарт, Бетховен, рання романтична опера (**65**)

(**81**) *Четвертий історичний відступ*
Крах романтичного героя
в «Засудженні Фауста» Ектора Берліоза

Географічна модуляція слідом за музикою Дж. Россіні
Подорож з Німеччини та Австрії в Італію

Трохи історії — і сьогодення (**90**) Viva Italia, viva Rossini (**104**) Веселі пригоди та щасливі випадковості (**105**) Відомий і невідомий Россіні (**112**) «Севільський цирульник» на сцені Мінської опери (**128**) Подорож у казку (**131**)

Метаморфози добре знайомого репертуару
Ґуно. Бізе. Массне. Леонкавалло. Пуччіні (**135**)

Опери Джузеппе Верді в Києві, Мюнхені, Зальцбурзі

Флотилія Верді на берегах Дніпра (**158**) Опери Верді в місті Ваґнера (**164**) «Макбет» на фестивалі в Зальцбурзі (**172**)

Ріхард Ваґнер:
театр сьогодення і майбутнього (**175**)

(**176**) *П'ятий історичний відступ*
Озирнемося у часі: Меєрбер

Ваґнерівський Байройт. Театр на зеленому пагорбі (**181**) Байройт. Пристрасті навколо Ріхарда Ваґнера тривають (**190**) Театр Ріхарда Ваґнера на сценах нового тисячоліття (**192**)

(**231**) *Шостий історичний відступ*
Сни і сновидіння в біографії
та в творчості Ріхарда Ваґнера

Лоенґрін XXI століття, або на якого Месію ми очікуємо? (**236**)
Ваґнер contra Верді, або «Аїда» в Дрездені (**248**)

(**251**) *Сьомий історичний відступ*
Фаустіанська модель і архетипи несвідомого
в опері XIX ст.

Російська оперна класика

«Руслан і Людмила» М. Глінки в естетиці сучасного оперного театру (**258**) Дві версії «Бориса Годунова» М. Мусоргського (**266**) «Снігуронька» в Мінську — шлях від казки до міфу (**271**) Опери П. Чайковського в Мюнхені й на фестивалі в Екс-ан-Провансі (**273**)

(**279**) *Восьмий історичний відступ*
Про що розкажуть нам оперні сюжети:
трістанівські мотиви «Євгенія Онєгіна»

Оперні шедеври XX століття виборюють сцену століття XXI

Оперний Берлін двадцять років по тому. «Єнуфа» Леоша Яначека (**284**) Ріхард Штраус (**287**) «Жінка без тіні» Р. Штрауса – Г. фон Гофмансталя (**290**) Оперні міфи і символи XX століття. Клод Дебюссі. Альбан Берґ. Феруччо Бузоні (**294**) Естафета поколінь. С. Прокофєв. І. Стравінський. Б. Бріттен. Нові імена (**307**)

Кілька слів про українську оперу

(**330**) *Дев'ятий історичний відступ*
Слово, музика й театральна дія в українській опері:
історія та сучасність
Оперна столиця Галичини — рух у часі (**340**) Опера-балет
Віталія Губаренка «Вій» у партитурі й на сцені (**344**)

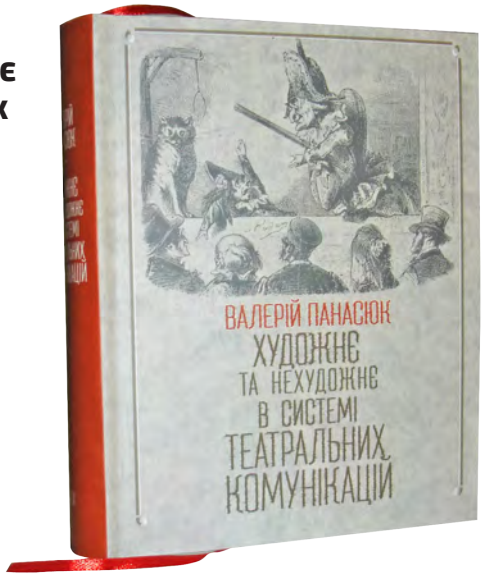
Роздуми над феноменом опери (**349**)

Покажчик оперних творів (**359**)
Іменний покажчик (**365**)

Валерій Панасюк

Художнє та нехудожнє в системі театральних комунікацій

видання друге

246

532 стр., 137*173 мм
978-966-8917-80-6

Оглав

Вступ 5

1 **Театральні комунікації в гуманітарній науці**: основні напрямки дослідження 9

2 **У місці контакту** 59
2.1. У режимі діалогу 60
2.2. Ієрархізація простору та регламентація поведінки 123
2.3. Рама, її призначення та її порушення 154

3 **Театральний елемент у нехудожній сфері** 207
3.1. Театр для інших і театр для себе 208
3.2. Театральні експансії в життя 275

4 **Елементи нехудожньої сфери в системі театральних комунікацій** 355
4.1. Елементи нехудожньої сфери в структурі художнього тексту 356
4.2. “Дерамування” та зміна місця контакту 413
4.3. Ексцеси: їхня генеза та запобігання їм 449

Висновки 483

Покажчик джерел 487
Покажчик театральних творів 516
Покажчик імен 518

Пісенний фольклор Харківщини

зібрав, упорядкував і транскрибував
Олександр Щетинський

240 стор., 137*175 мм
ISBN 978-966-8917-01-1

До збірки увійшли народні пісні, записані на Харківщині в 1979–1983-х роках фольклорними експедиціями, що складалися зі студентів Харківського інституту мистецтв. Тоді я навчався у цій виші й щороку під час літніх канікул разом із моїми друзями-студентами їздив збирати фольклор. Ця робота мене захоплювала. Посеред тогочасної суспільної стаґнації, байдужості, фальші й лицемірства я відчував, що торкаюся чогось справжнього, непідробного, такого, що несе на собі правдивий відбиток історії. Мабуть, подібні почуття огортають археолога, коли він очищує від вікових нашарувань руїни стародавньої будівлі або викопує якусь коштовну річ, що століттями пролежала в землі.

Порівняння з археологією тут невипадкове. В мене справді було відчуття, що ті поважного віку люди, що погоджувалися заспівати старих пісень для нашого запису, відкривають перед нами напівзруйновану історичну пам'ятку. Багато з їхніх пісень, зокрема майже всі обрядові, під ту пору на Харківщині вже не використовувалися за тих побутових обставин, для яких їх було створено. На щастя, вони ще зберігалися, бодай фраґментарно, у пам'яті переважно дуже літніх людей. Молодші їхні односельці, що згодилися взяти участь у наших записах або приходили послухати неочікуваний "концерт", не могли приховати свого захоплення і здивування, коли старі співали нам петрівки, купальські чи масляничні пісні. Молодші цих пісень вже не знали, їхній репертуар складався здебільша з родинно-побутової лірики і новіших жанрів, серед яких особливо улюбленим була мелодраматична, з явними елементами кітчу, балада. Траплялися нам і старі пісні, до яких набагато пізніше (ймовірно, у XIX чи на початку XX сторіччя) було додано нові строфи значно нижчого мистецького рівня. Стилістична строкатість

таких зразків була разючою, але наші сучасні виконавці цього не помічали. Таке мирне співіснування у селянській свідомості на одному естетичному щаблі відшліфованих століттями мистецьких перлин і сумнівної якості новотворів потребує окремого осмислення.

Багатовіковий ланцюжок передачі фольклорної спадщини від старшого покоління до нащадків рвався на наших очах. Селяни зберігали в пам'яті чисту, як лісове джерело, мову стародавніх пісень. А навколо них звучала мова, попсована суржиком. Вони ще могли самі виконувати старі пісні й любили їх, але їхні молодші родичі вже надавали перевагу пасивному споживанню того звукового продукту, що його приносили радіо, телебачення і магнітофон. Цей продукт був у 80-і роки XX сторіччя в Україні переважно "радянською естрадою" чи примітивною західною поп-музикою. Мене не полишало відчуття, що ми є свідками зникнення предковічної культури, але зарадити цьому об'єктивному процесові неможливо, бо вже майже не існувало того традиційного селянського суспільства, що породило цю народну культуру. Ми знаходили самі її рештки, уламки, як після кораблетрощі, й серед цих залишків був пісенний фольклор — благородні й цілющі трави народної мудрості, дарма що в одному жмутку із кількома бур'янами. І ті, й ті лежали висмикнутими невблаганним часом зі свого природного ґрунту, а тому були приречені на загибель.

Власне тоді й виникла думка зафіксувати на папері окремі зразки нашої пісенної культури в тому стані, в якому вони на той час збереглися у своєму природному середовищі. Будь-які заходи з відновлення, відродження чи розвитку цієї культури виглядали б суцільною утопією. Натомість єдино доцільною видавалася спроба зберегти для майбутнього обрис руїни, яка щодня більшала. Ця збірка містить пісні, що фахівцям можуть бути відомі з інших публікацій, а деякі з них добре знають усі шанувальники української пісні. Головною моєю метою було не відкрити нові фольклорні взірці й не нагадати про щось загальновідоме, а відобразити декотру, на жаль завершальну стадію розвитку нашого фольклору в певний час і в певному місці. Саме в такій формі ці пісні співали або пам'ятали у зазначених селах Харківщини наприкінці 70-х – на початку 80-х років XX ст. Мені важливо було показати не тільки пісні самі по собі (хоча більшість із них мають незаперечну мистецьку цінність), а й той стан, в якому вони тоді існували у свідомості природних носіїв фольклору. Тому під час розшифровування я зберігав особливості вимови, намагався зафіксувати найменші деталі тексту і музики — навіть ті, що, ймовірно, були випадковими чи могли варіюватись у виконанні інших мешканців цієї ж таки місцевості. У примітках до кількох весільних пісень я подаю коментарі самих виконавців, що пояснювали весільний обряд. Ця збірка — своєрідне історичне свідчення про один з етапів розвитку нашої культури. Сподіваюся, воно зможе спонукати до роздумів не тільки людей мистецтва, а й краєзнавців, істориків, соціологів, психологів. Утім я розраховую не тільки на це, бо збірка містить чимало справжніх шедеврів народної творчості, що можуть захоплювати самі по собі, в позаісторичному контексті. Відчуття їхньої правдивої і непоказної мистецької величі вразило мене ще тоді, коли

я почув їх уперше в бідних українських селах. Це відчуття не полишає мене й зараз, чверть сторіччя по тому.

Насамкінець хочу із вдячністю згадати тих, з ким разом я мандрував селами Слобожанщини у пошуках фольклору. Передусім це тодішні студенти — композитори Олександр Ґрінберґ і Олександр Ґуґель, музикознавці Лариса Мунтянова й Олена Фаль. Вони майже завжди входили до складу нашої пошукової групи. Заслуговує на добру згадку і тодішній керівник фольклорного кабінету Харківського інституту мистецтв Сергій Олександрович Нікітін. Саме він дав нам перші орієнтири в роботі фольклориста. Без участі цих людей така збірка ніколи б не з'явилася. Головна ж подяка — тим українським селянам, що їх ми відволікали від справ, коли просили заспівати для нас. Крізь усі лихоліття вони пронесли в собі мистецький вогник, що спалахнув у свідомості їхніх далеких пращурів. І це є справжнім чудом.

Олександр Щетинський
композитор

Олександр Щетинський

Узнай себе

Симфонія для мішаного хору a cappella
на слова Григорія Сковороди
та з інших джерел

252

Час звучання 35 хв.
220*290 мм
ISBN 978-966-8917-07-0

У хоровій симфонії «Узнай себе» (2003) використано слова Григорія Сковороди, а також окремі фрази з Біблії й античних філософів, що їх цитує Сковорода у своїх творах. У всіх випадках збережено мову оригіналу, тобто староукраїнську книжну, якою послуговувався філософ, а також церковнослов'янську, давньогрецьку і латинську. На відміну від інших музичних творів на слова Сковороди, тут переважно використані не поезії, а уривки з філософських трактатів — основної частини його літературної спадщини. В обраних текстах окреслено засадничі для Сковороди-філософа теми. Це, зокрема, поділ сущого на три світи: великий світ, малий, або мікрокосм, що втілений в людині, й символічний світ, або Біблія. Це першість духу над матерією, духовного буття над грубими "речовинними" стихіями. Це містичне уподібнення сонця до ока і ока до сонця. Це діалектика співіснування плачу і сміху, голоду і ситості, світла і пітьми. Це титанічний пошук смислу людського буття, де Сковорода виступає наступником Платона з його славетним закликом: "Узнай себе". Саме в цьому — у пізнанні своєї природи бачить Сковорода шлях до щастя.

Його філософськи праці вражають не тільки всеосяжністю і глибиною, а й емоційною та інтелектуальною напругою. В цих текстах щільно пов'язані висока філософська абстракція і повсякденне буття, а відсторонений містицизм відтінюється теплим і щирим почуттям любови до людини. Це дає змогу шукати звуковий еквівалент філософським роздумам Сковороди. З'ясувалося, що не тільки його поетичні тексти, а й наукові розвідки містять невичерпний потенціал для звукових музичних образів. Музика Симфонії не містить поверхово-зображальних елементів, в ній збережено "високий стиль". Проте водночас її стилістика має численні жанрові елементи, запозичені з різних за часом і географією культур. Тут є й елементи старого і новішого православного співу, і мелодика українських кантів, і поєднання діатоніки з хроматикою, прозорих

і наївних у своїй простоті тональних фраґментів із драматичними дисонантними епізодами. Разом зі славетним текстом «Всякому городу нрав і права» використано і мелодію, що за переказом належить самому Сковороді (цю мелодію я подаю з багатьма паузами і в декілька разів повільніше, наче крізь нашарування двох сторіч). Як і в інших моїх творах останніх років, усі елементи різних стилів, культір та епох подано тут не цілісно, а радше як натяки, як мерехтливі обриси, що легко зникають і непомітно переходять одне в одного, утворюючи разом новий "метастиль".

Симфонія склалася як одночастинна композиція, що має певні ознаки сонатної форми. Вона триває понад півгодини і є нелегкою ані для виконання, ані для сприйняття — подібно до творчости самого Сковороди, що також вимагає від читача чималих інтелектуальних і духовних зусиль.

Прем'єра твору відбулася 2006 року на Четвертому фестивалі сучасної духовної музики в Ужгороді у виконанні Ужгородського камерного хору *Cantus* під керуванням Еміла Сокача.

Олександр Щетинський

"Я зміг ознайомитися з партитурою хорової симфонії «Узнай себе» — цього, безперечно, глибокого, сильного твору... На мій погляд, цей твір є "бомбою", заради якої вже треба було робити фестиваль. Він — етапний не тільки для нашого хору, а, можливо, і для композитора. Основа тексту — слова Сковороди, його головні ідеї, праці, цитування ним давньогрецьких філософів. Це дуже точний портрет Сковороди-філософа, справжня реабілітація його в контексті нашої культури, де це ім'я по-справжньому оцінене лише вузьким колом науковців. Ця симфонія має перспективу на довге життя."

Еміл Сокач,
диригент, художній керівник Ужгородського камерного хору *Cantus*
«Дзеркало тижня» 27.05–2.06.2006 р.

Віталій Губаренко

Concerto grosso

для струнного оркестру

254

Час звучання 22 хв.
215*300 мм
ISBN 978-966-8917-84-4

Віталій Губаренко (1934–2000) — український композитор, Народний артист України, лавреат Шевченківської премії (1984). Народився в Харкові, 1960 р. закінчив Харківську консерваторію по класу Дмитра Клебанова. З 1985 р. жив і працював у Києві. Розпочавши творчий шлях у 1960-і рр., невдовзі став одним з найуспішніших українських композиторів. Виробив власний стиль, однаково далекий як від радикалізму тогочасного європейського авангарду, так і від консервативної застиглости багатьох українських творів післявоєнних десятиліть. Музиці Губаренка притаманний рельєфний тематизм, в основі якого — лаконічні, виразні, часом гостро характеристичні зерна-мотиви, а також терпка й індивідуалізована сучасна гармонія, що постає на ґрунті розширеної тональности й модальности. Його оркестрове письмо завжди дуже практичне, з великим запасом міцности, без "зайвих нот" чи рафінованих ефектів, але водночас різноманітне й барвисте. Найулюбленіші жанри композитора — це опера і балет. Його перша опера «Загибель ескадри», поставлена Стефаном Турчаком 1967 р. в Києві, мала значний резонанс і вивела 33-річного композитора на рівень провідних митців країни. Відтоді Губаренко звертався до театрального жанру протягом усього життя. Так само постійним було його зацікавлення симфонічною музикою. На початку творчого шляху (Перша симфонія, 1961–62) він орієнтувався на усталену сонатно-симфонічну форму, але надалі застосовував некласичні принципи побудови циклу — як-от у Другій симфонії (1965), що складається з трьох частин (Прелюд, Соната і Фуґа) або у симфоніях-балетах «Ассоль» (1977), «Зелені Святки» (1992), «Liebestod» (1997). Нестандартним за будовою та образністю є й Concerto grosso для струнного оркестру (1981). На відміну від Альфреда Шнітке, Арво Пярта, Яана Ряетса та інших, Губаренко не вдається до стилізації барокових ідіом чи гармонічних і поліфонічних прийомів XVIII сторіччя. Його твір цілком витриманий у власній стилістиці з її гостро дисо-

нантною гармонією, потужними оркестровими tutti, виразними інструментальними монологами, деталізованою фактурою і, можливо, стриманим, але внутрішньо емоційним і щирим мелодизмом. Про бароковий прототип нагадують чергування інструментів соло (скрипка, альт, віолончель) і оркестрових груп. Цей прийом стає тут не лише колористичним засобом, а й важливим формотворчим чинником, що вагомою мірою визначає напрям і динаміку розвитку. Форма побудована не як традиційний для концертного жанру діалог солістів та оркестру, а як цілісне розгортання — сповідальний за характером монолог, де сольні висловлювання пластично переходять у групові, а грані розділів вуалюються. Притаманні бароковому concerto grosso різкі темпові й образні контрасти у Губаренка майже відсутні, натомість переважають відносно повільні темпи і суворо-заглиблена або просвітлена, мрійлива лірика, якій зрідка протистоїть енергійна, втім завжди психологічно напружена рухливість. Твір складається з трьох частин, що виконуються без перерви. Тривалість звучання — близько 22 хвилин.

Олександр Щетинський

Ольга Лучук

Пантелеймон Куліш і Микола Лукаш: перехресні стежки перекладачів

Шекспірова драма «Троїл і Крессида» в контексті української культури

256

556 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-23-3

У монографії проаналізовано доробок Пантелеймона Куліша й Миколи Лукаша як перекладачів Шекспіра, висвітлено типологічні паралелі між Кулішевим культурництвом і Лукашевою ідеєю пересотворення української літератури засобами художнього перекладу. Найбільшим твором, у якому текстуально переплелися шляхи українських перекладачів, була Шекспірова драма «Троїл і Крессида», на основі якої докладно досліджено лінґвальні та екстралінґвальні особливості перекладів із часовою дистанцією у понад сто років і продемонстровано перекладацькі стратегії Куліша й Лукаша.

Книжка містить різні додатки, серед яких текстологічно опрацьований і прокоментований текст Шекспірової драми «Троїл та Крессида» в українському перекладі Пантелеймона Куліша, котрий уперше вийшов друком ще 1882 року і давно вже став бібліографічним раритетом. Це його друга публікація.

Для літературознавців і перекладознавців, викладачів і студентів вишів, усіх, хто цікавиться українською літературою як інтеґральною частиною літератури світової.

ЗМІСТ

Передмова 7

Пролог. **Що спільного між Пантелеймоном Кулішем і Миколою Лукашем?** 15

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ, *шекспірознавчий*

«Троїл і Крессида» в контексті творчості Шекспіра 31

РОЗДІЛ ДРУГИЙ, *кулішезнавчий і лукашезнавчий*

Літературно-культурний контекст українських різночасових перекладів Шекспірової драми «Троїл і Крессида» 49

1. Шекспір у творчій спадщині Пантелеймона Куліша 53
2. Микола Лукаш та його Шекспіріана 78

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ, *перекладознавчий, теоретичний*

Часовий чинник і перекладна множинність 115

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ, *перекладознавчий, практичний*

Інтерпретація Шекспірового тексту в українських різночасових перекладах 135

1. Відтворення в перекладі лексико-фразеологічного рівня оригіналу 138
2. Семантико-стилістичні функції звертань у різномовних і різночасових текстах 165
3. Монолог Улісса про порядок та його трансформація у процесі перекладу 200
4. Версифікаційні параметри оригіналу та їх відтворення в різночасових перекладах 214

Епілог 233

Додатки

1 Лексико-семантичний контекст англійських фразеологізмів та їх українських інваріантів 241

2 Лексичне наповнення структурних моделей звертань у драматичному творі 267

3 Спорадична рима у білому вірші Шекспірової драми «Троїл і Крессида» та її збереження/незбереження в українських перекладах 285

4 Шекспірова драма «Троїл та Крессида» в перекладі Пантелеймона Куліша (Текстологічне опрацювання і коментарі *Ольги Лучук*) 291

Бібліографія 515

Покажчик імен і назв 537

Список рисунків, таблиць, діаграм та ілюстрацій, поданих у тексті монографії і в додатках

Рисунки:

1. Схема сюжетних ліній у Шекспіровій драмі «Троїл і Крессида» 46
2. Система форм звертань у Шекспіровій драмі «Троїл і Крессида» 166
3. Українські ситуативні відповідники англійської лексеми lord(s) 184
4. Українські ситуативні відповідники англійської лексеми sir(s) 184
5. Українські ситуативні відповідники англійської лексеми prince(s) 185
6. Українські ситуативні відповідники англійської лексеми lady 186
7. Графічне зображення опозиції *order* š *disorder* у Шекспіровій драмі «Троїл і Крессида» 204
8. Графічне зображення опозиції *order* š *disorder* в українських перекладах Шекспірової драми «Троїл і Крессида» 210

Таблиці:

1. Фразеологізми у Шекспіровій драмі «Троїл і Крессида» 142
2. Паремії у Шекспіровій драмі «Троїл і Крессида» та їх відтворення в українських перекладах 162
3. Частотність уживання традиційних форм увічливості в ролі звертань 172
4. Частотність уживання термінів спорідненості як самостійних звертань і в різних компонентних моделях 173
5. Частотність уживання власних імен у ролі самостійних звертань 180
6. Українські відповідники англійських звертань-лайок 194
7. Відтворення українською мовою імен богів у ролі звертань-вигуків 195
8. Українські відповідники абстрактних іменників у ролі непоширених звертань 197
9. Середня довжина слова в різних мовах 216
10. Дотримання еквілінеарності під час перекладу 218
11. Спорадична рима у білому вірші Шекспірової драми «Троїл і Крессида» 226
12. Морфологічна структура рими 228

[Таблиця б/н = Додаток 1]
Лексико-семантичний контекст англійських фразеологізмів та їх українських інваріантів 244

[Таблиця б/н = Додаток 2]
Лексичне наповнення структурних моделей звертань у драматичному творі 270

[Таблиця б/н = Додаток 3]
Спорадична рима у білому вірші Шекспірової драми «Троїл і Крессида» та її збереження/незбереження в українських перекладах 286

Діаграми:

1. Розподіл наголосів у п'ятистопному ямбі Шекспіра, Куліша й Лукаша 224

Ілюстрації:

1. Титульна сторінка першодруку першого тому «Шекспирових Творів»..... 426
2. Переднє слово Пантелеймона Куліша до першого тому «Шекспирових Творів»..... 468
3. Сторінка з переліком дійових осіб драми «Троїл та Крессида» в першому томі «Шекспирових Творів»..... 472
4. Титульна сторінка другого тому «Шекспирових Творів»..... 474
5. Титульна сторінка п'ятого тому «Шекспирових Творів»..... 482
6. Порядок драм Шекспіра в перекладі українською мовою..... 490

Хист і Глузд:

Теорія і практика перекладу

Випуск 1.

260

390 стор., 170*230 мм
ISBN 978-966-8917-46-2

Оглав

І знову — переклад / *Максим Стріха* 5

Christopher Rundle / **Resisting Foreign Penetration in Fascist Italy: the Anti-translation Campaign in the Wake of the Ethiopian War** 10

Козлова М.Н. / **Розвиток теорії перекладу Джоном Драйденом в "Передмові до "Байок, давніх та сучасних""** ("Fables, Ancient and Modern") 28

Віталій Радчук / **Перекладацький метод Миколи Лукаша** 40

Жан-Поль Віне, Жан Дарбельне / **Методологія перекладу** 52

Вальтер Беньямін / **Завдання перекладача (Передмова до перекладу "Tableaux parisiens" Ш. Бодлера)** ... 66

Валерій Подміногін, Олександр Кальниченко / **Есей "Завдання перекладача" Вальтера Беньяміна про перекладність і "чисту мову" на тлі німецької перекладознавчої традиції** 80

Anne Lange, Boris Baljasny / **Testing the relevance of translations** 99

2

Сергій Лучканин / **Зауваги щодо римованих перекладів з давньогрецької та латинської мов** 114
Переклади з греки та латини Ольги Страшенко 117
Сергій Борщевський / **Українські пісні в іспанських перекладах** 131
З німецької поезії / Пер. *Олександри Ковальової* 147
Стефан Гермлін / Пер. *Петра Рихла* 157
Максим Богданович/ Пер. *Майї Львович* 171
Максим Стріха /**Марина Новикова — перекладач Йосипа Бродського** 181
Йосип Бродський / Пер. *Марини Новикової* 187
Олена О'Лір / **Поезія Михайла Ореста в російських перекладах Сергія Шоргіна** 191
Зі збірки Михайла Ореста "Душа і доля" / Пер. *Сергія Шоргіна* 198

3

П. Филипович / **Пушкін в українській літературі** 212

4

Коломієць Л.В., Москаленко М.Н. / **Опис художніх перекладів 1920–30-х років**..... 276
Ігор Оржицький / **Українські тлумачення Гоголя: "дозволено цензурою"** 365
Галина Чернієнко / **Французький шарм — українській чарівності** 377

Про авторів 384

Загальновідомо: ми живемо в добу глобалізації. 98% науково-технічної інформації оформлюється сьогодні англійською мовою (мова йде про реферовані видання, які оглядаються в універсальних базах Web of Science та SCOPUS). Пристойне володіння принаймні однією іноземною мовою нині стає сьогодні неодмінною рисою більшості європейців (у силу історичних причин поза цим правилом поки стоять лишень англійці й французи). У кулуарах серйозно розглядають пропозицію про оголошення англійської основною робочою мовою Євросоюзу.

І водночас саме в наш час перекладознавство остаточно утвердилося не в ролі частини лінґвістики чи історії літератури, а як самостійна інтердисциплінарна наука. Саме тепер у перекладознавстві відбувся "культурний поворот" і стало зрозуміло: перекладач діє не в інтересах мови-джерела, а виключно в інтересах власної "цільової" мови. На зміну традиційному упродовж майже всього останнього століття структуралізмові приходять нові методики — насамперед постколоніальні й ґендерні. А число текстів, які видасть будь-який поважний пошуковик після введення слів "translation studies", зростає з часом у геометричній проґресії.

Україна має давню перекладознавчу школу. Досі не втратили своєї вартості тексти Івана Франка й Миколи Зерова, Максима Рильського та Григорія Кочура. Саме у Харкові й саме українською мовою вийшла понад вісімдесят років тому книжка Олександра Фінкеля "Теорія й практика перекладу" — перша з такою назвою на теренах колишнього СРСР. Протягом останніх десятиліть українське перекладознавство уособлюють імена Віктора Коптілова, Роксолани Зорівчак, Марини Новикової, Олександра Чередниченка, Михайла Москаленка й багатьох інших першорядних дослідників.

Нарешті, попри всі проблеми, викликані непослідовністю нашого "запізнілого націєтворення" й дальшими суспільними дискусіями (значною мірою інспірованими ззовні) щодо місця, яке має посідати в майбутньому українська мова, незаперечним фактом є колосальне розширення упродовж періоду незалежності сфер побутування українського перекладу.

В УРСР ми мали блискучу школу художнього перекладу (не раз "проріджувану" децимаціями то 1930-х, то початку 1970-х рр.). Мали прекрасні перекладні серії видавництва "Дніпро". Але цим усе й обмежувалося за умов, коли офіційне життя, наука, виробництво, масова культура, спорт тощо функціонували в СРСР майже виключно російською мовою.

Річ була зовсім не в якійсь "неповноцінності" української мови чи невиробленості українських терміносистем. Як відомо, саме українською мовою в Києві вийшли такі піонерські праці, як "Лекції з квантової статистики" академіка Миколи Боголюбова (1949) чи перша у світі "Енциклопедія кібернетики" за редакцією академіка Віктора Глушкова (1973).

Проте в умовах багатонаціональної імперії головною (а в багатьох сферах — єдино офіційно прийнятною мовою) була

саме російська. Відтак ВНЗ УРСР готували саме перекладачів з англійської, французької, німецької, іспанської тощо — російською (а також перекладачів з російської усіма названими й неназваними світовими мовами). Українська залишалася на марґінесах, перекладачами українською (і з української) талановиті філологи робилися здебільшого самотужки.

У незалежній Україні українською мовою перекладають не лише художні книжки (їх успішно перекладали й за доби УРСР), а й офіційні документи, міждержавні переговори, наукові тексти, технічні інструкції, телесеріали й кінофільми (перелік можна вести далі). Не все це роблять однаково добре. Від самого початку корпус наших перекладачів формувався з тих, що пройшли вишкіл ВНЗ відповідного профілю (а відтак мали поважні проблеми саме з українською мовою), або ж із письменників (які намагалися привнести в інші сфери принципи художнього перекладу). Великий масив освоюваних текстів потребував широких дискусій про принципи перекладання, які в гуманітаристиці й у фізиці могли суттєво різнитися. Знаменно, що в перші роки незалежності в цих дискусіях брали участь люди найрізноманітнішого фаху.

На жаль, з трибуною для таких дискусій у нас досі не складалося. Симпатичний фаховий збірник "Теорія і практика перекладу" припинив виходити ще в першій половині 1990-х. Цікаві видання на кшталт "Записок" і "Альманаху" "Перекладацької майстерні", що успішно діяла у Львові на межі тисячоліть завдяки ентузіазмові Марії Габлевич, мали разовий характер. Часопис "Всесвіт", що виходить нині раз на два місяці, може приділити теоретичним питанням перекладу лише невелику частину свого обсягу (читачі все ж очікують від нього насамперед художніх текстів).

Отже ідея перекладацького альманаху "Хист і глузд: теорія та практика перекладу", число якого нині приходить до читача, є надзвичайно своєчасною. У ньому друкуватимуться нові переклади художніх та науково-гуманітарних творів різних жанрів, висвітлюватиметься розвиток перекладознавства, розглядатимуться питання теорії перекладу й історії перекладу та перекладацької думки. З метою введення в науковий обіг друкуватиметься в українському перекладі класика перекладацької думки, а також маловідомі чи малодоступні матеріали з перекладу, створені вітчизняними авторами минулих часів. А крім того — огляди словників, розвідки з лексикографії, рецензії книжок. Альманах інформуватиме про помітні явища та тенденції й у зарубіжному перекладознавстві.

Таким чином, видання має посісти в нашому книжковому продукті місце, аналогічне до того, яке посідав колись дуже добрий московський збірник "Мастерство перевода". (Читали його далеко не лише самі перекладачі, а може і не в першу чергу вони. То було улюблене читво багатьох інтеліґентів із широкими гуманітарними зацікавленнями). Чи вдасться упорядникам і редакційній раді виконати цю амбітну програму — покаже майбутнє. Але ми спільно докладатимемо для цього всіх наших зусиль. Наразі ж — запрошуємо до співпраці тих, хто цікавиться минулим, переймається теперішнім і майбутнім українського перекладу.

Максим Стріха

Роман Москаль

І цзін:

правильно міркувати, щоб передбачати

Вступ до іцзінознавства

264

248 стор., 135*175 мм
978-966-7021-89-8

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

Мільйони людей у світі цікавляться Китаєм: його культурою, історією, образотворчим мистецтвом, бойовими мистецтвами, прогностичними практиками, мистецтвом фен-шуй.

Є сенс вивчати Китай ще й тому, що через "зустріч із іншим", міркуючи над китайськими традиціями можна краще зрозуміти самих себе.

Наскільки Китай є "іншим", читач переконається зі сторінок цієї книжки, в якій ідеться про головний текст — Канон китайської цивілізації — *І цзін*, що його також можна вважати і за своєрідний "ключ" до розуміння Китаю.

Згідно з *І цзіном* — щоб добутися успіху, важливо належні дії вчиняти вчасно — інакше сприятливий час спливе, а тоді дії не матимуть сенсу.

Від першого видання книжки минуло два роки й уже маємо певну спільноту тих, хто зацікавлений цією темою. Тому, на наш погляд, варто знову запропонувати читацькому загалу нагоду наблизитися до *І цзіну*, аби згодом мати змогу будувати міст ефективного діалогу між нашими доволі різними культурами.

Сподіваємося, такій меті прислужиться й ця книжка, що виходить у початковій редакції.

Маємо надію, що Україна навзагал, і ті українці, котрі зацікавилися Китаєм, не проґавлять час у справі пізнання Китаю — з цього матимемо користь і як спільнота, і кожен із нас як особистість.

Слово до читача 5
Передмова 7

1. Про текст і контекст

І цзін: світ літератури й науки — деякі цікаві факти 16
Дослідження *І цзіну* в Європі та США 20
Дослідження *І цзіну* в країнах Південно-Східної Азії 25
Дослідження *І цзіну* в Росії 29
Дослідження *І цзіну* в Китаї: іцзіністика..... 33
Для чого призначено *І цзін* 50

2. Основи іцзіністики

І цзін — таємниця походження 54
Структура тексту *І цзіну* 60
Нумерологічні схеми *І цзіну* й важливі категорії іцзіністики 69
Тайцзі (Велика Межа) 74
Інь і *ян* 77
Чотири Образи 80
Чотири Властивості. Чотири Великі 81

Вісім триграм (вісім *гуа*) 87
П'ять стихій (*У сін*) 97
Схеми *Хе ту* і *Ло шу* 105
Ті-Юн 108
Гексаграми 111

3. Техніки прогнозування за допомогою *І цзіну*

Виникла потреба спрогнозувати розвиток ситуації... 122
Як ставити запитання 126
Різновиди традиційних китайських прогностичних технік 130
Як побудувати *гуа* класичним способом за допомогою деревію 135
Як побудувати гексаграму за допомогою техніки "трьох монет" 142
Як побудувати гексаграму завдяки розуму 146
Способи тлумачення *гуа* 151
Спрощений спосіб *Най цзя* у варіанті Реймонда Ло 187
Техніка Шао Юна, або "Числа перетворень дикої сливи *мей хуа*" 211
Утілення прогнозу 238

Післямова 240
Перелік літератури 243

Додатки

№1. Таблиця визначення номера гексаграми
у порядку Вень-вана 252

№2. Розмічання гексаграм за Реймондом Ло ... 254

№3. Гексаграми *І цзіну* у порядку Вень-вана.
Господар знака 259

№4. Варіанти перекладів назв гексаграм *І цзіну*
у порядку Вень-вана 265

Пауло Фрайре

Вчителі як працівники культури. Листи до тих, хто насмілився вчити

Переклад з англійської
Сергія Савченка

266 стор., 125*175 мм
ISBN13 978-966-7021-68-5

Ця книга є останньою роботою всесвітньо знаного бразильського освітянина Пауло Фрайре (1921–1997).

У ній найвидатніший педагог другої половини XX ст. намагається звернути увагу людей, які насмілилися вчити, на велику відповідальність роботи вчителя, бо

> *“свобода як творча діяльність людських істот, як подія, як відчуття ризику та процес творення, посутньо залежить від зв’язку між тим, що ми успадковуємо, й тим, що отримуємо впродовж життя” (тобто коли вчимося).*

На думку Фрайре варто витрачати час лише на вдосконалення та навчання світу — тому загальне тло книжки є оптимістичним. Книжка виходила у багатьох країнах світу, перекладена гарною українською і здатна багато у чому допомогти не лише вчителям, а й учням та їх батькам.

Переднє слово до читачів 5
Передмова 9
Передмова до американського видання 31

Вступ.
ПЕДАГОГІЧНА ПАСТКА 35
“КОНВЕЄРНА” ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ 53
НАВЧАННЯ — ЦЕ НЕ ПОТУРАННЯ ПРИМХАМ 69

Перший лист.
ЧИТАННЯ СВІТУ — ЧИТАННЯ СЛОВА 73

Другий лист.
НЕ ДОЗВОЛЯЙТЕ СТРАХУ
ПЕРЕД ТРУДНОЩАМИ ПАРАЛІЗУВАТИ ВАС 95

Третій лист.
Я БЕРУ УЧАСТЬ
У ПРОГРАМІ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ
ТОМУ, ЩО НЕ МАЮ ІНШОГО ВИБОРУ 109

Четвертий лист.
ЯКОСТІ, ЩО ЇХ СЛІД МАТИ
ПРОҐРЕСИВНОМУ, СУЧАСНОМУ ВЧИТЕЛЕВІ 123

П’ятий лист.
ПЕРШИЙ ДЕНЬ У ШКОЛІ 143

Шостий лист.
СТОСУНКИ ПЕДАГОГА Й УЧНІВ 159

Сьомий лист.
ВІД УЧИТЕЛЬСЬКОГО МОНОЛОГУ
ДО ДІАЛОГУ З УЧНЯМИ. ВІД УМІННЯ СЛУХАТИ
ДО ВМІННЯ ДОНЕСТИ ДО НИХ СВОЮ ДУМКУ 177

Восьмий лист.
КУЛЬТУРНА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ
ТА ОСВІТА 191

Дев’ятий лист.
КОНКРЕТНИЙ КОНТЕКСТ —
ТЕОРЕТИЧНИЙ КОНТЕКСТ 205

Десятий лист.
ЩЕ РАЗ ПРО ДИСЦИПЛІНУ 229

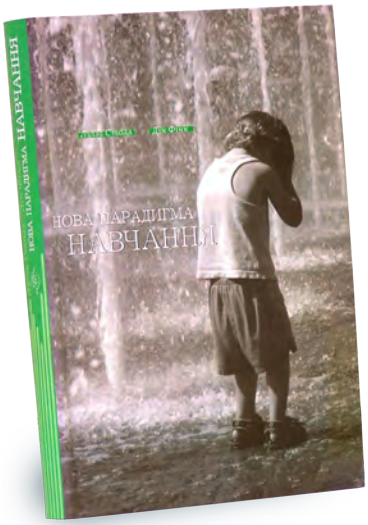
Післямова.
ЗНАТИ Й ЗРОСТАТИ —
А НЕ ЛИШЕ СПОСТЕРІГАТИ 239

Покажчик 251

Луїза Столл, Дін Фінк

Нова парадигма навчання
або Як змінити наші школи

Переклад з англійської
Наталки Бордукової

276 стор., 155*230 мм
ISBN13 978-966-7021-86-3

Світова криза засадничих форм освіти, що їх зформовано для епохи важкої промисловости й механізованого виробництва збіглася із необхідністю створення сучасної національної освітньої системи в Україні. Книжка Луїзи Столл й Діна Фінка «Нова парадигма навчання або як змінити наші школи" установлює й витлумачує природу та масштаби змін в існуючій системі освіти. Ми можемо скористатися глибоким, у певному сенсі панорамним, описом змін для того, щоб зрозуміти які саме сили беруть участь у складному процесі реформування шкіл; дослідити причини, з яких базові структури шкільної освіти мусять змінитися та спосіб, у який це можна досягти.

Книжка написана гарно й розумно. Розлогу картину соціальних змін вона пов'язує з конкретними прикладами того, що ті зміни означають на практиці. Гарний переклад цієї книжки державною мовою може прислужитися в усіх регіонах України.

Від редакторів серії 11

Передмова і слова подяки 15

глава 1. **Контекст змін: гарні школи … як на 1965 рік** 23

Доба непослідовності (25) Парадокс змін та безперервності (27) Парадокс "якість – справедливість" (30) Висновок (36)

глава 2. **Галтонський проект ефективності шкіл. Хроніка змін** 37

Історичний контекст (37) Проблемна група з ефективності шкіл (39) Школа як епіцентр змін (43) Інтеґрування наявних структур (45) "Три хвилі" реформи (47) Розповідь про Фронтенак (48) Висновок (52)

глава 3. **Ефективність як джерело інформації про поліпшення роботи шкіл** 53

Що таке ефективна робота школи (53) Які результати шкільного навчання визначають ефективність (56) Яким чином намір та методологія впливають на наслідки (57) Яким чином на ефективність впливають процеси в класі, в школі й у системі (57) Характеристичні риси ефективної школи (59) Чи можна визначити причини неефективності школи (61) Що таке диференційна ефективність (64) Чи можна здобуті в одній ситуації результати поширювати на різноманітні контексти (65) Чи лишається ефективність шкіл тривалою у часі (65) Наскільки значним є вплив школи (66) Чи є в нас теорії ефективної роботи шкіл, спроможні допомогти нам зрозуміти, що до чого (67) Як упристутнити для освітян дослідження з ефективності (69) Чи можна втілити в життя ознаки ефективності (70) Висновок (71)

Глава 4. **Можливості й завдання поліпшення роботи школи** .72

Що таке поліпшення роботи шкіл? (72) Розуміння змін (74) Започаткування змін (77) Поліпшення шкільної роботи як пріоритет (80) Стратегії вдосконалення школи (80) Внутрішні умови (82) Керівництво (85) Перепони на шляху до поліпшення шкільної роботи (88) Зрослі зв'язки між ефективністю школи й поліпшенням її роботи (93) Висновок (97)

Глава 5. **Планування розвитку школи: шлях до змін** 98

Цілі, які ставить планування розвитку школи (99) Процес планування (99) Питання, пов'язані з плануванням розвитку школи (102) Висновок (117)

Глава 6. **Сила шкільної культури** 118

Що таке шкільна культура і яка її дія (119) Що впливає на шкільну культуру (121) Чи є шкільна культура незмінною (121) Стосунок між культурою і структурою (123) Різні типи шкільної культури (123) Чи існують субкультури в школі (126) Як відбуваються культурні зміни (129) Культурні норми, що підтримують успішне вдосконалення шкільної роботи (132) Як ці норми стосуються більш і менш ефективних шкіл (139) Значення, що його має змінювання шкільної культури (141) Висновок (142)

Глава 7. **Запрошувальне керівництво** 143

Парадокс керівництва (144) Концепції керівництва (145) Дійсність (149) Запрошувальне керівництво (151) Виміри запрошувального керівництва (153)

Глава 8. **Зміни в уявленнях про викладання і навчання** 163

Традиційна парадигма навчання (163) Нова парадигма навчання (165) Приховане значення новітньої навчальної парадигми (167) Реструктуризація заради навчання (176) Висновок (180)

Глава 9. **Потреба в партнерстві** 181

Батьки як партнери (182) Партнерські взаємини з громадськістю та шкільними радами (185) Учні теж мусять бути партнерами (187) Місцевий відділ освіти як партнер (189) Партнерські стосунки з вищими навчальними закладами (192) Органи державного управління як партнери (197) Інші партнери (199) Висновок (200)

Глава 10. **Навчання для всіх — час сформувати навчальну спільноту** 201

Організації, що навчаються (201) Навчання для всіх (203) Вчителі як учні (203) Як вчаться вчителі (204) Мінливе обличчя професійного розвитку (207) Роль школи у професійному вдосконаленні вчителів (211) Роль учителів у їхньому власному розвитку (212) Зв'язок між розвитком учителів й учнів (215) Керівники як учні (215) Батьки, урядовці, шкільні радники — як учні (217) Висновок (219)

Глава 11. **Оціни, чого ти вартий** 220

Якими мають бути цілі поцінування школи (222) Хто має поціновувати школи? (224) Які аспекти поліпшення шкільної роботий ефективності школи слід поціновувати (226) Показники (241) Як управляти даними щодо поцінуванняі як зробити їх пожиточними (243) Висновок (244)

Глава 12. **Як змінити наші школи: зв'язок між ефективністю школи та поліпшенням її роботи** 245

Контекст (245) Підмурівки (247) Процес планування розвитку школи (247) Партнери (248) Проміжні досягнення (249) Учнівські успіхи (249) Ефективність школи, поліпшення її роботи та реструктуризація (250) Останній складник (251)

Передмова

Існує одна історія, поза сумнівом апокрифічна, про двох людей, що заблукали в лісах північної Канади. З лісу вони забрели до маленького містечка – знесилені, голодні, розтріпані. Першого місцевого жителя, що їм зустрівся, вони запитали: “Як дістатися до Торонто?”. Стисла відповідь незнайомця була такою: “Ну, звідси б я не починав”. У повному сенсі наша книжка нагадує цю історію, бо спочатку ми збиралися написати щось геть інше. Ми обоє декілька років наполегливо займалися проектом зі збільшенням ефективності шкільної освіти в окрузі Галтон в Онтаріо, Канада, та ретельно задокументували цей проект. Ми гадали, що “галтонську історію” буде легко написати й що вона стане своєчасним внеском до літератури про зміни в школі.

Проте, як більшість явищ в освіті впродовж кількох минулих років, події розгорталися надто стрімко! В усьому світі школи зазнали політичної атаки. Загальновизнаною практикою, серед іншого, стала децентралізація, ринкові реформи та тестування з високими вимогами. Таким побитом ретроспектива процесу змін, ініційованих системою, здавалося дещо відставала від свого часу. Отже, ми взяли до уваги ризикованіший, але, на нашу думку корисніший підхід до змін. Протягом усієї розповіді ми намагаємося зазирнути в майбутнє, яке, гадаємо, є неминучим та водночас жаданим. Роки в Галтоні, досвід, що його ми накопичили, покинувши Галтонську раду, а також розвиток галузей досліджень повели нас у напрямку, на яким ми навряд чи міркували, коли вперше обговорювали цю книжку.

Наша книжка призначена для всіх, хто серйозно зацікавлений у тому, щоб змінити систему шкільної освіти й, відтак, покращити життя всім учням. Зокрема вона має допомогти директорам шкіл, групам з розвитку шкільної освіти, всім, хто співпрацює зі школами, а також студентам — майбутнім педагогам — допомогти осмислити питання та висунути конкретні пропозиції щодо їх вирішення. Ми також сподіваємося, що освітяни визнають нашу студію за корисне доповнення до літератури з ефективності шкільної системи та вдосконалення навчального процесу.

Поєднавши поняття та складники з декількох різних дисциплін, ми спробуємо, наскільки нам дозволить обшир книжки, намалювати цілісну картину змін у роботі шкіл.

Дехто доводив, що всі претензії на знання бувають “доладними або суперечливими” лишень у їхньому контексті, парадигмі чи соціумі. “Дійсність є наслідком суспільних процесів, що їх визнано за норму в певному контексті”. Глава ***1*** розпочинає цю тему з припущення, за яким у підвалинах історії лежать зміни й послідовність, тимчасом як ми живемо в епоху непослідовності. Саме в контексті неспокою, сумнівів, розмаїття, складнощів та змінюваних понять часу і простору школи мусять пристосовуватися до цих суперечливих, але непереборних сил. Формуючи парадокси, що з ними стикаються школи, ми чинимо спробу допомогти читачеві збагнути широкий контекст, у якому мають працювати школи, й те, чому тупцювання на місці або повернення міфічного минулого є неприйнятними альтернативами.

Аби розв’язати ці парадоксальні питання, у всьому світі докладають чимало зусиль і витрачають купу грошей заради змін у сис-

темі освіти. Однак ледве мають сенс спроби покращити школи, не маючи при тому моральної мети та чіткого уявлення про те, чого саме треба досягти.

Якщо ви не знаєте, куди йдете, то згодиться будь-яке місце призначення. Такою є друга тема глави 1; ми повертаємося до неї упродовж усієї книги. Однаковою мірою, намагання визначити мету й описати наслідки дій має небагато сенсу, якщо лишень не з'являться засоби, що пояснять неповторність шкіл та шляхи, якими школи прямуватимуть до поліпшення системи навчання. Поєднуючи "чому" (моральна мета), "що" (ефективність роботи шкіл) та "як" (вдосконалення шкільної освіти) процесу змін, ми надалі намагаємося допомогти всім , хто відданий освітній реформі, надати їм як теоретичні засновки, так і практичні наради.

Глава ***2*** знайомить читачів із трьома хвилями освітніх реформ у 1980-90-х рр. – ефективністю роботи шкіл, її вдосконаленням, а також із реформою або реструктуризацією у контексті "галтонської історії". Ця глава допоможе читачеві зрозуміти досвід, який вплинув на нашу віру в змінювання шкільної системи та, зокрема наше переконання, за яким ефективність шкіл має бути пов'язана з удосконаленням їх роботи, якщо в школі мають трапитися справжні зміни.

У главі також ідеться про досвід, набутий шкільною системою та однією зі шкіл, де подибуємо спроби впровадити посутні зміни, ґрунтовані на сучасних дослідженнях. Тут викладено підстави для глибокого аналізу ефективності шкіл, покращення їх роботи та плямування їх розвитку, що є чималими темами відповідно розділів 3, 4 та 5.

У главі ***3*** ми розглянули еволюцію досліджень над ефективністю роботи шкіл, починаючи з найраніших часів – коли школи вважалися ефективними, яких вони демонстрували проґрес у базових навичках за результатами стандартизованих тестів,— і завершуючи вибагливішими поглядами, котрі намагаються визначити ту "додану вартість", що її з плином часу набули школи. Ця парадигма розвинула з простої моделі "викладання – віддача" до докладнішого й, відтак, ускладненого поняття ефективності. Центром уваги студій над ефективністю роботи шкіл став проґрес учнів, як наслідок навчального процесу. Такі дослідження ґрунтуються також на вельми демократичному уявленні, згідно з котрими школа має бути ефективною для всіх учнів, а не лише для тих, хто досягає гарних результатів чи має кращі життєві умови.

Зосереджуючись на найліпших шкільних практиках, дослідження щодо ефективності напрямляють питання "що", яке стосується змін.

У главі ***4*** ми пильно розглядаємо "як" процесу змін, себто вдосконалення шкільної освіти. Синтезувати вагомі внески до процесу змін, цей розділ окреслює умови та стратегії, що виявилися пожиточними в багатьох контекстах, допомагаючи школам долати складні проблеми модерного суспільства. Він також розглядає деякі перешкоди, що заважають спродам удосконалити роботу шкіл. Насамкінець ми спробували пов'язати ефективність роботи шкіл з її вдосконаленням, аби створити цілеспрямований підхід до процесу змін.

Глава ***5*** продовжує тему вдосконалення роботи шкіл, оскільки

в ній розглянуто поняття цілковитого планування розвитку шкіл. Ми переглядаємо різні моделі та визначаємо ключові складники процесу. Але, що важливіше, із власного досвіду та літератури ми виводимо певне число нерідко ірраціональних питань, до яких конче слід звернутися, перш ніж почнуть діяти такі раціональні підходи, як планування розвитку шкіл. Ми доводимо, що цим питанням варто приділити увагу для того, щоби планування розвитку шкіл не перетворилося на звичайнісіньку паперову тяганину, яка марнує багато часу.

Концепції на кшталт планування розвитку шкіл виявляються успішними лишень у рамках багатої культури, що сприяє співробітництву між учителями, яке й собі позитивно впливає на вдосконалення шкільної системи. Поняття культури ми визначили достоту так, як то робили інші, дуже простими словами: культура – це "те, як ми поводимося саме тут". Виходячи із цього окреслення, у главі ***6*** ми описуємо шляхи, що ними розвиваються культури. Ми пропонуємо типологію шкільних культур та низку культурних норм, що сприяють розвиткові всіх учнів, Цей розділ також подає практичні способи, в які інколи можуть вибудувати культури, ліпше наділені співпрацею та змогою розвиватися. Студії, присвячені організаційним культурам ефективності роботи шкіл та її покращенню, погоджуються щодо важливості лідерства. Дещо суперечливим постає питання про роль лідерів у тій чи цій дослідницькій традиції.

У главі ***7*** ми простежуємо еволюцію літератури з проблем лідерства та пропонуємо думку, за якою суперечливості нашої доби потребують іншої концепції лідерства в системі освіти. Та модель лідерства має бути гнучкою, динамічною, місткою, людяною та присвяченою моральним цілям. Із цією метою ми визначили, описали й навели приклади запрошувального лідерства. Наприкінці розділу цей стиль лідерства приплюсовано до типології шкіл, запропонованої в главі 6.

Запрошувальне лідерство базується на вірі в те, що люди є здібними, відповідальними та гідними поваги. У главі ***8*** це переконання достосоване до процесу викладання й навчання. Це і є "чому", яке стосується змін. Поважна частина реформ, що відбулися,— і, безперечно, неабияка частина пов'язаного з ними красномовства — мала обмежений позитивний вплив на учнів та вчителів. Ця глава розглядає традиційні підходи до навчання й те, яким чином вони вплинули на викладання, а також нову парадигму, що тепер набирає сили й що повинна змінити та зрештою змінить те, чого навчають, як навчають і наш погляд на те, як навчали раніше. Це нова парадигма, як ми передбачаємо, потребуватиме суттєвих змін у тих способах, якими ми організовуємо й підтримуємо школи з метою поліпшити навчання для всіх учнів.

Школи не острови і вони потребують підтримки. Кожна школа має чисельних пайовиків. Якщо мусять статися зміни, цілі та напрямки діяльності всіх цих різних осіб та груп повинні бути узгоджені. Системи шкіл, батьки, шкільні ради, громадські групи та установи, бізнесові підприємства та університети (серед іншого) здатні бути ефективними та можновладними партнерами в справі допомоги школам та тим, хто в них навчається. Проте занадто часто школи засвоювали менталітет зверхника, і це нині ізолює їх від потенційних джерел підтримки або й протидіє їм. Отож, у главі ***9*** проаналізовано ролі різних партнерів та подано приклади й пропозиції щодо того, яким

чином школи та їхні партнери, звернувшись до "позитивної політики", можуть установити плідні зв'язки.

Навчальний заклад одночасно являє собою організацію, що навчається, та організацію, що дбає про навчання всіх людей, котрі в ній перебувають. Тимчасом як досі основний предмет нашої книжки зосереджувався на організаційному навчанні, глава ***10*** має справу з професійним навчанням учителів, лідерів та деяких партнерів школи. Вона описує принципи навчання дорослих, а також поради щодо "інтерактивного професіоналізму". Ми наводимо чисельні приклади програм ефективного розвитку шкільного колективу. Сумнів є початком мудрості, а гарна поінформованість завдяки прогресивній системі оцінювання відіграє ключову роль як запорука того, що професійне навчання зосереджено на речах, які важать для учнів. Нажаль, у багатьох країнах зле обмірковані моделі підзвітності злетунили недовіру людей у школі до всіх, хто перебуває поза її стінами.

Глава ***11*** припускає, що школи та шкільні системи мають бути ближчими до дійсності та "оцінювати, чого вони варті". Ми стверджуємо, що відповідальність і вповноваження є цілком сумісними за умови розсудливості та доброї волі . У цьому розділі описано й відповідну проблему: як виміряти зміни. Із цією метою ми розробили модель, за якою, опріч кінцевого результату, аґенти зі збору інформації про зміни будуть змушені призбирувати дані щодо того, наскільки успішно триває процес, дані про проміжні висліди, що стосуються роботи вчителя та ефективності школи, і нарешті – дані про успішність учнів, ґрунтовані на цілях змін.

Аби показати взаємозв'язок наших уявлень та підбити підсумок нашого підходу до змін у главі ***12***, ми викшталтували всеохопну модель. Ця модель висвітлює деякі з ключових понять, наголошуваних на сторінках книжки, та н-амагається остаточно закрити заторкнуті в ній найповсюдніші теми. Книжку завершує розгляд зв'язку між ефективністю роботи шкіл, й вдосконаленням та реструктуризацією, а також аналізом поняття, що його зрідка обговорюють, розмовляючи про зміни, реформи, вдосконалення, розвиток чи будь-що інше, чим заступають уявлення про трансформацію школи з метою вдоволення потреб майбутнього. Це "м'яке" та "розпливчасте" поняття в нашому надраціоналістичному світі вважають чимось трохи старомодним. Його важко виміряти, одначе виживання наших шкіл – і, гадаємо, наступне припущення не звучатиме аж надто мелодраматично – виживання нашої цивілізації залежить від нашої здатності піклуватися: піклуватися достатньою мірою, щоб забезпечити всім дітям успіх у школі та в житті.

Ця книжка є наслідком співпраці представників різних країн та призначена для міжнародної аудиторії. Наш вибір слів потребував значних компромісів. Подібно до більшості компромісів, наш вибір буде не всім до вподоби, але, сподіваємося, ніхто дуже не розгнівається.

Посилаючись на певний контекст, ми, однак, вживаємо мову, якою зазвичай користуються у такому випадку.

Василь Сухомлинський

Серце віддаю дітям

переклад з російської

оригінальний авторський текст
без кон'юнктурної радянської
редакторської правки

підготувала до друку
Ольга Сухомлинська

видання друге

276

538 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-49-3

ЗМІСТ

Ольга Сухомлинська. У пошуках справжнього *5*

I. «СЕРЦЕ ВІДДАЮ ДІТЯМ»

НОВЕ ПРОЧИТАННЯ *24*

Робота над рукописом *461*

II. РЕДАКЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ

Листування з видавництвом з НДР *482*
Рецензія на книгу в НДР *492*
Листування з видавництвом «Радянська школа».
Рецензії та відгуки на рукопис
«Серце віддаю дітям» *504*

III. ПОДАЛЬША ДОЛЯ КНИГИ

Бібліографічний покажчик видань
книги «Серце віддаю дітям» *529*
Бібліографічний покажчик публікацій
про книгу «Серце віддаю дітям» *534*

Василь Сухомлинський
Серце віддаю дітям

... Підготовку нового видання книжки «Серце віддаю дітям» Усеукраїнська асоціація імені Василя Сухомлинського довірила мені, дочці Василя Олександровича. Попри свою надзвичайну популярність, книга має дуже непросту історію створення та видання, яка заслуговує на окрему розмову. І хоча перше видання було прижиттєвим, виникли питання, стосовно автентичності тексту, його відповідності оригіналу.

Працюючи з матеріалом, заглиблюючись у всі нюанси, я, скільки мала снаги, максимально вивчила всі його складники і дійшла висновку, що треба опублікувати всі документи, що стосуються книжки. Це дасть нам змогу не тільки набагато більше дізнатися про Василя Олександровича і його книгу, а й продемонструє, "як це відбувалося в СРСР".

Наше видання складається з трьох частин. У першій частині поміщено первісний, автентичний текст книжки «Серце віддаю дітям», такий, яким його написав Василь Олександрович. Сюди ж задля більшої наочності та наближення до майстерні педагога включено і матеріали, що розповідають про його працю над рукописом, про конкретних дітей — його вихованців.

Наступним завданням було показати шлях рукопису до видання, який розтягнувся на кілька років. Цей шлях був непростим і для Василя Олександровича, і для тексту його книжки. До цієї другої частини увійшло листування Сухомлинського з видавництвами і рецензії на книгу.

І, нарешті, в третій частині розміщено матеріали, за якими можна простежити долю книжки «Серце віддаю дітям» після її публікації в 1968–1969 роках, а також бібліографічний покажчик рецензій і відгуків на неї.

...

Коли, якого року він розпочинає роботу над «Серцем»? Коли книжка потрапляє до видавництва? Як сталося, що вона спочатку була опублікована в Берліні, а потім уже — в Києві?

Свої пошуки я почала в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, куди ще на початку 1980-х років дружина Сухомлинського і моя мама — Ганна Іванівна Сухомлинська — передала багато матеріалів його великого архіву (Ф. 5097). У фонді Сухомлинського серед численних матеріалів є вісім варіантів рукопису книги «Серце віддаю дітям». Найраніший з них датується 1964 роком і має загальну назву «Виховання людини. Роки дитинства» (Ф. 5097. Оп. 1. Спр. 179.– 320 арк.). Це означає, що Василь Олександрович на початку 1960-х рр. замислив тематично пов'язану серію книжок про виховання людини, почавши її з дитинства («Серце віддаю дітям»), продовжив книгою «Серце віддаю дітям. Роки отроцтва друге народження людини» (вийшла

1970 р. у видавництві «Радянська школа» як «Народження громадянина»). Працював він також над твором «Листи до сина» — про виховання юнацтва, але не встиг побачити його опублікованим (твір вийшов окремим виданням 1979 р.). У передмові до «Серця», яку ми вперше публікуємо в цьому виданні, В.О. Сухомлинський маркує цю книжку як першу з трилогії.

За рукописом 1964 р. можна припустити, що Сухомлинський почав працювати над цією темою приблизно 1962 року. Переглянувши рукописи в архіві, звіривши їх з опублікованим текстом 1969 року, я зупинилася на рукописові 1966 р. (Ф.5097. Оп.1. Спр.193) тому, що його текст максимально відповідав прижиттєвому виданню. Дуже важливим було те, що рукопис іще не мав змін та доповнень, внесених Василем Олександровичем за заувагами рецензентів і рекомендаціями видавництв.

…

Отже, перед вами, читачу, рукопис книжки «Серце віддаю дітям» 1966 року. Рукою Василя Олександровича написано: “четверта редакція”. У процесі звіряння цих текстів (опублікованого 1969 р. і рукопису 1966 р.) відразу ж виявилося безліч не те що розбіжностей, а, точніше сказати, доповнень, змін, вставок, ініційованих рецензентами, видавництвом. У цьому контексті хочу звернути увагу читача на те, що в первісному, авторському рукописі немає таких параграфів, як «Наші подорожі в світ праці», «Від світу речей — до суспільства. Що звідки береться», «Що таке імперіалізм», «З думкою про Комуністичну партію». Замість параграфа «Директор школи» є параграф із більш промовистою назвою: «Мої педагогічні переконання». Текст передмови в нашому варіанті також узято з рукопису 1967 року (Спр.180). Назви й тексти параграфів подаються відповідно до рукопису 1966 року. У цьомувиданні ми фіксуємо всі, навіть найменші, зміни та розташовуємо їх у запропонованій нами структурі.

Аналізуючи ці зміни, зробити висновок про характер правок можна, навіть не читавши рецензій. Правки можна розбити на три групи. Перші, найвагоміші,— ідеологічні: додаткове насичення текстів політико-ідеологічною риторикою (хоча якщо дивитись об’єктивно, то Василь Олександрович, з огляду на реалії, і сам віддав достатню данину цьому необхідному тоді складникові педагогічних текстів). На другому місці — вставки про ті педагогічні експерименти, що їх проводив не особисто автор, а колектив; про те, що Сухомлинський радився з “досвідченими вчителями” й що його ідеї підтримували і обговорювали в педагогічному колективі Павлиської школи. Рецензентів особливо дратував невимушений стиль Сухомлинського, виклад від власного імені, замість цього вони хотіли бачити загальноприйнятий стиль безособових педагогічних текстів.

І, нарешті, вставки, які я б назвала “теоретичними”: вони мають науковий, узагальнювальний характер. Василь

Олександрович, змушений тривалий час працювати над книжкою, природно, багато що переосмислював, доходив нових висновків і, звичайно, додавав їх до книги. Мені дуже кортіло їх залишити в тексті, та оскільки вони є пізнішими, ми теж їх помістили у примітки.

Авторський текст В. О. Сухомлинського відтворено не буквально. Деякі розбіжності з рукописом таки залишилися. Вони другорядні й не стосуються основних думок або ідей. Під час відновлення тексту я орієнтувалася на прижиттєве видання книжки, адже правки в нього вносив сам Василь Олександрович. Моїм завданням також було зберегти впізнаваність, чільну канву книги «Серце віддаю дітям». Це виявилося нескладно, оскільки редакторські (не кон'юнктурні) правки були мінімальними.

"Кон'юнктурна" корекція тексту «Серце віддаю дітям», як і багатьох інших творів Сухомлинського, на цьому не закінчилася. Досить порівняти видання «Серце віддаю дітям» 1969 року і текст цього самого твору в п'ятитомному виданні «Вибраних творів» В. О. Сухомлинського (Т. 3, 1977 р., — українською мовою; Т. 3, 1980 р.— російською мовою). Отож-бо добре, що "рукописи не горять".

Родзинкою цьогорічного видання вважаю список дітей у розділі «Робота над рукописом», який я знайшла в особистому архіві Сухомлинського. Те, що в книзі показано живих, реальних дітей, з іменами (і прізвищами), надано їхні психічні й педагогічні характеристики, описано дійсні долі дітей та їхніх батьків, знайшло документальне підтвердження в зошиті, у якому Сухомлинський ретельно і скрупульозно вказав прізвища, імена дітей та їхні псевдоніми, назвав їхніх батьків, описав їхні особистісні риси, набуті та природжені. У першому і другому варіантах рукопису «Серця...» діти мали не тільки імена, а й прізвища, які в наступних редакціях були прибрані, а імена деяких дітей змінені. Всі діти з цьогошкільного зошиту впізнавані, їхні долі відповідають тому, як їх представлено в книзі.

Те, що дітей в «Серці...» персоніфіковано, описано їхнє життєве (і культурне) середовище, рівень їхнього інтелектуального й емоційно-морального розвитку, теж було незвичайним для тодішньої педагогічної літератури, яка оперувала усередненим поняттям "учень", "школяр". Підхід Сухомлинського неначе повертав до педології, такої популярної в СРСР 1920-х років, з її глибинним вивченням дитини. Опис нелегких і навіть трагічних доль дітей викликав у рецензентів обурення, протест. Такі "критики" писали, що Сухомлинський це все вигадав, що він очорнює "щасливе дитинство" радянських дітей.

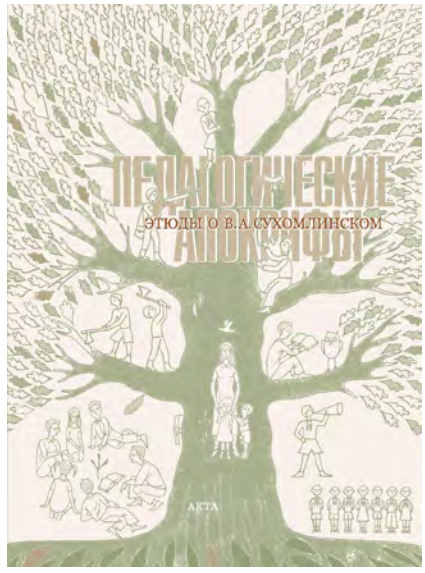
...

Ольга Сухомлинська

Педагогические апокрифы

этюды о В. А. Сухомлинском

составитель Ольга Сухомлинская

280

432 стор., 171*230 мм
ISBN 978-966-8917-13-5

СОДЕРЖАНИЕ

11 . . . Предисловие

ЧАСТЬ I

В. СУХОМЛИНСКИЙ. **Годы отрочества — второе рождение** *19*
В. Малинин — В. Сухомлинскому (14.XII.1966)

В. МАЛИНИН. Коллектив и личность. (Отрывки из статьи) *28*
В. Сухомлинский — В. Малинину (декабрь 1966)

В. СУХОМЛИНСКИЙ. **Наша добрая семья** (Записки пионервожатого) . . *31*
В. Малинин — В. Сухомлинскому (24.XII.1966)
В. Сухомлинский — А. Бойму (9.I.1967)

В. СУХОМЛИНСКИЙ. **Этюды о коммунистическом воспитании** (начало) *35*
В. Сухомлинский — А. Бойму (9.IV.1967)

В. СУХОМЛИНСКИЙ. **Не топтаться на месте** *63*
В. Малинин — В. Сухомлинскому (24.IV.1967)

Б. ЛИХАЧЕВ. Нужна борьба, а не проповедь *76*
В. Сухомлинский — А. Бойму (21.V.1967)
В. Сухомлинский — А. Бойму (23.V.1967)
И. Ткаченко — В. Сухомлинскому (6.VI.1967)
Т. Снегирева — В. Сухомлинскому (29.V.1967)
В. Малинин — В. Сухомлинскому (8.VI.1967)
М. Дмитриев — В. Сухомлинскому (10.VI.1967)
Т. Снегирева — В. Сухомлинскому (2.VI.1967)
В. Сухомлинский — А. Бойму (10.VI.1967)
П. Костенков — Редакции «Учительской газеты» (20.V.1967)
П. Калика — Редакции «Учительской газеты» (21.V.1967)
Мало одной полемики
Отклик М. Дмитриева на статью Б. Лихачева
Г. Волков — В. Сухомлинскому

■ Помещение школы

■ Интересная сказка

■ Праздник урожая

■ В лесу

С. Мазурик — Редакции «Учительской газеты» (15.VI.1967)
Нужна борьба, нужна и... проповедь
Е. Головатый — В. Сухомлинскому (4.VI.1967)
Н. Кодак — В. Сухомлинскому (17.VI.1967)
О. Аксенова — В. Сухомлинскому
П. Калика — В. Сухомлинскому (11.VI.1967)
Н. Касьянов — В. Сухомлинскому (10.XI.1967)
Нужно творить, а не повторять
И. Ткаченко — В. Сухомлинскому
И. Ткаченко — Редакциям «Народного образования» и «Учительской газеты» (19.VI.1967)
Нужна критика, а не критиканство
И. Харламов — Редакции «Учительской газеты»
К чему такой наскок?

Переписка с редакцией «Учительской газеты» по поводу статьи Б. Лихачева 117
Р. Атаян — Редакции «Учительской газеты»
Я. Резников — Редакции «Учительской газеты»
А. Левшин — Редакции «Учительской газеты»
В. Сухомлинский — А. Бойму (24.VI.1967)
В. Сухомлинский — А. Бойму (14.VI.1967)
Д. Маргулис — В. Сухомлинскому (27.V.1967)
Л. Левшин — В. Сухомлинскому (1.VII.1967)

Ф. КУЗНЕЦОВ. Воспитание новой нравственности 126

В. КУМАРИН. Коллектив — воспитатель личности 128
Л. Айзерман — В. Сухомлинскому

Г. ГАСИЛОВ. Нравственность формируется в борьбе 134
Э. Костяшкин — В. Сухомлинскому (28.VIII.1967)
Н. Кузин — В. Сухомлинскому (16.IX. 1967)

В. СУХОМЛИНСКИЙ. Этюды о коммунистическом воспитании (продолжение) 139
В. Сухомлинский — А. Бойму (31.VIII.1967)
В. Сухомлинский — А. Бойму (16.VIII.1967)
И. Ткаченко — В. Сухомлинскому (17.IX.1967)

В. СУХОМЛИНСКИЙ. Вижу человека 153
В. Сухомлинский — А. Бойму (28.XI.1967)
Р. Атаян — Главному редактору «Учительской газеты» (20. XII.1967)

Л. ГОРДИН. В воспитании нет универсальных средств 160

С. МАЗУРИК. Педагогическое значение «Этюдов о коммунистическом воспитании» В. А. Сухомлинского . 162
В. Сухомлинский — А. Бойму (13.X. 1967)

В. СУХОМЛИНСКИЙ. Этюды о коммунистическом воспитании (продолжение) 168
В. Сухомлинский — А. Бойму (14.X. 1967)
В. Сухомлинский — А. Бойму (31.X. 1967)

В. СУХОМЛИНСКИЙ. Этюды о коммунистическом воспитании (окончание) 198
Б. Лихачев — Редакции «Учительской газеты»

А. ЗЕЛЕНГУР. А. С. Макаренко сегодня и завтра 206

В. СУХОМЛИНСКИЙ. Воспитание без наказаний 212
В. Сухомлинский — А. Бойму (2.VII.1967)

В. СУХОМЛИНСКИЙ. Отзыв на вступительную статью В. Кумарина к сборнику «А. С. Макаренко. Коллектив и воспитание личности» 216

В. СУХОМЛИНСКИЙ. Что такое добро и зло 220

ЧАСТЬ II

В. СУХОМЛИНСКИЙ. **Педагог — коллектив — личность** 233
Б. ЛИХАЧЕВ. Идеологическая борьба и классовое воспитание . . 239
Л. Гордин, В. Коротов, Б. Лихачев — Редакции «Юности»
(Апрель 1972 г.) Отношение к истине
В. Сухомлинский — Редакции «Учительской газеты»
А. Дзеверин — М. Нежинскому (28.IV.1972)
Б. ЛИХАЧЕВ. Теория коммунистического воспитания (отрывок) . 249
Т. САМСОНОВА. Конкретный гуманизм
воспитательной системы В. А. Сухомлинского 252
В. КОВАЛЕВСКИЙ. О чувстве меры 266
Ф. БОНДАРЬ. По поводу одного комментария 267
Ю. АЗАРОВ. Слабые аргументы “сильной личности” 270
Е. КОГАН. «О чувстве меры» без чувства ответственности . . . 273
Ю. АЗАРОВ. Гражданственность и человечность 281
И. КОШЕЛЕВА. В единстве духовной жизни... 291
Обзор писем журнала «Коммунист»
ДМ. КАБАЛЕВСКИЙ. Большой резерв в педагогическом арсенале 303
А. АНТИПИН. Остановиться, оглянуться 305
Б. ЛИХАЧЕВ. Нова ли “Новая педагогика”? 308
С. СОЛОВЕЙЧИК. Педагогика застоя 316
В. КУЗНЕЦОВ. Двадцать лет спустя 319
И. РУДЕНКО. Вместо покаяния 321
Б. Лихачев — Редакции «Комсомольской правды» (25.XII.1987)
Кому же надо покаяться?
В. Малинин — О. Сухомлинской (3.III.1988)
В. Малинин — О. Сухомлинской (7.V.1988)
И. ТКАЧЕНКО. Вчера и сегодня 338
Э. ГОРЮХИНА. Что же с нами происходит? 341
Г. КОРНЕТОВ, М. БОГУСЛАВСКИЙ.
Некоторые итоги и перспективы... 343
В. СУХОМЛИНСКИЙ. **Идти вперед!** 346
В. КУМАРИН. Вперед... к Макаренко 357
Я. ТУРБОВСКОЙ. Диалог через двадцать лет 362
В. МАЛИНИН. Сухомлинский о Макаренко: незавершенный труд 370

2008 год — год “круглых” дат для Василия Александровича Сухомлинского: 28 сентября ему исполнилось бы 90 лет; 60 лет назад, в 1948 году, он стал директором Павлышской средней школы и бессменно руководил ею до конца своей жизни; 40 лет назад в ГДР впервые увидела свет его главная книга «Сердце отдаю детям», ставшая впоследствии педагогическим бестселлером, изданным многомиллионными тиражами у нас в стране и далеко за ее пределами.

40 лет назад, а точнее, в 1967 году, в советской педагогической прессе началась полемика вокруг очерков Василия Александровича «Этюды о коммунистическом воспитании», которые из номера в номер публиковались на страницах журнала «Народное образование». Эта полемика значительным образом повлияла не только на судьбу отца, его творчество, но и, на мой взгляд, в большой степени на дальнейшее развитие педагогической науки и школьной практики в стране. Формально начавшись в 1967 году, она продолжалась много лет и, как представляется, продолжается и сейчас.

Отец очень остро воспринял критику своего творчества, своей работы, всего того, что он делал. Он недоумевал, был возмущен, обижен, растерян и в большой мере унижен всем тем, что происходило в педагогической и журналистской среде. Вне всякого сомнения, эта критика решающим образом повлияла на раннюю смерть Василия Александровича, обострила его болезни и психологический настрой.

Все эти страдания и метания происходили на глазах у семьи, а точнее, жены Василия Александровича Анны Ивановны (дети уже покинули родительский кров), которая не просто разделяла его взгляды, а была вдохновителем, помощником, другом. Пережив отца на много лет, мама занималась упорядочиванием большого архива, который он оставил, собиранием и изданием его трудов. С особенным вниманием она относилась к материалам, касающимся полемики, отслеживая и собирая по возможности все документы, которые в той или иной степени были к ней причастны. Таким образом, за 40 лет накопилось довольно много разнообразных материалов, раскрывающих ее содержание.

Дискуссия во многом сформировала меня, потому что ее материалы хранились у нас дома, в личном архиве Василия Александровича, без устали пополняемом Анной Ивановной. Вновь и вновь перечитывая их в разные годы и по разным поводам, я не оставляла мысли об издании этой полемики, чтобы показать истинные ее масштабы, движущие силы, противодействия и определенные результаты, итоги. Но все как-то не складывалось: то у общества интерес к трудам Василия Александровича был гораздо выше, чем к полемике, то были активны и деятельны многие участники дискуссии, то Украина отделялась, то Сухомлинский стал слишком “коммунистическим”, то он предлагал педагогику для “детей из народа”, а кому они сейчас нужны, если мы воспитываем элиту, и т. д. Все эти годы я в большей степени была поглощена своими научными интересами, все время пыталась в научном смысле дистан-

цироваться от творчества отца, найти свой предмет изучения, свой стиль, свою манеру изложения.

Но я не упускала дискуссии из поля зрения и так долго о ней думала, что публикация этих материалов стала для меня первоочередной задачей, своего рода дочерним долгом перед памятью родителей, их делом, в которое они вложили весь смысл своей жизни.

И юбилей — 90-летие Василия Александровича — стал хорошим поводом для того, чтобы поднять на поверхность, из глубин известные, малоизвестные и совсем не известные апокрифические материалы, касающиеся полемики. Они содержат оригиналы статей, выступлений, писем всех участников дискуссии и представлены в хронологическом и логическом порядке. История сама, своим голосом говорит о проблемах, которые обсуждались. Я лишь снабдила эти тексты комментариями, призванными облегчить понимание текстов. Но все же я представляю и свою точку зрения на то, что происходило вокруг В.А.Сухомлинского. Это мое видение, и я его выстраиваю и комментирую. При этом полагаю, что могут быть и иные подходы, мнения, иные тексты и контексты. Я же считаю, что полемика, хотя и начинает разворачиваться вокруг такой концептуальной для Сухомлинского работы, как «Этюды о коммунистическом воспитании», своими корнями восходит в более ранние годы, к середине 1960-х годов, когда Василий Александрович начал более смело освещать в союзной печати свои взгляды на воспитание, что далеко не всем понравилось. На мой взгляд, «Этюды...» были видимой частью айсберга, все остальное высвечивалось в переписке, в намерениях, в побуждении к действиям.

Несколько слов о названии книги. После колебаний и раздумий было выбрано название: «Этюды о В.А.Сухомлинском. Педагогические апокрифы».

Я вынесла слово “апокриф” в название книги. Оно не слишком употребимо, поэтому позволю себе дать пояснение. Первоначальное значение слова “апокриф” (греч. apokryphos — тайный, сокровенный) — это произведение религиозной (иудейской и раннехристианской) литературы, не вошедшее в библейский канон. Впоследствии апокрифическими, то есть “посторонними”, стали считаться все тексты, не вошедшие в главные религиозные книги — Библию, Евангелие. В современной лексике, особенно литературной, слово “апокриф” встречается чаще всего как обозначение книги, написанной на основе уже существующей, но с иной точки зрения.

Мы же употребили этот термин и в первом, этимологическом значении, как тайное, сокровенное, и во втором, литературном значении — как известное в общих чертах содержание, представляющее иную, чем устоявшаяся, точку зрения. Я представила книгу как “этюды” прежде всего потому, что здесь раскрыты темы и сюжеты, которые, по моему мнению, первоначально связаны с дискуссией 1967 года и представляют не все творчество Василия Александровича, а ее часть. К тому же слово “этюды” — ключевое в дискуссии. А поскольку полемика с годами расширялась и углублялась, растянулась на много десятилетий, то каждое десятилетие отображало свои особенности, свои акценты, свои темы, которые тоже подходят под определение “этюды”.

Хронологически материал книги поделен на три части: Первая часть: «Начало дискуссии: 1966–1970 годы — прижизненная полемика». Здесь материал сосредоточен, естественно, вокруг «Этюдов о коммунистическом воспитании», которые публиковались в журнале «Народное образование» в течение 1967 года и вокруг которых происходили баталии. Здесь много писем отцу от разных корреспондентов и писем отца относительно полемики, где не только предельно откровенно выражены позиции, взгляды на сущность проблем, но и затронуты личностная, интимная сфера, особенно острые и болезненные переживания.

Во вторую часть включены материалы дискуссии, растянутые во времени с 1970-го до 1990 года. Практически они охватывают период изменения взглядов на педагогику, обучение, воспитание в советской стране и вовлеченность в них творческого наследия Василия Александровича. Здесь предметом дискуссии выступают уже не «Этюды», как это было в первом периоде, а все творчество Сухомлинского. Как мне кажется, в процессе второго этапа полемики впервые была дана оценка всего творчества Василия Александровича, произошла его кристаллизация, вычленение.

Третья часть содержит материалы с 1993 года и по нынешнее время. Они тоже касаются дискуссии, но в основном она носит уже исторический характер и в большей части, к сожалению, творчества отца не касается. Речь идет о том, “кто виноват”, а не “что делать” (как это было в предыдущие годы), причем “кто виноват” носит личностно агрессивный характер, но уже с обратным эффектом: нападающая сторона превратилась в защищающуюся. И все же, как мне представляется, окончательная точка в дискуссии еще не поставлена и нам еще предстоит узнать много интересного.

И поскольку дискуссия растянулась на несколько десятилетий жизни общества и школы, я, обозначив ее периоды, к каждому добавляю краткую характеристику времени, в котором происходят события, уделяя, конечно, педагогике особенное внимание.

В книгу помещены тексты, касающиеся дискуссии и личности Василия Александровича, выходившие в Советском Союзе. Я исключила зарубежные публикации, потому что их оценки представляют чисто научный интерес и не оказывали, по большому счету, влияния на ситуацию в отечественной педагогической науке. Перечень зарубежных публикаций по этой теме включен мной в рубрику: “Что еще можно почитать по поводу дискуссии”.

Итак, читатель, таковы мои намерения, моя логика в освещении таких далеких, но вместе с тем и близких людей, событий и явлений.

Этой книгой я отдаю свой долг родителям — отцу и маме. Восхищаясь тем, как они жили, что делали, во что верили, как поступали, я хочу поделиться этим с вами, читателями этой книги.

Июнь 2008 г.

Ольга Сухомлинская

Омелян Пріцак і Юрій Луцький. Листування

Публікація, текстологічне опрацювання і коментарі Ольги Лучук

Colloquia Epistolaria

160 стор., 171*230 мм
978-966-8917-63-9

Оглав

Ольга Лучук. Листування між Омеляном Пріцаком і Юрієм Луцьким, або Причинки до історії українознавства
V

Омелян Пріцак і Юрій Луцький: Листування (1969–2000 рр.)
1

Ольга Лучук. Гарвардський проект Омеляна Пріцака
115

Ольга Лучук. Просопографія Юрія Луцького крізь призму його епістолярію
131

Джерела та згадувані твори
142

Іменний покажчик
146

Наукове видавництво «АКТА» www.acta.com.ua order@acta.com.ua (057)–751–21–25

Юрій Луцький і Богдан Рубчак
Юрій Луцький і Юрій Тарнавський. Листування

Публікація, текстологічне опрацювання
і коментарі
Ольги Лучук

290 Colloquia Epistolaria

160 стор., 171*230 мм
978-966-8917-63-9

Оглав

Ольга Лучук. Юрій Луцький і поети Нью-Йоркської групи
V

Юрій Луцький і **Богдан Рубчак**:
Листування (1968–1990 рр.)
1

Юрій Луцький і **Юрій Тарнавський**:
Листування (1960–1978 рр.)
146

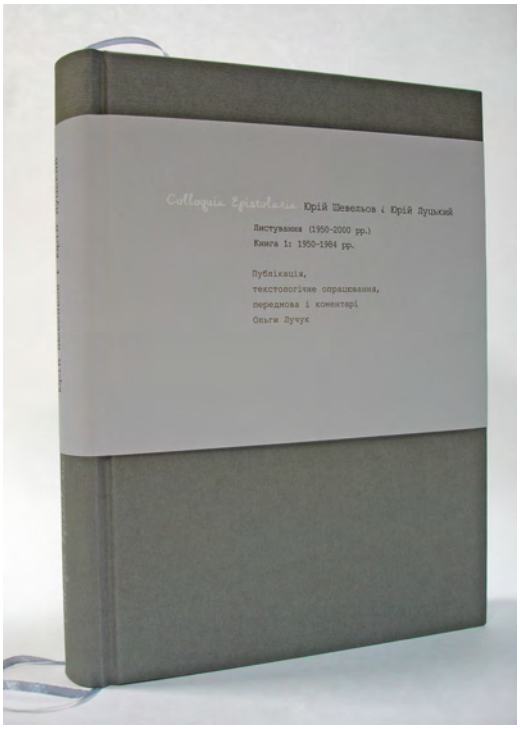
Ольга Лучук. Історія одного епістолярного діалогу
221

Джерела та згадувані твори
277

Покажчик імен і назв
284

Юрій Шевельов і Юрій Луцький. Листування

Публікація, текстологічне опрацювання
передмова і коментарі
Ольги Лучук

160 стор., 171*230 мм
978-966-8917-63-9

Оглав

Ольга Лучук. Юрій Шевельов і Юрій Луцький:
інтелектуальні мандрівки в часі
V

Юрій Шевельов і Юрій Луцький:
Листування (1950–2000 рр.)
Книга 1: 1950–1984 рр.
1

Джерела та згадувані твори
605

Покажчик імен і назв
617

Список ілюстрацій (635) Summary (637)

Михайлина Коцюбинська

Книга Споминів

292

288 стор., 171*230 мм

Моя Книга Споминів складається з трьох органічно взаємопов'язаних частин, з яких вимальовується (принаймні цього хочу) цілісна мемуарна версія життя автора. За специфікою своєї пам'яти я не схильна (а то й нездатна) до докладної епічної оповіді — віддаю перевагу окремим "кадрам", зосередженості на важливих, знакових, стереоскопічно побачених й екзистенційно відчутих епізодах, подіях, постатях, знаю ціну моменту з його "смаком" і "запахом", з його тривалим відлунням у моїй (і не тільки моїй) долі. Марно шукати тут детальних описів, хронологічної послідовності, фактографічної повноти, натомість є свідомий мемуарний пунктир «Із Книги Споминів».

Мандрівка пожовклими сторінками маминих щоденників — це вже дещо інша, в "бічному" освітленні версія тих самих подій і персонажів, що перехрещується з моєю. І нарешті, мозаїка спогадів про тих, хто зустрівся на моїй життєвій ниві та завдяки кому нива ця виявилася рясною й родючою — осяяною Світлом Людей. Я свідома того, що спомини мої не вільні від повторів, та, мабуть, їх не уникнути з огляду на вигадливі сплетіння подій і доль.

Щаслива, що ношу в собі цей кінофільм душі, який існує в єдиному примірнику, зігріває і збагачує мене, не дає мені знудитися, зневіритися, почуватися самотньою. Як писав Шевченко, "я не одинокий, є з ким в світі жить...". І буду рада, якщо знайдуться охочі переглянути цей мій "кінофільм" разом зі мною.

Михайлина Коцюбинська

5 . . . Від автора

ІЗ КНИГИ СПОМИНІВ 9

НАД МАМИНИМИ ЩОДЕННИКАМИ 107

“Сродна праця” 113
Тичина 133
Уфа 140
Щирість і офіціоз 149
Перелити себе в дитину 166

МЕМУАРНА МОЗАЇКА

З любов’ю і болем: *Павло Тичина* 179
Вітраж пам’яти: *Алла Горська* 191
“Наструнений і себе гідний”:
Борис Антоненко-Давидович 197
У свічаді пам’яти: *Василь Стус* 203
Зіна: Слово про друга 216
“Бо ти на землі — людина...”: *Володимир Підпалий* . 221
Ірпінь. Кочура, 12 225
Шляхетний ідальґо української культури:
Микола Лукаш 234
Діалоги з *Юрієм Луцьким* 237

ДОДАТОК

Відкритий лист до газети «Молодь України» 247
Автопортрет: Відповіді на анкету журналу «Слово і Час» 252
Моральний імператив і виклики часу 258

275 . . Іменний покажчик
285 . . Перелік світлин

Григорій Гусейнов

Станційні пасторалі

Сповідь дитинства

видання 2-ге, доповнене

540 стор., 120*190 мм
ISBN 966-7021-92-0

А може, все це мені лише снилося?
Й ніколи в світі не існувало степової залізничної станції. Ніхто вже цього ні підтвердить, ані заперечить. Бо і в живих людей тих давно немає, й усе переплелося, переплуталося, перемінилося, зібгалося, розрівнялося та розвіялося чимось світлим і хвилюючим у моїй недосконалій пам'яті.

Обличчя тих славних людей пам'ятаю, очі, слова, події, характери... Не забути мені ніколи вуличних драм і нездоланних ні за яких обставин трагедій та болючих образ. Однак невблаганний час примирив непримиримих, напоїв усіх спраглих студеною водою, а моїх знайомців дитинства наділив лише добрими вчинками, завершивши ідилічний малюнок сумними посмішками вчорашнього дня. Й усе це без слів, без напруги, ніби сизий туман над вечірнім ставком.

Григорій Гусейнов

Віталій Портников

Евора

роман

296 Серія «Ars Poetica»

124 стор., 115*152 мм
978-966-8917-21-9

Ключем до роману «Евора» Віталія Портникова можуть бути, наприклад, слова з умовного першого розділу твору: «*...прийде час, і я теж ітиму зі своїм букетом до свого вагона*». І хоча надалі в романі (чи ж дійсно в романі? – про це пізніше) сливе нема ні букетів, ані вагонів, усе насправді нанизується на метафору часу: саме він єдиний приходить і надає сенсу метушні людей, поколінь та цілих народів.

Дебютна (принаймні з надрукованого) художня річ Віталія Портникова, видана в харківській «Акті», й вельми зацікавлює, і якось немовби відштовхує водночас. Цей притягально-відштовхувальний маґнет формують особа автора та обсяг твору, безапеляційно означеного як роман.

В. Портников – надзвичайно добре відомий в Україні журналіст, есеїст, мислитель – публіцист у справжньому глибокому сенсі цього визначення. Його вербальне та життєве сповідування європейських демократично-ліберальних вартостей разом із виробленим і декларованим фундаментальним моральним кодексом, у якому поєднано єврейську ментальну й українську політичну ідентичності, – це той монумент «передтексту», який нависає над кожною книгою цього автора. А тут іще й таке тендітне, малоформатне дебютне криженя, як «Евора»! Чи виборсається воно як щось художнє та самодостатнє в читацькому сприйнятті з-під довготелесої тіні сучасного трибуна й відомого іроніста?

Виборсування починається десь під час третього (з 13 загалом) умовного розділу твору. Разом зі зникненням із його сторінок Києва та столичного заробітчансько-продажного мас-медійного середовища й ефемерної жриці цього середовища на ім'я Майя поступово розмиваються портретні та інтонаційні риси реального В. Портникова, а натомість усамостійнюється й увиразнюється один із двох головних персонажів «Евори» – вже таки не Віталій,

а інший український журналіст – Олександер-Алехандру. Ще перед тим читача знайомлять із головним персонажем № 2 – єврейською дівчиною з «новохристиянської» португальської сім'ї Ребекою-Пілар. Не відразу стає зрозуміло, що подвійність імен обох головних героїв – це не тільки в певному сенсі подвійність ідентичностей, але також і подвійність часів (Пілар – сучасниця єврейських погромів у Португалії доби найбільшого військово-морського могуття країни – доби Ренесансу), а ще – подвійність ґендерних самоусвідомлень. Адже «Алехандру» закохується у скульптурне зображення юнака-рапсода в одному приватному музейчику Евори, а відтак сам стає об'єктом чоловічої пристрасти професора-літературознавця Луїша. Натомість Ребека-Пілар змушена переодягнутися парубком, урешті вона імпульсивно прибирає ім'я свого коханого Бернадина – загиблого поета-класика ренесансної Португалії – й велику частину свого життя проживає в чоловічій подобі, в чоловічому товаристві й у знанні чоловічого серця.

Кількадесят сторінок «Евори» надзвичайно конденсовані. Часові межі твору – від середини XVI до початку XXI століття. Просторові – від Києва та Львова з Карпатами до Лісабона, Коїмбри та, звичайно ж, Евори, а далі – й до Ґібралтару. В. Портников сконструював дійсно романний сюжет: із паралельними часовими та персонаж ними подієвими лініями, зі сливе лицарсько-середньовічними пригодами, перевдяганнями та перевтіленнями, з виходами в історичну, культурну та ґендерну проблематику, зі справжньою кульмінацією у вигляді «розгадки» видатного «поета суму» португальського Відродження Бернадина Рибейру, причому «розгадки», яку здійснює дилетант-іноземець без знання мови, але з чимось набагато важливішим у душі – з почуттям справжнього кохання. У цьому контексті авторська конструкція сюжету не лише романна, а й глибоко гуманістична, як прийнято визначати такі речі либонь із часів самого панування гуманізму в європейській культурі.

І все-таки сюжетна схема – це ще не роман. Звиклий до творів такого типу, який остаточно утвердив іще Сервантес, читач не встигає насолодитися-порозкошувати біло-жовтим антуражем Евори, заглибитись у катарсисні стани осиротілої Ребеки-Пілар чи нежданого новочасного пігмаліона Олександра, зануритися в атмосферу релігійно-ренесансної чи й модерної Португалії з її споконвічними океаном і сумом.

Якби добродій Портников був такий ласкавий (зумисне звертаюся тут до іронічного тону нашого найбільшого літературного критика та публіциста – Івана Франка) і розбудував свою «Евору», а нас запросив до лабіринтів душ її персонажів, а не лише до умовних схем цих лабіринтів, – ціни б не було і йому як писателю, і його прецікавому творінню!

Словом, треба готувати друге видання «Евори» – «розширене та допрацьоване», – яке виросте з поки що майстерного «лібрето» і дорослe до не менш майстерного справжнього роману.

Назар Федорак

Оксана Забужко

Вибрана проза

298 Серія «Ars Poetica»

612 стор., 115*152 мм
978-966-8917-04-6

"... «Вибрані твори» від «Акти» — найстильніша книжка прози за останні кілька років."

(Костянтин Родик, «Дзеркало тижня»)

"... Поговоримо не про нову книгу, написану Забужко, а про нову книгу Забужко, видану харківською «Актою». ... Без жодної іронії, «Акта» приготувала самій авторці та її шанувальникам незлий, оригінальний, не позбавлений легкого інтелектуального стьобу дарунок. Між іншим, я знаю ще одну категорію книжок, де зазвичай немає нумерації сторінок. Це Святе Письмо. Біблія, скажімо, чи Новий Заповіт. Можливо, твори Оксани Забужко, особливо "програмний", стали для когось Святим Письмом. ... Отже, лишається лише позаздрити пані Оксані за стильне видання, а також за те, що з її творчого доробку вже можна сміливо робити вибране, тобто — краще з кращого. ... Це свідчить ... про стабільну популярність письменниці. ... Переконаний: в кожному селі знайдеться вчителька, котра мріє купити книгу Забужко, але не має такої змоги. По райцентрах таких вчительок може бути мінімум десяток. ... До речі, формат цієї книжки один в один подібний на іноземні видання, котрі в Америці та Європі продаються в супермаркетах. На жаль, така практика до України ще не дійшла. Тому, зібравши та видавши «Вибрану прозу», видавництво «Акта» зробило подарунок Оксані Забужко, її шанувальникам."

(із рецензії А.Кокотюхи у «Книжник-ревю»)

До книжки вміщено найкращі прозові твори та передмову авторки.

«Казка про калинову сопілку»
«Дівчатка»
«Інопланетянка»
«Польові дослідження з українського сексу» —

твори, що вже перекладені багатьма мовами і здобули популярність як в Україні, так і за її межами.

Назар Федорак

Земляне тіло

Малюнки Наталі Лавренчук

Серія «Ars Poetica»

112 стор., 115*152 мм
ISBN 966-7021-33-5

Експресіоністичний урбанізм Назара Федорака дає химерне відчуття міського ландшафту, в якому все органічно змішане з усім: сонце, лід, вежі, бруківка та сміття. А от тяжіння автора до абсурду можна зарахувати до позитивних якостей його творів. У вірші «Інкарнація у Варні» він перетворює образ бодлерівського альбатроса у фантасмагоричній, хоч дещо "зниженій", метафорі — оживлюючи до нового буття:

До Варни, мов додому,
вертають альбатроси
І, втомлені, займають
помешкання міщан.
Похнюплені міщани
вступають у матроси
І спільно надувають
міський катамаран.

Подібний принцип перетворень і перехідних станів поетичного світу (в поєднанні з предметною конкретністю образу) притаманний іншим Федораковим поезіям: білий виноград ронив плоди

над колами осінньої кінноти
(ні, не як сльози,— радше повні ноти)
на струни тятиви вряди-годи.
Та ще безшумно коливались вежі,
з туманами заходячи у тан.
Від музики лишився нотний стан
і — як закінчення усіх фата морган —
на місці нот важкі сліди ведмежі.

День святого Назарія припадає на двадцять сьоме жовтня. Тож величаймо Федорака "жовтневим поетом"! Він залишається ним навіть тоді, коли пише академічні розвідки з медієвістики. Направду, хіба здужав би хтось інший, окрім поета, назвати свої конґресові виклади так «Сирійська «Пісня про перлину» й легенда про євшан-зілля»?

Тим часом Федоракове втішання Філологією робить його поезію напрочуд тонкою і книжною. Призабуті сонети сусідують тут із геть забутими епіталамами, бестіарії — з романсами, химерні львівські візії — з не менш химерними листами у вічність.

Федорак розказує на свій лад "сто історій про одне кохання", різдвяні апокрифи, Україну-Макбет і чорнокнижника Фавста. Він залюбки слухає голоси Величковського й Семенка, Шевченка й Тичини. Йому смакує "бубабістський" епатаж і бунтівничий "червонофірівський" патос. Зрештою — все це починає жити граційним ритмом сорока чотирьох октав поеми про "земляне тіло", себто про Боже твориво…

Колись, мудруючи над загадкою "слова мовленого", я намалював собі ламкий образочок:

запах
дощу
на долонях
губи
тремтливі
і плинні
срібний
карасик
заплутався
у соняшному
жабуринні.

Не знати чому, але саме оце сюрреальне мереживо приходить на пам'ять, коли читаєш Назара Федорака.

Леонід Ушкалов

Василь Голобородько

Українські птахи в українському краєвиді

Літографії Ділявера Сейтаптієва

172 стор., 115*152 мм
ISBN 966-7021-53-X

Ще одне розкішне видання від «Акти» — поетична збірка Василя Голобородька «Українські птахи в українському краєвиді», що з'явилася в серії «Ars poetica». Один із найкращих сучасних українських поетів у яскраво постмодерному ключі відчитує прафольклорні коди національного безсвідомого. Ця книжка — насолода для читача, клондайк для етнографа, парадокс для лінгвіста й головний біль для літературознавця. Погодьтеся, нечасто поети зважуються подарувати нам подібні "естетичні ребуси".

Лелеко, біла лелеко,
ми для тебе на Благовіщення, 7 квітня,
випікаємо тістечка:
голвоту — тістечко із зображенням тебе,
тістечко із зображенням твоєї ноги,
борону — тістечко у вигляді борони,
серп — тістечко у вигляді серпа —
діти показують ці свячені хлібці і примовляють:
"Лелеко, біла лелеко,
на́ тобі голвоту — дай мені жита копу,
на́ тобі борону — дай мені жита сторону,
на́ тобі серпа — дай мені жита снопа!" —

Рибалочко, рибалочко,
ти — синій-синісінький зверху, а черевце твоє рудувате,
ти — птах, який забарвлений у кольори відсутності:
шуліка — ворог твій — згори тебе не бачить,
бо ти синій, як плесо,
а верховодка, за якою ти полюєш, знизу тебе не бачить,
бо ти темний зі споду, наче листок на дереві;
ти — синій-синісінький зверху, а черевце твоє рудувате,
ти був би увесь ясно-синій, коли б ти не занурювався
по сто разів на день у воду,
та не синив, наче вузликом із синькою,
своєю ясно-синьою мастю воду,
ти — синево́д.

Рибалочко, рибалочко,
ти занурюєшся по сто разів на день у воду,
ти не тільки синиш, наче вузликом із синькою,
своєю ясно-синьою мастю воду,
ти ще й холодиш, наче грудочкою криги,
своєю ясно-синьою мастю воду,

он, я бачу,
ти вилетів із води, куди пірнав за рибинкою,
знову усівся на сухій вербовій гілці
і стріпуєшся — трусишся від холодної води,
а не стріпуєшся — струшуєш воду із себе,
ти сам холодиш, наче грудочкою криги,
своєю ясно-синьою мастю воду
і сам мерзнеш від холодної води, аж синієш,
ти — морозю́к.

Рибалочко, рибалочко,
ти занурюєшся по сто разів на день у воду,
ти не тільки синиш, наче вузликом із синькою,
своєю ясно-синьою мастю воду,
ти не тільки холодиш, наче грудочкою криги,
своєю ясно-синьою мастю воду,
але іще ти перед відльотом у вирій
останній раз занурюєшся у воду,
і після твого останнього занурення вода замерзає,
ти — водоморо́з;

Поезія Василя Голобородька надається до того, аби її безтямно любити або ж люто ненавидіти, — але в кожному разі це мусить бути надзвичайно сильне почуття.

Люди, свято переконані в тому, що поезія має перш за все спричиняти естетичну насолоду, а відтак уже "все інше", знайомлячись із творчістю Голобородька, мусять відчувати неабиякий дискомфорт. Цей неперебутній автор, — у тій своїй іпостасі, до якої вже звикли читачі й критика, — радше шокує, змушує поглянути на світ зовсім іншими очима. Він виводить зі звичного затінку на сліпуче денне світло такі риси в людині, про які вона нерідко й не здогадується, а частіше вдає, що не здогадується. Він проникає в найглибші нетрі підсвідомості, вивертає їх нутрощами назовні й безцеремонно кидає закривавлене ошмуття читачеві, як зголоднілому собаці: ось тобі, ти цього хотів, їж! Так, він здатен лікувати задавнені національні комплекси, але яким безжальним, яким жорстоким є іноді це лікування, котрого ми, ніде правди діти, нерідко аж стократ заслужили:

ГОРЛИЦЯ.
ЛІСОВА ТКАЛЯ

У сільській школі мого рідного села
замість фотосвітлин випускників
за минулі роки
висять їхні черепи
на тину навколо школи.
Коли я іноді проходжу повз школу,
бачу, як нинішні школярі на великій перерві
грають у футбола моїм черепом,
бо напівм'ячі тепер вийшли із моди
і ними вже не грають.
Після перерви прибиральниця
розшукує на шкільному моріжку
мій череп випускника-семикласника,
знову чіпляє його
на попереднє місце на тину,
протирає ганчіркою
для миття підлоги.

Василь Голобородько — поет національного страху. Тематично і психоемотивно його твори народжуються з хронічного для української ментальності конфлікту народнопісенного, міфологічного первня дитинної, незіпсутої нашаруваннями цивілізації душі з цинізмом довколишнього світу. Зрештою, це безконечні ремінісценції вічного конфлікту добра і зла, духа й тіла, Бога та Сатани, які власне й перебувають у підложжі поезії. Це семантика вічного страху буття, страху народжуватися і страху помирати ...

Проте все на світі має здатність змінюватися. Відчуття творчої еволюції, пошуку все нових іпостасей себе притаманне кожному справжньому поетові. Тим разючіші зміни, які подибуємо в цій книжці. Тут усе той самий потужний і непередба-

чуваний, як у «Зелен-дні», Василь Голобородько, який … дарує естетичну насолоду. Ба більше — тут ані тіні страху, комплексів, "шокової терапії", ані всього іншого, що так вабило-відштовхувало в раніших текстах поета. Натомість учувається розважлива, плавна, дуже довірлива розмова з читачем, яка також стосується підсвідомих національних глибин, але вже інших, тих, з яких починається краса й відчуття краси, творчість та її пізнання. Ширше — людина й людське в ній.

На перший погляд, «Українські птахи в українському краєвиді» справляють враження "роблених" текстів. Особливо — «Лелека». Справді-бо, структура вірша прочитується так просто й легко, що аж ніяково. Це дбайливе і скрупульозне, майже як у добротному підручнику з етнографії, перелічування всіх прислів'їв, приказок, загадок, повір'їв, епітетів, порівнянь, замовлянь, грашок, дражничок, примовок, жартів etc., пов'язаних у народній свідомості (й підсвідомості) з кожним оспіваним птахом, — а про лелек їх особливо рясно. Це намагання ретельно дотримуватися стилістики й поетики народних замовлянь з їх вічними й одвічними повторами й самоповторами. Це безневинна приреченість раз і назавжди ув'язненої змістом форми…

Утім, не поспішаймо з висновками. Свого часу, заскочений позірною "неоковирністю" тексту Голобородькового «Лелеки», я наївно спокусився на спробу його "відшліфувати", — власне, для самого себе, так би мовити, "для хатнього вжитку". Але одна "правка" тягла за собою іншу, та — ще іншу, і я, незчувшись, опинився перед необхідністю переписувати текст наново, — але то був уже зовсім інакший текст, вторинний і нецікавий, в якому втрат було незмірно більше, аніж набутків. Глибина Голобородькових інтуїтивних осяянь разюча, а його ритміка, попри численні й позачисленні повтори, повторення, повторювання, переповторювання, не заколисує, а збуджує — немов на позір одноманітний, але такий, що витягує душу в струну, шаманський гул тулумбасів; як безконечне, на самозасліплюючий мотив, щебетання коломийок; як до хрускоту в горлі протяжний вітровій чумацьких пісень…

Стократне, тисячократне повторювання одного і того самого ритуального дійства на щораз іншому витку психологічного надриву є неодмінною умовою екстатичності.

Лелеко, біла лелеко,
ти твориш загадку про саму себе за ознакою:
та, хто має чорний знак на білому,
та, хто ловить гадів і всяку іншу нечисть,
та, хто їсть гадів і всяку іншу нечисть, —

самочинно повторює хор, усе глибше входячи в екстатичний ритм і створюючи тло для сольного дійства шамана:

ніби Пресвята Богородиця дала одного разу свою сорочку служниці щоб та пішла на море й випрала її а до того суворо заборонила дивитися на сорочку служниця не послухалася а коли подивилася то побачила безліч різних гадів тоді Пресвята Богородиця мовила якщо ти така то будь лелекою і їж цих гадів звідтоді й досі лелеки ходять і збирають всіляких гадів.

А хор, сприйнявши запропоновану шаманом символіку, потрактовує її для себе:

відгадкою такої загадки небилиці є
те, як дівчина із дівчинки підлітка, півдівки,
стає дорослою дівчиною, дівкою,
тим, хто уже має місячку,
тим, хто має чорний — нечистий —
знак на білій дівочій сорочці.

РАКША:
ЗАМИКАННЯ ВИРІЮ

Вочевидь, таки не про птахів розказує нам Василь Голобородько, а про мітичні й містичні глибини, які чаяться в нашій — людській — мові, у наших — людських — ритуалах.

Отож, насправді не так уже й багато змінилося в природі Голобородькової поезії, як це здалося нам на початку. Так — інші мотиви, на інші міти спирається поетова інтуїція, плавнішою й "округлішою" стає мова. Але — все той самий принцип "відлякування" наївного читача — як не жахіттями, то повторами. Усе та сама глибина проникнення в царину підсвідомого.

Визначний антрополог Кліфорд Гірц свого часу блискуче описав церемонію півнячих боїв на індонезійському острові Балу. Відштовхнувшись від найпопулярнішого в тих краях ритуалу, він насправді подав розгорнуту картину звичаїв, психології, соціальних та економічних засад цього народу. Так само й Голобородько, узявши за основу "пташині" повір'я та звичаї, розповідає світові про українців, надавши своїм спостереженням ще й природньої для нас поетичної форми самовідчування й самоосмислення. Я не здивуюся, якщо інші народи, забажавши якомога більше дізнатися про нас, перекладуть собі не розлогі наукові трактати, а саме цю поетичну книжку. Принаймні, з неї вони не просто чимало дізналися б, але змогли б і чимало відчути. І — почути. Бо що не кажіть, люди таки схильні сприймати одне одного на рівні відчуттів та почуттів. І може воно й на краще ...

Іван Андрусяк

Ростислав Мельників

Подорож рівноденням

Малюнки Олександра Судакова

306 Серія «Ars Poetica»

60 стор., 115*152 мм
ISBN 966-7021-30-0

Про збірку віршів Ростислава Мельниківа мабуть достатньо було б сказати лише те, що це Справжня Поезія Справжнього Поета. Але ці вірші є творами не тільки поета, але й філософа, точніше щасливого (і саме тому справжнього) філософа. Поетичні мандри Ростислава Мельниківа чимось схожі на сонячні акварелі, на туші, розмиті дощем. Такий, трохи незвичний, поетичний імпресіонізм, де сонячне світло вихоплює спалахами краплі "помаранчевих дощів", де кожен рядок є образом, де немає зайвих слів для заповнення пустоти й тиші, де мелодія мови створює мозаїку гармонійного і трохи нереального світу.

Специфічними особливостями поезій Ростислава Мельниківа є побудова композиції рядків вірша за принципом малюнку і звукопис, завдяки чому музичні співзвуччя слів відіграють додаткову роль в створенні чуттєвого простору поезій. Так виникає "Степом сколисаний сон". Заворожує дивна манера автора писати без крапок. Від того поетичні образи, сформовані в межах рядків, перетікають один в одного, створюючи смислові зв'язки в усіх напрямках. Поет ніби залишає відчинені дверцята, з яких читач може обрати ті, які йому до вподоби. (Галина Шевцова)

СПРОБА ФІЛОЛОГІЇ МАНДРІВ

Напевно, вирушаючи в дорогу чоловік зазвичай перетворюється на поета:

їхали купці з Харькова,
Стали явора рубати,
Тонкі гуслоньки тесати ...

Цю пісню записав колись Олександер Потебня — леґенда харківської філології.

Подорож Рівноденням перейнята, звісно, патосом біжучої доби "мовних грашок" з її домежною суб'єктивністю та еклектикою. Маю на думці не лишень примітні "штучки поетицькі" на взір "острова текстів" чи кралі, що "абсурдує". Поезія Мельникова — ґерметична навзагал.

"Час / перемелено / час / перемолено / нам / не вертати / додому долами". У своїй перегринації поет покладає надію щонайперше на мову. "Як мисливець обережний", він дослухається до кожного її звука, аби почути, скажімо, "степом сколисаний сон", небо "на роздоріжжі діжі", "оселю осіннього сонця", скитів, що сунуть "на Захід возами". Бувши суголосними, слова мимоволі перебігають одне в одне — така собі еманація вагітного словом звука. Тож

не дивуймося, що, приміром, геть усі заголовні чужинецькі (або схожі на них) слова, серед яких "Евольвента", "Експлікація", "Енцикліка", ба навіть славнозвісна Арістотелева "Ἐντελέχεια", походять із одного гнізда мельниківського vocabularium'a.

А ще — поетові кортить перетворити звуки мови на звуки музики, і тоді виникають пасажі на кшталт ось цього: "Поізд / приходить / о / пів на четверту / оберту / зву / -ку / СУРМИ". Музика закарбована тут не лишень звуковою вервечкою, але й зламами графіки вірша, надто стрімкою діагоналлю п'ятірнього "у":

Поізд
приходить
о
пів на четверту
оберту
зву
-ку
СУРМИ.

Пошук розради у слові навертає поета до традиції. Час од часу мельниківська мандрівка вбирається, зокрема, в шати старозаповітної історії Йони: кит, "царство рибини", Ніневія... Хто він, Аміттаєвий син Йона, що кинувся був навтікача від Усевишнього, а перегодом отямився: "Вода аж по душу мене обгорнула, безодня мене оточила, очерет обвиває кругом мою голову" (Йона, 2,6)? Найперше — то сколок екзистенційної самоти:

Я твій Йона, маленький Боже,
Я сто років Тебе не бачив.

Його складені "при свічах" вірші-молитви — правдиві tristia, скорботні елегії в яких жевріє надія на порятунок. Не дурно ж мельниківський Йона легко покидає нелюбу йому Ніневію та вже як "сивий Назон" опиняється межи сарматами. Мельників, либонь добре знає, що поезія, байдуже, чи вона гебрайська чи латинська, народжується з самоти. І наша рідна так само: колись в Україні подейкували нібито автор «Скорботних елегій» був нашим першим поетом — сарматське слово полонило Овідія.

Одначе, мельниківським протагоністом є закутий у лати вічний переґрин, один зі жменьки лицарів славного війська "не-запорозького". Цей характерник переміняється то на вояка Орієнту, то на вікінга, а то й на hidalgo з Ламанчі ("лицарство наше спечалене..."). Тим часом грайлива нетожсамість його "парсуни" на театрі життя не повинна вводити в оману. Справді-бо, запорозький лицар на позір мало схожий на мальтійського, але їхнє єство, як запевняв ще Мелетій Смотрицький,— одне й те саме: "Zaporosky abowiem ten żołnierz, co Maltensky we Włoskiey ziemi...". Лицар — то Божий войовник, чиє життя має сенс та виправдання з погляду antemurale. Отже й лицар Рівнодення стоїть в обороні власного світу. Крім того, він — едукований філософ і поет.

Мандруючи порубіжжям буття (де ж бо вона, ота незвідана Еспанада?), мельниківський Homo viator збагнув його нестатечність. Часопростір ураз проростає перекотиполем:

"Плинність / води / зрошує / ступні / ніг / тих / хто витягує сіттю / на берег / СОНЦЕ / Осені / дерев'яний годинник / змовчує / мить / усвідомлення / ВСЕСВІТУ / ПЕРЕКОТИПОЛЯ". Тож плин води перебіг Гераклітовим річищем у плинність часу, а та, своєю чергою, нечутно згорнулася в колючий клубок всесвіту-перекотиполя. На цьому тлі мінливим, ледь не примарним вогником мерехтить людське існування, накидаючи на світ мереживо власних ритмів.

Перегринація Рівноденням розпочинається в мілітарному ключі. Хода Божого войовника рівна та енергійна. Вірш стремить у часопростір, немовби спис, що з ним тут порівнюється перший день мандрівки.

По тому буде різне. Скажімо, «пісенька на захист канадійських ведмедів» — із граційними повторами, легким, справді пісенним ритмом, її графіка — звивиста мокра стежка, що нею біжить кумедне волохате ведмежа grizzly, все далі й далі від дитинства.

"Острів, звичайно, щось значно серйозніш..." Тут питомо візійні образи ніби гойдаються на хвилях сонетового ритму, навіяного, либонь, тропічним морем, яке мірно набігає на піщаний берег поетового острова.

Одначе, все тут підлягає ритмові дощу. Цей мельниківський дощ таки надовго, бо відчайдушному перегринові чомусь забаглося вирушити в дорогу якраз під "сезон дощів". Такої пори небо "розкреслюють" зливи, а люди, степи, ріки та міста дихають дощами. Певно, й оте янголя, що вмостилося на поетовій долоні, зіткане з дощу, принаймні, з "дощу ілюзій". Справдешня подорож Рівноденням та "сліпими" дощами. Вони струмують "поміж садів-небес", "густі.., солодкі, теплі, сонні", "помаранчеві" — барвиста й геть просякнута сонцем приміта горнього світу,— чи то жаль за втраченим Раєм, чи його обіцянка.

Власне, цілий світ Рівнодення напоєний не лишень дощами, але й сонцем. Воно сяє на його маківці — сонце-птах, сонце осені, сонце Ельдорадо,— а всяке твориво є зроду сонячним.

У дощах та сонці — й поетове місто: “Місто — яблуко червоне / З підвіконня впало й покотилось, / Дощ пішов — солодка хтива злива / Шумом екіпажів й конок / У зіниці ранок сипле / Жовте листя і зніма панчохи / То є осінь, дівчино, й патьоки / На лиці од фарб лиш символ / Синій, як і сонце наше / У дощі ілюзій Ніфертіті / Панно, починається століття / Й впало яблуко на аркуш ”.

Мабуть, це місто — Харків, тільки вилущений зі своєї модерної (чи то пак постмодерної) шкаралущі прозорою, власне малярською стилістикою вірша. Питоменний імпресіонізм. Ба більше — крізь химерний маскарад “столиці на Лопані” Мельникову заманулося побачити старожитню “країну мандрованих дяків”. Звідси, зокрема, його варіації на тему Vanitas, ризикований агон із вічністю та яскравий бароковий декор: “Але / ніхто не знав, / що / уламки / розбитого дзеркала — / все, / що залишилося / від / країни / мандрованих дяків”.

Хто ж бо після цього, услід за Сковородою, не величатиме Харків, як “місто пророка Заха-рія” (“Zachariana polis”) та правдиве “Боже око”?

У самісінькому його серці — Покровський монастир, поруч — Бурсацький узвіз. Може, з отого пагорба побрів галасвіта “любитель священної Біблії” Сковорода та й не озирнувся... Втім, побалакавши якось зі Степаном Сапеляком на сходинках будинку “Слово”, що нічим не нагадували gradus ad Parnassum, я раптом відчув присмак загубленої “країни мандрованих дяків”. Так само, коли на хорах Свято-Дмитрівської церкви розповідаю спудеям Колегії Патріярха Мстислава про арістотелівсько-мельниківську “ентелехію”, картата ніщота великого міста одразу втрачає на силі.

А ось — конструктивістська дивовижа — майдан Свободи. Ачей, на білому світі годі шукати такий “супернатуральний” майдан Свободи. Не дурно бо казав колись, ще під мазепинську пору, Іван Орновський, що край цей освячений солодким словом “свобода” (“Od wolności kray Słobodzki nazwany...”).

Одначе, заповітним краєм поетового підсоння є неозорі скитські степи, з високим небом, спекою, запашним різнотрав’ям та райським спокоєм. Екзотичні образки: муедзин,

що читає мекканську суру, мулатка, що “сходить у води тілесні босоніж”, гобеленні дракони й замки кругом Піднебесся — бліднуть на тлі містеріального сюжету про народження степів, себто про їхнє воскресіння: “ Це / усе / вже й не так випадково: / риба весен / і / на / щастя / підкова / А по тому / народиться / степ ”.

Можливо, саме туди, покладаючись на Божу волю, прямує наш перегрин шляхами текстів.

Леонід Ушкалов

Оксана Забужко

Новий закон Архімеда. Вибрані вірші

Малюнки Ільдана Яхіна

252 стор., 115*152 мм
ISBN 966-7021-25-4

Ліричний персонаж (можливо, альтер-еґо поетки) почасти медитативної, почасти метафізичної, завжди софіоікованої й подекуди чи не сповідальної лірики у збірці Оксани Забужко блукає звивистими стежками та битими шляхами того двадцятиліття, котре добігло-таки свого кінця,— блукає, мружиться, поглядає навколо, пригадує щось призабуте, а радше й незнане, та, скидається на те, усвідомлює потроху, які то були дивовижні часи, попри всю їхню марноту, коли достоту ловили вітер, пересипали пісок і креслили на ньому незрушні кола ще незайманих силабо-тонічних рядків.

Сильними сторонами творчості авторки є тонка психологічність персонажів, знання життя і неординарні висновки, які вона може зробити з ординарних фактів. Твори Оксани Забужко є оригінальними і відмічаються гарною поетичною технікою.

ГАВ!

Завше вітаюсь з усіма псами на вулицях.
— Привіт! — кажу: голосно, коли сам, і нишком —
коли з господарем.
Реагують по-різному.

Запалобокі дворняги, що вічно спішаться в пошуках наїдку,
сахаються, заскочені (“а цій чого треба?”), —
а то й ощиряються.

Славні, добротно вгодовані, як західні туристи,
сенбернари і коллі
з сердечною готовністю махають хвостами,
аж ледь не розкланюються.

Вівчарки сторожко вдивляються —
озираються, натягуючи повідок,
несучи в карих очах запитання: у вівчарок найважче
заслужити подриг хвоста — не раніш, як на третій хвилині.

Сплутані вовняні клубки — пудлі, болонки та інша дрібнота —
заливаються безглуздим дзявкотом, наче моя сусідка,
котра з місця пускається торохтіти, де була і почім купила.

Як розбещує псів співжиття з людьми! — зітхаю нещиро.
…І махаю хвостом до сонця в шибках і калюжах.

1993

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

Відчуваю острах, і то цілком зрозумілий. Як зможу я — музикант, що у своєму житті не написав жодного поетичного рядка, хоча й скомпонував чимало творів звукових, — як зможу я сказати щось путяще про поета і його збірку? Серед мистецтв кожне має свої секрети, котрі важко зрозуміти тому, хто сам не втягнений у процес подібного творення або робить це іншими засобами. Кажуть, серце все відчує. Спробувати, звичайно, можна, але ж не лишень задля серця пишуться вірші.

Поет добирає слова, лаштує їх одне до одного, шукає несподіваних зіставлень, порівнянь, натяків, прислухається до звукової гами, долає опір матеріалу, “лупає скалу” свого первісного творива. Думка починає бриніти в тексті, ширяє його простором, вагається, намацує шлях, полемізує, розростається, перевтілюється, гамселить у двері (часом відкриті)... Або *не* починає, *не* вагається, *не* намацує, *не* розростається — залежно від доброї вдачі твору і від мистецького рангу автора, що, між іншим, ніколи не вимірюється кількістю чи пишнотою офіційного визнання, особливо нашого — традиційно запізнілого. Тим більше, що досягнутий мистецький щабель — річ нетривка, не пожиттєва; його утримання вимагає сумнівів і саморефлексії. Здається, у нашої поетки все гаразд із цими “сторожевими псами”: вони достатньо гризуть її й тим убезпечують від перепочинку на лаврах. Як, зрештою, гаразд у неї і з поетичним рівнем:

“В заломах бганок, ніби знак питання,
Летить над світом малиновий плащ.”

“Незнищене ewig-weiblich!
Ми всі — твої відбувайли”

Точно і водночас красиво. Такою й належить бути справжній поезії.

Олександр Щетинський,
композитор

Оксана Мардус

Дім за узгір'ям грому

Малюнки Маргарити Єфімової

Серія «Ars Poetica»

62 стор., 115*152 мм
ISBN 966-7021-31-9

Поезії зі збірки Оксани Мардус «Дім за узгір'ям грому» відзначаються первісною простотою анімістичного погляду на світ, предковічним язичницьким сенсуалізмом:

«Вночі гасали яблука в саду, лоби спітнілі утирали листям», «Зорі вічками стоять на захід», «Народжують мами маленькі Сонця», «Сосновим биркам боляче, коли вони ростуть»... Суттєвим, однак, тут є те, що гігантизм народного епосу, який легко ставить поряд людське й космічне начала, поєднується в Мардус зі щемливим жіночим ліризмом: «Закотилося сонце під груди жінці», «Сонце важке улітку — нести несила», «Припнула доня сонце на кілочок».

Оксана Мардус відчуває світ, як живу істоту. Тому все в її світі теж здатне народжуватися, жити, "поводити себе". І все в її світі рідне, близьке. Там можна торкнутися сонця і розмовляти з дощем, відчуваючи себе не чужинцем, а органічною частиною, рівноправним співучасником всього. Це первинно, таке не можна вигадати. Так треба жити. Багато мудреців все життя прагнули цього, але далеко не всі навчилися.

Вночі гасали яблука в саду,
лоби спітнілі утирали листям.
А я іще ту яблуньку знайду,
де вже по зливі зріли зорі чисті.

Де нам судилось перебути дощ,
де ти труснув важке плодюче небо,
де не було ні голубів, ні площ,
де нам, крім нас, нічого ще не треба.

1.06.99

Входячи в Текст, спершу думалося про Амазонію наших Степів, про сотенне містечко Володарів Води, про Первісність, а чи Дитинність світовідчуття … та чим довш горталися вірші, перекладалися з однієї купки до іншої, відкладалися і поверталися — закрадалася до свідомості певна підозра, як ото у ведмежати Вінні з приводу бджіл, що першими Поетами на сім Світі були жінки. Зрештою, у цьому можна і не сумніватися, адже саме їм доводилося все означувати Назвами та Іменами, вимолювати Дощ і заговорювати Біль,— власне, вибудовувати *Всесвіт свого існування*.

Відтоді майже нічого не змінилося, хіба що з плином Часу чоловіцтво перебрало на себе зовнішні атрибути Буття у Слові та й то — всотуючи його в сакральних ритмах маминих колискових. Навіть технізоване інформаційне суспільство навряд чи одразу на щось посутньо та вплине — північноамериканська поезія, скажімо, потребувала кілька століть, аби з її образно-символічної системи зник "соловей", що переходив зі збірки до збірки радше як данина англомовній традиції, аніж реальний представник місцевого птаства. У нашому ж випадку маємо справу таки з автентикою.

Отож бо, саме *Справжність* — чи не найперша ознака поезії Оксани Мардус, коли б кому забаглося раптом розбити її вірші на складові. Йдеться, передусім, про щирість слова і достеменну природність світу, твореного авторкою в його текстовому втіленні — на чистих аркушах паперу, а чи на *білих кахлях*. І в першому, і в другому випадках — все починається спочатку, і через те видається, що зачаття та народження постають одним із ключових мотивів, який ненав'язливим рефреном пронизує збірку:

Закотилося сонце під груди жінці.
Стала жінка на сонце до щастя ближчою.
Я вдивляюсь, читаю жіночі обличчя,
мудрість досвіду серця на гілочку вищає.

Дивно очі болять — сходить сонце.
Розкривається брунькою сутність оця.
Ти не знаєш, чому нам так світло?
Це народжують мами маленькі сонця.

Одвічний космогонічний цикл творення множиться на особисте, до сліз щемке і по-людяному тепле, а інакше й не пишеться в "*домі за узгір'ям грому*", принаймні, не мусить писатися… У цьому світі просто немає місця для фальші, що робить його привабливим і водночас беззахисним, бо ж він "такий крихкий, мов печиво в дитячій долоньці, і тому дорослішаємо, щоб тримати його обережніше". І хай це тільки ілюзія, така ж ламка, як і відстані снів дитинства й дорослості, що коротшають із приміряннням маминих суконь та визріван-

ням дощів. Але вже і ніхто не скаже “чому в “колисковій для доні” “зірочки солоні”. Хіба

… У клітці зайчик сонячний заплаче –
і будуть вперше сльози недитячі…

А по тому, знов-таки “чомусь”,— сум самості, втім, самості світлої й напрочуд “дощової”. Щоправда, причина можливо криється в дивній властивості дощів, котрі “лиш спочити приходять з весни у любов” та залишають по собі біль і “мокрий слід від босих ніг / в мою кімнату”. Так чи інакше, саме Дощ, попри всю його нетривкість, навіть деяку деструктивність і безвідносно до ролі, що йому відводиться у цю мить — коханця, розрадника, випадкового свідка або перехожого, а то й просто кудлатого пса, якого доня відпускає на ніч,— набуває виняткової значущості та вагомості в розгортанні поетичного *Всесвіту*, без нього світ неповний, усічений. А те, що дощі випадають не так вже й часто — ділу можна і зарадити:

Невигасні сузір’я сама навигадую,
кожне буде по імені. Заздрісно хмарам.
В ластовинні зірок, що ніколи не падають,
в ніч грози завагітнію Волосожаром, –

адже саме Вона — Володарка й Творець зітканого із мозаїчних переплетень мрій, дощів, бажань, почуттів та сонця — райдужного Дому-Всесвіту, що знаходить прихисток разом зі “світлячками” чи то у бабусиній скрині, чи то за горіховою шкаралущею поетичного слова, коли хочете — пра-слова, слова-імені, першообразу що з такою дитячою легкістю народжується повсякчас, варто тільки запримітити як “Маленька скрипачка, зростом із скрипку, / тонесенькими пальчиками / на захлюпаній машинами огорожі / витирала біленьку квіточку”. Спробуйте лиш відчути світ по-справжньому, просто прислухатися до свого серця “у лісі стихлого дощу”:

Воно збентеженим дитям
стриба, на себе сипле листя…

І я відчую, як життя
не може
встояти
на місці.

І вже таки цілком ймовірно, що за наступним обертом сонця або ж перегорненим аркушем книги — народяться вже Ваші сюжети “дому за узгір’ям грому”… та й — у домі ж Доня підроста і

Дощик Олі ниточку дав сріблясту й чисту…

Ростислав Мельників

Іван Андрусяк

Дерева і води

Офорти Ільдана Яхіна

316 Серія «Ars Poetica»

80 стор., 115*152 мм
ISBN 966-7021-53-X

У “покрайніх записах” до збірки «Дерева і води» Леонід Ушкалов називає вірші п. Андрусяка соліloквієм. Соліloквій – це промовляння актором у п’єсі «внутрішнього монологу».

Можна сперечатися про окремі твердження післямови (чи є богонатхненним образ вавилонських річок чи, точніше, каналів; чи належить сто тридцять сьома псальма Давиду; чи є богонатхненним образ знищуваних дітей тощо), але помічена критиком гіпертекстовість дискурсу і запровадження терміну “соліloквій” на означення жанру ліричної поезії в постмодернізмі – можна зарахувати до справжніх прозрінь. Не приведи лишень, Боже, аби в нас почали масово творитися соліloквісти на кшталт метафористів і сповідальників.

Цікаво, що текст першого рівня в п. Андрусяка сам по собі не складний. Часом він близький до авторської пісні, часом – до метафоризму, як його тлумачили у вісімдесяті й дев’яності, але за своєю естетикою споріднений з концепцією брандмауеру або сараю в архітектурі постмодернізму. А вже відтак починаються складні виходи на поетичні кластери різних епох і народів. Одні прочитуються просто (якщо це улюбленець Андрусяка п. Герасим’юк або Антонич чи ще хтось із наших відомих західних поетів), інші алюзії другого й третього рівня треба пошукати у німців, австрійців, поляків, американців. Тобто зручність постмодернізму полягає в тому, що на кожному рівні інтелектуальних можливостей можна прочитати своє. І читач з простими запитами також не буде писати до якого-небудь органу-притулку для радянських літераторів, зойкуючи про модернову незрозумілість творів Івана Андрусяка. Так само буває з полотнами знакомитих малярів та опусами музик.

І в цьому, звичайно, є чимала заслуга харківського видавництва «Акта», яке вміє знаходити й публікувати справжню поезію.

СОЛІЛОКВІЙ ПРО ДЕРЕВА ТА ВОДИ
(*покрайні записи*)

Великий Платон, мабуть, таки помилявся,
гадаючи, що на стрімчастій ліствиці воплочень
душа поета перебуває ген-ген унизу. Може,
та душа є найшляхетнішою з-поміж усіх,
бо власне тільки їй під силу наслідувати
незбагненний Божий чин creatio ex nihilo або,
принаймні, почуватися Адамом, який надає
правдиві ймення всілякій звірині, оприявнюючи тим самим своє панування над світом.

Отож, у ґрунті речі, поезія не знає інших жанрів, окрім *соліло́квія* — мовчазної розмови поета із самим собою. І від цього йому стає часом лячно. Казав-бо хтось із мудрих: “Homo solitarius aut bestia est fera, aut Deus” — “Самотній чоловік — або дикий звір, або Бог”.

Дерева Івана Андрусяка — то мерехтливі приміти Господньої благодаті на тлі безугавного плину *вод*. У цьому “лісі речей” усе переплітається, перетікає, сіється, сочиться, піниться, роїться, ширяться, проростає, набрякає, висихає, розсипається, виливається, скресає, кришиться, ламається ... — плотяна розкіш життя, що хорує на смерть. Одначе тут-таки *споконвіку були вишні*:

ти знаєш як спіють вишні
яким тоненьким туманом
їх душі ламкі і грішні
вкриваються спозарана.

Вони зринають символами пожаданого спокою, утихомиреності душі, зрештою, — незвіданого райського блаженства. З чудернацької “рахуби всіляких дерев”, складеної бозна-коли й для чого одним нашим ваґантом (“Дубина, грабина, рябина, вербина. Соснина, кленина, тернина, вишнина. Ялина, калина, в’язина, лозина...”), Андрусяк обирає собі на втіху *вишнину* — питоменне райське дерево українця. Не дурно ж за кілька днів до смерті Тарас Шевченко волів був, якби здужав, посадити вишневий садочок

... над самим Флегетоном
Або над Стіксом ...

Під тим оглядом, Іван Андрусяк, попри всю непідлеглість традиції та засадниче багатоголосся його поетичних візій, міг би з повним правом, услід за Антоничем, охрестити себе “хрущем”, що живе на Шевченкових вишнях.

Утім, наш поет, здається, не менше шанує й *вербу* — ще одне священне дерево української мітології (класичний екфрасис *дерев* та *вод* по-українському: “Широкою долиною ... тихо тече ... невеличка річка ... Серед долини зеленіють розкішні густі та високі верби, там ніби потонуло в вербах село ...”), — він-бо є з роду тих містичних бджіл, що, “утоплені в горлі верб”, таки “прозріли і перегризли кору”.

Ця поезія просякнута метафізикою. Вона воплочує в ритмі та слові *буття* й *ніщоту*, *гріх*, *самотність*, *страх* (найперше страх Божий), *біль*, *віру*, — властиво, сподіваючись без надії, торкається *останніх* питань:

і крила що спираються на крила
і люди що волають до людей
і де на світі є остання сила
яка веде...
куди вона веде?

Драматичні за власним єством, екзистенціалії набувають тут іще більшої драматичності, як-от, приміром, плачевний вхід у життя, що ним немовлятко засвідчує своє існування в "долині сліз". "... Щойно народжена дитина, — стверджував колись Сковорода, — одразу ж починає плакати, тому що вже тоді вона передчуває, на які злигодні доведеться їй перегодом наразитися". Тим часом людина, що народжується на лоні *дерев і вод*, не плаче, а криком кричить. Той екзистенційний згук — плинний, нестямний, самотній та розпачливий — примхлива імпровізація на тему Едварда Мунка:

маєш голос
щоб перетікати з крила на крило
ховаючись в мокрому листі
...
лиш коли
чиясь цікава душа
прогортатиме встояне листя
шукаючи черв'яка
ти помилишся
і закричиш

і так почнеться життя.

Старі мотиви метафізичної лірики ведуть фантазію поета стежками сюжетів-архетипів. Ось тоді й з'являються схиблений на своєму камені ("лицар абсурду"?) Сізіф, місяць-Актеон, золотий дощ Данаї або ж зліплені в одно Лотова дружина та горгона Медуза:

це ж при дорогах люди-солонці
на нас чигають викриті щитами
а що у тебе голубе в руці
невже ріка
вона прийшла за нами.

Досить часто в цьому плині фантазії постають Богонатхненні образи Святого Письма — Авель, Вавилонські річки й немовлята зі сто тридцять сьомого Давидового псалма, Іван Предтеча, зрештою, — сам Спаситель, його дива та хресна мука:

прощання смислу — вирок і пророцтво
словам не доторкнутися до слів
допоки губи вимочивши оцтом
не заговориш: істина — в землі.

вічними не будемо ніколи
мертвими не станемо навіки
осінь як останню непокору
збережуть поети і каліки

дощ як перестояне мовчання
вкриють до зажмуреної жмені
тільки голоси немов прочани
сухо обійматимуть легені

тільки до корозії дозрілі
кашлем вириваючись понурим
будуть як мурахи жити в тілі
створюючи мову крізь фістули

мова кара — їй потрібен отвір
страх і Бог оскома і спокуса
золотих дощів нічні полотна
усмішки держава світло-руса

осені наврочена крамола
сонця перестояного ліки
і вона залишиться ніколи
і вона просочиться — навіки

І все це — на тлі вибагливого мережива *власних* імаґінацій — від питоменно сюрреалістичних метаморфоз, коли "палець прорізаний вздовж" раптом вибухає брунькою, а "пасеровані корінці поту" губляться в позеленілій траві, — до сливе голої протипокладеності часу й вічності:

ти завжди маєш час
подумати
що вічність не така вже й довга
як здавалося на початку, —

не менш промовисто-гіркої, ніж, приміром, старожитня українська химерія піднебесної макової гори, до якої раз на сто літ прилітає крихітна пташина та й клює, скільки їй там треба.

Поезію Івана Андрусяка проймає напрочуд болісне відчуття нестатечності світу, примарності "*нині*", що існує лишень як невловима переміна сподівань на спомини:

так тонко
осипаються нині твої міста
ніби цегла
з якої вони народжені
розбухла і знепритомніла.

Оце руйновище, так само як свічадо, квітка (чи "нитка трави з перерізаним горлом"),

метелик у його божевільному леті на вогонь,
є тут класичними “ванітативними” образами.
А понад усе — сон, таємнича подобизна життя
та смерті.

Воістину, Андрусякові *дерева і води*
народжені під знаком *перемін*.

Леонід Ушкалов

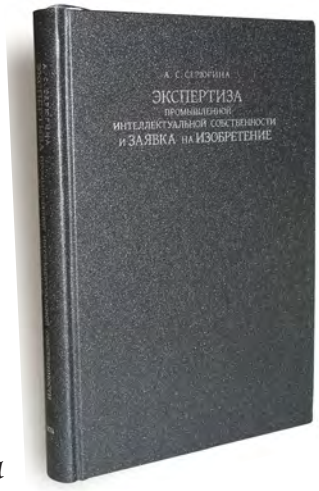

5 «ти знаєш як спіють вишні ...»
10 Облога
18 «вічними не будемо ніколи ...»
20 «тонкого сну зникоме відображення ...»
22 «текст як відмазка — живеш і листаєш ...»
Проповідь 30
«гірка темнота вавилонських рік ...» 34
Ріка–1 36
«мислимо тінь над озером ...» 46
Ріка–2 48
«ти деревам шептав ...» 54
Ріка–3 56
«прощання смислу — вирок і пророцтво ...» 64
Кода 66

Серюгина Алла Сергеевна

Экспертиза промышленной интеллектуальной собственности и заявка на изобретение

398 стр., 165*240 мм
978-966-8917-55-4

От автора

В основу предлагаемой вниманию читателей книги положена программа курса научно-технической экспертизы, который автор много лет читала в Центральном институте повышения квалификации руководящих работников и специалистов народного хозяйства в области патентной работы (ЦИПК, Харьковский филиал). Многие из слушателей этих лекций, окончив институт, стали действительно высококлассными специалистами в области патентной работы. В силу ряда объективных причин, в последние годы большая часть того, что было наработано ранее, к сожалению, утрачено и это видно по уровню подготовки описаний изобретений к патентам на изобретения и полезные модели. Учитывая это, автор посчитала необходимым систематизировать имеющийся материал и представить его читателю.

Целью настоящей работы является намерение показать широкому кругу руководителей, научных и инженерно-технических работников необходимость патентной защиты результатов их интеллектуального труда, а, во многих случаях, и бизнеса. Обеспечение необходимой патентной защиты требует специальных знаний в области патентной работы.

Основанием успешной и правильной защиты прав интеллектуальной промышленной собственности является не только знание законов и нормативных документов, но и правильное их применение, базирующееся на знании правил и методов логического мышления.

Курс логики, который читают в юридических высших учебных заведениях (поскольку юристам по роду их деятельности постоянно приходится собирать факты, делать выводы и формулировать доказательства), необходим значительно более широкому кругу специалистов.

Отсутствие нужных знаний приводит к тому, что даже научные работники не всегда понимают необходимость наличия доказательства эффективности своей работы. В лучшем случае они публикуют информацию о проделанной работе в открытой печати. Эта информация не содержит, как правило, ссылок на патентную защиту результатов исследований и разработок. В таком случае она является доказательством только того факта, что учёные и инженеры ходили на работу. Доказательством эффективности может

быть наличие ссылки на патент Государственной научно-технической экспертизы в отношении новизны, изобретательского уровня и промышленной применимости выполненной работы. Такой патент и свидетельствует о положительном результате.

Я надеюсь, что эта книга поможет научным работникам, разработчикам новой техники и технологий приобрести необходимые знания для защиты своих интеллектуальных прав.

Содержание

ЧАСТЬ 1. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЭКСПЕРТИЗЫ ИЗОБРЕТЕНИЙ

§1.1. Мышление и научно-техническое творчество 9
§1.2. Основные логические формы мышления 10
§1.3. Правила правильного мышления 20
§1.4. Методы научного мышления, используемые при правовой охране научно-технических разработок 26
§1.5. Индуктивные методы отбора фактов 31
§1.6. Процесс познания и экспертиза изобретений, творческий процесс и приёмы научного мышления 57
§1.7. Объекты экспертизы 63
§1.8. Экспертиза и исследование: понятие и сущность 64
§1.9. Применение специальных познаний при экспертизе результатов научно-технического творчества с целью выявления охраноспособного решения и составления заявки на изобретение 68

ЧАСТЬ 2. СОДЕРЖАНИЕ ОСНОВНЫХ ПОНЯТИЙ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ ИЗОБРЕТЕНИЙ

§2.1. Изобретение, объект изобретения, цель и задача 76
§2.2. Техническое решение задачи, охраноспособность объекта 86
§2.3. Изобретательский уровень, технический результат, промышленная применимость, единство изобретения, группа изобретений 93
§2.4. Аналог и прототип изобретения, заявка на изобретение, описание изобретения 102
§2.5. Устройство как объект изобретения. Целое и часть целого 108
§2.6. Способ как объект изобретения. Некоторые особенности защиты способа как объекта изобретения 116
§2.7. Вещество как объект изобретения. Некоторые особенности характеристики вещества. 128
§2.8. Штамм микроорганизма как объект изобретения. Новое применение. Группа изобретений 134

ЧАСТЬ 3. МЕТОДИКА ВЫЯВЛЕНИЯ ИЗОБРЕТЕНИЙ И ЭКСПЕРТИЗА

§3.1. Экспертиза — понятие и сущность 140
§3.2. Экспертное исследование при оценке результатов НИР (ОКР, ПКР) с целью выявления охраноспособных технических решений 156
§3.3. Неохраноспособные объекты, изобретение и обычное проектирование 165
§3.4. Оценка признаков решения, формулировка существенных признаков, синтез технической сущности решения, особые случаи формулирования существенных признаков 172
§3.5. Общая методика исследования охраноспособности технических решений, некоторые особые случаи исследования охраноспособности 181
§3.6. Исследование изобретательского уровня и новизны, заявляемого технического решения 191
§3.7. Матричный метод обработки результатов поиска аналогов, эквивалентные признаки и их использование при экспертизе 200

ЧАСТЬ 4. ФОРМУЛА ИЗОБРЕТЕНИЯ

§4.1. Общие положения 210
§4.2. Структура формулы изобретения, использование математических выражений в формуле изобретения 219
§4.3. Структура многозвенной формулы изобретения 224
§4.4. Методика составления формулы изобретения и некоторые особенности формулы в зависимости от вида изобретения 234
§4.5. Формула группы изобретений 242
§4.6. Особенности формулы изобретения в некоторых областях науки и техники. Доктрина эквивалентов. Установление факта использования изобретения 249

ЧАСТЬ 5. ЗАЯВКА НА ИЗОБРЕТЕНИЕ

§5.1. Заявка на изобретение — понятие и сущность 262
§5.2. Состав документов заявки на изобретение. Общая структура описания изобретения 268
§5.3. Связь описания с формулой изобретения. Требования к разделам описания 272
§5.4. Требования к описанию примеров конкретного выполнения изобретения 282
§5.5. Особенности описания некоторых объектов изобретения 292
§5.6. Заявка на группу изобретений 296

ПРИЛОЖЕНИЯ*, **

Пример 1. §2.5.
Стул опора.
Описание к заявке №2001128751 от 18.12.2001
(патент Украины №49513, патент РФ №2214789,
ЕП №1458265)

Пример 2. §2.6.
Способ изготовления нетканого иглопробивного материала армированного сеткой.
Описание к заявке №а 200707545 от 05.07.2007
(патент Украины №84508, патент РФ №2360050)

Пример 3. §2.7.
Состав для обработки пар трения
Описание к заявке №2000115547 от 15.06.2000
(патент РФ №2168663, патент Украины №34768,
патент США №6423669, патент Китая ZL 00801330.6)

Пример 4. §4.2.
Устройство для смешивания текущих сред
Описание к заявке №а 2008 от 17.06.2008
(патент Украины №89878, патент РФ 2383386)

Пример 5. §4.3.
Многослойная труба из композиционных материалов
Описание к заявке №а 200813618 от 25.11.2008
(патент Украины №88588, патент РФ №2397399)

Пример 6. §4.5.
Нетканый иглопробивной материал
и способ его ***изготовления***
Описание к заявке №а 200713953
(патент Украины №83335, патент России №2365687)

Пример 7. §4.5.
Способ подготовки природного газа и установка
для ***осуществления способа***
Описание к заявке №а 200904100 от 27.04.2009
(патент Украины №92835)

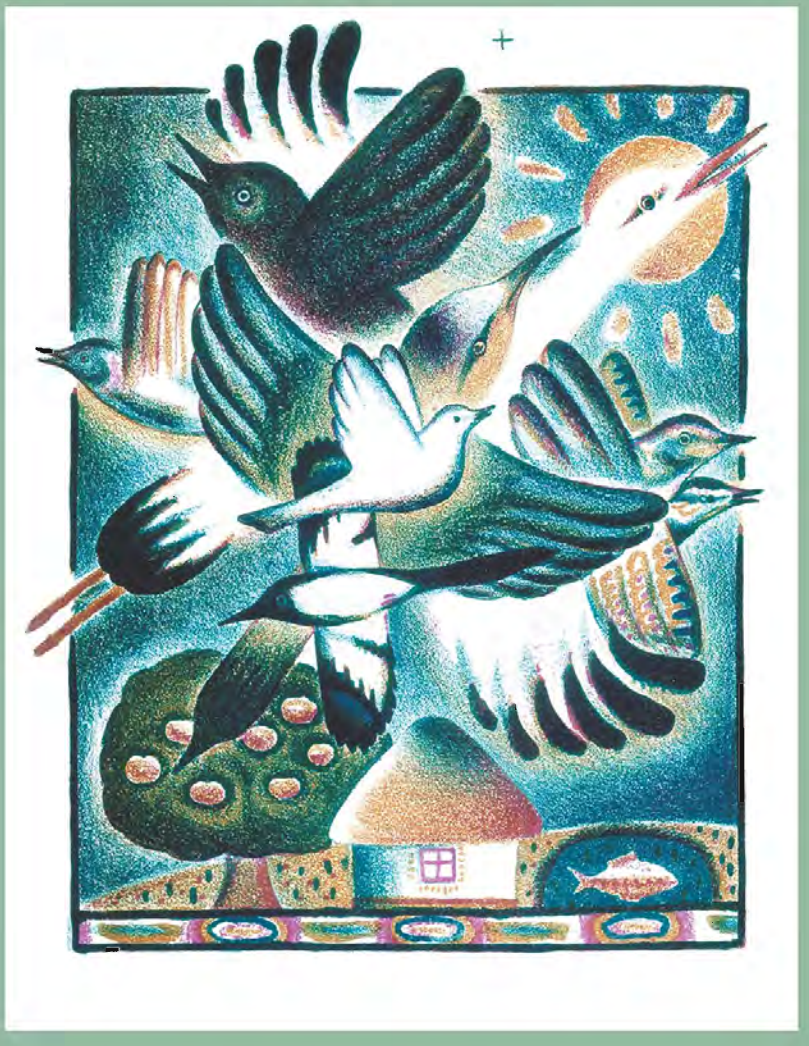
Пример 8. §4.5.
Способ прогрева бетона, электронагреватель для ***осуществления способа, индукционный нагревательный элемент электронагревателя и способ изготовления индукционного нагревательного элемента***
Описание к заявке №а 201104239 от 07.04.2011
(патент Украины на изобретение №990388)

Пример 9. §4.5.
Аттрактант (варианты)
Описание к заявке №а 201004823 от 22.04.2010
(патент Украины №93169)

Пример 10. §4.5.
Приманка для рыб (варианты) и способ её изготовления
Описание к заявке №А 201008660 от 10.01.2011
(патент Украины №93172)

Пример 11. §5.5.
Бронированная башня "ТАЙФУН" боевой машины
Описание к заявке №20031110536 от 21.11.2003
(патент Украины №70514, патент РФ №2254546)

Пример 12. §5.1.
Опросный лист

Роман Корогодський

Культура книжки

Трохи історії

Від часів «Київського псалтиря», «Пересопницької Євангелії» українська книжка стала носієм не лише духовної сутности, а й ряду інших чинників (включно з державницькими), серед яких для мене важливим є культура видання, естетика художнього оформлення, скажімо, «Київського псалтиря», що залишається для мене взірцем, еталоном гармонійного злиття духового змісту ветхозавітного спадку і національно-художнього осмислення видатної пам'ятки культури. Буквиці, герої піснеспівів створюють атмосферу духовного життя киян XIII–XIV ст.

У XVII–XVIII ст. разючі книжки творилися в Лаврській друкарні, яка обернулася на Школу книгодрукування. Там працювали видатні майстри книги: брати Леонтій і Олександр Тарасевичі, Никодим Зубрицький, графічна культура котрих подала неперевершені зразки українського бароко як національного стилю. Після цього — спалах культури української книжки з бароковими буквицями, мевами, картушами, фронтонами, розмаїтою архітектурою, образами святих заступає період занепаду — помазепова доба.

Революція в Україні (1917–1921 рр.) зняла всі заборони й утиски української мови, й 20-і роки позначені як Відродження. Відразу тон задав видатний художник-графік Георгій Нарбут. Поруч працювали Василь Кричевський, Антін Середа, Василь Седляр. Саме про виконане Седляром художнє оформлення «Кобзаря» існує ціла леґенда від Юрія Шевельова: це була настільна книжка науковця (буквально!), і він її переглядав щодня, не згортаючи. А Юрій Володимирович фахово розумівся на мистецтві книжки. У Західній Україні 20–30-х років працювала ціла плеяда художників книжки, назву бодай двох — Павла Ковжуна і Святослава Гординського.

Відродження в 30-х було розстріляним, і знову пауза, сірість, занепад аж до 60-х, коли на хвилі "відлиги" з'явилися майстри книжкової графіки: Георгій Якутович, Григорій Гавриленко, В'ячеслав Дозорець, Олександр Івахненко, Іван Гаврилюк, Богдан Сорока, Іван Остафійчук.

І знову репресії в Україні, й масштабні проекти стали неможливими до кінця 80-х. Аж тоді прийшла Незалежність.

Книжка наукового видавництва «Акта»

Історичний міні-мініекскурс мені був потрібен, аби нікого не переконувати, що культура книжки — це не картинка на обкладинці й не забаганка естетів, не комп'ютерні (часом дуже цікаві!) ефекти й не надпатріотична недоладність. Культура книжки — це передусім культура мислення художника текстом автора, достоту як у давні часи творення «Київського псалтиря». З такою культурою мислення зустрівся випадково на презентації в центральному офісі Міжнародного фонду «Відродження» — видавництво «Акта» презентувало фоліант Юрія Шевельова понад 1000 сторінок обсягом формату А4. Йдеться про «Історичну фонологію української мови» — подія з подій!

...Після офіційної церемонії, як з'ясувалося, директор видавництва «Акта» Галина Федорець робила презенти відомим гостям — дарувала книжку «Барокова поезія Слобожанщини». Я був офіційно запрошеним, але зовсім не відомим. І що робити, коли багато років цікавлюся поетикою бароко, щось із цієї проблематики ще 30 років тому писав (стаття називалася «Іллєнко бароковий»), після того виникла ідея створити два фільми: «Український ренесанс» і «Українське бароко» (співавтор Анатоль Макаров),— що робити! Пішов і сказав, що готовий купити... Без видимого ентузіазму пані Галина відповіла: "О, ні! Прошу...".

Прийшов додому і відразу почав роздягати книжку: коробка, суперобкладинка... І тут, нарешті, історія, географія і цікава бувальщина зникли, бо з'явилося в усій повноті мистецтво.

* * *

Хочу поділитися деякими спостереженнями й думками щодо цього. Передусім, стратегія видавництва, яке творить (саме творить!) два типи видань: подарункові суперкнижки й "масові", але обидва обов'язково в межах культури. Ширвжитку (масову совєтську й, ніде правди діти, українсько-"незалежну") «Акта» не видає. Те, що я назвав "подарунковими", є книжками просто необхідними для спеціалістів і знавців вишуканої поезії. Назву спочатку лише серії. Отже, «Ars poetica»: Оксана Забужко, Оксана Мардус, Іван Андрусяк, Василь Голобородько, Ростислав Мельників, Назар Федорак; «Харківська школа»: Юрій Барабаш — «Коли забуду тебе, Єрусалиме...», Григорій Сивокінь — «Давні українські поетики», Леонід Ушкалов — «З історії української літератури XVII–XVIII століть» і «Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду».

Одним з пунктів стратегії оформлення кожної серії є заманіфестована подібна неподібність кожної книжки. Спочатку щодо подібности — всі видання коштовні, навіть суто матеріально, технічно: якщо йдеться про серію «Ars poetica», то це крейдяний папір, бездоганний блок книжки (блок — окрема пісня!) в твердій палітурці, на корінці якої абревіатура "АР", на всіх палітурках — тиснення "сріблом" двох слів серії — "Ars poetica", ніжно-сіра графіка прикрашає всі книжки, іноді малюнок з одного аркуша (сторінки) віртуозно, вишукано переходить на наступну — це просто диво зорово-пластичної культури, можливо, від кіно.

Книжки в розкішних суперобкладинках. Кожна книжка "запакована" у прозорий целофан. Європа!

Тепер-бо про неподібність: суперобкладинки різного кольору, само собою, різні не лише малюнки, а й принцип композиції — іноді малюнок взято в рамцю (Оксана Забужко), як правило — малюнок посторінковий, подекуди абревіатура "АР" (ars poetica) закомпонована "на виліт" усією сторінкою (Ростислав Мельників), як правило, "АР" — лише на корінці. До неподібностей відношу цілком дискримінаційний "нюанс": лише в книжках Оксани Забужко і Василя Голобородька на клапанах "сорочки" надруковано face поетки, поета, довідка про їхню творчість, а на

другому клапані у книжці поетки — відгуки преси про Оксану Забужко. Мені завжди подобалася Оксана, приємно на неї дивитися, про неї читати, але допитливість моя нарікає: де світлини решти поетів? Хотів би ще щось про них знати, навіть якщо про них газета «New York Times» і півслова не написала. Усі автори цієї серії — справжні поети. А про В. Голобородька ж є ціла література і, зокрема, про нього писали Стус, Дзюба. Одне слово: неподібність...

Не на один копил й ілюстрації. Писав про ніжну графіку, неначе водяні знаки (художники Олександр Судаков, Маргарита Єфімова, Наталя Лавренчук), та в трьох книжках (Забужко, Голобородько, Андрусяк) — колір офорта (художник Ільдан Яхін), літографії — Ділявер Сейтаптієв, малюнки — той-таки Ільдан Яхін.

Я вже нічому не дивувався, хоч таке (!) ніде не бачив: цифри сторінки зазначені іноді з горизонтальною лінією, часом — з вертикальною, інколи — з пропусками сторінок, і нарешті — сторінки надруковано словами з довжелезними пропусками решти сторінок (О.Забужко. «Вибрані твори»). Ця артистична гра макетувальників — лише один з означених нюансів, який заслуговує на окрему увагу, бо, власне, культура книги починається, як на мене, з макета. Макетувальників у видавництві двоє — Тетяна Рубашенко й Денис Ткаченко. Йдеться про вишуканих мистців з бездоганним смаком і високою загальною культурою.

* * *

Наступна серія — «Харківська школа». То є елітарна, науково-глибинна, національно-сутнісна література. Серію репрезентують ряд видатних авторів. Леонід Ушкалов — напевно, інтелектуальне осердя багатьох видавничих проектів «Акти». Сама назва його книги звучить як музика: «Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду». Юрій Барабаш за останні п'ятнадцять років постав цілком новим ученим-літературознавцем, ширше — культурологом, філософом, а його книжка «Коли забуду тебе, Єрусалиме...» стала явищем української літератури. Григорій Сивокінь від 60-х років студіював давні українські поетики і явив себе у серії «Харківська школа» як гідний репрезентант "Київської школи" літературознавства. Звичайно, всі ці книжки (назву ще розвідку Л. Ушкалова «З історії української літератури XVII–XVIII століть») заслуговують на докладну статтю із сутнісним аналізом самого феномену «Харківська школа». Я ж лише торкнуся художнього оформлення названої серії.

Макет усієї серії створив Денис Ткаченко: майже всі елементи серії «Ars poetica» присутні й у «Харківській школі». І тут панує принцип подібної неподібности, але все-таки ця серія має своє виразне обличчя. Ті самі достоїнства, що й у серії «Ars poetica»: класний блок, тверда обкладинка, тиснення "дерева життя", а під деревом підпис — «Харківська школа». Книжки вдягнені в "супер-сорочки". Малюнки умовні, та відповідно до змісту становлять бароково кручені й навіть загадкові знаки (художник — Рашид Оруджев. — *Ред.*). Ціла знакова культура: умовні пташки, рибки, листівки, писанки — це форзац, а на тонованому шмуцтитулі — поет грає на сопілці, ангел летить крізь хмари... Усе це зорово-пластична увертюра до Авторського вступу «Сковорода на тлі старожитнього українського письменства». Та дивовижа ще полягає в тому, що з другого боку шмуцтитула у строфі по одному слову подано зразок чудової сучасної поезії:

" Тоді
коли
нічого
не болить
лиш
пада
дощ
розсипаним
намистом
в патьоках
джазу

з'явиться
на мить
сумного
янгола
зникома
подобизна ".

Я спробував знайти в книжці, чия це поезія,— слідів немає. Мов сон. Та подив зник, коли у шмуцтитулі до першого розділу «Боже об'явлення» з філіжанки, що гойдається на хвилях безмежних вод як Ноєв ковчег, вилітають і прямують до місяця обидва герої «Вступу». На цей раз янгол без крил. А безіменна поезія таким же стовпчиком суґестує:

" Холодна
кава
чорний
шоколад
молочний
присмак
місячного
сяйва
колись
давно
наснилися
мені ".

Ця поезія з елементами салонного модерну початку століття спершу видалася мені далекою від пристрастей доби бароко, але мірою заглиблення в текст знаменитого "Сну" Сковороди, контраверсійних його, сну, тлумачень, я, нарешті, наблизився до розуміння, що: "Оцей "архетип", як явище культурове, надається до окреслення передовсім у рамцях духовного досвіду українського бароко" (Леонід Ушкалов). А художнє оформлення книжки другим голосом творить атмосферу доби бароко, що вичитується в XXI столітті. Під цим оглядом художня атмосфера книжки плюс поетичний голос, сподіваюсь, Автора є елементами багатоголосся всього дослідження творчости і життя Сковороди. І в різних книжках серії «Харківська школа» художнє оформлення в неоднаковий пластичний спосіб тче атмосферу "риторичної "матерії", що є "принципом індивідуалізації засадничих богословсько-філософських міркувань та містичних візій"... українського літературного бароко" (Леонід Ушкалов).

...Наприкінці книжки повторюватиметься той самий образ (форзац і прикінцева заставка) — однобанна церква і самотня людина...

Усі чотири книжки серії «Харківська школа» різними засобами розповідають про драму української духовности, її дивну незвичність. На рівні давніх поетик і героїв цих книжок, світло яких нам сяятиме довіку, адже там репрезентовано імена й творчі стежки Сковороди, Шевченка, Гоголя, Костомарова, Агатангела Кримського. Постав, зрештою, цілий пласт культури від Святого Авґустина до сучасности, що відтворений науковою серією «Харківська школа» яко надійний фундамент української духовности.

* * *

Окремо тішать зір три книжки відомого вченого й вельми шанованого автора архиєпископа Ігоря Ісіченка: «Загальна Церковна Історія», «Монашество давнього Єгипту», «Історія Христової Церкви в Україні». Це — не серія, хоч обидві "Історії" могли б бути такими, адже видані в єдиному форматі, одна одну доповнюють і розраховані на студентів вищих богословських шкіл як підручники. Малюнки на обкладинках обох студій зробив художник Дмитро Бублик. Використано єдиний принцип — погляд зверху, тобто Боже око споглядає своє твориво. Якщо на обкладинці «Загальної Церковної Історії» методом монтажу зображені бані храмів Риму, Стамбула, Парижа, Москви, Києва й ще якихось міст, то монументальний образ епічно-розгорнутої обкладинки «Історії Христової Церкви в Україні» є напрочуд ліричним. Делікатно, умовним пунктиром розлінійовано простір, а на ньому — Храми. В центрі, природно, Софія Київська, праворуч — манюня Десятинна церква, й усі вони неначе сфотографовані

з вертольота. На зворотньому боці обкладинки у верхньому правому кутку зображена сільська дерев'яна однобанна церковця зі зрощеною дзвіницею. І дерева, дерева... А в тому умовному краєвиди від Києва до, скажімо, Чорнух розкидані цяточки — це прихожани, вірні отих соборів і церков. Чую, як калатає дзвін і поспішає наш люд на службу Божу. І твориться "Історія Христової Церкви в Україні"...

Зовсім інакше оформлена третя книжка архиєпископа Ігоря Ісіченка. Макетувальник Денис Ткаченко тут виступає і як віртуозний винахідник оформлення. Усе просто і скромно: м'яка обкладинка, перетинання ліній утворює геометричні фігури, що формують сферичну трохи опуклу площину, на якій зверху ім'я Автора й назва книжки, а внизу повтор — «Монашество давнього Єгипту». І кольоровий сенсовний акцент: у колі зображено ченця, який фіксує, гадаю, події тогочасся. Значно нижче, артистично навскіс подана назва видавництва: «Акта». На звороті — кольоровий фраґмент географічної мапи Африки, а са́ме території давнього Єгипту. Власне, несподівана інтриґа звороту гармонійно доповнює образ обкладинки книжки, а відтак, хочеться читати і пізнавати зміст, який є "невимушеною" рекламою видання,— зміст, що закомпонований на звороті обкладинки. Повторюся: Денис Ткаченко — майстер.

* * *

І насамкінець, кілька зразків літератури "масової". Слово "масова" беру в лапки, бо це так само елітні автори, елітні книжки, лише видані не так коштовно, як решта, тобто їм властиві книжковий папір, м'яка обкладинка, скромніше художнє оформлення. Тим часом деякі книжки, як на мене, принципово важливі для культури. Почну зі студії «Слобожане. Історико-етнографічна розвідка». Автор — Микола Федорович Сумцов. Коли думаю про творчість Сумцова, Потебні, то не можу бути об'єктивним: без найпроникливішого, найґрунтовнішого занурення в бездонну криницю знань цих світочів української науки, культури, без вивчення і творчого засвоєння їхніх безмежних осягів, без запровадження цих знань на усіх щаблях інституювання України національна духовність не здатна бути повноцінною, українці не усвідомлять своєї національної ідентичности. Тому бачу цю книжку суперзиданням — книжкою-альбомом, яку цілі ґенерації читали-розглядали б як коштовність. Поки що це — мрія...

...Іван Олексійович Світличний підштовхнув мене до самоосвіти саме через мовознавчі праці Потебні й «Культурні переживання» Сумцова. Засвоївши ці глибинні пласти, я, нарешті, збаґнув не на публіцистичному рівні й сьогодні надактуальні слова Миколи Сумцова: "Український нарід вступає в нове політичне життя в часи великого занепаду своєї культури, що особливо яскраво відбилося на безграмотности народу, того самого народу, який два з половиною віків тому назад до єдности з Москвою освітою своєю дивував чужинців, який для самої Московщини ціле століття постачав письменників, вчених і мистецьких майстрів". З часу цієї констатації минуло замалим не дев'яносто років. Дев'яносто!

Тут коментар зайвий, але пригадалися мої злигодні в 70-х рр. минулого століття у видавництві «Радянський письменник», коли з намови Анатоля Макарова я написав для його збірника статтю про О. Довженка, точніше, зробив структурний аналіз фільму «Земля», що був базований на дослідженні Сумцова «Культурні переживання». Цензурна рать "Радпису" не сприймала Сумцова, і жодні «Енциклопедії» не допомагали: "Знаємо ваших (!) академіків 1919 року"...

Ось чому кожне видання книжок Сумцова в мене викликає індивідуальне "культурне переживання". Дякую видавництву «Акта», дійсно, науковому.

Романтична й щемка за драматизмом проза знаної і незнаної (для мене й мого кола) авторки Інни Христенко видана відповідно до назви повісті «І вітер пелюстки змете останні... Оповідання». Тут повна гармонія формозмісту. Книжка Інни Христенко, на мою гадку, дуже цікава проблематикою і відчуваннями вчорашнього дня, а мені здалося — вічними. У нас, виявляється, була спільна приятелька — Оксана Соловей, і так шкода, що немає тепер з ким обговорити цю подію.

Окрім ґрунтовно представленої хвилі давньої літератури, видавництво «Акта» дозволяє собі репрезентувати «Поезію нової хвилі» в особі Сашка Ушкалова. Збірочка називається «Перипатетика-блюз». Глибокі тривожні питання, що ставить поет, і на які, на щастя, не знає відповіді,— від його філософських медитацій (перипатетика), а дивна задумка оформлення (напрочуд поетична) — від модерного світовідчування (блюз). "Переповісти" дизайн обкладинки все одно, що розповісти поезію "своїми словами". Чи музику! Книжка — суцільний блюз.

* * *

Видавництво «Акта» за своїм естетичним потенціалом дизайнерської вправности творення книжки є одним з провідних в Україні. Та й науковий мейнстрім видавництва — відповідний, тобто автура класна. У Харкові твориться українська суперкнижка.

24.II.2005 р.
м. Київ

Покажчик авторів

Авраменко, Олеся 209, 212, 213, 215
Андрусяк, Іван 316
Ахиезер, Наум Ильич 9
Баканурський, Анатолій 214
Барабаш, Юрій 185
Березницький, Євген 212
Бєломєсяцев, Андрій 212
Білик, Анна 214
Бордукова, Наталка 39, 52, 74, 269
Босенко, Алексей 210, 212, 213, 214, 216, 218
Братерська-Дронь, Марина 211
Бределєв, Олексій, о. 134
Булавіна, Наталія 211, 213, 215, 218
Бурлака, Вікторія 209, 211, 213, 217
Вакуленко, Сергій 147, 204
Веселовська, Ганна 218
Вишеславський, Гліб 209, 212, 215, 217
Вілсон, Браян 76
Гаєк, Фрідріх А. 34
Герші, Тревіс 39
Глобус, Марина 22
Голобородько, Василь 301
Голубець, Орест 211
Горбачов, Дмитро 153
Грабовський, Леонід 227
Гринёв, Борис 22
Гринишина, Марина 210, 212
Губаренко, Віталій 254
Гудь, Богдан 102
Гудь, Марія 101
Гусарчук, Тетяна 153
Гусейнов, Григорій 295
Ґелнер, Ернест 55
Ґетка, Йоанна 140
Ґоттфредсон, Майкл 39
Ґудзяк, Борис 113–117
Даниленко, Андрій 147
Джиджора, Євген 136, 138
Дністровий, Анатолій 196
Дружиніна, Ганна 212
Євтушенко, Алла 204
Єрмакова, Наталія 210, 216
Єфімова, Маргарита 313
Жаботинский, Владимир 65
Журавльова, Світлана 137, 139
Забужко, Оксана 298, 311
Зубавіна, Ірина 210, 212, 214, 218
Ігор Ісіченко, архиєп. 113, 118, 120, 123, 134, 137, 139, 140, 142, 153, 171, 173, 175, 178
Ісаєвич, Ярослав 153
Кара-Васильєва, Тетяна 153
Карнак, Андрій 210, 212, 214, 216, 218
Кашуба-Вольвач, Олена 216, 218
Кашуба, Марія 153
Кисельов, Роман 141
Климовський, Семен 164

Книженко, Оксана 48
Кондель-Пермінова, Наталія 217
Кондратьєва, Марина 210, 212, 216
Коновалова, Анна 211
Корогодський, Роман 329
Косевич, Арнольд Маркович 17
Коцюбинська, Михайлина 292
Крекотень, Володимир 153
Крижний, Сергій 79
Кримський Сергій 153
Лавренчук, Наталя 299
Левченко-Комісаренко, Тетяна 134
Левченко, Наталія 136, 138, 140
Липківська, Анна 216
Локк, Джон 52
Лосієвський, Ігор 134, 136, 141
Лоссовський, Євген 209
Лучук, Ольга 256, 289, 290, 291
Мардус, Оксана 313
Марченко, Владимир Александрович 15
Марчук, Катерина 136
Матушек, Олена 139, 140
Мельників, Ростислав 306
Михед, Павло 153
Морєва, Євгенія 216
Москаль, Роман 264
Набокова, Наталія 219
Наливайко, Дмитро 151, 153
Наумова, Лариса 216
Нестеренко, Оксана 50
Нестьева, Марина 233, 236
Ніка, Оксана 134
Нікішин, Сергій 218
Німчук, Василь 153
Новик, Ольга 134, 137, 139
Носенко, Анна 216
Овсійчук, Володимир 153
Онуфрій, архимандрит 164
Павленко, Ганна 136
Павлишин, Андрій 102
Павлишин Марко 187
Панасюк, Валерій 246
Паньків, Ганна 218
Пащенко, Євген 153
Пелешенко, Наталія 137, 139
Пелешенко, Юрій 136, 138, 140
Познер, Ричард 25, 43
Поліщук, Ярослав 191, 198, 200
Помазан, Ігор 134, 141
Порожнякова, Наталья 216
Портников, Віталій 73, 296
Потульницький, Володимир 97
Пріцак, Лариса 83, 88
Протас, Марина 209, 211, 214, 215, 218
Пучков, Андрій 213, 217
Раєвська, Юлія 210, 212, 216
Ранюк, Юрій 107
Ременяка, Оксана 218
Роготченко, Олексій 211, 215
Руда, Олена 141
Рябчук, Микола 202
Савицька, Лариса 217
Савченко, Сергій 25, 43, 55, 205, 267
Саламаха, Пантелеймон, ЧСВВ 140

Саратов, Іван 208
Світлана, Журавльова 140
Сейтаптієв, Ділявер 301
Сергеевна, Серюгина Алла 323
Сєряков, Сергій 134
Сивокінь, Григорій 155
Сидор-Гібелинда, Олег 210, 212, 213, 214, 215, 216
Сидоренко, Віктор 209, 211, 213, 214, 217
Сінкевич, Наталія 134
Скляренко, Галина 209, 217
Сковорода, Григорій 164, 252
Скуратівський, Вадим 153
Сліпушко, Оксана 136
Соловйов, Олександр 209, 213
Сом-Сердюкова, Олена 212
Станішевський, Юрій 210, 212, 214
Столл, Луїза 269
Сторі, Джон 205
Судаков, Олександр 306
Сулима, Віра 139, 140
Сулима, Микола 136, 139, 141, 153
Сумцов, Микола 94
Сухомлинська, Ольга 276, 280
Сухомлинський, Василь 276
Тарасенко, Андрей 216
Тарасенко, Ольга 211, 216
Терещенко-Кайдан, Лілія 137
Тоффлер, Елвін 74
Трофименко, Тетяна 141
Ушкалов, Леонід 137, 139, 140, 153, 160, 162, 164, 204
Фаріон, Ірина 137
Федорак, Назар 136, 138, 299
Филипович, Ілля 164
Фінк, Дін 269
Фрайре, Пауло 267
Фрідман, Томас 68, 71, 72
Ф'ют, Александер 191
Хорольська, Марина 76
Цехмістро, Іван 59
Чепелик, Віктор 153
Чепелик, Оксана 212, 214, 217
Черкашина-Губаренко, Марина Романовна 242
Чижевський, Дмитро 181, 183
Чміль, Ганна 214
Чуешов, Игорь Дмитриевич 14
Шевельов, Юрій 147
Шевченко, Тетяна 134
Шевчук, Валерій 153
Шестакова, Дар'я 216
Шліхта, Наталя 104, 128
Шпаковська, Віта 212
Шумило, Світлана 136
Щетинський, Олександр 227, 249, 252
Юдкін-Ріпун, Ігор 153
Яременко, Максим 90
Ясіновський, Юрій 136, 138
Яхін, Ільдан 311, 316
Яцик, Ірина 218

Kuran, Michał 134
Szymczak, Dawid 134

Наукове видавництво «АКТА»
www.acta.com.ua order@acta.com.ua
(057)–751–21–25

Замовити вподобане видання можна прямо
з веб-сторінки видавництва
www.acta.com.ua
або телефоном **(067)–708–15–60**
чи електронною поштою **order@acta.com.ua**

Приватним замовникам
«Акта» висилає замовлення
Укрпоштою чи Новою поштою накладною платою.

Дякуємо.